

**Statsrådets
berättelse om
tillämpningen av
språklagstiftningen
2013**

ISBN 978-952-259-309-2 (inb.)
ISBN 978-952-259-310-8 (pdf)

Taitto: Annukka Leppänen

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
1 De språkliga rättigheterna och internationella fördrag	9
1.1 Finlands internationella förpliktelser	9
1.2 Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk	11
1.3 Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter	11
2 Finlands språkförhållanden – ändringar och trender	13
2.1 Nationalspråken – språkets kvalitet och användningsområde	13
2.2 Statistik om språkgrupperna i Finland	14
2.3 Finsk- och svenskspråkig befolkning och myndigheter	16
Förändrade strukturer och språklig indelning	16
Språkprofil i enspråkiga kommuner	18
Språkklimat – medvetenhet och attityder	19
3 Tillämpningen av språklagstiftningen inom småbarnsfostran och utbildningen	22
3.1 Språket i dagvården och småbarnsfostran	22
Dagvården i en- och tvåspråkiga kommuner	22
Personalsituationen inom dagvården i södra och sydvästra Finland	24
Svenskspråkig dagvård och grundläggande utbildning i finskspråkiga kommuner	25
3.2 Språket i den grundläggande utbildningen	26
Kunskapsnivå och undervisning i finska och svenska	26
En- och tvåspråkiga elever – flera språk under samma tak	27
Information om dagvård, skola och språkbud	28
Morgon- och eftermiddagsverksamhet	29
3.3 Språkbud i daghem och inom grundläggande utbildning	29
3.4 Språket i gymnasier och andra utbildningsstadier	30
3.5 Språkundervisning och tvåspråkig utbildning vid universitet och högskolor	31
4 Tillämpningen av språklagstiftningen i statens och kommunernas förvaltning	32
4.1 Myndigheternas styrning av den språkliga servicen	32
Styrning genom bestämmelser, rekommendationer och utbildning	32
Reglerade samarbets- och tjänstemannaorgan för språkfrågor	33
Oreglerade samarbets- och tjänstemannaorgan för språkfrågor	35
4.2 Tillämpningen av språklagstiftningen i samhällsservicen	35
Kommuninvånarens syn på samhällsservice på finska och svenska	36
Den språkliga servicen inom trygghetssektorn	37
Ställningstaganden och avgöranden om kundservice inom trafik och kommunikation	39
Den svenskspråkiga servicen inom jord- och skogsbruksförvaltningen	39
4.3 Säkerställande och upprätthållande av personalens språkkunskaper	39
Språkkunskapskrav vid myndigheterna	40
Säkerställande av personalens språkkunskaper	41
Anställningsmodeller vid ministerier och i tvåspråkiga kommuner	41
Språktillägg inom staten och kommunerna	42
4.4 Tillämpning av språklagstiftningen i statens och kommunernas kommunikation	43
Information vid ministerier och statliga ämbetsverk	43
Varningsmeddelanden till allmänheten	44
Information i kommuner och kommunförbund	45
Myndighetsdokument på finska och svenska	46
Skyltning och produktinformation på två språk	46
4.5 Språkbruk och språkval inom staten och kommunerna	47
4.6 Myndigheternas användning av befolkningsdatasystemets uppgifter om modersmål	49
Användning av uppgifterna om modersmål vid polisen och inom kommunens socialservice	50
5 Tillämpning av språklagstiftningen inom social- och hälsovården	52
5.1 Ny lagstiftning om social- och hälsovården samt reformer	52
5.2 Medborgarnas syn på social- och hälsovården	54
5.3 Språket inom social- och hälsovården – huvudstadsregionen i blickfånget	55
Familjearbete och barnskydd	56

Äldreomsorg i tvåspråkiga kommuner56
Förändringar inom mentalvården57
Språklig service vid barn- och modrådgivning58
Val av vårdenhet och språkbruk inom primär hälso- och sjukvård59
Språket i patientdokument60
Språket i elektroniska recept samt patientens rätt att kontrollera uppgifter61
Språkprogram och språkstadgar inom sjukvårdsdistrikten62
6 Tillämpningen av språklagstiftningen inom rättsväsendet och polisen	64
6.1 Polisen och de språkliga rättigheterna64
Förvaltningsreformerna inom polisen65
Polisernas kunskaper i svenska66
De språkliga rättigheterna i förundersökningen67
Den svenskspråkiga polisutbildningen68
6.2 Åklagarna och de språkliga rättigheterna68
Åklagarnas kunskaper i svenska och fördelning av ärendena69
Språket i stämningsansökan och i beslut om åtalseftergift samt översättning70
Handräckning mellan åklagarämbetena71
6.3 Tingsrätterna och de språkliga rättigheterna71
Utredning av individens eget språk vid tingsrätten72
Handläggningsspråk och användning av eget språk73
Information om rättigheterna74
Domarnas språkkunskaper och språkutbildning74
Förverkligande av tolkning75
Samarbete mellan domstolarna och handläggningstiderna enligt språk76
6.4 Fångarnas språkliga rättigheter76
7 Tillämpning av språklagstiftningen i förvaltningsreformerna	78
7.1 Regionförvaltningsverken för främjande av de språkliga rättigheterna78
7.2 Närings-, trafik- och miljöcentralerna79
7.3 Verkställande av regionförvaltningsreformen – språkrelaterade exempel80
7.4 Polisens förvaltningsreform82
7.5 Personalens språkkunskaper vid nödcentralsverket och räddningsinstitutet82
7.6 En riksomfattande skatteförvaltning83
8 Oreglerade områden - universitet och kyrkan	85
Universitet85
Kyrkornas förvaltning86
9 Språkliga rättigheter – övriga språkgrupper	88
9.1 De samiska språken89
Kunskap och information om de språkliga rättigheterna90
De språkliga rättigheterna och myndigheterna på samernas hembygdsområde90
Social- och hälsovårdstjänster92
Barndagvård93
Språkbon94
Undervisning och forskning94
Tillgång till information och kulturverksamhet96
9.2 Teckenspråk96
Kunskap och information om de språkliga rättigheterna97
Undervisning och forskning98
Tolkning och översättning99
Tillgång till information och kulturverksamhet	100
Finlandssvenskt teckenspråk	100
9.3 Romani	102
Undervisning och forskning	103
Tillgång till information och kulturverksamhet	104
9.4 Några andra språkgruppers synpunkter på sina språkförhållanden	104
Ryska	104
Estniska	105
Jiddisch	106
Karelska	107
REFERENSER	110
KÄLLOR	118
BILAGA 1	124

Sammanfattning

Denna berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen, som statsrådet lämnar till riksdagen vart fjärde år, fokuserar på de förändringar som skett under de senaste åren beträffande tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna vid tvåspråkiga myndigheter. I berättelsen bedöms hur språkbestämmelserna i språklagen, i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda samt i speciallagstiftning har förverkligats ur både medborgarnas och myndigheternas synvinkel i fråga om finska, svenska, samiska, romani och teckenspråk samt andra språkgrupper. Vid beredningen av berättelsen har ett stort antal myndigheter och andra instanser hörts. Syftet med berättelsen är att ge sådan information till beslutfattarna, som stöder eventuella åtgärder och tillämpningen av bestämmelser.

I de tidigare berättelserna som lämnat till riksdagen år 2006 och 2009, har statsrådet för att trygga att de språkliga rättigheterna förverkligas föreslagit åtgärder som bland annat gäller myndigheternas styrning, val av lösningar, kundservice, kommunikation och personalpolitik. På basis av berättelserna har riksdagen upprepade gånger fäst uppmärksamhet vid de tvåspråkiga myndigheternas kundservice och servicekedjor samt vid bedömningen av förvaltningsreformernas språkliga konsekvenser. Av nationalspråken är svenskan i fokus i den här berättelsen, eftersom uppföljningen har synliggjort brister i tillgodoseendet av särskilt de svenskspråkigas språkliga rättigheter. Även internationella övervakningsorgan har fäst uppmärksamhet vid svenskans, de samiska språkens och romanins ställning. I berättelsen behandlas därför även internationella konventioner om språkliga rättigheter.

Under de senaste åren har mer uppmärksamhet fästs vid de språkliga rättigheterna. I synnerhet tjänstemannaledningen och beslutsfattare har ansett det vara viktigt att de språkliga rättigheterna främjas. Aktivare insatser har gjorts för att förbättra den språkliga servicen, bland annat genom att särskilt inkludera de språkliga rättigheterna i styrdokument, till exempel i anvisningar, rekommendationer och språkprogram. Det har också inrättats nya regionala och lokala organ och utsetts ansvariga personer för att samordna och utveckla myndigheternas språkliga service. Konsekvenser för de språkliga rättigheterna har bedömts eller noterats på alla förvaltningsnivåer i samband med reformer och lagberedning. Numera finns dessutom betydligt mer information än tidigare på myndigheternas webbplatser på båda nationalspråken och även på andra språk. Inom vissa förvaltningsområden har det fästs mer uppmärksamhet vid rekrytering, till exempel genom att uppgöra rekryteringsanvisningar där språkkunskaper beaktas men myndigheterna har inte ännu på ett systematiskt sätt utrett hur kundservicen eller servicekedjorna fungerar. Myndigheterna har med andra ord gjort framsteg i sin planering, men planerna har ännu inte verkställts i praktiken – de goda avsikterna har inte nått ner till praktisk nivå.

Enligt myndigheterna utgör bristen på språkkunnig personal fortfarande det största problemet. Det finns dock förväntningar om flera språkkunniga genom språkkurser som ordnas för personalen samt på lång sikt även tack vara språkbadsverksamhet.

Myndigheterna är skyldiga att på eget initiativ hämta uppgiften om kundens modersmål i befolkningsdatasystemet, där det finns information om bland annat personens modersmål och kontaktspråk. Trots detta utreder eller använder myndigheterna numera inte alltid kundens språk i sin service. Följden är att förverkligandet av de språkliga rättigheterna under de senaste åren allt oftare ligger på individens eget initiativ. Varje myndighet ska inom sitt verksamhetsområde övervaka att språklagen följs. Avgörande är i sista hand huruvida kundens språk i praktiken utreds och används.

De språkliga rättigheterna hör till individens grundläggande rättigheter. Med tanke på individens grundtrygghet är social-, och hälsovård på eget språk viktig i livets alla skeden. Det har emellertid inom vissa sektorer av social-, hälso- och sjukvården varit svårt att tillhandahålla tjänster på båda nationalspråken. De kommande reformerna inom social-, och hälsovården samt upphandlingen av social- och hälsovårdstjänster står inför stora utmaningar. Det är viktigt att

inom social- och hälsovården fästa särskild uppmärksamhet vid individens rätt att på eget språk få vård och omsorg samt information. Enligt medborgarna är service på eget språk särskilt viktig inom sjukvården och äldreomsorgen. Under de senaste åren har medborgarna också varit särskilt oroliga för den språkliga servicen vid nödcentralerna.

I statsrådets principbeslut om nationalspråksstrategin föreslås bland annat större synlighet beträffande nationalspråken samt information om möjligheterna att lära sig språk och att möta andra språkgrupper. Dessutom ska en bedömning av de språkliga konsekvenserna göras i samband med förvaltningsreformer och lagstiftningsprojekt. I bilagan till strategin ges praktiska verktyg för att hantera olika språkliga situationer inom förvaltningen.

Statsrådet föreslår att myndigheterna använder de verktyg som presenterats i nationalspråksstrategin när de i sin verksamhet, på basis av de utvecklingsbehov som framgår av berättelsen, förbättrar tillämpningen av språklagstiftningen.

Statsrådet föreslår att de åtgärder som föreslagits i de tidigare berättelserna år 2006 och 2009 genomförs. Statsrådet anser att det fortfarande bör fästas särskild uppmärksamhet vid språkkunskaper vid rekrytering för att trygga den språkliga servicen samt vid bedömningen av reformernas språkliga konsekvenser. Det är viktigt att myndighetens ansvar att ge service på individens eget språk inte flyttas till individen själv. Därför föreslår statsrådet att myndigheterna ser över hur de i praktiken kommer att uppfylla sin skyldighet att ge service på individens registrerade språk.

I denna berättelse granskas i större utsträckning än tidigare språkförhållandena för andra språkgrupper. Samernas språkliga rättigheter förverkligas fortfarande slumpmässigt och det är särskilt svårt att få muntlig service på samiska. Språkboverksamheten har under de senaste åren främjat i synnerhet enaresamiskans och skoltsamiskans ställning. Ett stort problem anses vara att en stor del av de samiska barnen bor utanför samernas hembygdsområde och inte får undervisning på samiska. Inom vissa områden har det gjorts framsteg beträffande de teckenspråkigas språkliga rättigheter, men det finlandssvenska teckenspråket är ännu mer utrotningshotat än tidigare. Öron över de teckenspråkiga barnens rätt till eget språk och egen kultur har ökat. Dessutom önskar de teckenspråkiga att myndigheterna ska öka sin kommunikation på teckenspråk. Genom påbörjad universitetsundervisning i romani och pågående språkboverksamhet stöds stimuleringen av det romska språket. Romerna önskar bland annat ett större programutbud på romani. Under de senaste åren har uppmärksamhet fäst vid det karelska språkets ställning och karelskan har inkluderats i tillämpningsområdet för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Antalet personer som talar ryska och estniska som modersmål har ökat betydligt i Finland och deras behov att få information har ökat.

Attityderna mot olika språkgrupper har blivit hårdare på senaste tiden. Behovet av en värde- diskussion om minoriteterna i vårt land och tolerans mot andra språkgrupper har lyfts fram.

Inledning

Enligt språklagen ska statsrådet varje valperiod lämna riksdagen en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna förverkligats samt vid behov även om andra omständigheter som gäller språk. I berättelsen behandlas utöver finska och svenska åtminstone samiska, romani och teckenspråk samt enligt behov landets språkförhållanden i övrigt. Berättelsen ska lämnas senast under det tredje riksmötet under varje valperiod.

I berättelsen behandlas tillämpningen av språklagstiftningen, hur de språkliga rättigheterna har förverkligats, språkförhållandena i landet samt finskans och svenskans utveckling. I berättelsen ingår också ett sammandrag av erfarenheterna av tillämpningen av språklagstiftningen under uppföljningsperioden och ett sammandrag av hur språkförhållandena i landet har utvecklats. I berättelsen kan statsrådet ta in förslag om tillämpningen av språklagstiftningen och hur de språkliga rättigheterna kan tillgodoses eller förslag om hur språklagstiftningen kan utvecklas.¹

Det här är den tredje berättelsen som statsrådet lämnar till riksdagen om tillämpningen av språklagstiftningen. De tidigare berättelserna lämnades 2006 och 2009. Berättelsen är en uppföljningsberättelse, som fokuserar på de ändringar som skett beträffande förverkligande av de språkliga rättigheterna i myndigheters verksamhet sedan år 2009. Berättelsen redogör för eventuella framsteg som har gjorts med hänsyn till särskilt statsrådets åtgärdsförslag från år 2009 och även till grundlagsutskottets ställningstaganden, regeringsprogrammen och internationella fördrag.

Infallsvinkeln i denna berättelse är tematisk. Fokus ligger på frågor och sektorer som varit aktuella under de senaste åren, till exempel språkbadsverksamheten. Grundlagsutskottet har föreslagit, att internationella fördrag om språkliga rättigheter som är bindande för Finland och karelskans ställning denna gång behandlas i berättelsen.² Dessutom har mer information om andra språk önskats och därför behandlas dessa något mer omfattande än i berättelsen från år 2009.

I statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram finns flera skrivningar som gäller de språkliga rättigheterna. En central utgångspunkt i regeringsprogrammet är att tvåspråkigheten i Finland är en rikedom och resurs och att under statsministerns ledning utarbeta en långsiktig språkstrategi för att utveckla två livskraftiga nationalspråk.³ Av detta följde statsrådets principbeslut om en *nationalspråksstrategi* i december 2012. Nationalspråksstrategin, som är statsrådets första språkstrategi, gäller nationalspråken finska och svenska. Ansvaret för verkställande av strategin fördelar sig på många parter medan justitieministeriet har ett allmänt ansvar.⁴ Nationalspråksstrategin fokuserar på den framtida utvecklingen, medan den här berättelsens syftar till att betrakta ändringarna i de språkliga förhållandena i Finland under tidsperioden 2009 – 2012.

Enligt regeringsprogrammet ska dessutom en särskild nationell strategi utarbetas som fastställer målen och tillvägagångssätten för mångsidigare nationella språkresurser och där särskild uppmärksamhet fästs vid samiskans, romanins och teckenspråkets ställning. Undervisnings- och kulturministeriet har hand om beredningen. Ytterligare ska tillgodoses de teckenspråkigas rättigheter utvecklas och möjligheterna att stifta en teckenspråkslag utredas. Andra mål enligt regeringsprogrammet är att trygga tillgången till tjänster även på samiska samt att utveckla social- och hälsovårdstjänster på teckenspråk och de tolktjänster som FPA ordnar. Den svenskspråkiga bevaringsutbildningen ska säkerställas på det sätt som lagstiftningen förutsätter, och polisutbildningen på de båda nationalspråken ska tryggas.⁵

Myndigheterna ska följa upp och säkerställa att de språkliga rättigheterna förverkligas inom sina verksamhetsområden. Riksdagens justitieombudsman och statsrådets justiekansler övervakar att myndigheterna följer lagen och att de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

I statsrådets tidigare berättelser om tillämpningen av språklagstiftningen, inom delegationen för språkären den och i ställningstaganden av tillsynsorgan för internationella fördrag framhävs myndigheternas skyldighet att bedöma konsekvenserna av enskilda lösningar i förhållande till hur de språkliga rättigheterna kan främjas och förverkligas.⁶

Till justitieministeriets uppgifter hör att följa verkställigheten och tillämpningen av språklagen samt att ge rekommendationer i frågor som gäller lagstiftningen om nationalspråken. Vid behov kan justitieministeriet ta initiativ och vidta andra åtgärder för att rätta till konstaterade brister.⁷ Förutom denna lagstadgade uppgift ska justitieministeriet i fortsättningen även sörja för uppföljningen av nationalspråksstrategin.

För att följa verkställigheten och tillämpningen av språklagen och den lagstiftning som har samband med den, samt för uppföljning av utvecklingen av språkförhållandena finns i anslutning till justitieministeriet en *delegation för språkären den*. Delegationen tillsätts av statsrådet för fyra år i sänder. Delegationen har till uppgift att bland annat bereda förslag till åtgärder för främjande av användningen av nationalspråken och deras ställning samt bereda rekommendationer till myndigheterna om ordnande av information och utbildning om språklagen och lagstiftning som har samband med den. Därtill bistår delegationen för språkären den justitieministeriet vid beredningen av denna berättelse.⁸

Justitieministeriet har på ett omfattande sätt samlat in material som gäller de språkliga rättigheterna samt om missförhållanden i fråga om hur de förverkligas. Ministeriet har gjort flera enkäter för att samla information för beredningen av berättelsen, bland annat tillfrågat förvaltningsansvariga i de tvåspråkiga kommunerna, lagmännen vid tingsrätterna och de tvåspråkiga åklagarämbetena. Därtill har justitieministeriet begärt utlåtande av instanser för olika språkgrupper. En viktig källa är forskningsprojektet *Språkbarometern 2012*. För beredningen av berättelsen har det under de senaste fyra åren dessutom ordnats möten och intervjuer med ett stort antal instanser och tjänstemän. I oktober 2012 ordnade justitieministeriet ett seminarium om de språkliga rättigheterna för att höra olika språkgruppers åsikter om hur de språkliga rättigheterna förverkligas i praktiken i dagens läge. Statliga och kommunala myndigheter inom det samiska området samt samernas medborgarorganisationer har hörts även i september 2012.

1 De språkliga rättigheterna och internationella fördrag

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt betänkande bland annat om statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 att man i nästa språkberättelse bör behandla de internationella fördrag om språkliga rättigheter som är bindande för Finland och hur de påverkar Finland. Enligt grundlagsutskottet bör man i detta sammanhang också belysa karelskans ställning.⁹

Artiklar som gäller de språkliga rättigheterna ingår i FN:s, Europarådets och EU:s rättsliga instrument. En del av artiklarna gäller uttryckligen de språkliga rättigheterna medan andra innebär förbud mot diskriminering, och språk anges då som en av de förbjudna diskrimineringsgrunderna.

Inom Europarådet har man upprättat två konventioner som har stor betydelse för de språkliga rättigheterna: den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter.

Tillsynsorganen som övervakar efterlevnaden av de internationella människorättskonventionerna har i sina utlåtanden konstaterat att Finlands språkpolitik i många avseenden uppfyller kraven i människorättskonventionerna. I utlåtandena har dock också ingått kritik, och i synnerhet behovet att förbättra de samiska språkens och romanis ställning har lyfts fram. Teckenspråket ingår inte i dessa fördrag.

I följande avsnitt behandlas olika internationella fördrag som gäller de språkliga rättigheterna på en allmän nivå. Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter samt de rekommendationer som internationella tillsynsorgan har gett med anledning av dessa behandlas mer detaljerat. Delegationen för språkärenden har i ett utlåtande till utrikesministeriet behandlat rekommendationer som Europarådets ministerkommitté har gett beträffande dessa fördrag (se bilaga 1).

Karelskans ställning behandlas i kapitel 10, som handlar om andra språkgrupper.

1.1 Finlands internationella förpliktelser

Finland har godkänt flera fördrag som gäller de språkliga rättigheterna. Det finns en stor variation i fördragens tillämpningsområde och innehåll. Fördragen är antingen bilaterala, nordiska eller på ett mer omfattande sätt internationella. Fördragen är bindande till exempel för medlemmar i Europarådet eller Förenta Nationerna. I vissa fördrag är det uttryckligen fråga om språk och i andra är det främst fråga om de mänskliga rättigheterna, minoriteters kulturella rättigheter eller bekämpning av rasdiskriminering. I många fördrag ingår specifika rättigheter som kan åberopas vid rättegångar eller i förvaltningsärenden. Ett exempel på ett sådant fördrag är konventionen mellan Finland, Island, Norge, Sverige och Danmark om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land – den så kallade *nordiska språkkonventionen*.

Fördragen har också ett mer allmänt mål: de syftar till att trygga språkliga minoriteters eller folkgruppers ställning och att främja användningen av minoritetsspråk. Till exempel i *Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter* har detta mål uttrycks tydligt. *Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* innebär för sin del inga nya rättigheter för språkliga minoriteter eller folkgrupper utan ger staterna möjlighet att ur en förteckning med flera alternativ välja olika åtaganden för olika språk.

I grundlagen och annan lagstiftning ingår bestämmelser som motsvarar förpliktelserna i de internationella fördrag som är bindande för Finland. I vissa fördrag ingår bestämmelser om ett internationellt tillsynssystem, som förutsätter att de stater som är parter i fördraget lämnar in

periodiska rapporter om språk. Ett exempel på detta är tillsynen över hur *Europarådets* ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter efterlevs. Tillsynsorganen kan utfärda resolutioner och ge rekommendationer på basis av de rapporter som lämnats in. Också Finland rapporterar regelbundet till dessa tillsynsorgan. Därmed är de språkliga rättigheterna som tryggas i den finska lagstiftningen föremål både för den nationella laglighetskontrollen och för internationell tillsyn.

I rapporteringen betraktas svenska som ett minoritetsspråk på grund av sin faktiska minoritetsställning, även om att svenska enligt nationell rätt inte är ett minoritetsspråk.

I Finland iakttas människorättsorganens rekommendationer rätt noga. Trots att de inte är juridiskt bindande bidrar de i praktiken till att utveckla de mänskliga rättigheterna. Också i statsrådets tidigare berättelser om tillämpningen av språklagstiftningen har de brister uppmärksammats som Europarådet har lyft fram beträffande lagenligt tillhandahållande av service inom de olika förvaltningsområdena.

Det finns ett antal *FN-konventioner* som innehåller artiklar om de språkliga rättigheterna, bland annat den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och därtill hörande fakultativt protokoll om enskild klagorätt (MP-konventionen), den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) samt konventionen om barnets rättigheter. I detta sammanhang är det skäl att nämna även FN:s konvention om funktionshindrades rättigheter samt ILO-konventionen om ursprungsfolk och stamfolk (ILO nr 169), vilka enligt regeringsprogrammet ska ratificeras under denna regeringsperiod.¹⁰ Finland undertecknade konventionen om funktionshindrades rättigheter i mars 2007. Konventionen innebär inga nya rättigheter för funktionshindrade utan förpliktar medlemsstaterna att garantera att även personer med funktionshinder åtnjuter alla de rättigheter som tillhör alla människor enligt konventionerna om mänskliga rättigheter. Konventionen kan anses vara av stor vikt för de teckenspråkigas språkliga rättigheter.

Utöver konventioner finns också förklaringar och deklARATIONER inom FN som är viktiga för de språkliga rättigheterna, bland annat FN:s förklaring om rättigheterna för personer som tillhör nationella eller etniska religiösa eller språkliga minoriteter (1992) och FN:s deklARATION om ursprungsbefolkningars rättigheter (2007). I den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ingår inga uttryckliga bestämmelser om minoriteter eller de språkliga rättigheterna, men dessa beaktas dock som viktiga delfaktorer i rätten till rättvis rättegång och förbudet mot diskriminering samt rätten till frihet och säkerhet. I den reviderade europeiska sociala stadgan ingår de språkliga rättigheterna i artiklarna som gäller funktionshindrade personers och migrerande arbetstagares rättigheter. Enligt artikel 22 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ska unionen respektera den kulturella, religiösa och språkliga mångfalden. På unionsnivå fastställs unionsmedborgarnas språkliga rättigheter i förhållande till unionens institutioner och organ. Enligt artikel 41 i stadgan om de grundläggande rättigheterna ska var och en kunna vända sig till unionens institutioner på något av fördragets officiella språk, bland annat på finska och svenska, och få svar på samma språk.

Språk nämns som en förbjuden diskrimineringsgrund i bland annat FN-stadgan, MP-konventionen, ESK-konventionen, konventionen om barnets rättigheter, konventionen mot diskriminering i undervisningen, europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter samt Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.¹¹

1.2 Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk syftar till att stärka de nationella minoritetsspråkens ställning. Stadgan erkänner minoritetsspråken som en del av det europeiska kulturarvet och strävar efter att främja deras ställning bland de europeiska huvudspråken.

Stadgan syftar till att skydda sådana språk som traditionellt använts av minoriteter inom en stat. Stadgan gäller därmed inte språk som talas av invandrare. I stadgans II del fastställs de mål och principer som staterna ska tillämpa i fråga om alla landsdels- eller minoritetsspråk inom sitt område. De språk som omfattas av II delen i stadgan i Finland är de samiska språken, svenska, romani, ryska, tatariska, jiddish och karelska. I fråga om de samiska språken och svenska har Finland dessutom förbundit sig till samtliga artiklar i III delen (artiklarna 8-14).

De stater som är parter i stadgan ska vart tredje år lämna in en rapport till Europarådet om den nationella verkställigheten av bestämmelserna i stadgan. Europarådets expertkommitté ger sina rekommendationer på basis av dessa rapporter och andra relevanta uppgifter. Europarådets ministerkommitté fastställer de slutliga rekommendationerna.

För Finlands del trädde stadgan i kraft den 1 mars 1998. Finland lämnade in sin fjärde rapport i september 2010. Under våren 2013 ska utrikesministeriet sammanställa Finlands femte periodiska rapport.

Ministerkommittén gav sin senaste rekommendation till Finland i mars 2012. Rekommendationerna gäller förstärkning av utbildningen på samiska samt skyddande och främjande av enaresamiskan och skoltsamiskan, särskilt genom att inrätta permanent språkboverksamhet. I rekommendationerna betonas också behovet att öka satsningarna på att säkerställa tillgången till social- och hälsovårdstjänster på svenska och samiska. Dessutom lyfter ministerkommittén fram behovet att utveckla och genomföra innovativa strategier för att utbilda romska lärare, bredda produktionen av undervisningsmaterial på romani och öka utbudet av undervisning i romani. Dessa ärenden har tagits upp även i de tidigare rekommendationerna.

Kommittén har därtill rekommenderat att det bör vidtas åtgärder för att öka medvetenheten om landsdels- och minoritetsspråken i Finland och toleransen gentemot dessa språk, såväl i de allmänna läroplanerna på alla utbildningsstadier som genom massmedierna.

Kommittén har också fäst särskild uppmärksamhet vid hur kommun- och förvaltningsreformer påverkar de svensk- och samiskspråkigas rättigheter. Kommittén lyfter fram svårigheterna i att använda svenska vid rättegångar och i kontakter med nödcentraler samt samiska i kontakten med nödcentraler. Därtill nämns de problem som orsakats av tillämpningen av systemet med offentlig upphandling, i synnerhet när det gäller daghem och äldreomsorg, samt bristen på tidningar på samiska. I fråga om ryska har bristen på undervisning i ryska som modersmål lyfts fram. Det faktum att karelskan har fått ett officiellt erkännande och att principerna i artikel 7 punkterna 1-4 i stadgan har utvidgats till att gälla karelska anses vara prov på positiv utveckling.¹²

1.3 Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter

Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter specificerar de principer som förpliktar konventionsstaterna att på sitt eget territorium skydda nationella minoriteter. Dessa normer är av programkaraktär. Konventionsstaterna förbinder sig bl.a. att följa principen om förbud mot

diskriminering och om likabehandling samt att på många olika sätt stödja minoritetskulturernas fortbestånd och utveckling. I Finland trädde konventionen i kraft den 1 februari 1998.¹³

Den rådgivande kommittén för Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter granskar periodiska rapporter som regeringarna avlägger vart femte år, besöker de berörda länderna och förbereder yttranden och förslag till rekommendationer. Ministerkommittén beslutar om de slutliga rekommendationerna. Finland lämnade in sin tredje periodiska rapport i februari 2010.

Den rådgivande kommittén besökte Finland i maj 2010 och gav sitt yttrande i oktober 2010.¹⁴ Ministerkommittén gav i januari 2012 rekommendationer om de nationella minoriteternas ställning i Finland. Enligt ministerkommittén bör man förhindra att de samiska språk som talas i Finland försvinner genom att garantera tillräcklig finansiering för det pågående programmet för att återuppliva de samiska språken så att det kan genomföras effektivt. Man måste satsa på språkundervisningen så att tillgången till offentlig service på samiska förbättras. Mera stöd ska riktas till minoriteternas medier, särskilt de ryska och samiska. Ministerkommittén uppmanade Finland att se till att de svenskspråkiga har tillgång till service på sitt modersmål i enlighet med lagstiftningen. Då förvaltningen förnyas ska man i alla skeden beakta de språkliga rättigheterna och försäkra sig om att det finländska skolsystemet erbjuder tillräckliga möjligheter att studera svenska, så att antalet tjänstemän med kunskaper i svenska ökar. Också antalet medier med innehåll på romani bör ökas.¹⁵

2 Finlands språkförhållanden – ändringar och trender

Inom Europeiska unionen talas utöver de 23 officiella språken cirka 60 regionala språk och minoritetsspråk samt 175 andra språk. Både bestämmelserna om de språkliga rättigheterna och begreppen som används i fråga om språk varierar från land till land. I Europa finns det exempelvis flera språk som omnämns som regionala officiella språk, medan man i andra länder inte använder sig av begreppet officiellt språk. I Finland används benämningen nationalspråk och i vissa andra länder huvudspråk istället för officiella språk.

I Finland bor det 4 863 351 finskspråkiga och 291 219 svenskspråkiga invånare. Traditionellt har man i huvudsak talat om tvåspråkighet, trots att det i vårt land alltid har funnits och i allt större utsträckning finns människor som talar fler än två språk. Med begreppet flerspråkighet avses både flerspråkighet inom en språkgemenskap och en individs flerspråkighet. I de nordiska länderna används allt fler språk och många nordbor är numera flerspråkiga. Detta gäller i synnerhet för personer som har ett annat modersmål än landets dominerande språk.¹⁶

2.1 Nationalspråken – språkets kvalitet och användningsområde

Det finns få språk i världen som nationellt har en lika grundmurad ställning som finskan. I Finland tryggas språkets ställning i grundlagen och språklagen, i vilka det föreskrivs att Finlands nationalspråk är finska och svenska. Finska används inom alla samhällssektorer i Finland, och år 1995 blev finska ett av Europeiska unionens officiella språk. I Finland har 4,8 miljoner invånare finska som modersmål. Trots att det finska språket generellt kan betraktas som ett livskraftigt språk, som används mångsidigt inom olika sektorer, så har finskans användningsområde i vissa avseenden inskränkts. Det här gäller i synnerhet på områden som naturvetenskap och teknik, samt inom företag som verkar internationellt. Det är uppenbart att det finska språkets ställning inte bevaras av sig självt, utan medvetna åtgärder krävs för att finska även i fortsättningen ska användas inom alla samhällssektorer.¹⁷

Om staten inte har en tydlig språkpolitik faller ansvaret för beslut som gäller undervisnings- och forskningsspråk i för hög grad på de enskilda institutionerna, universitet, yrkeshögskolorna och kommunerna som svarar för grundskolan.

Nästan alla språkgemenskaper i Europa har börjat bedöma sin egen ställning i förhållande till det faktum att den ökade användningen av engelska har inskränkt användningsområdet för nationalspråken. Genom att på alla möjliga sätt stärka modersmålens ställning kan man även bidra till att stärka flerspråkigheten. I likhet med de andra nordiska länderna utgår Finland från principen om parallellspråkighet, vilket innebär att finska används parallellt med andra språk som behövs i olika sammanhang.¹⁸

Utländska forskare och tjänsteproducenter deltar numera ofta i inhemska projekt. Därmed har till exempel frågan om möjligheter för forskningsanstalter att ta emot anmälningar och ansökningar på ett annat språk än finska eller svenska blivit aktuell under de senaste åren. Enligt justitieministeriet ska dock ärenden i princip behandlas på nationalspråken, bland annat på grund av delgivningsskyldigheten och besvärshöjningen som hör till förvaltningsärenden.¹⁹

Statsrådets biträdande justitiekansler har konstaterat i fråga om engelska som undervisningsspråk att enligt språkbestämmelsen i universitetslagen ska universitetet trygga undervisningen för och möjligheten att avlägga grundexamina på de i lagen angivna undervisnings- och examensspråken. Biträdande justitiekanslern önskade information om hur studerandena i magisterskedet informerats om sin rätt att använda finska eller svenska också då undervisningen går på engelska.²⁰

Under de senaste åren har universiteten utarbetat språkstrategier. I dessa strategier betonas de användningen av det egna språket, men i strategierna tar de även ställning till den ökande andelen engelska inom undervisningen och forskningen. Generellt sett har universiteten ökat sitt utbud av engelskspråkiga magisterprogram och engelskspråkig undervisning, och det har kunnat leda till att det inom vissa områden inte längre finns någon finsk- eller svenskspråkig undervisning. Det här innebär att användningsområdet för finska och svenska har inskränkts, vilket på längre sikt även kan påverka språkets kvalitet. I framtiden kan detta bli ett hot för hela språkgemenskapen.

2.2 Statistik om språkgrupperna i Finland

I Finland talas 148 språk som modersmål. Totalt 4,5 procent av den finska befolkningen har ett annat modersmål än finska eller svenska.²¹ En del av de andra språken, så som samiska, romani, teckenspråk, tatariska och jiddisch samt ryska och karelska, har länge talats i vårt land.

Enligt statistiken som utarbetades inför valet till sametinget 2011 uppgick samernas antal till 9 919, av vilka 9 266 är bosatta i Finland. Av dem bor över hälften numera utanför samernas hembygdsområde. I Finland talas tre samiska språk. Av de 5 483 vid sametingsvalet röstberättigade samerna har 3 379 finska, 1 514 nordsamiska, 332 skoltsamiska och 253 enaresamiska som modersmål.²²

Enligt delegationen för romska ärenden är romernas antal i Finland omkring 10 000, och därtill uppskattas cirka 3 000 finländska romer bo i Sverige. Antalet har under de senaste åren varit relativt konstant.²³

I Finland används två nationella teckenspråk, det vill säga finskt och finlandssvenskt teckenspråk. I statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 konstaterades att 11 000–14 000 personer i Finland använder teckenspråk. Av dessa är 4 000–5 000 döva eller hörselskadade. Antalet personer som använder teckenspråk i vardagen uppskattas vara 6 000–9 000. Därtill konstaterades att det finlandssvenska teckenspråket används av cirka 300 personer och att antalet finlandssvenska döva är cirka 150.

Enligt Finlands Dövas Förbund rf och Finlandssvenska Teckenspråkiga rf har det inte skett någon betydlig förändring i antalet teckenspråkiga jämfört med år 2008. Det är dock skäl att utreda antalet personer som använder det finlandssvenska teckenspråket.²⁴

Enligt det karelska språkets intresseförening Karjalan Kielen Seura ry har sammanlagt 5 100 personer karelska som modersmål och använder språket dagligen. Därtill finns det 25 000 personer som förstår och kan tala karelska i någon mån, men använder språket mer sällan, till exempel enbart med släktingar. Antalet personer som är födda i Finland och talar karelska är cirka 2 800 och antalet personer som flyttat till Finland från de karelska områdena i Ryssland är minst 2 300.²⁵

I början av år 2012 var ryska, estniska, somaliska, engelska och arabiska de största språkgrupperna efter finska och svenska. Antalet personer som talar estniska som modersmål har ökat betydligt. Jämfört med år 2008 har antalet ökat med över 13 000, det vill säga från 19 812 år 2008 till 33 076 år 2012. Även antalet personer som talar ryska som modersmål har ökat med över 13 000, det vill säga från 45 224 till 58 331.

Antalet personer som talar somaliska som modersmål är 14 045, vilket innebär att somaliska i dagens läge är ett vanligare modersmål än engelska i Finland. Även antalet personer vars modersmål är kinesiska eller thai har ökat.

Största delen av dem som talar ett främmande språk som modersmål är bosatta i huvudstadsregionen. Till exempel i Helsingfors har nästan 11,5 procent av invånarna ett annat modersmål än finska, svenska eller samiska. Jämfört med år 2005 har antalet personer med estniska som modersmål i huvudstadsregionen mer än fördubblats: det har ökat från 6 618 personer till 16 427 personer.²⁶

Det faktiska antalet personer med annat modersmål än finska eller svenska syns inte i statistiken eftersom människor inte alltid uppger sitt riktiga modersmål. Det finns inte heller statistik om antalet pendlare från grannländerna Estland, Sverige och Ryssland.

Språk	2008	2011
Finska	4811945	4863351
Svenska	289596	291219
Ryska	45224	58331
Estniska	19812	33076
Somaliska	9810	14045
Engelska	10589	13804
Arabiska	8119	11252
Kurdiska	5893	8623
Kinesiska	5733	8257
Albanska	5791	7408
Thai	3990	6342
Vietnamesiska	4645	6060
Turkiska	4276	5720
Persiska	3896	5593
Tyska	4820	5592
Spanska	3637	4988
Franska	2509	3152
Polska	2493	3139
Ungerska	1690	2181
Bengali	1377	2007
Rumänska	1376	1971
Sammanlagt	5247221	5356111

Tabell 1: De största språkgrupperna 2008 och 2011. Källa: Statistikcentralen 2012

Rätten till service på finska och svenska är oberoende av nationalitet. Därmed har utländska medborgare lika rätt att använda dessa två språk, till exempel hos statliga myndigheter, vid domstolarna och i tvåspråkiga kommuner.²⁷ I ärenden som inleds av en myndighet har de som inte kan finska eller svenska enligt förvaltningslagen rätt till tolkning för att trygga sina rättigheter.²⁸ Bestämmelser om tolkning ingår i bland annat förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål, rättshjälpslagen samt lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Myndigheterna har därtill rätt att ge bättre språklig service än vad språklagen förutsätter.²⁹ En

tjänsteman i en enspråkigt finsk kommun får exempelvis ge service på svenska även i sådana fall där språklagen inte skulle förutsätta detta. Detta gäller också andra språk.

Enligt språklagen är kommunerna inte skyldiga att ge information till allmänheten på andra språk än nationalspråken. De flesta kommuner har översatt sina webbplatser till engelska, och vissa kommuner har även information på andra främmande språk, så som ryska eller tyska. Även information om basservice ges på engelska, men det finns stor variation i fråga om i vilken utsträckning information finns tillgänglig, till exempel om social- och hälsovårdstjänster.³⁰

I samiska språklagen finns särskilda bestämmelser om användning av samiska hos myndigheterna, samt hos andra aktörer som utför uppgifter som ankommer på det allmänna. Bestämmelser om rätten att använda andra språk än finska, svenska och samiska hos myndigheterna finns i lagstiftningen om rättegång, förvaltningsförfarande och förvaltningsprocess, i lagstiftningen om utbildning, i hälsovårds- och socialvårdslagstiftningen samt i annan lagstiftning om olika förvaltningssektorer.³¹

	2008	2009	2010	2011
Tvåspråkiga kommuner (finsk majoritet)	21	20	13	18
Tvåspråkiga kommuner (svensk majoritet)	22	14	18	12
Finskspråkiga kommuner	353	295	294	287
Svenskspråkiga kommuner	3	3	3	3
Åländska kommuner	16	16	16	16
Kommuner totalt	415	348	342	336

Tabell 2: Antalet kommuner 2008-2011. Källa: Finlands Kommunförbund 2012

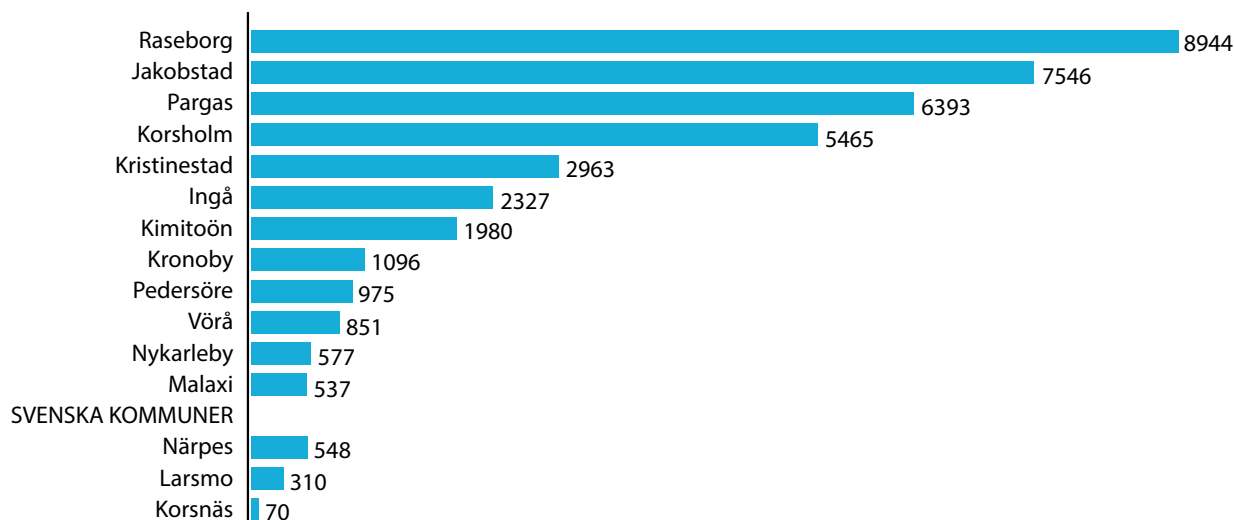
2.3 Finsk- och svenskspråkig befolkning och myndigheter

Förändrade strukturer och språklig indelning

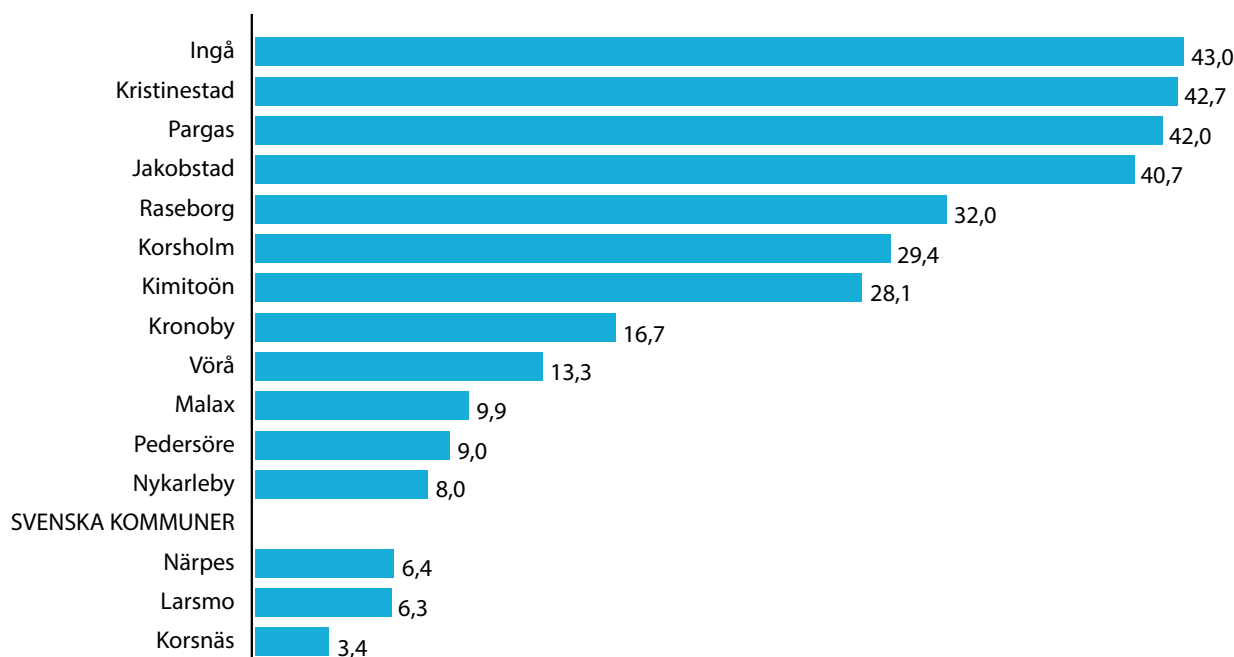
Språkbarometern 2012 genomfördes på samma sätt som för fyra år sedan som en enkät i samtliga tvåspråkiga kommuner. Enkäten riktades till den språkgrupp som är i minoritet i kommunen. Till följd av förändrade kommunstrukturer hade antalet tvåspråkiga kommuner minskat till 30. Av dessa har 18 svenskspråkig minoritet och 12 finskspråkig minoritet. Den tvåspråkiga kommunen Finby (Särkisalo), som numera ingår i Salo, togs inte med. År 2009 slogs Pargas, Nagu, Korpo, Houtskär och Iniö, som samtliga hade en finskspråkig minoritet, samman till Västebolands stad, numera Pargas stad. Andelen finskspråkiga i staden uppgår i dagens läge till 42 procent. Den sammanslagna kommunen Kimitoön består av de tidigare kommunerna Kimito, Västanfjärd och Dragsfjärd, som samtliga hade en finsk minoritet. I dag uppgår andelen finskspråkiga på Kimitoön till 29 procent. Den västnyländska storkommunen Raseborgs stad består av Ekenäs, Karis och Pojo. Andelen finskspråkiga i denna kommun är 33 procent. Ekenäs och Karis hade även tidigare finska som minoritetsspråk, medan den tidigare finskspråkiga majoriteten på 62 procent i Pojo numera är en del av den finskspråkiga minoriteten i Raseborg. I nya Lovisa skedde en förändring i motsatt riktning. Strömfors och Lovisa hade redan tidigare svenska som minoritetsspråk, medan de svenskspråkiga i Liljendal samt i Pernå, nu är en del av den svenskspråkiga minoriteten på 44 procent i Stor-Lovisa. Dessutom har Oravais försvunnit som självständig kommun och ingår numera i Vörå kommun, dock utan språkliga förändringar.³²

Ju mindre andel den språkliga minoriteten utgör, desto svårare upplever man det vara att få service på sitt eget språk, och i synnerhet på svenska. Detta är en utmaning för såväl finskspråk-

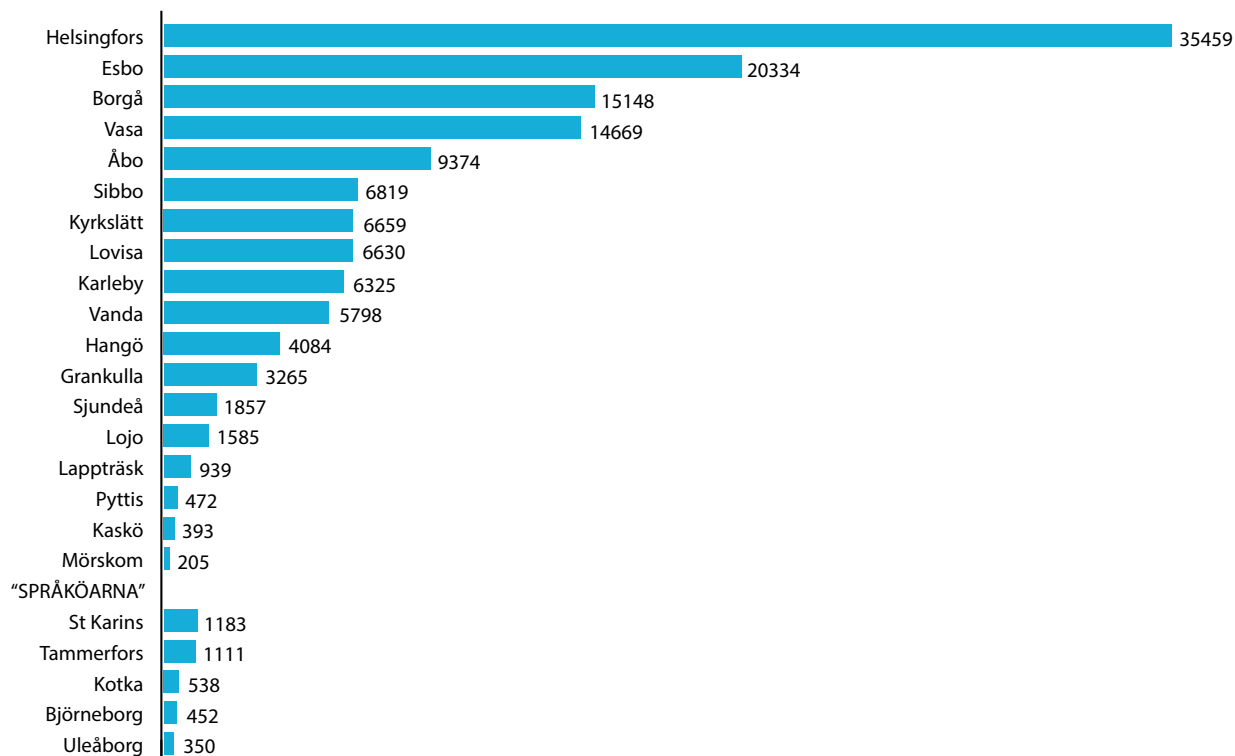
kiga som svenskspråkiga minoriteter. Finskspråkiga som flyttar till en kommun med svenskspråkig majoritet upplever att en finskspråkig kultur och infrastruktur saknas, medan det för de svenskspråkiga ofta gäller att slå vakt om att den svenskspråkiga infrastrukturen, så som skolor och andra svenskspråkiga miljöer, ska bestå.³³

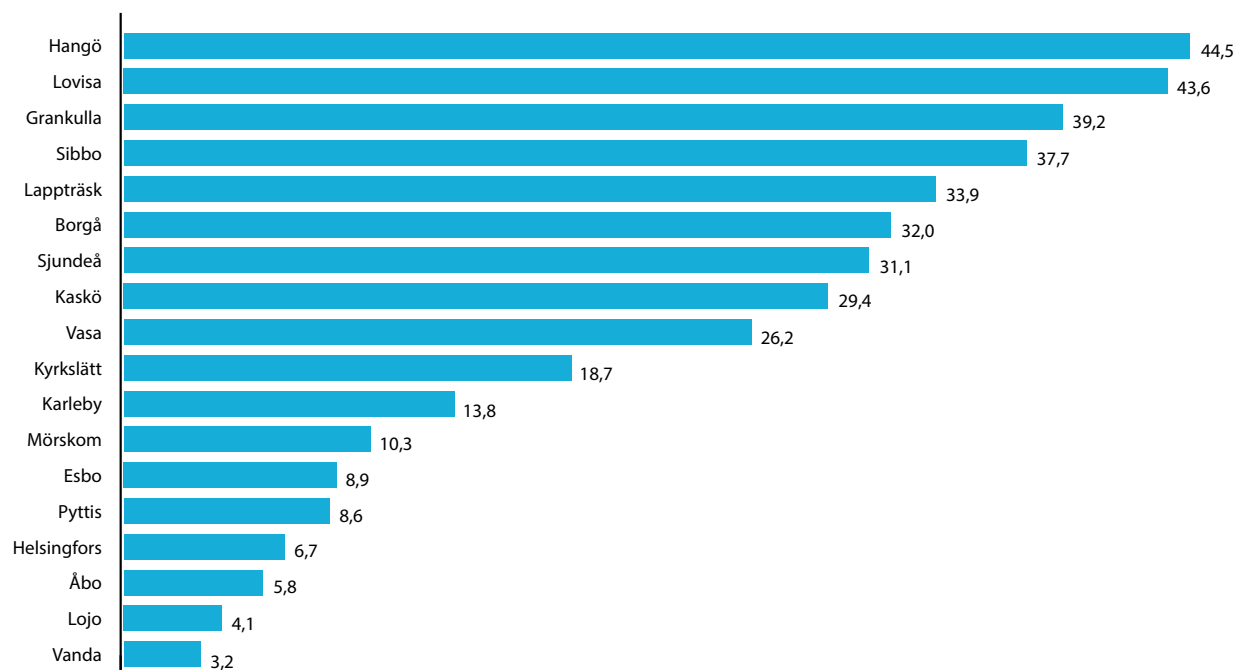
Figur 1: Finskspråkiga minoriteter i storleksordning i tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner (exkl. Åland), i absoluta tal. Källa: Språkbarometern 2012

Figur 2: Finskspråkiga minoriteter i storleksordning i tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner (exkl. Åland), i procent. Källa: Språkbarometern 2012

Figur 3: Svenskspråkiga minoriteter i storleksordning i tvåspråkiga kommuner samt fem "språköar", i absoluta tal. Källa: Språkbarometern 2012

Figur 4: Svenskspråkiga minoriteter i storleksordning i tvåspråkiga kommuner, i procent. Källa: Språkbarometern 2012

Språkprofil i enspråkiga kommuner

I Finland fanns vid utgången av år 2011 sammanlagt 17 enspråkigt finska kommuner där det enligt befolkningsdatasystemet inte bodde en enda person med svenska som modersmål. Detta innebär att myndighetsinitierade ärenden där den kommunala myndigheten ska använda svenska inte borde bli aktuella i följande kommuner: Jämijärvi, Karstula, Kesälahti, Kihniö, Kiikoinen, Konnevesi, Hämeenkoski, Lestijärvi, Luhanka, Merijärvi, Pihtipudas, Pyhäntä, Rautavaara, Ris-

tjärvi, Suomenniemi, Toivakka och Utajärvi. I alla andra 285 enspråkigt finska kommuner på fastlandet finns invånare med svenska som modersmål. I dessa kommuner kan det bli aktuellt för de statliga myndigheterna att uppfylla sina språkliga skyldigheter. Detta gäller särskilt domstolarna, men också kommunerna i ärenden som inleds av en kommunal myndighet. Därmed kan behovet att i hela landet förmedla nöd- och myndighetsmeddelanden även på svenska, samt omfattningen av täckningsområdet för Rundradions svenskspråkiga radio- och televisionssändningar motiveras.

Till följd av kommunreformen kommer det sannolikt att finnas invånare med svenska som modersmål i alla kommuner i Finland. Ovan nämnda 17 enspråkigt finskspråkiga kommunerna, som för närvarande inte har en enda invånare med svenska som modersmål, skulle troligtvis slås samman med kommuner som har en eller flera svenskspråkiga invånare. Också inom social- och hälsovårdsområden kan det uppstå relativt stora svenskspråkiga samfund även utanför kustområdena. Dessutom ska svenskspråkiga patienters rättigheter tryggas inom de så kallade specialupptagningsområdena.³⁴

I Språkbarometern 2012 utreddes även för första gången hur de finskspråkiga upplevde den statliga servicen på finska och myndigheternas beredskap att ge service på finska i de enspråkigt svenska kommunerna Närpes, Korsnäs och Larsmo.

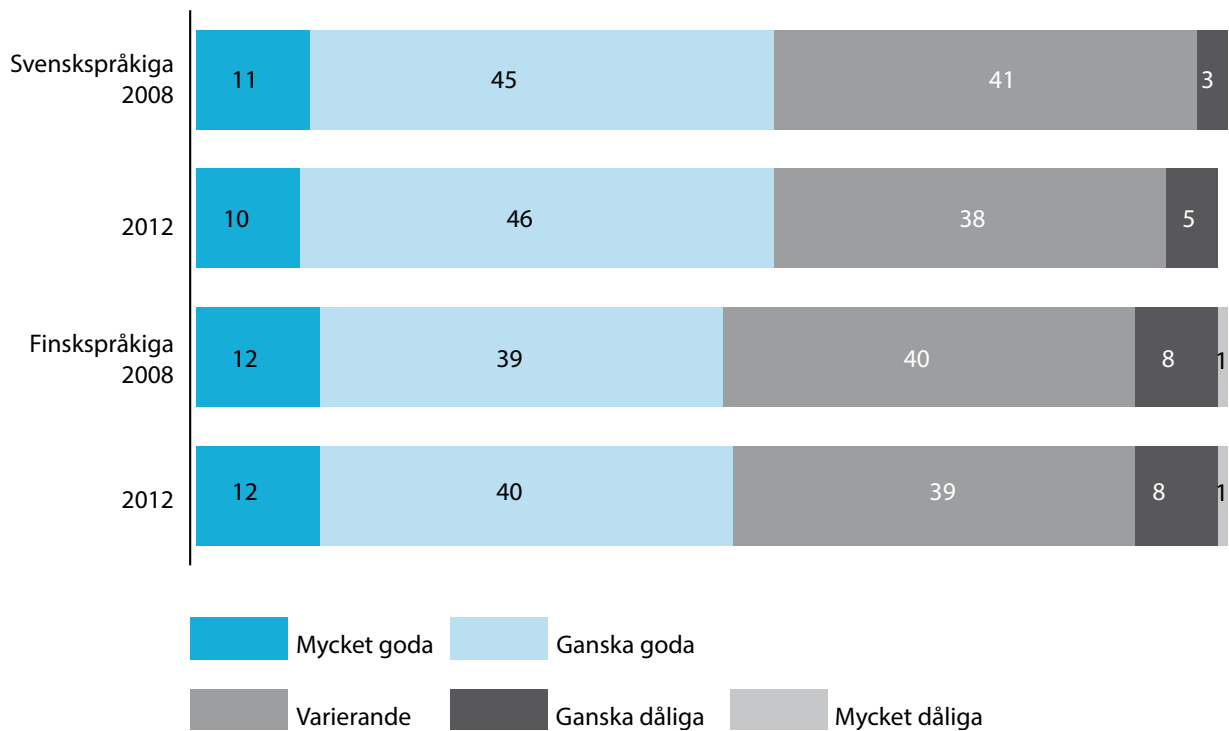
För jämförelsens skull togs även fem svenska språköar med i Språkbarometer 2012, det vill säga de totalt 350 svenskspråkiga invånarna i Uleåborg, 1 111 i Tammerfors, 452 i Björneborg, 1 183 i S:t Karins och 538 i Kotka. Språköar är kommuner med svenska skolor och en viss svensk infrastruktur.³⁵

På många enspråkiga orter, och speciellt på orter där det någon gång har bott svenskspråkiga eller där det fortfarande finns ett litet svenskspråkigt samfund, har man under de senaste åren ordnat till exempel tvåspråkiga gudstjänster eller medborgarinstitutkurser. Ett exempel på detta är medborgarinstitutet i Björneborgsregionen som nu för första gången ordnar tvåspråkiga verkstadsdagar på finska och svenska.³⁶

Språkklimat – medvetenhet och attityder

Enligt Språkbarometern 2012 har det inte skett någon noterbar förändring mellan 2008 och 2012 beträffande de kommunala minoriteternas uppfattning om språkklimatet. De språkliga minoriteterna i kommunerna upplever relationerna mellan språkgrupperna vara jämförelsevis goda eller varierande. Få kommuninvånare upplever att relationerna mellan språkgrupperna skulle vara direkt dåliga, trots olika åsikter om svenskans ställning och andra språk som framförts i politiska diskussioner och speciellt i sociala medier. Finskspråkiga ser dock något mera kritiskt på relationerna mellan språkgrupperna i kommuner där svenska är majoritetsspråk. Även om en växande finskspråkig minoritet inte alltid har integrerats politiskt eller socialt och tydligt upplever ett visst utanförskap, så finns det också positiva exempel på motsatsen.

Många finskspråkiga patienter som såg att jag har ett svenskspråkigt namn svarade på min fråga om vilket språk de vill använda, finska eller svenska, att det går nog också bra med svenska för att de har så länge bott i kommunen och lärt sig svenska.
Hälsocentralläkare i kommun med svenska som majoritetens språk

Figur 5: Relationerna mellan språkgrupperna i kommunen 2008 och 2012. Källa: Språkbarometern 2012

I Språkbarometern 2012 lyfter svenskspråkiga ofta fram såväl praktiska som principiella utmaningar i att leva som språklig minoritet. Kommuninvånarna vet i allmänhet att de har laglig rätt till service på sitt språk, men vare sig kommunen eller staten lyckas alltid tillgodose behovet. Rätten till service borde betonas, men i stället är särskilt de svenskspråkiga ofta flexibla och använder finska. De utgår från att de inte kommer att få service på svenska. Tack vare märken skulle kunden veta när han eller hon kan och vågar använda sitt modersmål och optimalt utnyttja den ofta osynliga svenska service som ändå finns.

För finskspråkiga är det mycket mera självklart att de språkliga rättigheterna tillgodoses också på minoritetens språk i tvåspråkiga kommuner. Många svenskspråkiga efterlyser tydligare signaler från myndigheternas sida exempelvis i form av språkflaggor och märken.

Myndigheter och andra instanser, som har hand om frågor kring de språkliga rättigheterna, får ofta frågor om rättigheter till service på svenska. Men också finskspråkiga som bor i kommuner med svenska som majoritetsspråk undrar exempelvis varför alla dokument i kommunen inte översätts till finska. Oklara frågor som gäller de språkliga rättigheterna hänger ofta samman med myndigheternas information till allmänheten. Under de senaste fyra åren har många frågor gällt brister i räddningstjänstens information och service. Dessutom har det funnits missnöje beträffande den svenskspråkiga webbinformationen till allmänheten och statliga myndigheters finskspråkiga korrespondens med tvåspråkiga kommuner.

Nya aktuella språkfrågor har exempelvis gällt statliga bolags språkliga skyldigheter, rätten att hos en myndighet använda ett annat språk än registrerat språk samt möjligheten att under en förvaltningsprocess byta språk efter att man exempelvis i en akut situation har använt ett annat språk.

Justitieministeriet har särskilt lyft fram frågan om hur olika myndigheter i praktiken ser till att på eget initiativ ta reda på en persons registrerade språk redan vid den första kontakten.

Intressenter har under de senaste fyra åren tagit initiativ till ytterligare stöd för ett tvåspråkigt land och för användningen av både finska och svenska.

Parter, som justitieministeriet har hört, har uttryckt sin vilja att aktivt främja upprätthållandet av harmonisk och balanserad tvåspråkig kultur. De har särskilt betonat användningen av och synligheten för bägge nationalspråken, men också för andra språk. Nödvändigheten av en språkkonsekvensbedömning vid alla förändringar som påverkar språkgruppernas språkliga rättigheter har betonats. Frågan om att inrätta en tjänst för en språkombudsman har förts fram inom olika forum.³⁷ Grundlagsutskottet föreslog i sitt betänkande om statsrådets förra berättelse 2009 att statsrådet skulle överväga om det vore på sin plats med en språkombudsman.³⁸

Grupper som befinner sig i en svag position behöver ett särskilt skydd, såsom konsumenter, patienter och minoriteter. Egna ombudsmän finns på dessa områden. Språket behöver också en.

[Språkseminariekommentar](#)

På webben och i de sociala medierna har retoriken under de senaste åren blivit hårdare, också i inlägg om olika språk och språkgrupper. Justitieministeriet kontaktades under år 2012 flera gånger om osakliga inlägg. I flera fall tog dock exempelvis idrottsorganisationer öppet avstånd från osakligheter på webben.

3 Tillämpningen av språklagstiftningen inom småbarnsfostran och utbildningen

I detta kapitel behandlas småbarnsfostran, med fokus på den svenskspråkiga dagvården och småbarnsfostran i södra Finland, eftersom språket är en aktuell och kritisk fråga inom svenskspråkig småbarnsfostran inom denna region. Som underlag används en undersökning som behandlar svenskspråkig småbarnsfostran i södra och sydvästra Finland. Dessutom behandlas språkbildning inom dagvård och skola.

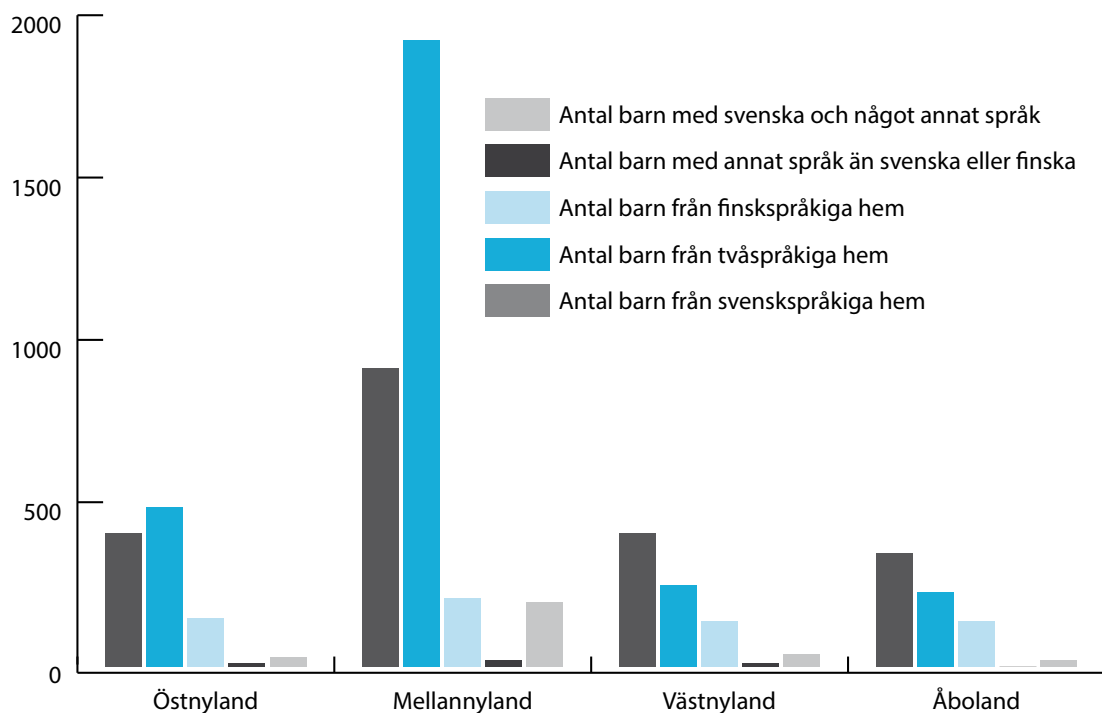
3.1 Språket i dagvården och småbarnsfostran

Småbarnsfostran spelar en viktig roll för barns sociala utveckling och jämnar ut de sociala skillnaderna i barnens bakgrund. Det har en avgörande betydelse att man redan i samband med småbarnsfostran kan garantera goda förutsättningar för uppväxt och utveckling och genom mångsidiga åtgärder stödja barn som är i behov av särskilt stöd eller löper risk för att slås ut. Genom en ändring av lagen om barndagvård övergick småbarnsfostran, som föregår den grundläggande utbildningen, och beredningen, förvaltningen och styrningen av lagstiftningen om dagvårdstjänsterna i början av 2013 till undervisnings- och kulturministeriet som en del av fostrings- och utbildningssystemet. Ändringen av lagen om barndagvård trädde i kraft i början av 2013 och en ny lag om småbarnsfostran träder i kraft 2014.³⁹

Den grundläggande utbildningen är enligt lag indelad enligt språk. Enligt den nya lagen om småbarnsfostran administreras emellertid småbarnsfostran inte på samma sätt som den grundläggande utbildningen, det vill säga bland annat av en enda svenskspråkig rikstäckande regionförvaltningsmyndighet.

Dagvården i en- och tvåspråkiga kommuner

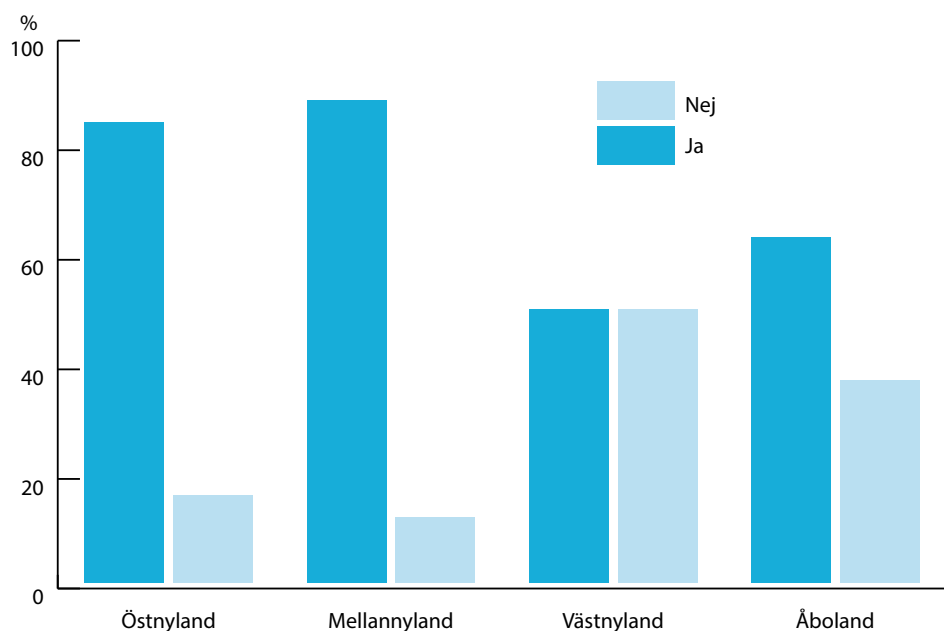
Den språkliga miljön inom dagvården har stor betydelse med tanke på stödet för barnets språkliga utveckling. Den påverkar barnets språkliga identitet och utgör en grund för skolspråket. I många tvåspråkiga kommuner har det skett en stadig befolkningsökning och inflyttning under de senaste åren. En omfattande utredning om språk- och kvalitetsaspekter inom den svenska dagvården, som utfördes i 15 kommuner i Nyland och Åboland, visade att andelen barn i den svenska dagvården som kommer från helt svenskspråkiga hem är 36 procent. De svensktalande familjerna lever i olika typer av språkmiljöer, bland annat beroende på de olika språkliga minoritets- eller majoritetspositionerna i kommunerna. De helt svensktalande familjerna bor emellertid tämligen jämnt fördelade i regionerna. I Mellanland finns det största antalet barn från tvåspråkiga hem. I Borgå, där finska är majoritetens språk, kommer hälften av barnen inom den svenskspråkiga dagvården från svenskspråkiga hem medan över 40 procent kommer från tvåspråkiga hem. I Helsingfors, med landets största svenskspråkiga befolkning, kommer cirka 30 procent från svenskspråkiga hem medan hela 60 procent av barnen kommer från tvåspråkiga hem. Det framgick också att en påfallande liten del av barnen i den svenska dagvården har invandrarbakgrund.⁴⁰

Figur 6: Figur 6: Antalet barn i dagvården och den språkliga fördelningen i Nyland och Åboland. Källa: Eriksson et al. 2012

Av utredningen framgick att Pargas stad skiljer sig från de andra tvåspråkiga kommunerna i Nyland och Åboland i den bemärkelsen att nästan 30 procent av barnen i den svenskspråkiga dagvården kommer från enspråkigt finska hem. Orsaken kan vara att det saknas finskspråkig dagvård på vissa håll, men också att inflyttade förhåller sig positiva till svenskan i den starkt svenskspråkiga skärgårdskommunen.⁴¹

I alla de daghem som besvarade enkäten, och där personalen ibland talar finska, har man under de senaste åren gjort en *språkstrategi* eller *särskilda principer* för språkbruket med barnen. I vissa svenskspråkiga daghem där det finns många finskspråkiga barn har personalen exempelvis som princip att man talar svenska med varandra och med barnen, och man försöker till exempel undvika att blanda finska och svenska om vartannat.⁴²

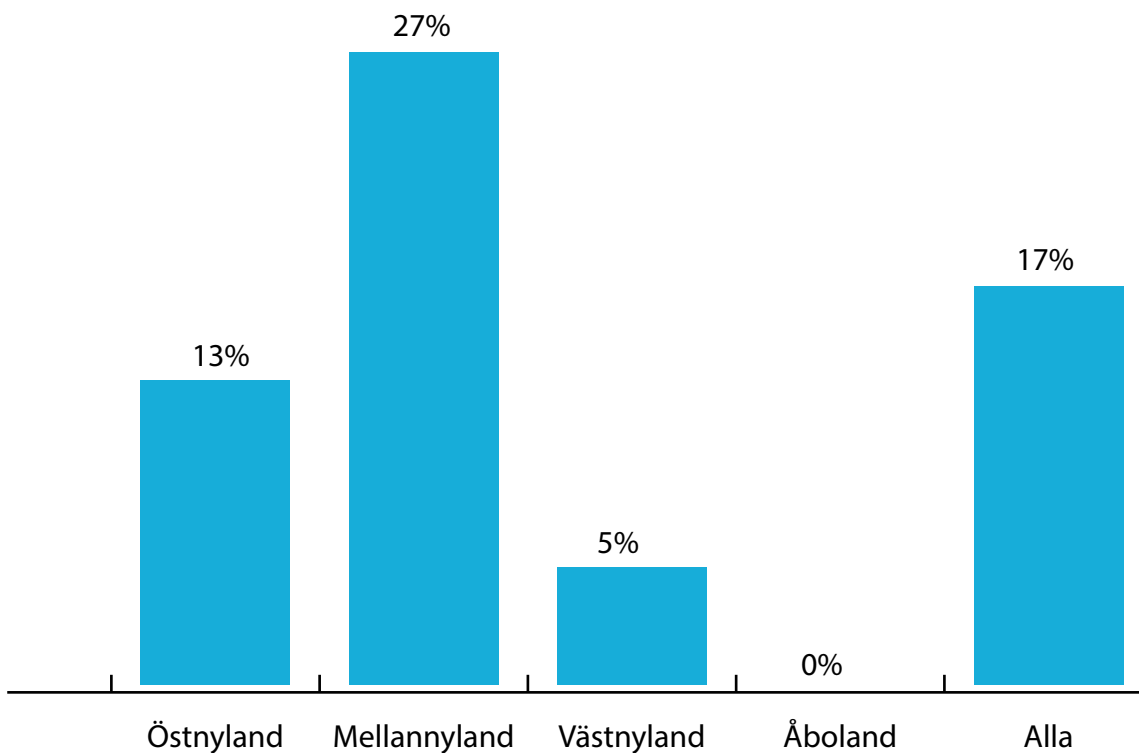
Figur 7: Andelen svenskspråkiga daghem som lagt upp principer för språkbruket, enligt region. Källa: Eriksson et al. 2012

Personalen inom den svenskspråkiga dagvården dryftar ibland dagligen frågor om vad som är barnets bästa i språklig bemärkelse. I arbetet med barn och föräldrar på de enspråkigt svenskspråkiga daghemmen krävs ofta i praktiken goda kunskaper i finska, fastän andra språkrav än utmärkta kunskaper i daghemmets språk inte finns för dagvårdspersonalen. På många finskspråkiga daghem har man löst frågan genom att använda tolk om föräldrarna inte förstår daghemmets språk.⁴³

Målet är att stödja familjerna att göra medvetna val. Inget barn utesluts från svensk dagvård. Familjerna anhåller om dagvårdsplats på önskat språk och innan barnet blir anvisad en dagvårdsplats diskuterar daghemsföreståndarna med föräldrarna om valet av dagvårdsspråk om familjens hemspråk är enbart finska.

Personalsituationen inom dagvården i södra och sydvästra Finland

Bristen på behöriga barnträdgårdslärare inom den svenskspråkiga dagvården har minskat en aning under de tre senaste åren, men situationen är fortfarande svår. Andelen obehöriga bland *barntädgårdslärarna* inom den svenskspråkiga dagvården är hög i Mellannyländ, där drygt en femtedel av barnträdgårdslärarna år 2011 var obehöriga. Situationen är något bättre i Östra Nyland och Västra Nyland. I Åboland är däremot alla barnträdgårdslärare behöriga. Regionalt sett ser skillnaderna mellan de två största kommunerna i Mellannyländ och de övriga kommunerna i Nyland ut att minska.⁴⁴ Hösten 2011 inleddes en svenskspråkig barnträdgårdsläraryt utbildning i Helsingfors som ett samarbete mellan bland annat Helsingfors universitet och Åbo Akademi. Ett av utbildningens tyngdpunktsområden är flerspråkighetsfostran. Utbildningen leder till en examen, som ger behörighet att arbeta som barnträdgårdslärare med barn i åldern 0–6 år samt i förskola.⁴⁵ Läget kommer därmed troligen att förbättras om några år tack vare ny barnträdgårdsläraryt utbildning i Helsingfors.⁴⁶

Figur 8: Andelen obehöriga barnträdgårdslärare i Nyland och Åboland 2009. Källa: Eriksson et al. 2012

Andelen *obehöriga närvårdare* inom dagvården i Nyland och Åboland var 27 procent år 2009 och 30 procent år 2011. De regionala och kommunala skillnaderna beträffande behörighet är stora. Läget är svårast i Mellannya, där andelen obehöriga närvårdare är över 40 procent, medan andelen i Åboland är nio procent. I vissa kommuner är trenden nedgående och i andra har det skett förbättringar. Bristen på svenskspråkig personal kan leda till att daghemmen i vissa kommuner frångår de språkliga principerna, bland annat då personal som inte kan svenska anställs för korta vikariat eller då övrig personal, annan än vård- och fostringspersonalen, talar ett annat språk. Det tycks dessutom finnas stora variationer i yrkeskompetensen i de olika dagvårdsenheterna.⁴⁷

För att stödja rekryteringen av dagvårdspersonal har Sydkustens landskapsförbund, utöver återkommande utredningar om personalsituationen, då och då gjort insatser för att hjälpa kommunerna att skaffa personal till den svenskspråkiga dagvården.⁴⁸ Det skulle vara viktigt att den nationella prognostiseringen av lärarbehov även skulle inbegripa barnträdgårdslärarbehovet.

På nationell nivå finns brister inom administrationen av svenskspråkig småbarnsfostran. För närvarande finns det ingen aktör som ordnar fortbildning och seminarier för personalen inom den svenskspråkiga småbarnsfostran, utan detta ordnas främst av kommunerna själva och av tredje sektorn.

Till småbarnsfostran hör också verksamheten i lekparken. Exempelvis i Helsingfors finns cirka 35 lekparken där organiserad verksamhet bedrivs med anställd personal och där det serveras bland annat parklunch. Årligen serveras cirka 200 000 lunchportioner. Verksamheten har pågått i snart hundra år, lunchverksamheten i 70 år, men ingen verksamhet ordnas på svenska.⁴⁹

Svenskspråkig dagvård och grundläggande utbildning i finskspråkiga kommuner

Enligt lagen om barndagvård ska kommunen sörja för att av kommunen anordnad eller övervakad barndagvård står till buds i den omfattning och med sådana verksamhetsformer som behovet därav inom kommunen förutsätter. Kommunen skall dessutom sörja för att dagvård står till buds på barnets modersmål, då detta är finska, svenska eller samiska.⁵⁰

I lagstiftningen om förskoleundervisningen understryks barnets eget språk och betydelsen av dagvård på modersmål åtminstone i slutskedet av dagvården. I 150 enspråkigt finska kommuner fanns det år 2010 totalt 2 860 svenskregistrerade barn i åldern 6–15 år. I 14 av dessa kommuner finns en svensk skola och i två ordnas grundläggande utbildning på svenska i viss utsträckning. De övriga finskspråkiga kommunerna strävar efter att på olika sätt tillgodose skyldigheten att tillhandahålla svenskspråkig grundläggande utbildning. Kommunerna uppger bland annat att svenskspråkiga elever kan delta i tvåspråkig undervisning, fördjupad svenskundervisning, svenskspråkig nybörjarundervisning eller modersmålsundervisning i svenska. Vissa kommuner erbjuder undervisning på annan ort medan många kommuner inte har undervisning i eller på svenska för svenskspråkiga. Alla enspråkigt svenska kommuner på fastlandet ordnar grundläggande utbildning både på finska och på svenska, antingen på egen hand eller genom avtal med en annan kommun.⁵¹

Svenska skolor och daghem i Lahtis, Hyvinge, Kouvola, Tavastehus, Varkaus, Jyväskylä, Nurmijärvi, Tusby, Vichtis och Kervo, samarbetar i ett nätverk som Folkhälsans förbund initierat. Det finns ytterligare små svenska skolor i S:t Karins och Salo samt sedan länge etablerade skolor i Tammerfors, Kotka, Björneborg och Uleåborg.⁵² Man har också knutit kontakter till det finlandssvenska medborgarsamhället, till exempel genom att även språkbads elever deltagit i svenskspråkiga skolevenemang exempelvis i stafett- och kulturkarnevalen.⁵³ Det råd som justitieministeriet har gett till föräldrar som hoppats få vård och undervisning på det språk som inte är kommunens

språk, att de går igenom de bestämmelser som finns i frågan tillsammans med kommunen för att nå en tillfredsställande lösning.⁵⁴

3.2 Språket i den grundläggande utbildningen

Det finska utbildningssystemet består av tre stadier. Det första stadiet gäller grundläggande utbildning, det andra stadiet gymnasie- och yrkesutbildning, och det tredje stadiet högskole- och yrkeshögskoleutbildning. Utbildningssystemet och småbarnsfostran hör till undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Alla har rätt till grundläggande utbildning på finska eller svenska. Undervisningen ordnas i första hand av kommunen.

I det här avsnittet behandlas teman inom den grundläggande utbildningen, till exempel elevernas kunskapsnivå och undervisning i finska respektive svenska, samt flerspråkiga skolor och information om skola, dagvård och språkbad.

Kunskapsnivå och undervisning i finska och svenska

De allt svagare språkfärdigheterna i svenska beror bland annat på att undervisningen i svenska har minskat och blivit ensidigare i den grundläggande utbildningen. År 2010 studerade cirka 90 procent av eleverna svenska som B1-språk och drygt åtta procent som A1- och A2-språk. B1-lärokursen har till sin omfattning minskat med hälften jämfört med 1970-talet.⁵⁵ Kunskaperna i B-svenska i grundskolan är svaga eller på sin höjd försvarliga. De ger inte en tillräcklig grund för studier på andra stadiet efter grundskolan, och detta avspeglas senare bland annat i språkstudierna vid högskolor. I synnerhet att skriva och tala vållar problem. Flickor har dock en betydligt bättre kunskapsnivå än pojkar. I grundskolan är de svenskspråkiga elevernas kunskaper i A-finska i genomsnitt goda beträffande förmågan att tala finska, och förhållandevis goda beträffande förmågan att skriva, förstå och läsa finska. Nivån bland dem som läst modersmålsinriktad finska är i snitt god.⁵⁶

Övergången från grundläggande utbildning till utbildning på andra stadiet och högskolor är ett särskilt avgörande skede. Den aktuella situationen på de lägre utbildningsstadierna har lett till att högskolorna är tvungna att åtgärda bristerna i kunskaperna i svenska, vilket i sin tur leder till att högskolornas resurser för att utveckla de studerandes färdigheter bland annat för behoven i arbetslivet blir ännu mindre.

En av de centrala slutsatserna är enligt undervisnings- och kulturministeriet att sjunde klass är en på många sätt problematisk tidpunkt att inleda studierna i svenska. Det är viktigt att i fortsättningen granska tidpunkten för när studierna i svenska inleds. Beträffande utvecklingen av undervisningen i svenska betonas en revidering av läroplanerna och undervisningsmetoderna samt en obruten kedja i grund- och kompletteringsutbildningen i lärarutbildningen.⁵⁷

Skoldirektörerna för finskspråkiga skolor i 25 av de totalt 30 tvåspråkiga kommunerna svarade på justitieministeriets enkät om obligatorisk och frivillig språkundervisning i den finskspråkiga grundskolan. Enligt enkäten undervisas i över hälften av dessa kommuner engelska och i några kommuner svenska som A1-språk på årskurs tre. I fem kommuner väljer de finskspråkiga skolorna, vanligtvis på basis av efterfrågan, var för sig vilka språk undervisas som A1- och B1-språk på årskurs tre. Valet är oftast engelska. Några kommuner erbjuder svenska som frivilligt A2-språk på årskurs tre, men inte varje år, eftersom efterfrågan är liten. Svenska som frivilligt A2-språk erbjuds i några skolor på årskurs fyra. Över hälften av alla finskspråkiga elever i de tvåspråkiga kommunerna börjar läsa obligatorisk svenska som B1-språk först på sjunde årskursen. De flesta av skoldirektörerna motiverar valet av engelska som huvudspråk med att eleverna kommer att behöva engelska mera än svenska i framtiden, i studier och i arbetslivet. Det föreslogs dessutom

att de elever som vill läsa svenska tidigare än i årskurs sju kunde gå i svenskspråkigt lågstadium och förskola. Några skoldirektörer betonade dessutom att det finns möjlighet att utnyttja språkbad, språkdusch och klubbverksamhet på svenska. Många skoldirektörer ansåg att det varken finns resurser eller intresse att erbjuda både engelska och svenska som A1 -språk. Skolan är tvungen att välja det ena språket.⁵⁸

Endast var femte av de finskspråkiga grundskoleelever som deltog i en undersökning om svenskundervisningen i skolan förhöll sig negativt till undervisningen. Hälften av eleverna ställde sig positiva till svenskan och resten förhöll sig neutrala. Eleverna hoppas dock kunna använda svenska i vardagen. Över 70 procent ansåg att deras kunskaper i svenska är på en god nivå.⁵⁹

I en gallup bland totalt 1 005 vuxna finländare svarade 60 procent att de hellre skulle studera svenska än ryska, ifall de nu gick i skola.⁶⁰

Reformen av timfördelningen godkändes av statsrådet sommaren 2012. Syftet med reformen är bland annat att trygga och möjliggöra en jämlik tillgång till språkundervisning, m.a.o. att minska skillnaderna mellan kommunerna och erbjuda en mångsidig språkundervisning samt också i fortsättningen ge möjlighet till studier i de båda nationalspråken. Fokus bör ligga på kommunikativa färdigheter och tanken är att eleverna ska få stöd i studierna så att de lär sig behärska sitt modersmål på ett mångsidigt sätt och får större beredskap för interaktion också på det andra inhemska språket och andra språk. Justitieministeriet har framhållit att anordnarna av den finsk- och den svenskspråkiga undervisningen i princip har olika profiler och att det är nödvändigt att bedöma de finsk- och svenskspråkiga elevernas språkundervisning från olika synvinklar.⁶¹

En- och tvåspråkiga elever – flera språk under samma tak

Många barn växer upp i en tvåspråkig hemmiljö. Två tredjedelar av barnen i de tvåspråkiga familjerna där man talar finska och svenska är svenskregistrerade. Intresset för den svenska skolan har ökat. I Helsingforsregionen söker sig 80 procent av barnen från tvåspråkiga hem till svenska skolor. Trots att en stor del av eleverna i svenska skolor kommer från tvåspråkiga hem kan man konstatera att elevernas språkliga bakgrund visar på stora variationer mellan olika åldersgrupper, olika skolor och olika regioner i landet. Skolmiljön och skolspråket ser ut att ha en central betydelse för ungdomarnas språkbruk även i deras tvåspråkiga hemmiljö. Det vardagliga språkbruket hos ungdomar från tvåspråkiga familjer som går i svensk skola, genomgår en förändringsprocess från tvåspråkighet till ökad användning av svenska med ökad språklig mognad. Många elever väljer att definiera sig antingen som finländare eller finskspråkiga. En stor del av barnen och ungdomarna väljer att definiera sig som tvåspråkiga och i de yngre åldersgrupperna även som finlandssvenska.⁶²

En studie visar att eleverna i svenskspråkiga skolor klarar sig sämre än de finskspråkiga eleverna i nationella och internationella jämförelser av studieresultat. Enligt studien är en bidragande orsak den att var femte elev i de svenskspråkiga skolorna för det mesta talar finska som hem-språk.

Enligt forskare som satt sig in i resultaten från Pisa-studien och Utbildningsstyrelsen borde skolorna i högre grad stödja dessa elever. I fråga om inlärningsresultaten är de regionala skillnaderna mellan skolorna dock större än skillnaderna mellan finsk- och svenskspråkiga skolor.⁶³

Enligt lagen om den grundläggande utbildningen ska eleven ha sådana språkkunskaper att hon eller han kan följa med undervisningen och klarar sig på skolans språk. Myndigheten har dock utredningsskyldighet beträffande elevers möjlighet att följa undervisningen.⁶⁴ Skolan är skyldig att beakta elevernas rätt till god undervisning på sitt eget språk. Om alla elever inte kan skolans språk kan undervisningen och kvaliteten lida. I vissa skolor låter man barnet genomgå ett språkprov för att utreda om barnet klarar av undervisningen på skolans språk. Utbildningsstyrelsen och regionförvaltningsverken har både gett anvisningar i den här frågan och utformat språkprov.

Före beslutet att söka en plats åt barnen i en skola med ett annat språk är det till fördel att familjen överväger om barnet kan följa undervisningen och hur kontakten med den enspråkiga skolan kommer att förlöpa. Val av en skola med ett annat språk än familjens är föräldrarnas medvetna språkval.

I en undersökning tillfrågades 528 föräldrar i huvudstadsregionen med barn mellan 7 och 16 år vad de ansåg om så kallade *tvåspråkiga skolor*. Över hälften av föräldrarna såg positivt på dessa skolor och nästan 70 procent kunde tänka sig att sätta sina barn i en tvåspråkig skola. Det finns dock en viss rädsla, särskilt på svenskspråkigt håll, att en tvåspråkig skolmiljö kunde underminera det svagare och mindre använda språket, vanligtvis svenska.⁶⁵ Den allmänna uppfattningen, att det behövs ny lagstiftning för att kunna grunda en skola där flera språk används, är missvisande. I exempelvis finsk-ryska skolan, tyska skolan och franska skolan och i språkbad går undervisningen mer eller mindre på två språk. Det finns inte heller hinder för att en kommun till exempel grundar en finsk-svensk skola om kommunen så vill. Dessutom kan en sådan skola även grundas på privat basis.

Det är viktigt att bland annat definiera vilken målsättning en tvåspråkig skola ska ha. Viktiga frågor är bland annat om skolan ska grundas för att språket ska besvaras, för att återuppliva eller upprätthålla ett hotat språk, för att stärka minoritetens språk och minoritetsspråksidentiteten, för att bevara kulturen eller för att nå en stark och fungerande tvåspråkighet och tvåspråkig identitet. På vilket eller vilka språk ska undervisningen ske, i vilka ämnen och av vilka lärare? Och för vem grundas skolan – för alla, endast för minoriteten eller endast för majoriteten?⁶⁶

Ett positivt exempel på ett privat och frivilligt initiativ är den Facebook-skola i svenska som hjälper deltagarna att utöka sitt ordförråd. Innehållet består av korta texter på finska med vissa nyckelord på svenska. Språkskolan har varit populär och utmynnat i en bok där undervisningstexterna har samlats.⁶⁷

Information om dagvård, skola och språkbad

Val av dagvårdsspråk och val av skolspråk hör ofta ihop eftersom det är sannolikt att barn fortsätter i en skola med samma språk som inom dagvården. Därför är information till föräldrar om val av språk viktigt redan under barnens allra första år.

De tvåspråkiga kommunerna uppgav att information om dagvård och språk ges främst i samband med ansökan samt på webbplatsen. Alla uppgav att familjens språk beaktas innan barnet börjar i den svenska dagvården.⁶⁸

Information om dagvård och skolstart varierar från kommun till kommun. Allmän information finns överlag på båda språken, på finska och svenska, på tvåspråkiga kommuners webbplatser. Informationen om språkbruk, språkprinciper och språkliga skyldigheter är dock ofta mera heltäckande på det språk som är majoritetens språk i kommunen. Stärkande av barnens språkliga utveckling betonades inom dagvården. Av de totalt 30 tvåspråkiga kommunerna i landet informerar 12 kommuner främst på en allmän nivå att det finns möjlighet till en plats i språkbadsdaghem i kommunen.⁶⁹

De flesta av de 30 tvåspråkiga kommunerna informerar om *skolstarten* på finska och svenska på sin webbplats. Två kommuner ger information om hur föräldrar kan gå till väga om de tänkt placera sitt barn i en skola med ett annat språk än familjens. En kommun rekommenderade på sin webbplats att barn från tvåspråkiga familjer kunde delta i ett språktest för att bedöma deras språkliga förutsättningar med tanke på valet av finsk- eller svenskspråkig skola. Få av kommunerna som har *språkbadundervisning* informerar exempelvis om betydelsen av barnets språkkunskaper.⁷⁰

Det finns samlat information om dagvård och skola på svenska på Internet, bland annat kontaktuppgifter till olika svenskspråkiga daghem och förskolor, svenskspråkig morgon- och eftermiddagsverksamhet, grundläggande utbildning, språkbud, svenskspråkiga gymnasier samt sådan yrkesutbildning på andra stadiet och flera andra utbildningar på svenska.⁷¹

Morgon- och eftermiddagsverksamhet

Bestämmelser om morgon- och eftermiddagsverksamheten finns i lagen om grundläggande utbildning. Nästan alla kommuner i Finland ordnar morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever och nästan alla som behöver en plats kan få det. Cirka 42 procent av alla elever i årskurs 1–2, det vill säga 49 000 barn, deltar i eftermiddagsverksamheten. Den svenskspråkiga eftermiddagsverksamheten upprätthålls främst av tredje sektorn och församlingar. Andelen barn i svenskspråkig eftermiddagsverksamhet är högre men personalens behörighet är något lägre än på finskspråkigt håll.⁷²

3.3 Språkbud i daghem och inom grundläggande utbildning

I regeringsprogrammet för statsminister Jyrki Katainens regering ingår skrivningen om att ta i bruk bland annat förslag som gjorts om utvecklande av *språkbud och språkduscher*. Under statsministerns ledning utarbetades en långsiktig nationalspråksstrategi i vilken ingår åtgärder om bland annat utredande av behovet av språkbudslärare på basis av efterfrågan och skapande av en språkbudslärarytbildning.

Språkbud är ett undervisningsprogram som är avsett för barn som talar ett annat modersmål än språkbudsspråket. Språkbud inriktar sig vanligen på minoritetsspråket. För språkbud finns olika program, och den största skillnaden är begynnelsestidpunkten och i vilken utsträckning språkbudsspråket används. Ett tidigt och fullständigt språkbud som efter småbarnsfostran och förskoleundervisning fortsätter genom hela den grundläggande utbildningen är enligt forskning den effektivaste språkbudsmetoden.

I Finland deltar cirka 4 500 barn och ungdomar i *språkbudsundervisning* och siffran har varit relativt konstant under de senaste tio åren. Enligt en kartläggning av kommunernas syn på språkbud ges språkbudsundervisning i sammanlagt 20 kommuner, varav 17 ger undervisning på svenska, två på finska och tre på samiska. I en kommun i Nyland med svenska som majoritetens språk och i två kommuner i Österbotten har man i viss mån också språkbudsundervisning på finska.⁷³

Hösten 2012 har barn i 11 tvåspråkiga kommuner möjlighet att gå i *språkbudsdaghem* på svenska. I en kommun är det möjligt att gå i språkbud på finska.⁷⁴ Uppskattningsvis 400 barn i Helsingfors går på svenska i tio språkbudsdaghem medan sammanlagt 1 700 går i nio finskspråkiga *skolor med språkbud*. Av en webbenkät i en nyländsk tvåspråkig kommun år 2012 framgick att så gott som alla de 50 finskspråkiga familjer som svarade på enkäten hoppades att deras barn kunde gå i ett språkbudsdaghem.⁷⁵ I en annan tvåspråkig kommun samlades 200 namn på en adress till kommunen, i vilken undertecknarna efterlyste språkbud för sina barn i det område där de bor. Enligt adressen var ett eventuellt språkbud aktuellt för 69 barn.⁷⁶

Trots efterfrågan på språkbud bland finskspråkiga har kommunerna inte ökat på utbudet under de senaste åren. Problemet är att det inte finns utbildad personal och inte heller utrymmen där man kunde starta språkbudsverksamhet.⁷⁷

Kommunerna ställer olika språkkrav på språkbadslärare, och språkbadsenheterna tycks inte beaktas då behovet av behöriga lärare beräknas. Vasa universitet och Uleåborgs universitet samarbetade i tio år om utbildningen av språkbadslärare, men samarbetet har upphört. Bristen på behöriga språkbadslärare är större i södra Finland än i Österbotten.⁷⁸

I nationalspråksstrategin föreslås att en specialiseringslinje för språkbadslärare tas in i utbildningen av bland annat barnträdgårdslärare och klasslärare. Dessutom föreslås att en nationell läroplan för språkbadsupervisning utarbetas samt att information om språkbadsverksamheten ska ges till kommuner och föräldrar.⁷⁹ Även organisationer har betonat vikten av att det i de nya nationella grunderna för läroplan för grundläggande utbildning skulle ingå en läroplan för språkbadsupervisningen.⁸⁰ Dessa åtgärder är för närvarande under arbete inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde.

Det är nämnvärt att ett språkbadombud fungerade inom tredje sektorn i sex år till slutet av år 2012. Ombudets uppgift var att bland annat främja och stöda språkbadsupervisningen. I verksamheten ingick bland annat återkommande fortbildningsdagar och samarbete med myndigheter.⁸¹

3.4 Språket i gymnasier och andra utbildningsstadier

Enligt förslagen till åtgärder för att utveckla gymnasieutbildningen ska gymnasieutbildningen också framöver utvecklas som en egen utbildningsform. *Gymnasieutbildningens* främsta syfte är att ge de akademiska färdigheter som krävs för universitets- och yrkeshögskolestudier och för arbetslivet. De baskunskaper som krävs vid språkstudier kommer dock som en överraskning för många studerande vid universitet och yrkeshögskolor och otillräckliga språkstudier i gymnasieutbildningen återspeglar sig i språkstudierna vid högskolor och i arbetslivet. Vid högskolorna tvingas man för närvarande, i synnerhet när det gäller svenska, komplettera bristerna i gymnasieutbildningen.⁸²

Efter reformen av studentexamen blev det andra inhemska språket ett frivilligt ämne i studentskrivningarna 2004. Andelen studenter som valt att skriva svenska har därefter ständigt sjunkit.

Finlands Kommunförbund har utrett skillnaderna mellan svensk- och finskspråkiga gymnasier. Det framgick bland annat att elever i svenskspråkiga gymnasier sällan avbryter studierna och att jämförelsevis få svenskspråkiga skriver underkänt i studentexamen. Däremot skriver färre svenskspråkiga abiturienter än finskspråkiga matematik och andra naturvetenskapliga ämnen i studentexamen. Dessutom är kursutbudet mindre i svenskspråkiga än i finskspråkiga gymnasier. För de svenska gymnasierna finns utmaningar beträffande demografi, svag ekonomi, tillgänglighet och förändringar i gymnasiernas finansiering, läroplan och studentexamen. Förslag som utredarna kommit med är ett ökat samarbete inom IT och undervisningsteknologi mellan alla svenskspråkiga gymnasier samt att regiongymnasier inrättas.⁸³ Närvårdare, socionomer och barnträdgårdslärare utbildas inte i tillräcklig utsträckning på svenska i södra Finland och huvudstadsregionen. Dessutom borde flera svenskkunniga skolgångsbiträden och ledare inom morgon- och eftermiddagsverksamheten utbildas. På vissa håll anser man att satsningar på ökade studieplatser inom vissa yrkesutbildningar, såväl inom *andra stadiets yrkesutbildning* som på yrkeshögskolenivå är nödvändig, för att kunna garantera språkkunnig personal.⁸⁴

Projektet Yrke 2025 har prognostiserat behoven av både svenskspråkig arbetskraft och yrkeshögskole-, yrkeshögskole- och universitetsutbildning för svenskspråkiga. Den mest avgörande faktorn i utbildningsprognostiseringen är pensionsavgången, som kommer att vara mycket stor under tiden fram till år 2025 och ge mer utrymme för nyutbildade på arbetsmarknaden. Prognosen visade att pensionsavgången är ett mångfalt större fenomen med tanke på utbildningsbehoven i framtiden än den förväntade sysselsättningsförändringen inom olika branscher. Utgångs-

punkterna i prognosen Yrke 2025 är det globala och det nationella perspektivet, det vill säga hur den finländska arbetskraften ska utvecklas så att vårt land kan svara mot global konkurrens, att full sysselsättning garanteras och att en hållbar finansieringsgrund skapas för välfärdssamhället, vården och utbildningen. Yrke 2025 utgår särskilt från hur den svenskspråkiga arbetskraften ska utvecklas så att svenskspråkiga kan sysselsättas, de finlandssvenska regionerna kan utvecklas framgångsrikt och språkliga och kulturella behov tillfredsställas. Det här innebär också att ett brett utbildningsutbud på svenska ska erbjudas hela årsklassen. Det som tydligt framgår i prognosen är att Svenskfinland behöver de flesta yrken och utbildningar. Prognosen har beaktat de särdrag som finns inom den svenskspråkiga arbetskraften och befolkningen.⁸⁵

3.5 Språkundervisning och tvåspråkig utbildning vid universitet och högskolor

År 2010 inleddes vid Helsingfors universitet ett försök som innebär att man samlar in erfarenheter av examina som avläggs på två språk. Försöket inleddes vid juridiska fakultetens enhet i Vasa och vid institutionen för ekonomi vid agrrikultur-forstvetenskapliga fakulteten. De studerande som deltar i försöket ska avlägga åtminstone en tredjedel av sina studier på det andra inhemska språket och i deras examensbetyg antecknas att de avlagt en tvåspråkig examen. Målet är bland annat att utbilda tvåspråkiga experter. Försöket har som syfte att skapa ett koncept för tvåspråkiga examina som kan användas inom hela universitetet.⁸⁶

Vad gäller svenskan innebär situationen en utmaning för de finskspråkiga universiteterna och högskolorna i synnerhet efter att svenskan blev ett frivilligt språk i studentexamen. Andelen elever som skriver svenska i studentexamen har halverats och allt färre gymnasieelever och studerande tror att svenskan är nödvändig.

Svensklärare i yrkeshögskolorna är oroliga över situationen. Många svensklärare är utmattade och upplever att stödet och förståelsen för behovet av undervisning i svenska är knapp. Studerandena förhåller sig emellertid ofta positivt till svenskan fast deras grundkunskaper ofta är så dåliga att de behöver stödundervisning. På vissa håll har svensklärare producerat specifikt undervisningsmaterial, bland annat ordlistor och uppgifter om handböcker och egenstudier. För ändamålet har lärarna fått utomstående ekonomiskt stöd. Exempelvis hälsovårdsbranschens terminologi saknas i gymnasieundervisningen och i andra tidigare studier. Dessutom har det för många studerande gått många år sedan de läste svenska. Vid yrkeshögskolorna används för närvarande ett system för utvärdering av tidigare tillägnade kunskaper. Det finns risk för att kunskaperna i svenska bland nyutexaminerad ytterligare kommer att försämrats. Utan tillräckliga studier och tillfredställande kunskaper i svenska kan det dessutom bli svårt för personer med yrkeshögskoleexamen att söka tjänster i tvåspråkiga kommuner eller högre tjänster inom förvaltning och forskning.⁸⁷

Med nuvarande resurser och metoder förverkligas inte språkutbildningen från småbarnsfostran till vuxenutbildning på ett tillfredställande sätt. Underskottet i undervisningen i svenska kommer att medföra att allt färre personer tar hand om förverkligande av de språkliga rättigheterna. Inlärningsresultaten i svenska är inte tillfredsställande och skillnaderna mellan könen vad gäller kunskaper och attityder verkar öka.⁸⁸

4 Tillämpningen av språklagstiftningen i statens och kommunernas förvaltning

En trend mot större medvetenhet om språklagstiftningen och flera initiativ beträffande de språkliga rättigheterna kan skönjas i myndigheternas verksamhet och i medborgarenkäter.

Regeringen uppmärksammade de språkliga rättigheterna genom statsminister Matti Vanhanens brev till ministerierna sommaren 2009, med anledning av de brister i tillämpningen av språklagstiftningen som framkom i statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009. Ministerierna uppmanades ta itu med de missförhållanden som framgick av berättelsen. I brevet hänvisades till varje myndighets ansvar för att lagstiftningen följs inom det egna området.⁸⁹

I statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram ingick skrivningen om hur man ska främja de språkliga rättigheterna genom en långsiktig nationalspråksstrategi där åtgärder konkretiseras för regeringsperioden.⁹⁰

4.1 Myndigheternas styrning av den språkliga servicen

Statsrådet föreslog i berättelsen om tillämpningen av språklagstiftningen år 2009 bland annat att myndigheterna och domstolarna inkluderar förverkligandet av språkliga rättigheter i styrdokument, långtidsplanering och beslut samt i separata språkplaner.⁹¹

I sitt betänkande om statsrådets berättelse 2009 ansåg *grundlagsutskottet* att det är viktigt att de tvåspråkiga myndigheterna gör upp konkreta planer för hur de språkliga rättigheterna ska tillgodoses och ser över sin kundservice. Utskottet rekommenderade att statsrådet överväger hur myndigheterna bättre ska kunna övervaka att språklagstiftningen följs inom respektive ansvarsområde.⁹²

Myndigheterna har bland annat lagt större vikt vid styrningen av sin verksamhet genom att grunda särskilda organ för att utveckla den språkliga servicen och uppgöra språkstrategier och språkprogram.

I detta avsnitt behandlas särskilt styrning och utveckling av den språkliga servicen vid myndigheterna, kundservicen samt språkkunskaperna och språkbruket vid vissa statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter. Frågorna behandlas på ett allmänt plan men dessutom presenteras exempel på verksamhet som är avsedd att utveckla eller åtgärda problem i den språkliga servicen inom vissa områden. I avsnittet behandlas bland annat organen för styrningen av den språkliga verksamheten och lokala språkminoriteternas syn på den språkliga servicen samt språkkunskaper och kommunikation. Nödcentralernas språkliga service och servicen inom lantbruket tas upp som särskilda teman.

Styrning genom bestämmelser, rekommendationer och utbildning

Ett gott exempel på bättre styrning av det egna förvaltningsområdet är implementeringen av den nya hälsovårdslagen.

Social- och hälsovårdsministeriet ordnade utbildning om lagen och tog då upp även de språkliga rättigheterna.⁹³ Även i social- och hälsovårdsministeriets strategi 2010–2020⁹⁴ har man lyft upp språkets och kulturens betydelse, till exempel språkgruppernas möjlighet till delaktighet och påverkan.

När den nya språklagstiftningen trädde i kraft år 2004 skickade det *kommunala arbetsmarknadsverket* till kommunerna och samkommunerna ett cirkulär om tillämpningen av lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (språkkunskapslagen) på kommunnivå. I cirkuläret finns anvisningar om säkerställande av personalens språkkunskaper, behörighetsvillkor och beaktande av språkkunskaper samt utannonsering av krav på språkkunskaper.⁹⁵

Det kommunala arbetsmarknadsverket ordnar för kommunerna utbildning i frågor som gäller tjänste- och anställningsförhållanden och rekrytering. Utbildningen gäller även bestämmelser i språkkunskapslagen och i detta sammanhang behandlas också bestämmelserna om språkkunskaper i tjänste- och arbetskollektivavtal.

Tendensen har på senare tid varit att inte på förhand fastställa bindande krav på språkkunskaper för vissa tjänster eller uppgifter, utan att fungera mer flexibelt än förut. Avsikten är, att först vid varje enskild rekrytering fastställa språkkunskapskrav. Kommunarbetsgivaren har fäst uppmärksamhet vid rekryteringen, men anser att man på lokal nivå kan bedöma exempelvis hur språkkunskaper ska beaktas i lönen.⁹⁶

Den tvåspråkig kommuns förvaltningsstadga skall innehålla nödvändiga bestämmelser om hur invånare som hör till olika språkgrupper skall få service på lika grunder i kommunen.⁹⁷ Lagstiftningen lämnar dock stora möjligheter för kommunerna att i enlighet med kommunens självbestämmanderätt bestämma hur den språkliga servicen tillgodoses.

Alla tvåspråkiga kommuner har i sina förvaltningsstadgor nämnt att kommunen ska beakta den språkliga servicen för både finskspråkiga och svenskspråkiga kommuninvånare i sin verksamhet.⁹⁸ Över hälften av de tvåspråkiga kommunerna har även anvisningar om språklig service i språkstadgar, strategier, planer eller program. Exempelvis flera av huvudstadsregionens kommuner har en språkstadga och en del kommuner har också utarbetat språkprogram under de senaste åren.⁹⁹ Skrivningarnas innehåll och omfattning varierar emellertid. I förvaltningsstadgan ingår ofta endast en kort hänvisning till särskilda bestämmelser eller beslut om de språkkunskaper som krävs av anställda, men flera kommuner hänvisar till en särskild förteckning över personalens behörighetsvillkor i sin förvaltningsstadga. Det har i utredningar betonats, att bland annat styrdokumentet tydligt ska definiera och ställa upp mätbara kriterier för standarden på kommunens språkliga service.¹⁰⁰

Reglerade samarbets- och tjänstemannaorgan för språkfrågor

I ett sjukvårdsdistrikt som omfattar kommuner med olika språk och tvåspråkiga kommuner skall det finnas en nämnd för den språkliga minoriteten med uppgift att utveckla och koordinera den specialiserade sjukvården för den språkliga minoriteten i distriktet och den utbildning av hälsovårdspersonal som ges på minoritetens språk.¹⁰¹

Inom *Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt* (HNS) har ledningen och nämnden för den språkliga minoriteten under de senaste fyra åren aktivt agerat för service på båda språken. Nämnden har arbetat för bättre svenskspråkig psykiatrisk verksamhet samt tagit emot klagomål om den språkliga servicen. Lokala minoritetssektioner inom sjukvårdsdistriktet har för sin del rapporte-

rat om sin verksamhet till nämnden. Ordboken "Jag finns här för dig" trycktes i 10 000 exemplar för att delas ut till finskspråkig personal. Upplagen tog snabbt slut och avsikten är, att låta trycka en ny upplaga. En styrgrupp ska i samarbete med ett nätverk av kontaktpersoner följa upp och rapportera om förverkligande av språkprogrammet som gavs år 2007 och som uppdaterades år 2011. I anslutning till styrgruppen kommer en handlingsplan för andra språkgrupper än nationalspråken att utarbetas. Styrgruppen har föreslagit att språkambassadörer utnämns inom HNS.¹⁰²

Nämnden för minoritetsspråket i *Vasa sjukvårdsdistrikt* tog initiativ till ett språkprogram, och språkprogrammet godkändes 2011. Nämnden kom med ett initiativ om att utföra en patientenkät samt om att översätta texter som ges åt patienten och utreda om det finns tillräckliga resurser för översättning. År 2012 reserverades totalt 250 000 euro för översättningsarbetet och anställningen av de sekreterare som krävs för detta.¹⁰³

I sin strategi för 2007–2015 har *Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt* nämnt att patienter med finska eller svenska som modersmål får vård på sitt eget språk och att man stöder patienter med annan språklig bakgrund och de får hjälp med kommunikationen som anknyter till vården.¹⁰⁴ Det finns även en nämnd för den språkliga minoriteten inom *Päijänne-Tavastlands sjukvårdsdistrikt* för att den tvåspråkiga kommunen Mörskom är medlemskommun i sjukvårdsdistriktet.¹⁰⁵

De landskapsförbund som har både enspråkiga och tvåspråkiga kommuner som medlemmar ska enligt lagen om regionutveckling upprätta ett organ för utveckling av den språkliga servicen i landskapet.¹⁰⁶Alla tvåspråkiga landskapsförbund har grundat ett organ.

År 2011 grundades bland annat inom Nylands förbund en kommitté för den språkliga servicen. Kommittén har ordnat seminarium och utarbetat ett språkprogram för förbundet och samarbetar i ett nätverk med motsvarande organ i de andra tvåspråkiga förbunden.

I *närings-, trafik- och miljöcentralernas* (NTM) arbetsordning finns sedan år 2010 en bestämmelse om att varje tvåspråkig central ska ha en *delegation för språkärenden* som ska främja svenskspråkig service. Delegationens uppgift är att beskriva och utveckla närings-, trafik- och miljöcentralens kundservice med målsättningen att tillgången på service ska motsvara de svenskspråkiga kundernas behov. Delegationen ska följa upp läget beträffande den svenska servicen och vid behov göra förslag i ärenden som gäller tillgången och kvaliteten på servicen.¹⁰⁷ (se kapitel 7) Inom NTM-centralerna fungerar dessutom en *arbetsgrupp för svenskspråkig service*. I arbetsgruppens verksamhet deltar representanter för de tvåspråkiga centralerna, arbets- och näringsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet samt regionförvaltningsverket. År 2012 gjorde arbetsgruppen en förfrågan om hur de språkliga konsekvenserna har beaktats av centralernas styrande instanser. Inom NTM-centralerna är uppgörande av språkprogram aktuellt.

Organen inom landskapsförbunden och inom NTM-centralerna samarbetar med svenska temagrupper inom lantbrukspolitiska samarbetsgruppen.

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området har ett nationellt ansvar för att utveckla kompetensen inom det sociala området på svenska. Centret har under de senaste åren strävat efter att förstärka nätverken och samordnat utvecklingsarbetet mellan olika regioner. Kompetenscentret har aktivt följt med lagberedning och andra reforminitiativ inom området och samarbetat bland annat med huvudstadsregionens kompetenscenter genom att arrangera ett hörandetillfälle om den nya socialvårdslagen. Vidare har kompetenscentren byggt upp kontakter till andra instanser, bland annat till Finlands kommunförbund.¹⁰⁸

Oreglerade samarbets- och tjänstemannaorgan för språkfrågor

För att utveckla den språkliga servicen har flera myndigheter *på eget initiativ* tillsatt exempelvis en arbetsgrupp för att utarbeta ett språkprogram. Dessutom har några tvåspråkiga kommuner anställt en tjänsteman med uppgift att koordinera och utveckla den språkliga servicen.

Ett exempel är *Svenska kommittén* i Vanda.¹⁰⁹ Kommittén består av tio representanter för stadens politiska partier och motsvarar de finskspråkiga områdeskommittéerna. Kommittén lämnar en verksamhetsberättelse, men har inte beslutsrätt. Kommittén har främst behandlat evenemang, konkret kundservice och brister i servicen.¹¹⁰ För att främja den svenskspråkiga servicen godkändes *Vanda stads tvåspråkighetsprogram* i början av år 2013.

I Åbo fungerar en *koordinator för den svenskspråkiga servicen inom social- och hälsovården*, som bland annat för stöd av ett *kundråd*. Det första kundrådet har föreslagit att kommuninvånare vars modersmål enligt registeruppgifterna är svenska ska hänvisas till den hälsostation som garanterar vård på svenska. Rådet har också föreslagit att en kontaktperson utses för den svenskspråkiga servicen inom varje område och enhet, samt att en egen översättare anställs för social- och hälsovården.¹¹¹

I början av år 2013 anställde även Helsingfors stad en koordinator för den svenskspråkiga servicen inom social- och hälsovården.

Svenskspråkiga hälsovårdare från kommunerna i huvudstadsregionen har i flera års tid samarbetat i ett *hälsovårdarnätverk* tillsammans med olika organisationer. Nätverket har blivit en kanal för svenskspråkigt utvecklingsarbete inom området. Nätverkets vision var att bygga upp en servicemodell där den svenskspråkiga kompetensen möter behovet, skapa lokala nätverk och föra samman dessa nätverk, stärka kopplingen mellan rådgivning, dagvård, skola och kultur på det lokala planet samt inventera det svenska kundmaterialet. Ett exempel på samarbete är även en sakkunniggrupp som består av *daghemsadministratörer* som samarbetar inom den svenskspråkiga dagvården.¹¹²

4.2 Tillämpningen av språklagstiftningen i samhällsservicen

I detta avsnitt synliggörs främst den åsikt som språkminoriteten i tvåspråkiga kommuner har om den språkliga servicen. Särskilda teman i kapitlet är den språkliga servicen inom trygghetssektorn, särskilt nödcentralernas verksamhet, och den språkliga servicen inom lantbruket.

Under de senaste fyra åren har flera framsteg gjorts beträffande den språkliga servicen vid *statliga myndigheter*, så som ministerier. Ministerierna informerar, ordnar tillfällen för hörande och kurser på både finska och svenska i något högre grad än tidigare, exempelvis i samband med lagberedning och införande av ny lagstiftning.

Ministeriernas tjänstemannaledning har genom att bland annat aktivt delta i beredningen av statsrådets nationalspråksstrategi uppmärksammat betydelsen av en systematisk genomgång av de språkliga rättigheterna i kundservicen.¹¹³

I flera *tvåspråkiga kommuner* har den språkliga servicen uppmärksamats genom nya språkprogram. Den tvåspråkiga servicen har också varit aktuell i samband med förändrade servicestrukturer i många kommuner. Det finns också förståelse för ett eventuellt behov av speciallösningar. Man har bland annat föreslagit samarbetsorgan över kommungränserna och sektoriella nätverk mellan kommunerna för att tillgodose den språkliga servicen. Bland annat har det funnits förslag om en central, koordinerande instans med fullmakt att utifrån beställa service, om hemkommunen inte själv kan erbjuda den.¹¹⁴

I många kommuner med finska som majoritetsspråk är *kundrespons* det vanligaste sättet för övervakning av servicen och i kommuner med svenska som majoritetsspråk har man ofta genom

stickprov rett ut hur kommunens service fungerar i praktiken samt litat på serviceproducentens egen uppfattning om servicenivån.¹¹⁵

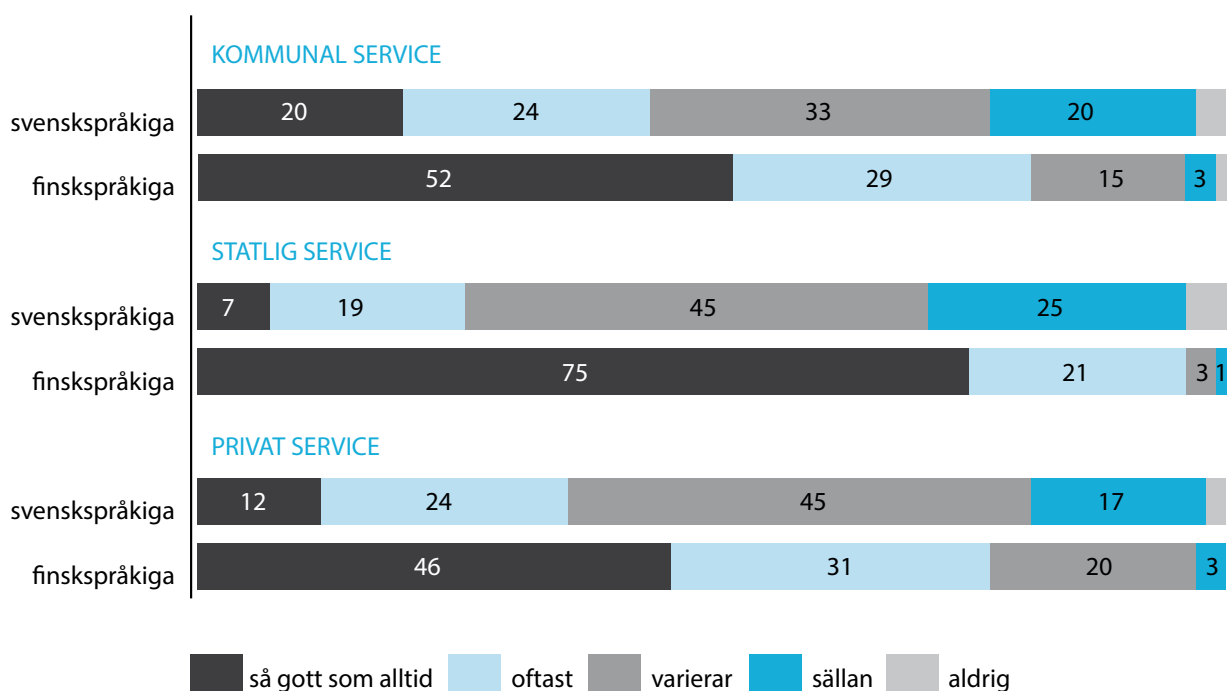
Det framgick av justitieministeriets utredning att de personer som svarar i de tvåspråkiga kommunernas telefonväxel i varierande grad svarar på kommunens båda språk men de flesta kan betjäna på båda språken. Endast i en kommun bad personen i växeln att få byta till finska och i en annan svarade personen i växeln endast på finska. I alla mindre tvåspråkiga kommuner, även i kommuner med en liten svenskspråkig befolkning, talade personen i växeln både finska och svenska.¹¹⁶

För en systematisk genomgång av kundservicen i kommunerna har Finlands kommunförbund år 2012 publicerat en trestegsmodell som kommunerna kan använda för att utreda och utveckla den språkliga servicen.

På det första steget i kommunförbundets modell ska de anställda tillsammans kontrollera hur den språkliga servicen fungerar exempelvis i telefonväxeln, vid informationsdisken, på webbsidorna och på skyltar. Kontrollen kan också gälla exempelvis informationsmaterial samt kundens språkregistrering. Steg två i modellen kräver systematik och eventuellt resurser. Det kan gälla exempelvis strukturella förbättringar och kvalitetsfrågor, vid exempelvis upphandling eller utvärdering. Steg tre gäller utvecklande av och stöd till den språkliga servicen genom instruktioner, stadgor och handlingsprogram.¹¹⁷

Kommuninvånarens syn på samhällsservice på finska och svenska

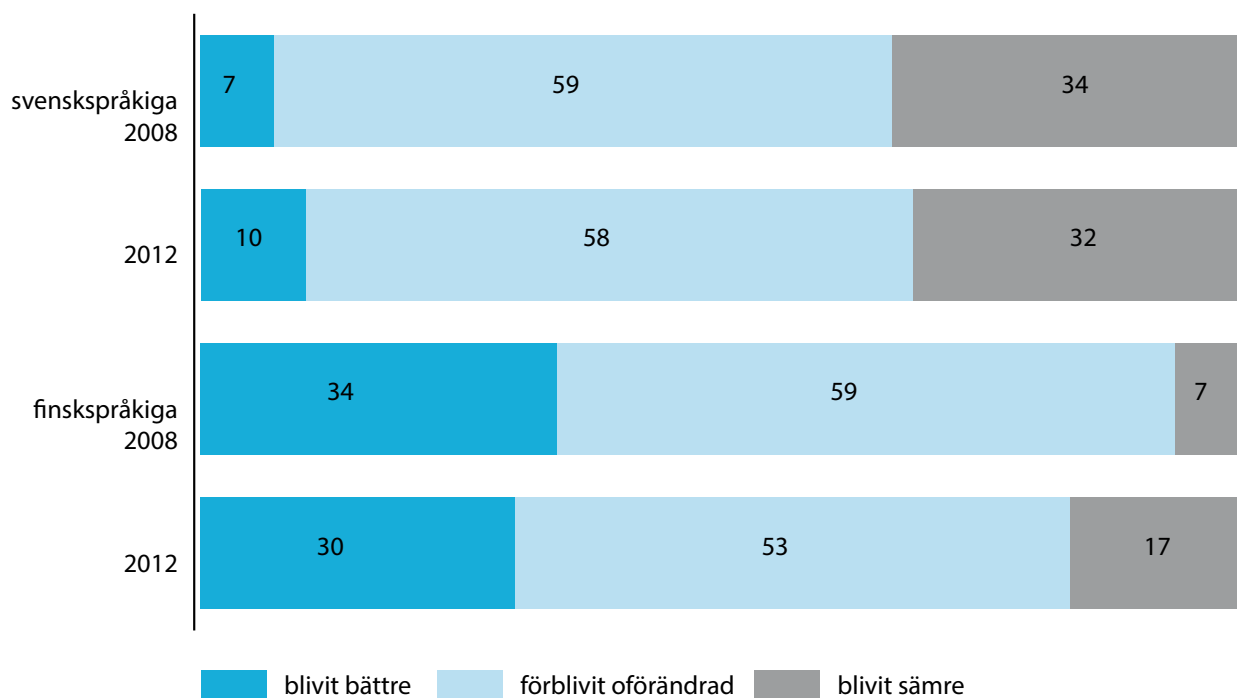
Av språkbarometern 2012 framgår att de lokala finskspråkiga minoriteterna i de tvåspråkiga kommunerna i regel får fullgod offentlig och privat service på sitt eget språk, medan en av fyra av den lokala svenskspråkiga minoriteten anser att han eller hon sällan eller aldrig får samhällsservice på svenska. Var tredje svenskspråkig upplever att servicen på eget språk i den egna kommunen har blivit sämre medan var tredje finskspråkig upplever för sin del att servicen på eget språk har blivit bättre. Dessutom framgår det klart att de svenskspråkiga minoriteterna i tvåspråkiga kommuner upplever att statliga myndigheter har större utmaningar än kommunerna då det gäller att ge språklig service på svenska. De upplever att särskilt nödcentralerna inte ger den språkliga service som förväntas.¹¹⁸

Figur 9: Service på det egna språket inom kommunal, statlig och privat service. Källa: Språkbarometern 2012

Av språkbarometern framgår att kommuner som Vanda, Esbo och Karleby under de senaste åren har gjort aktiva insatser för att förbättra sin språkliga service. Troligtvis tack vare dessa insatser ger den språkliga minoriteten bättre vitsord för servicen än för fyra år sedan.

Jämfört med tidigare mätningar är förändringarna tämligen små men exempelvis i Vasa upplever svenskspråkiga att de nu får bättre service på sitt modersmål än för fyra år sedan.¹¹⁹ En stor del av dokumenten översätts och det ordnas mer språkutbildning för personalen. Både informationsverksamhet och marknadsföring på svenska har utökats under de senaste åren. Vasa stad har för avsikt att utnyttja Språkbarometern för att ytterligare förbättra sin språkliga service.¹²⁰

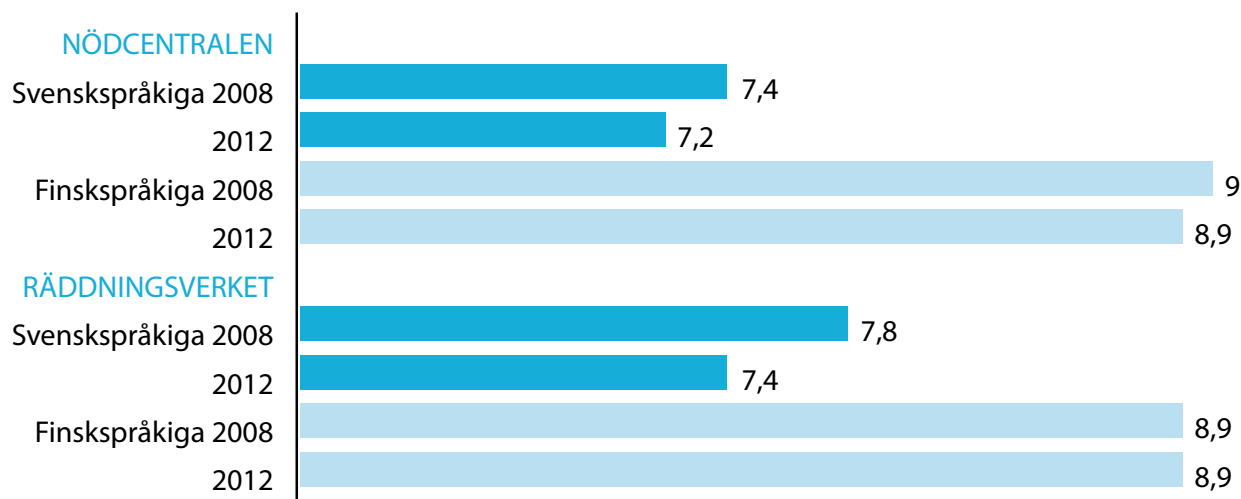
Figur 10: Upplevda förändringar av den språkliga servicenivån i den egna kommunen, 2008 och 2012, svenskspråkiga och finskspråkiga minoriteter. Källa: Språkbarometern 2012

Bristerna i den språkliga servicen är oftast kopplade till hur stor andel av kommunens invånare talar minoritetsspråket. Ju mindre andel den språkliga minoriteten utgör, desto svårare är det att få service på svenska. Däremot verkar antalet som talar minoritetsspråket inte ha någon betydelse. Till exempel inom huvudstadsregionen där antalet svenskspråkiga är störst och där förmodligen också finns mest tvåspråkig personal, är det inte alltid möjligt att få service på svenska.

Den språkliga servicen inom trygghetssektorn

Den svenskspråkiga servicen upplevs vara sämst inom kommunens tekniska sektor och de största förväntningar har de lokala språkminoriteterna på en fungerande sjuk- och hälsovård på eget språk. Beredskapen inom den statliga sektorn får nödcentralen, räddningsverket, polisen samt närings-, trafik och miljöcentralen tämligen låga vitsord.

Nödcentralerna kan inte alltid ge service på svenska. Nödcentralens personal har ställvis uppmanat personer som börjar på svenska i telefonen att byta till finska. Enskilda medborgare och personal inom vården och den frivilliga räddningstjänsten i tvåspråkiga regioner som kontaktat nödcentralen har stött på språkproblem i telefonen.¹²¹

Figur 11: Medelvitsord för språklig service; nödcentralen och räddningsverket 2008 och 2012.
Källa: Språkbarometern 2012

Riksdagens justitieombudsman har tagit ställning till klagomål beträffande nödcentralernas språkliga service. I ett fall hade personalen bett en person som ringde byta till finska, och i ett annat fall hade en person fått service på finska men ombetts att ge adressen också på svenska varefter samtalet hade förts på svenska.¹²² De språkliga minoriteternas syn på trygghetsservicen i de tvåspråkiga kommunerna liknar den respons som medborgare gett justitieministeriet om servicen vid nödcentralerna och ambulansverksamheten under de senaste åren.¹²³

Jag har gång på gång varit med om att skicka iväg patienter från skärgården till sjukhus. Personalen använder inte svenska med vår frivilliga räddningspersonal eller med svenskspråkiga äldre som inte förstår finska.

Lokal räddningspersonal

Enligt hälso- och sjukvårdslagen från 2011 har ansvaret för den prehospitala akutsjukvården före ingången av år 2013 överförs till sjukvårdsdistrikten, vilket innebär att nya avtal görs med ambulansföretag. I avtalsmodellen för den prehospitala akutsjukvården finns inte ännu en särskild punkt om villkor beträffande språk.¹²⁴

I språkkonsekvensbedömningen i riksdagspropositionen om reformen av nödcentralverksamheten konstaterades att den nya förvaltningsmodellen och styrningen av samtalen skulle göra det möjligt att utnyttja personalens nuvarande språkkunskaper.

Enligt propositionen kunde man med nuvarande resurser uppnå en bättre servicenivå, fastän de som kan svenska är placerade vid olika nödcentraler.¹²⁵ Svenskkunniga operatörer finns i varje skift, men om alla råkar vara upptagna ber den som svarar att få tala finska för att spara tid.¹²⁶ Inrikesministeriets räddningsavdelning har uppmärksamats på bristerna i nödcentralernas beredskap att ta emot och handlägga nödsamtal på svenska. Ett tvåspråkigt rekryteringsförfarande och riksomfattande anvisningar för att säkerställa en likvärdig användning av båda språken har föreslagits. Även en precisering av språkanvändningen i radiokommunikationen mellan de tvåspråkiga nödcentralerna och de frivilliga brandkårerna i landet har aktualiserats.¹²⁷

Ställningstaganden och avgöranden om kundservice inom trafik och kommunikation

I riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2011 finns exempel på den språkliga servicen i tvåspråkiga myndigheters kundtjänst.¹²⁸ I ett fall hade en svenskspråkig kund tillfrågats om denna kunde tala finska och hade inte heller i sitt andra samtal fått tala med en person som behärskade svenska. I ett annat fall hade man inte fäst vikt vid kundens språkkunskaper eller genast gett kunden svenskspråkig service då denna hade önskat att få utträta sina ärenden på svenska. Ytterligare hade en klagande med svenska som modersmål fått en finskspråkig kallelse till ett sammanträde för delgivning av straffanspråk. Klaganden hade inte heller fått sköta ärendet på sitt modersmål då denna hade ringt upp den person som undertecknat kallelsen. Justitieombudsmannen avgjorde också ett ärende som han tagit till prövning på eget initiativ gällande de språkliga rättigheterna i samband med biljettkontroller i kollektivtrafiken. Enligt justitieombudsmannen är det viktigt att passageraren informeras om biljettkontrollen, eftersom åtgärden kan leda till en påföljd i form av en kontrollavgift.¹²⁹

Riksdagens justitieombudsman har också flera gånger, i samband med avgöranden, tagit ställning till att anställda vid statliga och tvåspråkiga myndigheter ska använda *båda nationalspråken i elektroniska frånvaromeddelanden*. Ombudsmannen har bland annat betonat att den enskilda tjänstemannens språkkunskaper inte är avgörande då det gäller kravet på tvåspråkiga frånvaromeddelanden.¹³⁰

Med hänvisning till justitieombudsmannens ställningstagande har justitieministeriet i en rekommendation som innehåller modelltexter, uppmanat ministeriets och förvaltningsområdets anställda att självmant se till att de språkliga rättigheterna förverkligas beträffande såväl elektroniska frånvaromeddelanden som underskrifter i e-postmeddelanden.¹³¹

Den svenskspråkiga servicen inom jord- och skogsbruksförvaltningen

Kontakter till olika myndigheter, särskilt i stödfrågor, har under de senaste åren ökat för dem som fungerar inom lantbruket. I jord- och skogsbruksfrågor har lantbrukare kontakt med bland annat de kommunala landsbygdskanslierna, närings- trafik och miljöcentralerna, regionförvaltningsverken, landsbygdsverket, säkerhets- och kemikalieverket, Finlands skogscentral, jord- och skogsbruksministeriet och miljöministeriet. Allmänt taget strävar dessa myndigheter efter att ge service på både finska och svenska. Uppdateringen av webbplatser, ansökningshandlingar och blanketter samt rådgivning och utbildning saknas dock ofta på svenska.¹³²

Cirka tio procent av jordbrukarna i landet uppskattas ha svenska som modersmål. De regionala myndigheterna inom lantbruket har dock inte alltid tillräckliga resurser för att ge service eller översätta material till svenska. Alla sakkunniga tjänstemän kan inte svenska och det råder brist på avbytare och veterinärer som kan svenska. Övervakningen av jordbruksstöden på gårdarna utförs ibland på finska, varvid anmärkningar eller protokoll från besöken kan bli oklara för husbonden. Ibland publiceras svenskspråkiga ansökningshandlingar senare än finskspråkiga. Det har hänt att information om stöd inte har funnits på svenska före utgången av ansöknings-tiden.¹³³

4.3 Säkerställande och upprätthållande av personalens språkkunskaper

Myndigheterna ska genom personalpolitiska insatser se till att det finns språkkunskap där det behövs och förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver.¹³⁴

I statsrådets berättelser om tillämpningen av språklagstiftningen föreslogs både år 2006 och 2009 åtgärder för att försäkra sig om tjänstemännens språkkunskaper vid anställningen. Också grundlagsutskottet föreslog i sitt betänkande om berättelsen åtgärder för att råda bot på situationen.

Genom att fastställa behörighetsvillkor eller på annat sätt uppställa språkkunskapskrav kan myndigheten tydligt utannonsera vilka språkkunskapskraven är i en tjänst och kontrollera kunskaperna vid anställning.

Språkkunskapskrav vid myndigheterna

Om högskoleexamen enligt lag eller förordning är behörighetsvillkor för en statlig anställning krävs av offentligt anställda utmärkta kunskaper i befolkningsmajoritetens språk, vanligtvis finska, inom ämbetsdistriktet och nöjaktiga kunskaper i det andra språket. Myndigheter kan enligt lag också stadga särskilt om behörighetsvillkor beträffande språkkunskap, vilket dock är sällsynt.¹³⁵

Av statsrådets förordningar om ministerierna framgår att i fråga om ministeriets ledande tjänstemän, såsom kanslichefen, avdelningscheferna, regeringsråden samt regeringssekreterarna och de konsultativa tjänstemännen, i regel föreskrivits att behörighetsvillkor för tjänsten är högskoleexamen. Därmed förutsätts att dessa tjänstemän har utmärkta kunskaper i finska och nöjaktiga kunskaper i svenska. När det gäller statliga sakkunniguppgifter inom central- och regionalförvaltningen finns det, i motsats till den allmänna uppfattningen, däremot inte alltid fastställda behörighetsvillkor. Vid ministerierna vill man i allmänhet inte fastställa bindande krav på språkkunskaper i större utsträckning än för närvarande. Ministerier känner emellertid väl till finansministeriets anvisningar om de principer som ska iakttas när tjänster tillsätts. Vissa ministerier uppger att de även följer justitieministeriets rekommendationer om språkkunskap vid anställning.¹³⁶

Statsrådet kan av särskilda skäl bevilja dispens från språkkunskapskrav som ställs i lag, statsrådsförordning eller ministerieförordning, om inte något annat föreskrivs i lag eller med stöd av lag.¹³⁷ Detta kan bli aktuellt om de föreskrivna språkkunskapskraven i ett enskilt fall inte är nödvändiga för att tjänsten ska kunna skötas.

När till exempel en utlänning söker en tjänst kan det finnas särskilda skäl att göra undantag från de allmänna kraven, särskilt om det finns skäl att anta att den sökande snabbt förmår skaffa sig de språkkunskaper som krävs.

Även de tvåspråkiga kommunerna har fastställda språkkunskapskrav, vanligtvis för höga tjänstemän, men inte alltid för till exempel tjänstemän som föredrar ärenden i kommunala nämnder. Ungefär en tredjedel av de tvåspråkiga kommunerna uppger att kommunen har en särskild språkstadga där behörighet beträffande tjänstemännens språkkunskap har fastställts. Ofta finns anvisningar om språkkunskapskrav också med i kommunala språkprogram eller språkstrategier.

Språkkunskapskrav bestäms ofta internt inom de olika kommunala sektorerna. Då kunskaper i svenska behövs i kundbetjäning förutsätter de tvåspråkiga kommunerna vanligtvis goda eller nöjaktiga kunskaper i svenska, åtminstone i tal. I kommuner där den svenskspråkiga minoriteten är relativt stor verkar det vara vanligt att det av kommunens tjänstemannaledning krävs antingen utmärkta eller goda kunskaper i båda språken och särskild vikt sätts på personalens praktiska språkkunskaper. I kommuner med finska som majoritetsspråk krävs kunskaper i båda språken åtminstone av kommunens ledning. I nyligen bildade tvåspråkiga kommuner verkar man aktivt ha utrett vilka språkkunskaper personalen ska ha och på vilket sätt språkkraven ska fastställas, kontrolleras och upprätthållas.¹³⁸

Säkerställande av personalens språkkunskaper

Statsrådet föreslog i berättelsen 2009 att myndigheter och domstolar ska reda ut vilka språkkunskaper som behövs i olika uppgifter och klarlägga detta i personalens arbetsbeskrivningar, meddela i tjänsteannonserna om språkkunskapskrav och utveckla modeller för förfarandet vid anställning så att man vid rekrytering av personal förvissar sig om tillräckliga språkkunskaper.¹³⁹

Frågor kring *personalens språkkunskaper* utreddes genom justitieministeriets enkäter till ministerierna och i de tvåspråkiga kommunerna.¹⁴⁰ De föreskrivna behörighetsvillkoren framgår oftast av *ministeriernas platsannonser*. I samband med uppgörandet av platsannonserna bedömer många ministerier, ofta beroende på arbetsuppgiften, vilka språkkunskaper arbetsuppgiften i praktiken förutsätter och om det eventuellt behövs behörighetsvillkoren som gäller språkkunskaper. Om man anser att exempelvis en sakkunniguppgift kräver kunskaper i svenska nämns detta i regel i platsannonserna.

Ministerierna *försäkras sig om tjänstemännens språkkunskaper* i regel på basis av ett språkintyg. Många av ministerierna anser emellertid att språkintyg inte är ett tillräckligt bevis på sökandens verkliga språkkunskaper. I vissa fall försäkras man sig om sökandens språkkunskaper genom att *intervjua* honom eller henne på språket i fråga. Hundra anställda vid inrikesministeriet intervjuades för en avhandling om användning av svenska i arbetet. Litet över hälften av respondenterna svarade att kunskaper i svenska beaktades vid anställningen. Hälften hade bevisat sina språkkunskaper med ett språkintyg och tio hade blivit intervjuade på svenska.¹⁴¹

Alla ministerier ordnar regelbunden språkutbildning och därtill har personalen ofta möjlighet att delta i extern utbildning. Vid resultat- och utvecklingssamtalen utreds om det finns behov för språkutbildning.

Alla *tvåspråkiga kommuner* uppger till justitieministeriet att kommunen i någon form *kontrollerar sökandes språkkunskaper*. I över hälften av kommunerna intervjuas platssökande alltid på både finska och svenska. Språkintyg krävs vanligtvis då det är fråga om en tjänst där språkkunskapskrav har uppställts. Några kommuner uppger att det ibland finns risk för att antalet sökande blir lågt om kommunen håller fast vid uppställda språkrav. Nästan alla kommuner uppger att *personalens språkkunskaper har utretts*. En del har gjort en systematisk utredning, men särskilt de mindre kommunerna anser att man vet vilka språkkunskaper personalen har, exempelvis på basis av beviljade språktillägg. Ett flertal kommuner betonar särskilt behovet av svenska inom åldringsvården och barndagvården, vilket bekräftar uppfattningen om att åtminstone särskilt utsatta, barn och äldre ska ha rätt till service på sitt eget språk. För att garantera att språkkunskaper finns där de behövs och att de upprätthålls har var fjärde tvåspråkig kommun ordnat vid behov *språkkurser* för personalen på arbetstid under de senaste åren. De flesta tvåspråkiga kommuner uppger att *platsannonser publiceras på både finska och svenska* och att språkkunskapskraven alltid meddelas i annonsen – både om kraven är fastställda språkrav och om språkkunskaperna förutsätts i praktiken. Ofta publiceras platsannonser i finskspråkiga dagstidningar med hänvisning till en svenskspråkig annons på webben.¹⁴² Avsaknaden av platsannonser på svenska togs upp i ett skriftligt spørsmål i riksdagen år 2009.¹⁴³

Anställningsmodeller vid ministerier och i tvåspråkiga kommuner

Ministerierna följer finansministeriets anvisningar från år 2010 om de principer som ska iakttas när tjänster tillsätts. Det konstateras bland annat att sökandes språkkunskaper numera i allmänhet framgår redan av sökandens examen, men om det råder oklarhet ska saken utredas och vid behov ska komplettering begäras av sökanden.¹⁴⁴ Justitieministeriet har utarbetat en egen

anvisning i form av en handbok, som är avsedd att fungera som hjälpmedel vid anställning av personal. Enligt anvisningen ska de föreskrivna behörighetsvillkoren absolut framgå av platsannonser och man kan och bör uppge vilka kunskaper och färdigheter, såsom till exempel språkkunskaper, som räknas som merit. I anvisningen ingår detaljerade instruktioner som gäller språkintyg, dispens från språkkunskapskrav och platsannonser. Justitieministeriet har också gett en skild anvisning om principerna för rekrytering inom justitieministeriets förvaltningsområde.¹⁴⁵ Det har föreslagits att finansministeriet och justitieministeriet koordinerar sina rekryteringsanvisningar och i dessa inkludera de språkkrav som definieras i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda.¹⁴⁶

På initiativ av delegationen för språkärenden gav justitieministeriet år 2011 rekommendationen *Språkkunskaper och anställning – bestämmelser och minneslista angående anställning*, som är avsedd som ett stöd för statsförvaltningen vid förverkligande av språklagstiftningen. I rekommendationen ingår de mest centrala bestämmelserna ur språklagstiftningen som gäller anställning samt en minneslista över regler och frågor beträffande språkkunskaper som ska beaktas i den konkreta anställningssituationen. I rekommendationen understryks att myndigheter uttryckligen är skyldiga att försäkra sig om att den som anställs har de språkkunskaper som krävs för arbetsuppgiften, det vill säga språkkunskaper i enlighet med de fastställda behörighetsvillkoren, samt de språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver eller som räknas som merit.¹⁴⁷

I *statsförvaltningens elektroniska anställningssystem*, som fungerar på finska och svenska, finns ett fält där man kan uppge språkkunskaper som behövs i arbetet men det lämnas ofta tomt beträffande kunskaper i finska och svenska. Om myndigheten önskar att sökandena har kunskaper i främmande språk används ofta uttrycken ”vi värdesätter goda kunskaper i engelska” eller ”för att uppgiften ska kunna skötas med framgång förutsätts goda kunskaper i ryska” eller ”goda kunskaper i språk räknas som merit”. Platsannonser kan publicera och tjänster kan sökas på båda språken, men alla arbetsgivare publicerar inte sina annonser på svenska i systemet.¹⁴⁸

Man lämnar inte längre några bestyrkta kopior av intygen till arbetsgivaren, utan sökande lämnar själv in sina uppgifter på elektronisk väg. Det är viktigt att arbetsgivaren senast när sökanden kallas till intervju ber honom eller henne visa upp bland annat intyg om förutsatta språkkunskaper.

Ungefär hälften av de *tvåspråkiga kommunerna* uppger att de vanligtvis utnyttjar någon form av rekryteringsanvisning vid anställning. Många kommuner följer den anvisning som *Finlands Kommunförbund* har gett till kommunerna medan några kommuner dessutom har egen rekryteringsanvisning och några har en sådan under arbete. Enligt Kommunförbundets anvisning är expertis och kompetens viktiga egenskaper hos de anställda. I anvisningen betonas bland annat att behörighetsvillkor ska framgå ur platsannonser och att kommunal-, tjänstemanna- och jämställdhetslagstiftning ska beaktas samt att kunskaper i de språk som invandrare talar är viktiga.¹⁴⁹

Bestämmelser om språkkunskaper och språkkunskapskrav ingår oftast i kommunens språkstadga, som är lika bindande som den i kommunallagen avsedda förvaltningsstadgan¹⁵⁰. Kommunernas språkbestämmelser varierar från strikta till mera allmänt formulerade beroende på vilken yrkeskår de gäller. Kommunernas interna normer kan tillåta att närmare föreskrifter om språkkunskaper som förutsätts i en viss tjänst eller uppgift utfärdas genom ett tjänstemannabeslut.¹⁵¹

Språktillägg inom staten och kommunerna

Av statsrådets berättelse 2009 framgick att *ministerierna* vanligtvis inte längre betalar språktillägg. Språktilläggen hade lämnats bort på många håll då man övergått till nya lönesystem.

En del ministerier uppger att språktillägg fortfarande kan ingå i lörens grunddel och andra att den kan ingå i den personliga lönedelen. I vissa yrkesgrupper, exempelvis inom polisen, betalas språktillägg eller språkkunskapsstillägg på basis av särskilda beslut.¹⁵²

Enligt det allmänna *kommunala tjänste- och arbetskollektivavtalet* kan ett språktillägg som hör till den ordinarie lönen betalas till en tjänsteinnehavare eller arbetstagare om uppgifterna förutsätter att den anställde utöver sitt modersmål behärskar det andra inhemska språket, samiska eller teckenspråk och språkraven inte har beaktats i den uppgiftsrelaterade lönen. Språktillägget är i genomsnitt cirka 50 euro per månad. Även kommuneaktorn har dock övergått till en kombination av uppgiftsrelaterad lönedel och individuell lönedel i sin lönesättning. Kommuner med svenskspråkig majoritet betalar något oftare språktillägg till anställda än kommuner med finskspråkig majoritet.¹⁵³

Det tycks inte finnas en enhetlig systematik beträffande språktillägg. Skillnader förekommer mellan kommunerna, oberoende av geografiskt läge. Vissa tvåspråkiga kommuner betalar språktillägg till över en tredjedel av de anställda, samtidigt som grannkommunen betalar språktillägg till bara några procent av de anställda.

Kommuner med tillfredställande ekonomi och kommuner där det andra språket är i klar minoritet verkar vara mer benägna att betala språktillägg. I de tvåspråkiga kommunerna i södra Finland betalas språktillägg överlag i mindre grad än exempelvis i Österbotten, där kommuner och samkommunerna betalar språktillägg för kunskaper i finska eller svenska i högre grad än i andra tvåspråkiga regioner. Exempelvis Vasa sjukvårdsdistrikt betalar språktillägg till över hälften av de anställda och inom Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt fick drygt var tionde anställd språkbrukstillägg år 2011. Språkbrukstillägget betalas för svenska, finska och teckenspråk. Av statistiken framgår också att bland annat en samkommun i östra Finland betalar språktillägg åt jämförelsevis många anställda, sannolikt också för kunskaper i ryska.¹⁵⁴ Tre kommuner där samiska talas, betalar språktillägg för kunskaper i samiska. Språktillägg för teckenspråk betalas till cirka 400 av alla kommunalt anställda.¹⁵⁵

4.4 Tillämpning av språklagstiftningen i statens och kommunernas kommunikation

Grundlagen ger medborgare rätt att ta del i och påverka samhällets och närmiljöns utveckling. Befolkningen har rätt att delta och utöva påverkan på sitt eget språk.¹⁵⁶ För att dessa möjligheter ska förverkligas måste myndigheterna aktivt skapa kommunikations- och påverkningskanaler som främjar befolkningens språkliga och demokratiska rättigheter.

Information som statliga och kommunala myndigheter riktar till allmänheten skall ges på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner. Det behöriga ministeriet skall se till att information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet samt för egendom och miljö ges på båda nationalspråken i hela landet.¹⁵⁷

Information vid ministerier och statliga ämbetsverk

Statsrådets kommunikationsenhet gav 2010 en rekommendation i vilken de statliga myndigheternas skyldighet att ge information om sitt agerande betonas. I rekommendationen konstateras bland annat att det centrala material som myndigheterna producerar ska finnas tillgängligt både på finska och svenska och i vissa fall även på samiska. Dessutom är det önskvärt att myndigheterna även producerar material på engelska och vid behov på andra språk.¹⁵⁸

År 2010 gjorde justitieministeriet en utredning om *språket på ministeriernas webbplatser*. Slutsatserna var att trots att alla ministerier har finska, svenska och engelska språkversioner för sina webbplatser, så finns stora variationer gällande innehållet. På vissa webbplatser saknades väsentlig information ibland på svenska. Det kan vara svårt att hitta länkar, bilagor och blanketter på svenska, vilket betyder att en del svenskspråkig information inte når användaren. Trots att den som söker information ibland stöter på texten: ”Språkversionen fattas, den här sidan finns inte på svenska” har flera ministerier gjort framsteg beträffande information till medborgare och media under de senaste åren. Till exempel nyhetsmaterial finns i högre grad än för fyra år sedan, både på finska och på svenska. Många statliga verk och institutioner har också utvecklat sina *webbsidor på främmande språk* under de senaste åren och erbjuder heltäckande sidor också på engelska.¹⁵⁹

Folkpensionsanstaltens webbplats finns på svenska, finska, engelska och finskt teckenspråk. Relativt bred information finns om socialskydd även på nordsamiska, enaresamiska, skoltsamiska, ryska, estniska samt komprimerad information på tyska och franska.

På *Polisens* webbplats finns information samt blanketter på finska, svenska och engelska. På ryska, estniska, somali, albanska, kinesiska, tyska, vietnamesiska, turkiska, thai, spanska, franska, arabiska, kurdiska och persiska finns information om polisens uppgifter och hur man kan gå vidare med sitt ärende. Även *skatteförvaltningen* har webbplats och e-tjänster på finska, svenska och engelska. Skatteverket informerar också på samiska, ryska, estniska och polska angående exempelvis beskattningen av utländsk arbetskraft.

Under de senaste åren har avsaknaden av svenskspråkig information i samband med olika tvåspråkiga myndigheters *kampanjer och tävlingar* uppmärksamats. Det har hänt att myndigheten ansett att informationen i dessa fall inte är officiell information, utan att det är fråga om frivillig marknadsföring där språklagstiftningen inte gäller.¹⁶⁰

I de *sociala medierna* har myndigheterna inte alltid kommunikation på båda språken. Dialog förs exempelvis om ny lagstiftning i huvudsak på finska på offentliga forum, som håller på att bli en officiell kanal och en kompletterande serviceform. Ministerier har egna sidor på Facebook och publicerar bloggar eller kolumner som ministrar, kanslichefer eller sakkunniga skriver. En allmän iakttagelse som gäller e-demokratitjänster är att många är tillgängliga enbart på finska och är bristfälliga på andra språk.¹⁶¹

Inrikesministeriets allmänna Facebookgrupp återger nyhetsinnehållet på svenska i kommentarfältet, vilket är ett bra exempel på hur tvåspråkigheten kan förverkligas i en miljö som vanligen är enspråkig.

I ett fall som gällde ansökan om strukturfondsstöd ansåg riksdagens biträdande justitieombudsman att sökandena inom förvaltningsförfarandet ska behandlas jämligt också i språkligt avseende, oberoende av om det är fråga om elektronisk eller mer traditionell behandling av förvaltningsärenden.¹⁶²

Varningsmeddelanden till allmänheten

Frågan om hur myndigheter agerar för att individen ska få väsentlig information på båda nationalspråken med tanke på liv, hälsa och säkerhet samt egendom och miljö blev aktuell bland annat då riksdagens biträdande justitieombudsman på eget initiativ utredde *frågan om nödmeddelanden*. Ombudsmannen ansåg att frågan om översättning av nödmeddelandena till svenska bör lösas i förväg, till exempel genom anvisningar.¹⁶³

Lagen om varningsmeddelanden träder i kraft 1 juni 2013. Det centrala syftet med lagen om varningsmeddelanden är att förbättra genomförandet av de språkliga rättigheterna och förtydliga terminologin. I lagen fastställs informationskanalerna och vilka myndigheter som får utfärda varningsmeddelanden.

Syftet med *lagen om varningsmeddelanden*¹⁶⁴ är bland annat att effektivisera verkställandet av de språkliga rättigheterna och språklagstiftningen i myndighetsmeddelanden. Förmedlingen av varningsmeddelanden till allmänheten på bägge nationalspråken och i vissa fall också på samiska samt eventuellt även på andra språk främjar allmänhetens säkerhet och skapar en positiv säkerhetsatmosfär. Information på bägge nationalspråken på ett omfattande sätt motiveras bland annat av att det i slutet av 2011 endast fanns 17 kommuner i Finland utan en enda svenskspråkig invånare.¹⁶⁵

Lagen om *varningsmeddelanden* fastställer även grunderna för i vilka situationer meddelanden ska utfärdas, bland annat att varningsmeddelanden ska utfärdas på båda nationalspråken. Vid behov bistår Nödcentralverket de lokala myndigheterna inom inrikesförvaltningen vid översättningen av meddelanden till det andra nationalspråket. Varje behörig myndighet ska självständigt utfärda varningsmeddelanden på båda nationalspråken. Lagen förutsätter dessutom att ett varningsmeddelande ska utfärdas på samiska inom samernas hembygdsområde om en farlig händelse har inträffat eller fått följder inom området i fråga. Varningsmeddelanden förmedlas alltid riksomfattande till allmänheten i radio, och dessutom i television, om den myndighet som utfärdar meddelandet beslutar så.¹⁶⁶ Inrikesministeriet publicerar praktiska anvisningar för hur varningsmeddelanden ska skrivas och skickas ut.¹⁶⁷

Information i kommuner och kommunförbund

Kommunernas webbplatser har redan en längre tid varit de populäraste bland webbplatserna inom den offentliga förvaltningen.¹⁶⁸ *Alla tvåspråkiga kommuner informerar på båda språken* på sin webbplats, fastän innehållet inte alltid publiceras i samma utsträckning på båda språken. Vissa kommuner har exempelvis olika information på finska och svenska i informationstidningar som delas ut till varje hushåll.¹⁶⁹ I enspråkiga kommuner har de engelskspråkiga webbsidorna redan länge varit vanligare än svenskspråkiga.¹⁷⁰

Finlands kommunförbund har gett anvisningar om kommunernas information. I anvisningarna finns hänvisningar till lagstiftning som påverkar kommunernas informationsverksamhet så som språklagens bestämmelser om myndigheters skyldighet att informera på båda språken. Kommunförbundet har skapat informatörsnätverk inom kommunsektorn, ordnar sammankomster och förmedlar information elektroniskt.¹⁷¹

Riksdagens justitieombudsman har tagit ställning i ett fall där vissa artiklar och annonser bara fanns på svenska i en tvåspråkig kommuns informationstidning. Enligt justitieombudsmannen hade kommunen inte skött sin informationsverksamhet i enlighet med språklagen till alla delar, med tanke på de finskspråkiga kommuninvånarnas språkliga rättigheter. Justitieombudsmannen betonade bland annat den ansvariga redaktörens roll.¹⁷²

Alla 18 landskapsförbund har en finskspråkig webbplats. De fem tvåspråkiga landskapsförbunden samt Lapplands förbund har dessutom en svenskspråkig webbplats. Av de fem tvåspråkiga förbunden signalerar tre synligt att förbundet är tvåspråkigt medan två förbund har rätt anspråkslösa svenskspråkiga sidor. Alla utom ett landskapsförbund upprätthåller en webbplats på engelska och sju på ryska. Lapplands förbund upprätthåller en webbplats på fem språk; finska, svenska, engelska, ryska och samiska.¹⁷³

Ett stort ansvar för informationen till olika intressenter faller ofta på organisationer och den tredje sektorn. Exempelvis en del av väsentlig information om stöd och annan verksamhet inom lant-

bruket, som riktas till svenskspråkiga jordbrukare, förmedlas genom lantbruksproducenternas intresseorganisation och dess tidskrift.¹⁷⁴

Myndighetsdokument på finska och svenska

I statsrådets berättelse 2009 föreslogs att myndigheter och domstolar beaktar språklagstiftningen i sin kommunikation. Fortfarande finns det ändå brister i förverkligandet av myndigheters skyldighet att publicera väsentliga dokument eller sammandrag på finska och svenska. Enligt ministeriernas egen uppskattning publiceras betänkanden, publikationer och motsvarande dokument vanligtvis endast på finska, men det ingick dock så gott som alltid ett svenskspråkigt sammandrag i publikationer under år 2012, en aning oftare än fyra år tidigare.¹⁷⁵ Några ministerier meddelade dessutom att broschyrer publiceras till nästan hundra procent på båda språken. På basis av uppskattningarna verkar det vid ministerierna finnas rum för förbättringar särskilt när det gäller publicering av rapporter och utredningar samt broschyrer i sin helhet på finska och svenska. Situationen kan i annat fall leda till informationsbrist och sämre möjligheter för svenskspråkiga att delta, exempelvis i remissprocesser.¹⁷⁶

Översättningsresurserna vid ministerierna är begränsade, liksom anslagen för köp av översättningstjänster. Följden kan bli att en centralorganisation tvingas ta översättningsansvaret i stället för myndigheten för att medlemmarna ska få information om innehållet i exempelvis ett betänkande. Tiden för utlåtande blir emellertid då ofta kortare.¹⁷⁷

Förslag till lagtext och ett sammandrag av betänkandet ska alltid finnas på båda språken. Beträffande översättning av betänkanden i sin helhet till svenska har det behöriga ministeriet emellertid prövningsrätt. Riksdagens justitieombudsman har ansett det befogat att betona att ministeriets prövningsrätt inte får leda till att tröskeln för hörande i en fråga höjs på artificiell väg, för att det inte ska föreligga behov att översätta handlingar.¹⁷⁸

Skyltning och produktinformation på två språk

Frågan om skyltning på båda språken har under de senaste åren aktualiserats bland annat i sådana fall där en tvåspråkig kommun gått samman med en enspråkig kommun, varvid hela kommunen blivit tvåspråkig och skyltningen enligt språklagen ska ske på två språk. Det finns tvåspråkiga orter där skyltning på två språk inte ännu har förverkligats i enlighet med språklagen. I ett beslut om skyltning i en tvåspråkig kommun konstaterade dock statsrådets biträdande justitiekansler att gatunamn och skyltar på byggnader ska finnas på kommunens båda språk, exempelvis på daghem och i skolor, även då service ges bara på ett språk.¹⁷⁹

Skytningen hos tvåspråkiga myndigheter ska fungera likvärdigt på båda nationalspråken. Skytningen är en viktig del av den bild myndigheten ger utåt. Enspråkiga skyltar ger en missvisande bild av myndighetens tvåspråkighet.¹⁸⁰

Även frågan om ordningsföljden beträffande exempelvis *gatunamnen på gatuskyltar*, det vill säga om det finskspråkiga eller det svenskspråkiga namnet ska stå överst, är ofta aktuell. Av tvåspråkiga kommuner förutsätts att båda språken och språkgrupperna behandlas likvärdigt. Det är kommunen som bestämmer om språkens ordningsföljd på skyltar. I enspråkiga kommuner är skyltningen inget problem men kommunen har rätt att skylta också på andra språk än på kommunens språk. Skyldigheten att skylta på två språk gäller även en tvåspråkig myndighet som är verksam i en enspråkig kommun. Frågan blir aktuell bland annat då myndigheter omorganiserar så att en tvåspråkig statlig myndighet fungerar på en enspråkig ort. Exempel på sådana är

Regionförvaltningsverket i Södra Finlands län, som finns i Tavastehus, och magistraten i Västra Finland, som ligger i Seinäjoki.

I ett skriftligt spörsmål i riksdagen togs frågan om användningen av oklara namn på offentliga myndigheter upp. Det konstaterades bland annat att språklagen och förvaltningslagens krav på användning av ett klart språk gäller för myndighetsnamn.¹⁸¹

Myndigheters officiella och inofficiella namn ska vara klara och begripliga så att medborgarna utan svårighet ska kunna förstå vilken myndighet det är fråga om. Enligt riksdagen bör man i fortsättningen i samband med beredningen och beslutsfattandet fästa uppmärksamhet vid namnen på nya myndigheter och organisationer samt beakta Forskningscentralens för de inhemska språken ståndpunkter i dessa frågor.

Riksdagens justitieombudsman har i ett avgörande fastslagit att enheter inom den offentliga förvaltningen inte endast kan ha ett engelskt namn. Avsikten med namn så som TraFi, Destia, Valvira, Fimea och Evira har ofta varit att förtydliga de långa officiella namnen. Justitieombudsmannen har bland annat avgjort att ett kort namn på en samkommun som varken är finska eller svenska inte är lagstridigt om hela namnet på samkommunen samtidigt används. I ett annat fall beträffande myndighetens namnförkortning hade myndigheten handlat fel då den tryckt endast det förkortade namnet på kuvert som används då brev skickas till kunder. Justitieombudsmannen föreslog att Institutet för de inhemska språken skulle bedöma om det finns behov av en särskild lagstiftning om kriterier och förfaranden som gäller myndigheternas namn, inklusive förkortningar och andra kompletterande namn.¹⁸²

Enligt övergångsbestämmelsen i språklagen, som trädde i kraft i januari 2009, ska det finnas varudeklarationer och bruksanvisningar åtminstone på finska och svenska på produkter som säljs i tvåspråkiga kommuner. Bestämmelsen har emellertid inte ännu alltid efterföljts. Texten saknas ofta på svenska och ibland också på finska. En orsak kan vara att förordningar och anvisningar inte är i linje med språklagstiftningen.

4.5 Språkbruk och språkval inom staten och kommunerna

I tvåspråkiga kommuner ska fullmäktiges möteskallelser och protokoll skrivas på finska och svenska. Beslut om språket i andra kommunala organs möteskallelser och protokoll fattas av kommunen. Tvåspråkiga kommuners instruktioner och liknande regler ska utfärdas på finska och svenska.¹⁸³

De tvåspråkiga kommunerna lägger vanligtvis ut fullmäktigeprotokoll och föredragningslistor på både finska och svenska på sin webbplats eller sänder sina fullmäktigemöten i videoformat.¹⁸⁴ Bland kommuninvånare och medier kan det ibland vara oklart om vilka protokoll enligt lag ska finnas på båda språken. Det har bland annat förekommit missnöje med att alla kommunens protokoll inte finns översatta till minoritetens språk, och med att översättningar varit bristfälliga.¹⁸⁵

I de tvåspråkiga kommunerna är kutyman att förtroendevalda i kommunfullmäktige, -styrelse och andra organ själva fritt väljer vilket språk de vill använda. På samma sätt som år 2008 är det vanligt att förtroendevalda använder sitt modersmål samt att ordförande använder båda språken och översätter vid behov.

Några tvåspråkiga kommuner med finska som majoritetsspråk och några kommuner med stor svenskspråkig majoritet används dock vanligtvis majoritetsspråket i kommunen på möten. Ordförande tolkar om någon vill tala det andra språket. I flera kommuner kan de förtroendevalda båda språken och är inte i behov av översättning. I en kommun ordnas simultantolkning vid

behov. I vissa nämnder kan svårigheter dock uppstå, speciellt om nämndens ordförande inte förstår det andra språket.¹⁸⁶

Frågan om det så kallade *förvaltningspråket i tvåspråkiga kommuner* har varit särskilt aktuell under de senaste åren. Begreppet förvaltningspråk definieras inte i lagstiftningen. Men man är ense om att förvaltningspråk närmast motsvarar antingen det arbetspråk som används inom statliga myndigheter, eller det interna språket. Det är dock viktigt att betona att oavsett förvaltningspråket eller arbetspråket i en tvåspråkig kommun, har individen enligt lag rätt att få service på sitt eget språk. I regel har de tvåspråkiga kommunerna valt majoritetens språk i kommunen som enda förvaltningspråk. Kommunerna har möjlighet att själva välja språk och till exempel utsträcka tvåspråkigheten till att gälla styrelsen, nämnder och andra organ, och i verksamheten utgå från ändamålsenlighet.¹⁸⁷

Statliga myndigheters arbetspråk är majoritetsspråket i ämbetsdistriktet, om det inte är mer ändamålsenligt att använda det andra språket eller bägge språken, eller av särskilda skäl ett främmande språk. Vid många statliga verk är det i praktiken ofta bara tjänstemän med svenska som modersmål som sinsemellan använder svenska.

Medlemmar i statsrådet, statliga kommittéer, kommissioner, arbetsgrupper och andra liknande organ har rätt att använda finska eller svenska vid sammanträden, i skriftliga yttranden eller ställningstaganden.¹⁸⁸

Vikten av att båda nationalspråkens representation finns i arbetsgrupper och kommittéer har understrukits, i synnerhet om uppdraget direkt eller indirekt har betydelse för de grundläggande språkliga rättigheterna. Under de senaste åren har dessutom betonats att ministeriet bör höra både finsk- och svenskspråkiga intressegrupper vid beredning av olika ärenden.¹⁸⁹

Diskussionsforumet otakantaa.fi-dinasikt.fi är ett bra exempel på möjligheten att skapa en dialog mellan den offentliga förvaltningen och medborgarna. Diskussionsforumet fungerar på både finska och svenska.

Skriftväxlingen mellan statliga myndigheter sker i regel på finska, om inte mottagaren eller avsändaren är enspråkigt svensk eller det annars är ändamålsenligt att använda svenska. Däremot ska skriftväxlingen mellan statliga myndigheter och kommuner ske på kommunens språk.¹⁹⁰

Justitieministeriet har i en rekommendation 2011 uppmanat ministerierna att fästa uppmärksamhet på att information och korrespondens mellan statliga myndigheter och kommuner ska ske på kommunens språk, på majoritetens språk i kommunen eller på båda språken med tanke på att tvåspråkiga kommunen i alla fall ska informera kommuninvånarna på både majoritetens och minoritetens språk.¹⁹¹ Myndigheterna tycks inte ännu nyttja insatser som andra myndigheter och domstolar gjort, exempelvis delat på kostnaderna för översättning av material som produceras på flera språk.¹⁹²

Språkfel finns relativt ofta i myndigheternas tryckta texter eller korrespondens på grund av att texten är dåligt översatt eller skannats men inte språkgranskats. Det har också blivit vanligt att myndigheter använder så kallade översättningsrobotar. Följden har ibland blivit ett obegripligt brev till medborgaren.¹⁹³

Kommunerna har under de senaste åren även fäst uppmärksamhet vid *klart myndighetsspråk*. Sex tvåspråkiga kommuner har deltagit i ett utvecklingsprojekt för att behandla språket i kommunerna och tydliggöra myndighetsspråket så att det blir lätt att förstå. Projektet har bland annat resulterat i skrivhandledningen och en resursbank på www.raktpasak.fi.¹⁹⁴

4.6 Myndigheternas användning av befolkningsdatasystemets uppgifter om modersmål

Enligt språklagen ska myndigheterna i sin verksamhet självant se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken. En tvåspråkig myndighet ska betjäna allmänheten på finska och svenska. När en tvåspråkig myndighet tar kontakt med enskilda individer eller juridiska personer ska myndigheten använda deras eget språk, om den vet vilket det är eller utan oskäligt besvär kan få reda på det, eller använda både finska och svenska.¹⁹⁵

Modersmålet, finska eller svenska, ses enligt grundlagen som en subjektiv rättighet.¹⁹⁶ Till exempel felaktiga uppgifter om språk i befolkningsdatasystemet ska korrigeras på grundval av en anmälan från personen själv utan myndighetsprövning.¹⁹⁷

Myndigheterna är skyldiga att på tjänstens vägnar skaffa nödvändiga uppgifter om modersmål från befolkningsdatasystemet. I sina tjänster använder myndigheterna dock inte alltid personens språk, även om de känner till modersmålet, det vill säga finska, svenska, samiska, romani eller teckenspråk. Orsaken tycks bland annat vara problem med modersmålsuppgifternas användbarhet.

Av uppgifterna om personer registreras i befolkningsdatasystemet bland annat namn och personbeteckning och det modersmål och kontaktspråk som personen har uppgitt.¹⁹⁸ En person som flyttar från utlandet till Finland har ingetdera av nationalspråken som modersmål. Vid registreringen i Finland ska personen förutom annat modersmål uppges önskat inhemskt modersmål och kontaktspråk, antingen finska eller svenska.¹⁹⁹

Syftet med befolkningsdatasystemet är att möjliggöra, genomföra och trygga samhällets funktioner och informationsförsörjning samt att trygga möjligheterna för samhällsmedlemmarna att göra sina rättigheter gällande och fullgöra sina skyldigheter.²⁰⁰ Enligt lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikatuppgifter är myndigheterna skyldiga att på tjänstens vägnar ta reda på personuppgifterna om parterna i ett ärende, medräknat uppgifterna om modersmål.²⁰¹ Bestämmelsen stöder den skyldighet som anges i språklagen att myndigheter ska använda personens språk.²⁰²

Befolkningsdatasystemets användning för att ta reda på uppgifter om en persons modersmål verkar vara oklar för vissa myndigheter. Om en tjänst inte tillhandahålls på personens modersmål kan myndigheterna dock inte motivera detta med att de inte känt till personens språk eller inte utan oskäligt besvär kunnat få reda på det. Det finns information om alla personers modersmål och med hjälp av dagens teknik är det lätt att ta reda på det.

Myndigheterna har i princip tillgång till uppgifterna i befolkningsdatasystemet för sin verksamheten. Myndigheter och domstolar ska på tjänstens vägnar skaffa de personuppgifter som behövs för domstols- och förvaltningsförfaranden och för skötseln av andra myndighetsuppgifter från befolkningsdatasystemet, om personen inte har meddelat att han eller hon själv lämnar de nödvändiga uppgifterna eller om det inte finns skäl för annat förfarande. Befolkningsregistercentralen beviljar myndigheten datatillstånd för användningen av befolkningsdatasystemet. Datatillstånd har i praktiken beviljats alla myndigheter med operativa informationssystem för behandling av personuppgifter. Befolkningsdata får användas bland annat som grunddata inom kundservicen för skötseln av uppgifter som hör till myndighetens verksamhetsområde. Uppgifterna är inte offentliga och får inte lämnas ut till tredje part utan Befolkningsregistercentralens tillstånd.

Befolkningsregistercentralen tillhandahåller informationstjänster till myndigheterna genom att inrätta, administrera och uppdatera myndigheternas egna *kundinformationssystem*. Bland annat Folkpensionsanstalten, alla sjukvårdsdistrikt och Skatteförvaltningen samt som regel också kommunerna har tillgång till personuppgifterna i befolkningsdatasystemet.

I praktiken är myndigheternas alla viktiga kundinformationssystem kunder hos befolkningsdatasystemets fortlöpande uppdateringstjänst och till den lämnas automatiskt uppgifter om modersmål. Exempelvis den data som ingår i ändringstjänsten för den offentliga förvaltningens informationstjänst för hälso- och sjukvården innehåller automatiskt uppgifter om modersmål.

Myndigheterna kan via kundinformationssystemet och befolkningsregistercentralens webbaserade *frågetjänst* kontrollera personuppgifter. Tjänsten har cirka 30 000 användare, vilket är en betydande del av de statliga och kommunala tjänstemännen. Över hälften av kommunerna har en direkt förfrågningsförbindelse till befolkningsdatasystemet, vilket gör det möjligt att ta reda på modersmålet också när det gäller kunder från andra kommuner. Uppgiften om modersmål visas i samband med grunduppgifterna om en person, och alla myndigheter har tillgång till eller möjlighet att få tillgång till dessa uppgifter. År 2011 gjorde exempelvis justitieförvaltningen 2,5 miljoner förfrågningar.

Befolkningsregistercentralens *informationssystemtjänst* är *avgiftsbelagd*, men följer självkostnadsprincipen. Dessutom blev vissa tjänster avgiftsfria 2013. År 2011 var kundinformationssystemets expeditionsavgift i samband med att tjänsten inrättades 200 euro. Förfrågningsavgiften var 0,16 euro och avgiften för identifiering av personer 0,29 euro per förfrågan. Månadsavgiften för varje användarnamn var 1 euro.

Ofta uppges avsaknaden av uppgiften om modersmål som orsak till att en invånare inte har fått service på sitt modersmål. När myndigheterna skaffar och redigerar sina elektroniska system borde de kontrollera att uppgifterna om modersmål visas i deras funktioner.

Varje myndighet bestämmer hur uppgiften om modersmål visas för enskilda tjänstemän. Således är behovet av att använda uppgifterna om modersmål fördelat på enskilda tjänstemän och det finns skäl att kontrollera att uppgiften också visas på slutanvändarens bildskärm. Det är av avgörande betydelse att slutanvändaren beaktar uppgiften om modersmål i sitt arbete och på eget initiativ använder det modersmål som personen har uppgett, såsom lagen föreskriver.

Varje myndighet ska inom sitt verksamhetsområde övervaka att språklagen följs.²⁰³ Myndigheten ska se till att de som behöver uppgifterna om modersmål i sitt arbete har tillgång till dem. Enligt en undersökning om kvaliteten på statistiken och uppgifterna är uppgiften om modersmål korrekt registrerad med 99,7 procents noggrannhet. Om personens hemkommun är en tvåspråkig kommun och personen har svenska som modersmål visas adressen i sin svenskspråkiga form och i befolkningsdatatjänsten visas adressuppgiften på det språk som uppgiften om modersmål anger.

Användning av uppgifterna om modersmål vid polisen och inom kommunens socialservice

Polisen har tillgång till egna och andra myndigheters informationssystem. När polisen stoppar ett fordon, känner den till förarens modersmål eller får reda på det senast när förarens körkortsuppgifter kontrolleras. I praktiken syns dock inte uppgiften om modersmål direkt vid sökning på basis av bilens registreringsnummer, men den framgår av adressuppgifterna som anges enligt modersmål antingen på finska eller på svenska. Från samma sida har polisen tillgång till ett sär-

skilt körkortsregister där uppgifterna om såväl modersmål som adress anges enligt modersmålet finska eller svenska.

Enligt polisen talar man vanligen svenska med invånare i de nordiska länderna, och med personer som talar andra språk försöker man tala engelska. I polisens utrustning ingår ett häfte med frågor på finska och på cirka 15 andra språk med tanke på de mest "typiska" situationerna i praktiken. Dessutom har polisförvaltningen avtal med tolkcentralen om tolkservice dygnet runt.²⁰⁴

Befolkningsregistercentralens uppgifter om modersmål används förutom av statliga myndigheter också på kommunal nivå. Till exempel *Helsingfors stads socialväsande* har tillgång till två olika informationssystem, dels stadens eget kundinformationssystem, som används bland annat för tjänster inom utkomststöd och handikappservice, dels programmet Effica, som används för tjänster inom barnskyddet och dagvården. Bägge systemen uppdateras en gång i veckan. När en person vänder sig till socialväsendet är det möjligt att få uppgifter om språk direkt från befolkningsregistret. I stadens kundinformationssystem visas visserligen alla uppgifter, och adressuppgifterna, på finska men om klienten är svenskspråkig står det "svenska" på bildskärmen under uppgiften om modersmål. När beslutsdokument skrivs ut kan man också välja svenska som utskriftsspråk. Programmet Effica å sin sida har färdiga beslutsmodeller på bägge språken. Den tjänsteman som förbereder ett beslut kan välja språket i beslutsdokumentet enligt klientens språk.²⁰⁵ Även om informationssystemen är enspråkiga görs anteckningar dock ofta på kundens språk.

Om språket i bildskärmsprogrammet är finska, stöder myndighetens informationssystem inte tjänstemannens arbete med svenskspråkiga kunder och erbjuder inte någon svenskspråkig terminologi på bildskärmen. Tjänstemannen borde således vara helt tvåspråkig för att kunna använda ett finskspråkigt informationssystem i sitt arbete med svenskspråkiga kunder.

Det dominerande systemet vid *Helsingfors hälsovårdscentral* är patientdatasystemet Pegasos, som används bland annat på hälsostationerna, i hemvården, på sjukhusen och inom psykiatrin. När en person ringer och bokar tid söker man upp personens uppgifter i systemet Pegasos. Uppgifterna om modersmål syns inte direkt på sidan för bokning. Där finns endast adress på personens modersmål. Direkta uppgifter om patienternas modersmål finns på en särskild sida med "grunduppgifter om patienten" där man också kan göra en separat anteckning om patientens kommunikationsspråk och utskriftsspråk. Därefter syns uppgiften också på sidan för bokning. Enligt uppgifter tillfrågas patienten inte direkt om sitt modersmål. Dessutom syns inte uppgiften i alla faser av vårdkedjan. Exempelvis på sidan för patientjournaler, som används av läkare finns veterligen inte några uppgifter om modersmål. Det saknas också vissa svenskspråkiga blanketter i systemet. Inom tandvården används systemet Effica där bara en uppgift finns om språk. Där anges inte modersmål, kontaktspråk eller utskriftsspråk särskilt.²⁰⁶

5 Tillämpning av språklagstiftningen inom social- och hälsovården

Med tanke på tillämpningen av Europarådets stadga om landsdels- eller minoritetsspråk fäste Europarådets ministerkommitté Finlands uppmärksamhet på att det bland annat behövs ökade insatser för att säkerställa tillgången till social- och hälsovårdstjänster på svenska. Expertkommittén ansåg bland annat att myndigheterna bör anstränga sig mera för att effektivt trygga användningen av svenska inom socialvården.²⁰⁷

I statsrådets förra berättelse 2009 belystes social- och hälsovården mångsidigt med fokus på alla tvåspråkiga kommuner genom en detaljerad rapport.²⁰⁸

I detta kapitel behandlas centrala språkfrågor inom social- och hälsovården ur medborgar- och myndighetsperspektiv. Fokus är på vissa regioner och kommuner samt på några särskilda sektorer och teman, bland annat den språkliga servicen inom huvudstadsregionens social- och hälsovård. Avsnittet inleds med en översikt av nya bestämmelser inom social- och hälsovården.

Kommun- och servicestrukturreformen har inneburit förändringar av social- och hälsovårdens strukturer, också i stor omfattning i de tvåspråkiga kommunerna. Bland annat har nya samarbetsområden bildats.²⁰⁹ Social- och hälsovårdsministeriet uppger att det under de senaste åren har gjorts flera undersökningar än någonsin tidigare inom social- och hälsovården, beträffande förverkligande av de språkliga rättigheterna. Av justitieministeriets uppföljning framgår att medvetenheten om de språkliga rättigheterna tycks ha ökat särskilt inom centralförvaltningen.

Ett positivt exempel på ändrade attityder är, att personalen inom social- och hälsovården under de senaste åren har lättat på den tidigare allmänna uppfattningen om att bara få använda ett språk exempelvis på möten.

Många myndigheter har uppgjort språkprogram, betalar språktillägg och ordnar språkkurser, men situationen inom social- och hälsovården på lokal nivå verkar inte nämnvärt ha förbättrats efter år 2009. Bristen på social- och hälsovårdspersonal, som också kan svenska är fortfarande stor, fast det på många arbetsplatser har ordnats fler språkkurser än tidigare. De tvåspråkiga områdena skiljer sig dock klart från varandra. Vissa kommuner i södra Finland har fortfarande svårt att tillhandahålla social- hälsovårdstjänster, särskilt på svenska medan situationen är betydligt bättre i Österbotten.²¹⁰

I Österbotten, där språkförhållandena är relativt jämna, ordnar de tvåspråkiga kommunerna social- och hälsovårdstjänster på finska och svenska vanligtvis utan problem. Patienter och klienter får service på sitt eget språk både muntligt och skriftligt och sammandrag av vården skrivs på patientens språk.

5.1 Ny lagstiftning om social- och hälsovården samt reformer

Om patienten eller klienten inte känner till sina språkliga rättigheter kan han eller hon utan att veta om det avstå från sin rätt att bli bemött på sitt eget språk, till exempel i en situation där vårdpersonalen inte behärskar patientens språk. Vid tillämpningen av ny lagstiftning är det därför viktigt att betona myndighetens skyldighet att på eget initiativ utreda vilket språk personen talar och se till att han eller hon kommer till en vårdenhet som kan betjäna på det språk han eller hon vill tala.

I ny lagstiftning om social- och hälsovården framhävs patientens och klientens självbestämmanderätt, bland annat rätten att välja vårdenhet. En patient kan för närvarande välja vårdplats inom sin kommun genom att på förhand meddela vilken vårdenhet, det vill säga hälsostation, inom primärvården han eller hon väljer. Från och med början av år 2014 kan han eller hon även välja enhet inom hela landet. I vissa situationer gäller valfriheten även tjänster inom den specialiserade sjukvården, när det gäller att tillgodose en finsk-, svensk- eller samiskspråkig patients språkliga rättigheter.

Ny hälso- och sjukvårdslag trädde i kraft år 2010. Den innehåller motsvarande bestämmelser om de språkliga rättigheterna som fanns i den upphävda folkhälsolagen och lagen om specialiserad sjukvård. I den nya lagen hänvisas till bestämmelserna i språklagen och samiska språklagen.²¹¹

Enligt *hälso- och sjukvårdslagen* ska kommunen och samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt också se till att nordiska medborgare vid behov har möjlighet att använda sitt eget språk, det vill säga finska, isländska, norska, svenska eller danska, när de anlitar hälso- och sjukvårdstjänster, bland annat genom att i den mån det är möjligt genom exempelvis tolkning.

Totalreformen av socialvårdslagstiftningen ingår i den landsomfattande kommunreformen, som en del av kommun- och servicestrukturreformen. Som en del av reformen beredde servicestrukturarbetsgruppen förändringar inom social- och hälsovården, bland annat ett förslag till servicestruktur för social- och hälsovården. Även frågor i anknytning till datasekretess och hantering av patient- och klientinformation hör till reformen. Slutrapport om reformen gavs 2012. Den bestämmelse om språket inom socialvården som ingår i lagförslaget i rapporten motsvarar till innehållet bestämmelsen i den nuvarande socialvårdslagen.²¹²

I rapporten från arbetsgruppen för reform av socialvårdslagstiftningen konstateras att man när man ordnar socialvård ska beakta de svenskspråkigas geografiska spridning och de särskilda krav som detta medför för att de finsk- och svenskspråkigas språkliga rättigheter ska uppfyllas jämnt i hela landet. För att främja kompetensen inom det sociala området skapas regionalt samarbete, för vilket kompetenscentren inom det sociala området ansvarar. Ett svenskspråkigt kompetenscenter inom det sociala området finns för den svenskspråkiga befolkningens behov.²¹³

Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre, den så kallade ålderslagen, träder i kraft i juli 2013. Enligt lagen ska enspråkiga kommuner och samkommuner ordna den service som främjar den äldre befolkningens välbefinnande samt service som har samband med utredning och tillgodoseende av äldre personers servicebehov på kommunens eller samkommunens språk. Tvåspråkiga kommuner och samkommuner som omfattar tvåspråkiga eller både finsk- och svenskspråkiga kommuner ska ordna denna service på finska och svenska så att de som anlitar servicen blir betjänade på det språk de väljer. I lagen hänvisas direkt till språklagen.²¹⁴

Lagen om ändring av lagen om barndagvård trädde i kraft i början av år 2013. Enligt lagen ansvarar undervisnings- och kulturministeriet för den allmänna planeringen, styrningen och övervakningen av barndagvården och regionförvaltningsverket ansvarar för planeringen, styrningen och övervakningen av barndagvården inom sitt verksamhetsområde. Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården bland annat styr regionförvaltningsverkens verksamhet i syfte att förenhetliga deras verksamhetsprinciper, förfaringsätt och beslutspraxis vid styrningen och övervakningen av dagvården. Ändringarna är avsedda att vara tillfälliga, tills man stiftar en lag om småbarnsfostran. Avsikten är att stifta en *lag om småbarnsfostran* år 2014.²¹⁵ Enligt regeringsprogrammet ska dessutom stiftas en ny lag som gäller ordnande, utveckling, finansiering och övervakning av social- och hälsovårdstjänsterna. Avsikten är att lagen ska träda i kraft år 2015. För den fortsatta beredningen av servicestrukturreformen inom social- och hälsovår-

den tillsattes regionala utredningspersoner, tre inom varje specialansvarsområde. En av utredningspersonerna hade koncentrerat sig på frågan om tryggheten av de språkliga rättigheterna i olika regioner. Utredningspersonernas förslag färdigställdes i mars 2013 och beredningen fortsätter.²¹⁶

I det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården, KASTE-programmet, betonas bland annat att programmet ska genomföras på ett sådant sätt som upprätthåller och främjar likställigheten för nationalspråken. Det utvecklingsarbete som tidigare utförts i regionen, bland annat goda modeller, ska tas till vara och dokumenteras i de regionala planerna, och utvecklingen av servicen på svenska och samiska bör beaktas separat och lyftas fram vid finansiering av utvecklingsprojekt i regionen.²¹⁷

I KASTE-programmet beaktar man i synnerhet bland annat barn och unga samt äldre människor. I programmet nämns särskilt att specialbehoven hos samisk- och teckenspråkiga samt hos andra språkliga och kulturella minoriteter beaktas när delaktighet, välfärd och hälsa främjas och tjänster utvecklas.

I arbetsavtalslagen stadgas om skyldigheten att iaktta minimivillkoren i *allmänt bindande kollektivavtal*. Den lagstadgade skyldigheten gäller både finsk- och svenskspråkiga arbetsgivare och arbetstagare, men endast ett fåtal av de cirka 165 allmänt bindande kollektivavtalen för privata branscher har på avtalsparternas initiativ utarbetats även på svenska.²¹⁸

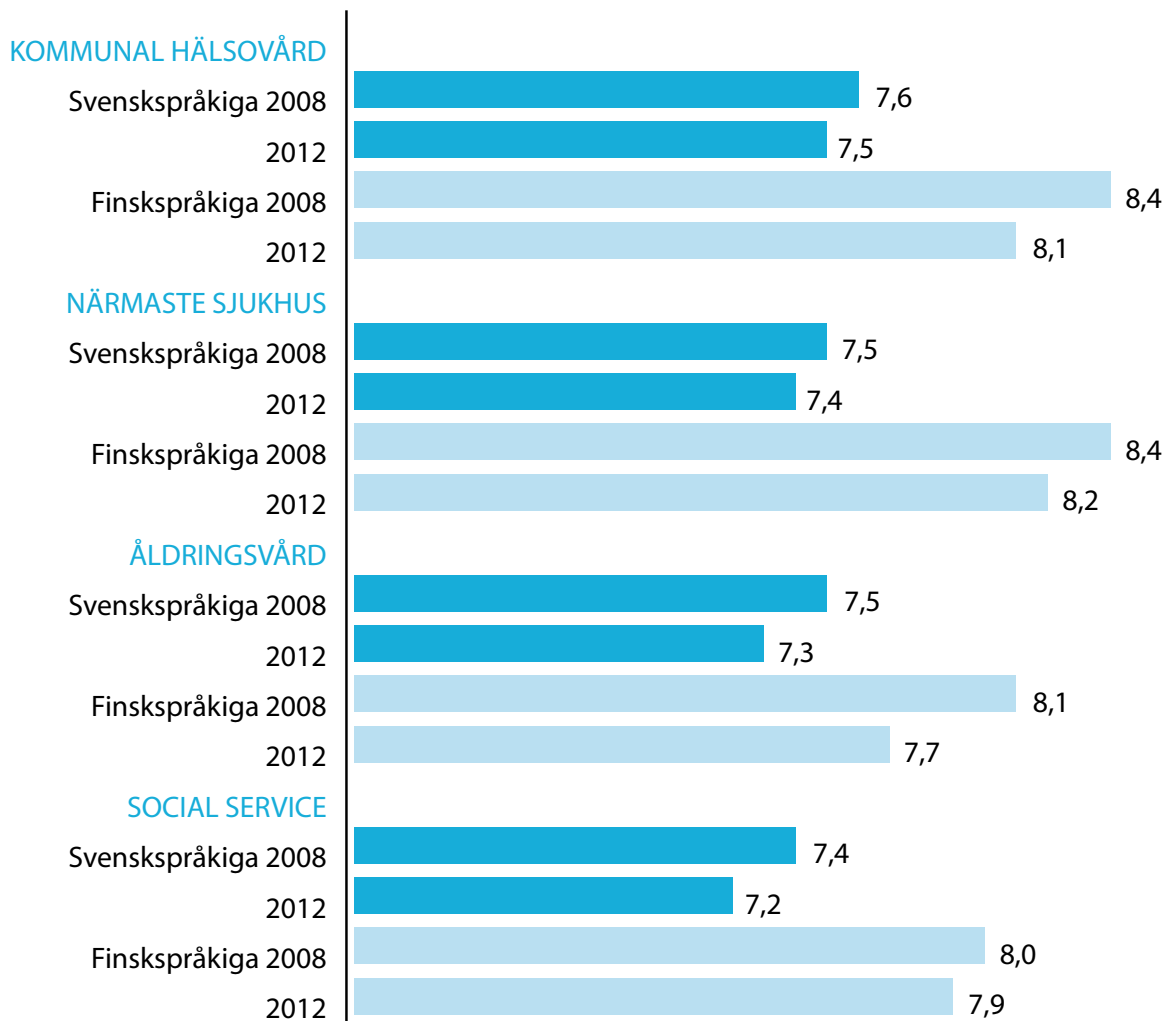
För att trygga den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter har nämnden för fastställande av kollektivavtalets bindande verkan sedan år 2011 sett till att allmänt bindande kollektivavtal översätts och publiceras på svenska. I praktiken har alla de kollektivavtal som stannat hos nämnden för översättning översatts och nästan alla har redan publicerats i Finlex. Nämnden för fastställandet fortsätter att översätta och publicera helt nya och förnyade kollektivavtal tack vare de medel som viks för ändamålet.

5.2 Medborgarnas syn på social- och hälsovården

Allmänt taget är *servicetillfredsställelsen* beträffande social- och hälsovårdstjänster störst i de minsta kommunerna och blir mindre ju större kommunen är. Beträffande socialvården finns det klara skillnader mellan storlekskategorierna och mellan språkgrupperna. De svenskspråkiga är nöjdare med servicen och upplever att den är mera tillgänglig i kommuner där det egna språket är i majoritet. Även finskspråkiga upplever att socialvården är bättre i kommuner med en svensk majoritet än i kommuner med finsk majoritet. Språkgrupperna är i minoritet i mycket olika kommunala miljöer – de finskspråkiga företrädesvis i mindre landsbygds- och tätortskommuner, de svenskspråkiga i städerna.²¹⁹

Både kommunstorleken och skillnader i anspråksnivå mellan stads- och landsbygds- miljöer avspeglar sig i resultaten enligt vilken det är lättare att få social- och hälsovård på sitt eget språk i kommuner med svenskspråkig majoritet än i kommuner med finskspråkig majoritet.

Personer som tillhör den språkliga minoriteten i tvåspråkiga kommuner betonar i Språkbarometern särskilt frågor om språklig service inom hälso- och sjukvården. Man vill tala sitt eget språk och bli förstörd av läkare och annan personal, fast det är vanligt bland svenskspråkiga, särskilt i södra Finland, att i dessa situationer tala personalens huvudspråk.²²⁰

Figur 12: Medelvitsord för språklig service: kommunal hälsovård, närmaste sjukhus, åldringsvård och annan social service, svensk- och finskspråkiga minoriteter 2008 och 2012. Källa: Språkbarometern 2012

5.3 Språket inom social- och hälsovården – huvudstadsregionen i blickfånget

I huvudstadsregionen finns språkresurser och ett stort befolkningsunderlag för att bygga upp verksamhet på båda språken. Myndigheternas språkliga resurser kunde vara tillräckliga för exempelvis gemensam produktion och publicering av patientinformation och webbplatser på båda språken. Kommunerna har emellertid inte ännu slutfört de planer som presenterats om bättre koordinering av de svenskspråkiga resurserna. I Helsingfors har man under många år strävat efter att garantera både socialvård och hälsovård på båda språken bland annat genom särskilda lösningar. En särskild enhet för svensk socialservice var verksam till slutet av år 2012, då den integrerades i den finskspråkiga verksamheten men avsikten är att svenskspråkiga i fortsättningen ska hitta svenskspråkig socialservice genom *effektiv svenskspråkig kundrådgivning*. De tre hälsostationerna där service också garanteras på svenska fortsätter däremot sin verksamhet. Problem har tidvis rapporterats beträffande tidsbeställningen och kravet på särskild registrering för att få vård på svenska.²²¹

Familjearbete och barnskydd

Enligt lagen skall barnskyddet stödja föräldrarna, vårdnadshavarna och andra personer som svarar för barnets vård och fostran i fostran av och omsorg om barnet genom att ordna behövliga tjänster och stödåtgärder.

Barn- och familjearbetet har över lag intensifierat under de senaste åren på både finska och svenska. Inom barnskyddet, stödverksamheten, familjevården och familjerådgivningen har det skett en ökning av preventiva åtgärder. Exempelvis i Helsingfors har flera familjearbetartjänster inrättats under de senaste åren. Dessutom har verksamheten inom tidigt stöd och hemservice för barnfamiljer utvecklats. Exempelvis inom det svenskspråkiga barnskyddsarbetet har socialarbetarna blivit fler, från tre år 2008 till fem år 2012. Bristen på svenskspråkiga stödpersoner och -familjer har dock inte lindrat.

Barn kan under vissa omständigheter placeras utom hemmet eller andra åtgärder vidtas för att vården och omsorgen om barnet skall kunna ordnas. Vid bedömningen av barnets bästa skall uppmärksamhet fästas vid hur olika åtgärdsalternativ och lösningar ska bland annat tas hänsyn till barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund.²²²

Placeringen av omhändertagna barn sker i Helsingfors inom den finskspråkiga placeringsverksamheten. Upphandlingen av både institutionsplatser och familjehem sköts centralt. Hemmen väljs nödvändigtvis inte med tanke på placering av barn från olika språkgrupper. I vissa hem finns personer som talar både finska och svenska men arrangemanget uppfyller inte alltid barnens språkliga rättigheter. I praktiken kan barnet förlora sitt eget språk om endast några få personer i hemmet talar barnets språk. Det tycks finnas behov av producenter, som vid upphandling kan uppfylla stadens kriterier, beträffande bland annat språk. Köerna till den svenskspråkiga familjerådgivningen är inte särskilt långa i Helsingfors och staden har kunnat avtala med Vanda stad om att familjerådgivningen tar emot svenskspråkiga familjer från Vanda.²²³

Äldreomsorg i tvåspråkiga kommuner

Äldreomsorgen handlar om att åldringar skall ha möjlighet att bo hemma så länge som möjligt genom att de får särskilt stöd i hemmet, vilket dock inte alltid finns att tillgå och på många håll ser det ut att äldreomsorgen inte klarar av att ge service åt äldre på deras eget språk.²²⁴ De lokala minoriteterna, såväl de finskspråkiga som de svenskspråkiga, i de tvåspråkiga kommunerna ger 2012 en aning lägre vitsord för äldreomsorgen (åldringsvården) än för fyra år sedan. Enligt Språkbarometern 2012 är den finskspråkiga lokala minoriteten något nöjdare med servicen inom äldreomsorgen än de svenskspråkiga. (Se figur 12).

Gamlingar behöver få service på sitt egna modersmål speciellt hos läkare! Jobbar själv inom åldringsvården och är förvånad över den dåliga servicen på svenska både inom anstalts- och öppenvård.

[Språkbarometern 2012](#)

Ett problem inom *hemvården* är att det inte finns hemvårdare som kan svenska och ibland inte heller finska. På visst håll har kommunen ordnat hemvård på svenska endast inom vissa delar av kommunen. Antalet äldre, även svenskspråkiga kommer dessutom att öka. Således kan situationen förvärras.²²⁵

I en tvåspråkig kommun intervjuades vårdare med finska som modersmål och klienter med svenska som modersmål om deras erfarenheter av hemvården. Klienterna var nöjda med servicen, men det alla önskade var svenskspråkig service. De hade dock inte tillfrågats vilket språk de vill använda.²²⁶ *Närståendevårdarna* anser att det är viktigt för både dem och den äldre att få tala sitt modersmål inom äldreomsorgen. Den särskilda svenska socialservicen som upphörde i Helsingfors vid årsskiftet 2013 uppskattades därför av klienterna.²²⁷ Kommunerna satsar på öppen vård och därför har möjligheterna till vårdplats på åldringshem och till vissa stödformer på svenska på många håll försämrats under de senaste åren. Många åldringar som bor hemma besöks av hemvårdare tre gånger om dagen och kan via ett larmarmband få kontakt med hemvården. Men svararen fungerar enligt uppgift dock inte på svenska.²²⁸

Inom förvaltningen ser man en viss förbättring sedan 2009 vad gäller service för äldre, då platsantalet inom dagverksamheten även för svenskspråkiga äldre har ökat och då bättre möjligheter finns till korttidsvård, för att avlasta närståendevårdare. Dessutom har hemhjälpn för närståendevårdsfamiljer ökat.

Resurserna inom äldreomsorgen är begränsade och riktas främst på serviceproduktion. Utredning och utvärdering av äldres individuella behov kommer ofta i andra hand. Många äldre personer saknar helt kontakt med service på eget språk. Vid placering är vårdbehovet avgörande, inte språket och åldringarna placeras i vårdenheterna i tur och ordning. Enligt uppgift var flera hundra svenskspråkiga äldre i Helsingfors år 2010 placerade i finskspråkiga enheter. Äldreomsorgen för språkminoriteten kräver förståelse i stora kommuner. Resorna är ofta längre för hembesök och för de äldre att nå olika serviceformer. Om den svenskspråkiga verksamheten till sin volym är mindre än den finskspråkiga, kan det behövas skraddarsydda lösningar för att kunna förverkliga de äldres språkliga rättigheter.²²⁹

I en enkät om vård i hemmet i en tvåspråkig kommun med svenska som majoritetens språk framkom att klienterna, både finskspråkiga och svenskspråkiga var nöjda med den service de fick. De som svarade hade inte heller upplevt nämnvärda skillnader mellan kommunens egen serviceproduktion och upphandlad service. De positiva svaren gällde personalens bemötande och respekt samt möjligheten att få vård på modersmålet.

Enligt grundtrygghetsnämnden i kommunen där enkäten utfördes kommer verksamheten vid de olika enheterna att kontinuerligt följas upp. Följande kundenkät för vård i hemmet genomförs 2013.²³⁰ Inom ett projekt fick ett tiotal finskspråkiga vårdare vid ett åldringshem frivilligt förbättra sin svenska genom att gå på kurs på arbetsplatsen dit en lärare från en yrkeshögskola kom för att undervisa i svenska. Inom projektet ordnades för första gången på hemmet bland annat högtidsfester också på svenska.²³¹

I nästan alla kommuner i Finland fungerar ett *äldreråd* och i de flesta av dessa har den lokala pensionärsföreningen en eller flera representanter. Hälften av föreningarna anser att äldrerådet fungerar bra. De svenskspråkiga pensionärsföreningarna är något mindre nöjda med verksamheten jämfört med alla föreningar. Cirka hälften av kommunerna har en särskild äldrestrategi vars innehåll dock mindre än hälften av föreningarna meddelar att de kunnat påverka.²³²

Förändringar inom mentalvården

Mentalvårdplatserna på sjukhusen minskar i hela landet som planerat och avsikten är att den öppna vården ska ta hand om en allt större andel patienter med intensiva vårdbehov. Personer under 23 år har subjektiv rätt till vård enligt hälso- och sjukvårdslagen.²³³ Enligt utredningar upplever många vårdbehövande att det är svårt att få mentalvård. Det finns också risk för att

särskilt unga som är i behov av vård hamnar utanför på grund av bristen på koordinering av olika funktioner i vårdkedjan. Enligt statistiken har tillgången till ungdomspsykiatrisk vård dock ökat.²³⁴ Dessutom är utmaningarna inom skolhälsovården att kunna erbjuda tillräckligt med mentalvårdstjänster inom primärhälsovården.

Enligt en rapport har rekryteringen till den svenskspråkiga mentalvården under de senaste åren över lag förbättrats. Inom ungdomspsykiatrin på svenska finns dock fortfarande problem, åtminstone i huvudstadsregionen och i Österbotten har man tidvis helt saknat svenskspråkiga specialiserade läkare inom psykiatri. Där har man vid behov använt tolkning inom vården om läkaren varken kan finska eller svenska. Beslutsfattarna önskar att flera utbildas för mentalvården vid de svenskspråkiga yrkeshögskolorna. På kommunalt håll i huvudstadsregionen uppger man att det svenskspråkiga befolkningsunderlaget, cirka 140 000 svenskspråkiga, inte räcker till för god produktion av mentalvårdstjänster på svenska.²³⁵ Enligt uppgifter som justitieministeriet fått har situationen dock förbättrats efter att Helsingfors inlett samarbete med den psykiatriska öppenvården vid Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt.

Allmänheten hoppas få bättre information om var och hur man kan få mentalvård uttryckligen på sitt eget språk inom den offentliga sektorn. För att avhjälpa situationen har det bland annat föreslagits att det skulle grundas ett svenskspråkigt kunskaps- och resurscentrum för psykiatri och mentalvård.

Regionförvaltningsverket i Södra Finland och nämnden för den språkliga minoriteten har uppmärksammat Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt på att dess lagstadgade uppgift gentemot den svenskspråkiga befolkningen i regionen inte fullföljs inom mentalvården. För tillfället delas ansvaret för mentalvården mellan tredje sektorn, kommunerna och sjukvårdsdistriktet. En effektiv koordinering av de språkliga resurser som finns i regionen kunde avhjälpa situationen.²³⁶ Dessutom har sjukvårdsdistriktet uppmärksammat på behovet av en språkkonsekvensbedömning då en strategi för den psykiatriska verksamheten inom sjukvårdsdistriktet utarbetas.²³⁷

Helsingfors stads hälsovårdsnämnd gav 2009 en anvisning om språklig service inom mentalvård för vuxna. I anvisningen hänvisas till myndigheternas skyldighet att på eget initiativ se till att de språkliga rättigheterna förverkligas, samt till språkbestämmelser i speciallagstiftningen.²³⁸

Språklig service vid barn- och mödrarådgivning

I justitieministeriets enkät om den språkliga servicen på svenska på barn- och mödrarådgivningar i tvåspråkiga kommuner i södra Finland svarade två tredjedelar av de hälsovårdare som deltog att de inte har fått särskilda anvisningar om skyldigheten att ge service på finska och svenska. De som deltog i enkäten uppgav att svenskspråkiga klienter vanligtvis inte uttryckligen hänvisas till en svenskspråkig hälsovårdare, eftersom det är självklart att service ska ges på båda språken enligt klientens val. Några ansåg dock att det på grund av personalbrist kan hända att hälsovårdare inte talar klientens språk.

Läkare på barn- och mödrarådgivningen talar vanligtvis svenska med svenskspråkiga föräldrar och barn. I östra Nyland verkar det dessutom som om det skett en förbättring beträffande läkarnas språkkunskaper jämfört med situationen för fyra år sedan.

I Västra Nyland där det bland annat har varit brist på läkare, har det hänt att läkaren varken talat finska eller svenska. På rådgivningsbyråer i huvudstadsregionen och i vissa tvåspråkiga kranskommuner händer det att också svenskspråkiga familjer går hos en finskspråkig hälso-

vårdare eller läkare. Tidsbeställningen är centraliserad till stor del och det registrerade språket noteras inte, enligt svaren i enkäten.²³⁹

Det är brist på *svenskspråkiga familjeförberedelsekurser* i huvudstadsregionen. Tanken är att familjer som vill gå på en svenskspråkig kurs ska anmäla sig till en av de tre hälsocentraler som garanterar svensk hälsovård. Eftersom de svenskspråkiga familjerna är färre ordnar kommunerna dock inte regelbundet förberedelsekurser på svenska. Om en svenskspråkig kurs inte råkar arrangeras så erbjuds alla familjer en finskspråkig kurs.

Av hälsovårdarenkäten framgick att barns fyraårskontroll i enstaka fall inte gjorts på barnets språk. Orsaken uppges vara att föräldrarna inte uttryckligen meddelat att de vill möta en läkare som talar svenska. Kommunerna ordnar vanligtvis inte arbetshandledning för hälsovårdarna på svenska och svenskspråkig kursverksamhet ordnas främst i regi av samfundet Folkhälsan. Kundmaterial, exempelvis en handbok och webbhelhet för utredningen av behovet av barnskydd saknas på svenska i samma utsträckning som för fyra år sedan. På grund av resursbrist har kommunerna inte kunnat producera material på svenska. Dessutom saknas organiserade kanaler för distribution av material inom hälsovården.²⁴⁰

Hälsovårdare på rådgivningsbyråerna bekräftar bristen på svenskspråkigt material och för att avhjälpa situationen beställs material, som publicerats av privata svenskspråkiga aktörer eller så används material som de själva producerat eller översatt från finska.

Materialet kan till utseende och innehåll skilja sig från det finskspråkiga materialet som myndigheterna tillhandahåller. Med tanke på jämlikhet anser man dock på myndighetshåll att sådant material inte bör användas. Huvudstadsregionens kommuner tillsatte en tjänstemannagrupp år 2009 med uppgift att kartlägga, samordna och översätta svenskt kundmaterial för huvudstadsregionens kommuner.²⁴¹

Val av vårdenhet och språkbruk inom primär hälso- och sjukvård

Enligt hälso- och sjukvårdslagen som trädde i kraft år 2011 är kommunerna skyldiga att tillhandahålla hälso- och sjukvård på kommunens eller samkommunens språk. Dessutom har kommuninvånarna rätt att bland annat välja vid vilken hälsostation i hemkommunen de vill utträta ärenden. Personen bör göra en skriftlig anmälan om byte av hälsostation både till den hälsostation som han eller hon anlitar för närvarande och till den nya hälsostationen.²⁴² Den nya hälsovårdslagen implementerades genom information, handböcker och regionala informationstillfällen om lagens verkningar och kostnader. Ett av tillfällena hölls på svenska.²⁴³

Enligt språklagen ska myndigheten ge väsentlig information på finska och svenska i en tvåspråkig kommun, även informera om var man kan få service på finska och svenska. På vissa håll har informationen varit knapp, för att man ansett att information om språklig service kan inskränka på personens eget fria val av vårdenhet.

Vid val av vårdenhet ska personen dock i först hand hänvisas till vårdpersonal som kan personens registrerade språk. (Se avsnitt 4.6) Personer som sköter tidsbeställningen och första kontakten har därför en avgörande roll. Han eller hon bör utreda på vilket språk patienten önskar vård. I vissa anvisningar uppmanas personalen trots detta fråga klienter, som enligt patientdatasystemet har svenska som modersmål, då de första gången registreras som patient vid hälsovårdscentralen, om de även kan betjänas på finska. Samtidigt frågar man om journalhandlingarna får överlämnas till honom eller henne på finska.²⁴⁴ Över lag är förväntningarna positiva beträffande fritt val av vårdenhet. Rätten att välja vårdenhet upplevs på vissa håll ge bättre möjligheter att få vård på eget språk.

Den nya hälsovårdslagen innebär en ökad valfrihet för invånarna att välja vid vilken av stadens hälsostationer de vill vårdas. Det här ger oss Vanda-svenskar en bättre möjlighet att "hitta" de läkare och annan vårdpersonal som talar svenska.²⁴⁵

Arrangemanget med uttryckligen nämnda hälsostationer där svenskspråkiga patienter tas emot och sätts i en särskild kö vid tidsbeställning för att garantera vård på svenska, har dock på visst håll väckt missnöje. Justitieombudsmannen har mottagit klagomål om att en finskspråkig person inte togs med i kön. Enligt justitieombudsmannen strider det inte mot lagen att ha en särskild kö, men en person som själv väljer ett annat än sitt registrerade språk, ska ha rätt att komma med i kön om han eller hon förstår bra och kan bli bra förstådd på svenska.²⁴⁶

Enligt uppgifter som kommit till justitieministeriet arbetar totalt flera tiotal svenskspråkiga vårdare inom exempelvis hälsocentralen i Helsingfors, men bara fem av dem hör till det svenskspråkiga teamet. De övriga finns inte med i informationen om de personer som kan ge service på svenska. Det är därför en tillfällighet om en svenskspråkig i får tid hos någon av dessa, vilket tyder på att personens registrerade språk inte noteras vid tidsbeställning.²⁴⁷ En kartläggning av läkarnas och hälsovårdarnas språkkunskaper och synliggörande av dessa för patienterna skulle eventuellt underlätta patienternas val av hälsostation och vårdpersonal.

I offentligheten har det till och med framförts, att ett gemensamt elektroniskt register för exempelvis ett helt sjukvårdsdistriktet, över vårdpersonal med språkkunskaper, skulle underlätta koordineringen av vården och skapandet av virtuella vårdteam.²⁴⁸

För att stöda personalen inom hälsovården har en webbportal uppgjorts. Där finns många övningar för att lära sig svenska. Materialet kan laddas ner gratis, allt från text- och hörförståelse till ordlistor. Portalen fungerar på svenska, finska, ryska och engelska.²⁴⁹ Dessutom har förslag om att tillsätta en svensk nämnd, som skulle se till att den svenska servicen fungerar och som skulle beställa tjänster då kommunerna inte kan erbjuda dem.²⁵⁰

Språket i patientdokument

Myndigheter är skyldiga att självmant reda ut vilket språk patienten har och självmant se till att patienten får bland annat sammandrag av vården på sitt eget språk. Det har dock funnits olika uppfattningar hos myndigheterna om skyldigheten att ge läkarintyg och utlåtanden samt sammanfattning av journaler på patientens språk. I praktiken är det kommunens eller samkommunens förvaltningspråk eller det språk den medicinska personalen valt som gäller såväl inom primärvården som inom den specialiserade sjukvården. Justitieombudsmannen ansåg år 2011 att statlig styrning behövs och hänvisade till ett tidigare avgörande om behovet av klarare bestämmelser om hur patientens språkliga rättigheter ska tillgodoseas. Justitieombudsmannens har dessutom i ett avgörande konstaterat att hälsocentralen visserligen har rätt att bestämma om språket i patientjournalerna men att interna lösningar inte får omintetgöra patientens språkliga rättigheter. Patienterna har bland annat rätt att få vissa dokument på sitt eget språk²⁵¹

Bestämmelser i språklagen och hälso- och sjukvårdslagen är grundläggande bestämmelser och utgångspunkt för myndigheterna då det gäller språkliga skyldigheter inom hälso- och sjukvården, också då det gäller patientdokument.

Social- och hälsovårdsministeriet har publicerat en anvisning som bland annat behandlar språket i patientdokument. I anvisningen konstaterar man att det inte finns särskilda bestämmelser om språket i patientdokument. I avsnittet gällande nationalspråken anges, att trots att var och en har rätt att använda sitt eget språk, finska eller svenska i förvaltningsärenden, avgör

denna bestämmelse dock inte språket i de patientdokument som upprättas inom hälso- och sjukvården, utan dessa utgör dokumentation om verksamheten inom hälso- och sjukvården. Man konstaterar att även om vården av en patient sker i en tvåspråkig kommun eller samkommun och vården ska ordnas på det språk som patienten har valt, finska eller svenska, avgör denna bestämmelse inte på vilket språk patientdokument upprättas inom verksamhetsenheten. I anvisningen uppmanas personalen bland annat fråga patienten innan vården avslutas på vilket språk sammanfattningen av vården ska ges. Om patienten uttrycker att hon eller han inte behöver en översättning så kan personalen låta bli att ordna översättning.²⁵² I praktiken kan detta förfarande medföra att patienter avstår från sin rättighet till handlingar på sitt eget språk.

Det har också givits lokala kommunala anvisningar om användningen av finska och svenska i patientdokument. Enligt exempelvis en intern kommunal anvisning ska alla hälsocentraldokument, såväl förvaltnings- som patientdokument skrivas på finska, eftersom finska är hälsovårdens interna språk i kommunen. Det bestäms att patientdokumenten också vid bland annat svenskspråkiga verksamhetsställen i regel ska skrivas på finska eller, om man så vill, skriva på både finska och svenska. Ett undantag är polikliniken för specialtjänster för barn, där personalen också får använda svenska. Hälsovårdscentralens interna handlingar, till exempel administrativa anvisningar, översätts i allmänhet inte till svenska om de överlämnas till en svenskspråkig person på dennes begäran. Däremot ska förvaltningsbeslut som gäller en svenskspråkig patient eller klient översättas till svenska.²⁵³

Behovet av språkkunnig personal samt översättningsbehovet av patientdokument är stort och kräver resurser. Det anses dessutom vara bäst att läkare dikterar patientdokument på det språk de behärskar bäst. Trots att sjukhus fått tilläggsanslag för översättning finns det dock inte tillräckligt personal som kan översätta den medicinska vokabulären.²⁵⁴ Ett problem kan också vara att många patientsystem finns bara på finska.

Språket i elektroniska recept samt patientens rätt att kontrollera uppgifter

Elektroniska recept kan skrivas ut, lagras och arkiveras på både finska och svenska. Det tycks finnas bara en svenskspråkig databas, men receptblanketter finns på båda språken i alla databaser. Hälso- och sjukvårdsmyndigheterna anser att dokumentationen av patientuppgifter är ett arbetsredskap. Man konstaterar att det vanligtvis är bara vid svenskspråkiga organisationer som uppgifter förs in på svenska.²⁵⁵

Övergången till elektronisk dokumentation och ett nationellt patientarkiv (KANTA), genom vilket patienter elektroniskt kan läsa sina egna journalhandlingar är utmanande med tanke på de språkliga rättigheterna. Vid lagberedningen har man fäst stor uppmärksamhet vid de tekniska frågorna.²⁵⁶

Patienten har enligt personuppgiftslagen rätt att granska de uppgifter som har lagrats om honom eller henne i journalhandlingarna och kontrollera att de är korrekta. Dessutom har patienten med stöd av offentlighetslagen rätt att få veta vilken information som har lagrats om honom eller henne i journalhandlingarna. I en del av de tvåspråkiga kommunerna och samkommunerna översätts en patientjournal som har skrivits på verksamhetsenhetens arbetspråk eller en del av denna regelmässigt till det andra inhemska språk som patienten använder. I andra gör man detta när patienten använder sin granskningsrätt eller sin rätt till information. Enligt anvisningen kan rättigheterna till information dock förverkligas på olika sätt, till exempel genom att överlåta journalhandlingarna i original eller översätta kopior till patienten och/eller så att en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården muntligen förklarar innehållet i journalhandlingarna för patienten på patientens språk.²⁵⁷

Språkprogram och språkstadgar inom sjukvårdsdistrikten

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt betänkande om statsrådets förra berättelse 2009 att det är viktigt att de tvåspråkiga myndigheterna gör upp planer för hur de språkliga rättigheterna ska tillgodoses.²⁵⁸ I handlingsprogrammet för två levande nationalspråk förslogs att för att råda bot på de brister i tillgodoseendet av språkliga rättigheter inom vården borde övervakningen och uppföljningen skärpas. Alla tvåspråkiga sjukvårdsdistrikt, men också kommunala social- och hälsovårdsenheter, borde ha konkreta språkprogram för hur detta görs.²⁵⁹

Befolkningsmängden inom *Helsingfors och Nylands sjukvårdsområde* är cirka 1 500 000 av vilka cirka 134 000 är svenskspråkiga. Enligt sjukvårdsdistriktets språkprogram som konkretiserades år 2011 ska en regelbunden patientenkät utföras om vård på eget språk. Ansvar för den språkliga servicen är hos alla anställda och övervakas av närledningen. Det föreslås att varje resultat enhet har en ansvarsperson för språkprogrammet och att den interna revisionen följer upp programmet. Avsikten är att fastslagen språkkunskapsklassificering efterföljs vid rekrytering och att översättning, skyltning och publicering av broschyrer centraliseras samt att ledningen tar upp språkkrav och språkkurser i utvecklingssamtal och att patientens språk antecknas i patientdokumentet.²⁶⁰

Inom *Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt* bor cirka 26500 personer med svenska som modersmål. År 2010 godkände styrelsen för sjukvårdsdistriktet ett språkprogram som konkretiserar skyldigheterna i enlighet med språklagstiftningen, kommunallagen och hälsovårdslagen. Patienter ska få vård och tillräcklig information, exempelvis instruktioner om vården och sjukhuset, på sitt modersmål, finska eller svenska. Vid enheterna utsedda kontaktpersoner, som behärskar båda språken, har i uppgift att bemöta patienten på dennes modersmål, det språk som antecknats i informationssystemet. En viktig åtgärd är att resurser för språktillägg, språkbrukstillägg och språkutbildning beaktas i budgeten.²⁶¹

Enligt Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikts språkprogram bör språklig service vara en grundfaktor vid val av externa köpta tjänster om tjänsten innefattar patientkontakter. Genom enkäter om patienternas tillfredsställelse och annan respons ska den språkliga servicen utvärderas.

I *Vasa centralsjukhus* språkprogram från år 2011 konstateras bland annat att ett tvåspråkigt sjukvårdsdistrikt måste beakta att tvåspråkigheten i regionen innebär att tjänsterna ska produceras på två språk. Målen och åtgärderna framgår konkret av programmet. Mål är bland annat att patienten ska få ett sammandrag av vården på sitt modersmål inom utsatt tid och att läkare uppmuntras att diktera patientdokument på patientens språk. Dessutom ska patientens modersmål tydligt skrivas in i remisser, patientadministrativa system och journalsystem, och vården ska ges på patientens modersmål. Man kommer att kontrollera blanketter och system som används för att säkerställa att i dessa finns en plats där patientens modersmål kan antecknas.²⁶²

Den mätning av patienternas tillfredsställelse som genomfördes år 2011 besvarades av 1 018 poliklinikpatienter. Totalt 952 personer hade besvarat frågan om språklig service. Endast sju personer svarade att de inte hade fått betjäning på sitt eget modersmål. Responsen som avdelningarna fick var också positiv.²⁶³

Inom *Vasa sjukvårdsdistrikt* med svenska som majoritetens språk, har det varit svårt att rekrytera bland annat läkare som talar svenska. Genom att samarbetet med specialansvarsområdet vid Tammerfors universitets sjukhus vid årsskiftet 2013 flyttades till Åbo universitets sjukhus hoppas man avhjälpa situationen beträffande den svenskspråkiga vården.²⁶⁴ Vasa centralsjukhus har år 2009 godkänt en särskild språkstadga. Fyra behörighetsklasser tillämpas. Personal i fjärde kategorin ska ha nöjaktig förmåga att i tal använda finska och svenska. Dit hör bland annat försörjningspersonal. I den första kategorin krävs förmåga att i tal och skrift använda svenska

och finska, dit bland annat alla läkare hör. Det är att observera att det också finns en klausul om dispens från språkrav med i stadgan.²⁶⁵

6 Tillämpningen av språklagstiftningen inom rättsväsendet och polisen

I detta kapitel behandlas förverkligandet av de språkliga rättigheterna i polisens, åklagarväsendets och domstolarnas verksamhet. Hos dessa myndigheter har individen rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. I brottmål gäller detta hela processen från polisens förundersökning och åklagarens åtalsprövning till domstolshandläggningen. Eftersom förundersökningsmaterialet och åklagarens stämningsansökan bildar det centrala materialet i brottmålets senare handläggning ska det rätta språket utredas redan då ärendets handläggning inleds.

I kapitlet behandlas främst förverkligandet av de svenskspråkigas språkliga rättigheter i polisens och rättsväsendets verksamhet, eftersom finskspråkigas rättigheter enligt justitieministeriets uppgifter i huvudsak tillgodoses utan problem. Av statsrådets förra berättelse framgick, att de språkliga rättigheterna förverkligas endast delvis inom rättsväsendet och i polisens verksamhet.²⁶⁶

I detta kapitel fokuseras på tvåspråkiga myndigheter och domstolarna. Kapitlet baserar sig främst på de uppgifter som justitieministeriet har samlat in med två enkäter riktade till lagmännen vid tingsrätterna och till åklagarna vid de tvåspråkiga åklagarämbetena. Enkäterna har syftat till att klargöra eventuella förändringar vid dessa myndigheter i förverkligandet av de språkliga rättigheterna under de senaste fyra åren. Motsvarande enkäter gjordes i samband med beredningen av statsrådets berättelse år 2009. Polisyrkeshögskolan har dessutom gett information om undervisningen i svenska samt om studerandenas språkkunskaper. I slutet av detta kapitel behandlas också fångarnas språkliga rättigheter.

6.1 Polisen och de språkliga rättigheterna

Var och en har rätt att i sina kontakter med polisen använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Polisen ska självant säkerställa att denna rätt också i praktiken förverkligas. Polisen har en viktig uppgift när det gäller att trygga medborgarnas rättsskydd. Dessutom har polismännen en på självständig prövning baserad rätt att använda maktmedel eller på annat betydande sätt ingripa i individens grundläggande rättigheter. Därför är det viktigt att de tjänstemän inom polisförvaltningen som utövar sina befogenheter har tillräcklig förmåga att använda båda nationalspråken.²⁶⁷

Enligt de uppgifter som justitieministeriet fått är det inte alltid möjligt att få svenskspråkig service hos polisen, även om detta uttryckligen begärs. På platsen finns inte alltid en polisman, vars kunskaper i svenska räcker till för att betjäna en svenskspråkig kund.²⁶⁸

Eftersom polisens uppgifter ofta innefattar betydande utövning av offentlig makt finns det särskilda bestämmelser om språkkunskapskrav för polispersonalen i polisförvaltningsförordningen.²⁶⁹

I 2009 års berättelse framfördes att det centrala problemet i polisens verksamhet är bristen på polismän som behärskar svenska. Det har framkommit brister i hur polisen uppfyller sina skyldigheter enligt språklagstiftningen vid förundersökning. Den faktiska möjligheten att använda sitt eget språk vid kontakter med polisen är väsentlig med tanke på personens rättsskydd.²⁷⁰

Det händer att en svenskspråkig person förhörs på finska i förundersökningen, vilket i praktiken ofta inneburit att processen fortsatt på samma språk fast det inte har varit partens språk.²⁷¹

Enligt Språkbarometern 2012 upplevs polisens svenskspråkiga service alltjämt som bristfällig i de tvåspråkiga kommunerna. Jämfört med Språkbarometern 2008 är de vitsord medborgarna ger åt polisens språkliga service oförändrade. Bristerna i polisens svenskspråkiga service har emellertid uppmärksammats i synnerhet i Nyland.²⁷²

De högsta laglighetsövervakarna har under de senaste fyra åren i flera avgöranden tagit ställning till hur de språkliga rättigheterna förverkligas i polisens verksamhet. Ofta har en enskild persons språkliga rättigheter inte tillgodosetts i polisens trafikövervakning. Riksdagens justitieombudsman har understrukit rörliga polisens skyldighet att som tvåspråkig myndighet själv-
mant trygga en misstänkts rätt att få service på sitt eget språk, finska eller svenska.²⁷³ Exempelvis i fråga om delgivning av en ordningsbot har justitieombudsmannen fäst uppmärksamhet vid partens rätt att få ett vederbörligt och enhetligt dokument på finska eller svenska.²⁷⁴

Justitieombudsmannen har också tagit ställning till språket i de till allmänheten riktade meddelanden som publicerats på polisens webbplats och framhållit, att en tvåspråkig myndighet bör lämna de till allmänheten riktade meddelandena på båda nationalspråken.²⁷⁵

Såsom redan konstaterades i kapitel 4.6 av denna berättelse har polisen i sin trafikövervakning tillgång till uppgift om personens modersmål. Därmed förefaller det vara så att problemet i praktiken kan vara bristfälliga språkkunskaper.²⁷⁶

Förvaltningsreformerna inom polisen

Riksdagens grundlagsutskott konstaterade i sitt betänkande om berättelsen år 2009, att en övergripande bedömning av de språkliga konsekvenserna är ett måste, särskilt när de administrativa omläggningarna påverkar språkgruppernas faktiska möjligheter att få tjänster på sitt eget språk.²⁷⁷

Vid polisen har på senare år genomförts betydande reformer av förvaltningsstrukturerna, som har berört både den lokala polisen och polisens högsta ledning. Det första skedet av polisreformen av det vill säga reformen av den lokala polisens förvaltningsstruktur, trädde i kraft i början av år 2009. Till följd av reformen sköts den lokala polisverksamheten av 24 polis-
rättningar i stället för tidigare 90 polisrättningar. Reformen syftade till att trygga polisens svenskspråkiga service på minst samma nivå som den hade före reformen. Därför inrättades det *regionala enheter* vid de polisrättningar, till vilkas ämbetsdistrikt hörde tvåspråkiga härad-
er med svenskspråkig majoritet. Utgångspunkten är att de regionala enheterna har ansvaret för att polisens grundläggande uppgifter i området så att särskilt de svenskspråkiga polistjänsterna tryggas. Deras ställning som tvåspråkiga enheter med svenska som majoritetsspråk bevarades och arbetspråket var fortfarande svenska.

Dessa regionala enheter består i Södra Finlands län av Raseborgs härads område samt i Västra Finlands län av Jakobstads, Korsholms, Närpes och Åbolands häraders områden.

Vid en sådan regional enhet inom en tvåspråkig polisrättning där majoritetens språk är ett annat än majoritetens språk i polisrättningen, är språkkunskapskravet för tjänster som polisman goda muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsmajoritetens språk inom ämbetsdistriktet för den regionala enheten, samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket.²⁷⁸

I 2010 trädde det andra skedet av reformen av polisens förvaltningsstruktur i kraft. För polisen inrättades en styrnings- och ledningsmodell i två steg. Efter reformen ansvarar inrikesministeriet för den strategiska styrningen av polisväsendet, för tryggandet av verksamhetsförutsättningarna, för beredningen av lagar och andra författningar och för det internationella samarbetet. Polisstyrelsen leder och styr den operativa polisverksamheten och ansvarar för resultatstyrningen när det gäller polisrättningarna och polisens riksomfattande enheter.²⁷⁹

I detta sammanhang intogs i polisförvaltningslagen en uttrycklig bestämmelse om regionala enheter.²⁸⁰ Riksdagens förvaltningsutskott har framhållit bland annat att de regionala enheterna bör ha sådana resurser och sådan kompetens och ställning att de också i praktiken kan trygga den finsk- och svenskspråkiga servicen. För att tillgången på svenskspråkiga tjänster ska kunna

garanteras måste det finnas ett tillräckligt antal poliser och anställda inom tillståndsservicen som behärskar svenska.²⁸¹

Enligt inrikesministeriet har de regionala enheterna vid behov stött användningen av svenska och den svenskspråkiga kundservicen inom polisinsättningarna under vilka de fungerar.²⁸²

Justitieministeriet har framhållt att ett polisdistrikt till vilket en tvåspråkig regional enhet hör, är i sin helhet en tvåspråkig myndighet, som ska ge kundservice både på finska och på svenska. För att få en uppfattning om hur kundservicen har ordnats och hur den fungerar på olika språk är det viktigt att bedöma såväl språkkunskaperna hos polisinsättningarnas personal som volymen av och formen för det språkliga stöd som de regionala enheterna ger åt insättningarna. Det är också med tanke på främjande av de språkliga rättigheterna viktigt att göra en bedömning av hur reformen inverkar på de regionala enheternas möjligheter att i praktiken använda enhetens regionala majoritetsspråk som arbetsspråk och som språk i kontakter mellan enheterna och polisinsättningarna.²⁸³

Den sakkunnigkommitté som övervakar den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk har fäst uppmärksamhet vid att det till följd av reformen av polisförvaltningen inte längre finns ett enda polisdistrikt där svenska är förvaltningspråket. De tvåspråkiga underliggande enheterna sköter endast verkställande uppgifter i enlighet med beslut som fattats av polisdistriktet. Enligt dem som talar svenska har detta negativa följder för användningen av svenska. I praktiken har möjligheten att tala svenska med polisen försämrats i alla tvåspråkiga distrikt.²⁸⁴

Det kan dock konstateras att de administrativa språkliga indelningarna har varit föremål för särskilt intresse i polisens förvaltningsstrukturreformer. Enligt de uppgifter som justitieministeriet har fått strävas det efter att trygga ställningen av nationalspråken också i det pågående tredje skedet (Pora III) av polisens förvaltningsreform. Polisstyrelsen har på våren 2013 beslutat att inleda en utredning av de språkliga konsekvenserna av de genomförda och den pågående strukturreformen. Syftet är att samla information om polisens servicenivå i synnerhet på de tvåspråkiga områdena. Vid Polisstyrelsen har man också beslutat att inrätta ett särskilt samarbetsorgan för språkärendena samt att följa med och främja förverkligandet av nationalspråkstrategin.

Polisernas kunskaper i svenska

Enligt de uppgifter som justitieministeriet har fått har antalet timmar för polisstuderandenas språkstudier inte minskat sedan år 2009. Utgångsnivån beträffande studerandenas kunskaper i svenska varierar alltjämt. Studerandens har bättre muntliga kunskaper än tidigare men svårt att skriva svenska.

Såsom för fyra år sedan är studerandenas inställning till studierna i svenska i regel positiv. Detta torde bero på att språket övas i samband med arbetssituationer och även på att studerandena känner till huvuddragen i språklagstiftningen.

Arbetspraktik på tvåspråkiga områden ökar motivationen att studera svenska, eftersom studeranden då får erfarenhet också av svenskspråkiga kunder. När studerandena utexamineras har de sådan språkkunskap att de klarar de dagliga trafikövervakningsuppgifterna och enkla förhör. Det är inte möjligt att avlägga extra kurser i svenska.

Förhörssituationen är utmanande. Förutom att frågor ställs och svaren antecknas på svenska måste polisen koncentrera sig på förhörstaktiken. Allmänt taget kan det konstateras att tröskeln till att använda svenska har blivit lägre och förståelse för svenskan har förbättrats inom yrket.²⁸⁵

Poliserna har inte alltid så positiva åsikter om sina egna språkkunskaper. I en färsk undersökning har man kartlagt den svenskspråkiga servicen inom den tvåspråkiga Vandapolisen. Enligt undersökningen framhåller både polisledningen och poliserna att polisen i sitt agerande ska se

till att individens rättsskydd inte lider skada. Poliserna använder emellertid vanligen inte svenska i sitt arbete. Poliserna bedömer att deras kunskaper i svenska allmänt taget är tämligen bristfälliga och otillräckliga för att kunna ge god service på svenska. För många är det i synnerhet svårt att tala svenska. Det vore viktigt att polisernas faktiska kunskaper i svenska skulle klargöras under anställningsintervjun och att vid behov höja nivån på språkkunskaperna genom intern fortbildning inom polisväsendet. När det gäller polisens fältuppdrag borde en svenskspråkig eller svenskkunnig polisman ingå i varje patrull.²⁸⁶

De språkliga rättigheterna i förundersökningen

För att individens språkliga rättigheter ska kunna förverkligas är det viktigt att det egna språket kan användas redan när handläggningen av ärendet inleds. Tillgodoseendet av parternas språkliga rättigheter vid domstolshandläggning av brottmål förutsätter att förhör med parterna redan i förundersökningsskedet hålls på deras eget språk, antingen finska eller svenska.²⁸⁷

Förundersökningen görs vanligtvis av polisen. Den som förhörs i förundersökning har enligt förundersökningslagen rätt att använda finska eller svenska. Syftet är att säkerställa att den som förhörs blir förstådd, vilket är centralt med tanke på hans eller hennes rättsskydd. Förundersökningsmyndigheten ska föra ett förhørsprotokoll på det språk som den förhörde har använt under förhöret, det vill säga på finska eller svenska. Förundersökningsprotokollet skrivs på finska eller svenska eller delvis på finska och delvis på svenska.²⁸⁸ I förundersökningsprotokollet antecknas också parternas språk.²⁸⁹ Om förundersökningen gjorts på något annat än den förhördes språk, men inget om detta nämns i förhørsprotokollet, får åklagaren inte den information som han eller hon behöver för att de språkliga rättigheterna med säkerhet ska bli tillgodosedda.²⁹⁰

Av de åklagare som svarade på enkäten som justitieministeriet riktade till de tvåspråkiga åklagarämbetena bedömde endast sex procent att den som blir förhörd *alltid* i förundersökningen förhörs på sitt eget modersmål när detta är svenska. Två tredjedelar av åklagarna ansåg emellertid att detta sker *oftast*.

I svaren syns alltså regionala skillnader. Exempelvis vid åklagarämbetet i Österbotten bedömde alla de åklagare som svarade att förundersökningen oftast görs på svenska, när detta är den förhördes eget språk, och vid åklagarämbetet i Västra Finland gjorde tre av fyra denna bedömning.

I Helsingfors antog däremot rentav hälften av åklagarna att den förhörda i förundersökningen *sällan* förhörs på sitt eget språk när detta är svenska.

Biträdande justitiekanslern vid statsrådet konstaterade i ett avgörande år 2010 att klaganden hade haft rätt att använda sitt eget språk, dvs. svenska, i strafforderförfarande, ifall han så hade önskat. Valet av språk i förundersökningen ska göras framför allt så att man beaktar den miss-tänkta behov av rättsskydd och språkliga rättigheter och rätt till en rättvis rättegång. En miss-tänkt bör utan någon som helst påtryckning kunna välja det språk, antingen finska eller svenska, som han eller hon vill använda i förundersökningen.²⁹¹

Man har försökt främja tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i förundersökningen genom ändringar i lagstiftningen. Den nya förundersökningslagen träder i kraft vid ingången av år 2014. I den ingår en ny bestämmelse om handläggningsspråket vid förundersökning. Det har framförts att om man ser till behoven i fråga om förundersökning utgår den nuvarande förundersökningslagen från en alltför snäv synvinkel på förhör. Utgångspunkten är att språklagen ska tillämpas också vid förundersökning, men för tydlighetens skull bör handläggningsspråket vid förundersökning anges explicit i förundersökningslagen.²⁹²

I den nya förundersökningslagen ingår också en bestämmelse, enligt vilken den som kommer att förhöras ska underrättas före förhöret om sina språkliga rättigheter. Utgångspunkten är att

inte utgå från det språk den som har använt före förhöret, utan frågan om förhörsspråket ska behandlas separat.²⁹³

Polisen möter ofta också personer, vilkas modersmål inte är finska eller svenska. Då anlitas en tolk. Enligt de uppgifter som justitieministeriet har fått har polisen tillgång till tolktjänster dygnet runt.

Tolkningens och översättningars kvalitet berörs av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (*tolkningsdirektivet*).²⁹⁴ Syftet med direktivet är att förbättra ställningen för sådana brottsmisstänkta och åtalade i straffrättsliga förfaranden som inte talar och förstår förfarandespråket. Implementeringen av direktivet torde föranleda vissa ändringar och preciseringar bland annat i förundersökningslagen. Avsikten är att i lagen inta en bestämmelse om behörighetskrav för den som fungerar som tolk vid förundersökning samt en bestämmelse enligt vilken förundersökningsmyndigheten bör klargöra huruvida den berörda parten behöver tolkningshjälp.²⁹⁵

Den svenskspråkiga polisutbildningen

Enligt regeringsprogrammet ska polisutbildningen på de båda nationalspråken säkerställas.²⁹⁶ Detta är ett viktigt mål särskilt med tanke på den svenskspråkiga polisutbildningens framtid. Fast antalet sökande till både den finsk- och den svenskspråkiga polisutbildningen hade minskat år 2012 jämfört med år 2011²⁹⁷

Rekryteringen av studerande är i nyckelställning när man strävar efter att trygga tillgången på poliser som svenska också i framtiden. Enligt justitieministeriets uppgifter har Polisyrkeshögskolan gått in för att aktivt rekrytera studerande bland annat från Dragsviks garnison.²⁹⁸

Under de senaste åren har myndigheterna och andra instanser särskilt fäst uppmärksamhet vid att den svenskspråkiga utbildningen vid Polisyrkeshögskolan och verksamhetsförutsättningarna för polisens regionala enheter bör säkerställas.

Det har understrukits att både de ekonomiska verksamhetsförutsättningarna och personalresurserna vid Polisyrkeshögskolans svenskspråkiga enhet bör tryggas för att en lika högklassig polisutbildning ska kunna erbjudas på båda nationalspråken. Det borde bland annat säkerställas att den svenskspråkiga utbildningen har tillgång till polismän som föreläsare också i framtiden. Dessutom borde uppmärksamhet ägnas åt att utföra språkkonsekvensbedömningar både på kort och lång sikt samt att bedöma de praktiska konsekvenserna för hela polisorganisationen och de enskilda polisinställningarna.

I samband med PORA III -projektet borde en övergripande utvärdering göras av de språkliga konsekvenserna. Projektet kan inverka på de tvåspråkiga polisinställningarnas och regionala enheternas möjligheter att garantera servicen på finska och svenska på jämlika grunder.²⁹⁹ Som konstaterades ovan har man beslutat att inleda en utredning om språkliga konsekvenser.

6.2 Åklagarna och de språkliga rättigheterna

I brottmål beslutar åklagaren på basis av polisens förundersökningsmaterial om väckande av åtal eller om åtalseftergift. Eftersom språket i stämningsansökan och i beslutet om åtalseftergift bestäms redan i samband med åtalsprövningen, ska åklagaren i förundersökningsprotokollet kontrollera den misstänktes språk så att stämningsansökan uppgörs på det språk han eller hon använt vid förundersökningen. Anteckningen i förundersökningsprotokollet om den misstänktes språk är således av stor betydelse när det gäller förverkligandet av hans eller hennes språkliga rättigheter.³⁰⁰

I reformen av åklagarväsendet år 2007 gick man in för att trygga den svenskspråkiga åklagar­servicen bland annat med särskilda behörighetsvillkor som gäller vissa åklagares språkkunskaper vid tvåspråkiga åklagarämbeten. För dessa tjänster krävs utöver goda muntliga och skriftliga kunskaper i finska också utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska (s.k. ”svenskspråkig tjänst”).³⁰¹ Dessa behörighetsvillkor gäller tre åklagare vid åklagarämbetena i Helsingfors, Västra Nyland och Östra Nyland, två åklagare vid åklagarämbetet i Egentliga Finland och fem åklagare vid åklagarämbetet i Österbotten.³⁰²

Lagstiftningen om åklagarväsendet har förnyats vid ingången av år 2011 så att de bestämmelser om åklagarväsendets förvaltning och organisation som tidigare ingick i flera olika lagar har sammanförts till en ny lag om åklagarväsendet. Bland annat är de särskilda behörighetskraven angående åklagarnas språkkunskaper huvudsakligen oförändrade.³⁰³

Till åklagarväsendet hör förutom riksåklagarämbetet 13 åklagarämbeten. Deras språkliga ställning bestäms enligt ämbetsområdet med stöd av språklagen.³⁰⁴ Efter år 2007 har åklagar­väsendets struktur inte väsentligt förändrats med undantag för att vissa ämbeten har samman­slagits och servicefunktioner har indragits. Den nuvarande organisationen som består av större enheter än tidigare gör det möjligt att ärenden fördelas så att de sköts av åklagare med goda kunskaper i svenska. Riksåklagarämbetets meddelanden och broschyrer finns på finska och svenska. Likaså ges de för åklagarväsendet avsedda anvisningarna på båda språken. Beslut som gäller de svenskspråkiga områdena ges på svenska. I övrigt används mottagarens språk.³⁰⁵

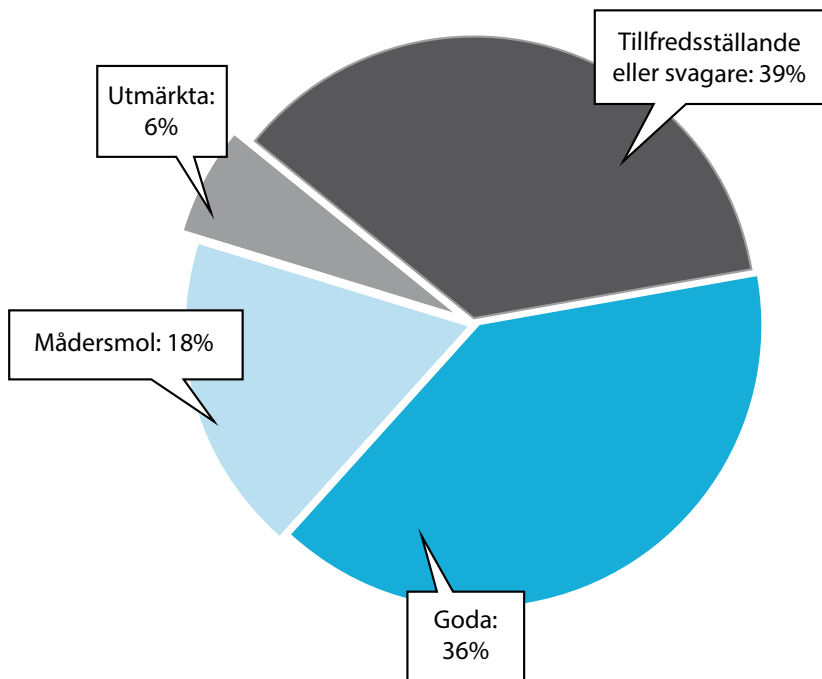
År 2008 genomförde justitieministeriet med hjälp av riksåklagarämbetet en enkät som rik­ta­des till åklagarna vid de tvåspråkiga åklagarämbetena. År 2012 genomfördes en motsvarande enkät. Frågorna gällde åklagarnas kunskaper i svenska, på vilket sätt svenskspråkiga mål och ärenden fördelas mellan åklagarna, språket i stämningsansökan och beslutet om åtalseftergift samt handräckning mellan åklagarämbetena. Avsikten med enkäten var att utreda om det i för­verkligandet av de språkliga rättigheterna har inträffat förändringar inom åklagarverksamheten under de senaste fyra åren. Enkäten besvarades av 67 åklagare.

Åklagarnas erfarenheter av hur de språkliga rättigheterna tillgodoses vid förundersökningen och vid domstolarna ingår i avsnitten 6.1 och 6.3 om polisen och tingsrätterna.

Åklagarnas kunskaper i svenska och fördelning av ärendena

Mindre än hälften av åklagarna vid de tvåspråkiga åklagarämbetena som besvarade justitiemi­nisteriets enkät bedömer att deras yrkesmässiga kunskaper i svenska är nöjaktiga eller svaga och något över en tredjedel att de är goda. En fjärdedel uppger att de har utmärkta kunskaper i svenska eller har svenska som modersmål. I svaren förekommer regionala skillnader. Nästan 62 procent av åklagarna vid åklagarämbetet i Helsingfors bedömer att deras kunskaper i svenska är nöjaktiga eller svaga, medan motsvarande andel vid åklagarämbetet i Österbotten är endast nio procent.

Det kan konstateras att åklagarnas kunskaper i svenska förefaller att ha förbättrats något jämfört med den år 2008 genomförda enkäten. Exempelvis av åklagarna vid åklagarämbetet i Österbotten bedömde över en tredjedel att deras kunskaper i svenska var nöjaktiga eller svaga år 2008.³⁰⁶

Figur 13 Åklagarnas kunskaper i svenska vid alla tvåspråkiga åklagarämbeten (N=66).
Källa: Justitieministeriet 2012a

Majoriteten av åklagarna bedömer att de ärenden där åtminstone en av parterna är svenskspråkig fördelas till de åklagare som enligt tjänstens behörighetsvillkor ska ha utmärkta kunskaper i svenska eller till andra svensk-kunniga åklagare. Endast tre procent av åklagarna svarade att det inte finns något klart överenskommet förfaringsätt. Det förefaller således att förfaringsätten vid fördelning av ärenden har blivit något klarare jämfört med år 2008.³⁰⁷

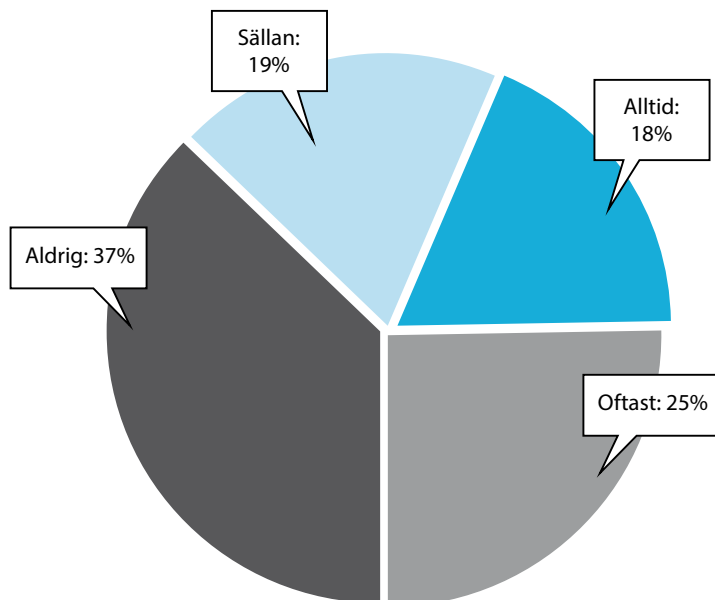
Av de åklagare som har svenska som modersmål eller utmärkta kunskaper i svenska behandlar en tredjedel dagligen och hälften varje vecka ärenden där någon av parterna är svenskspråkig. Av åklagarnas svar framgår dessutom att engelska används i arbetet avsevärt mer än tidigare, med utländska parter.

I svaren framfördes oro för att kunskaperna i svenska försvagas eftersom svenska aldrig används i arbetet. Enligt en del av åklagarna använder de svenskspråkiga ofta också själva hellre finska i officiella ärenden. I ett svar konstaterades att åklagarna borde erbjudas kurser i svenska, exempelvis som distansstudier.³⁰⁸

Språket i stämningsansökan och i beslut om åtalseftergift samt översättning

**Stämningsansökan och beslut om åtalseftergift ska upprättas på partens språk, på finska eller svenska. Om ärendet gäller flera parter med olika språk, ska åklagaren själv-
mant översätta eller låta översätta de handlingar som upprättats på ett annat språk än
partens språk.³⁰⁹**

18 procent av åklagarna översätter eller låter översätta handlingar till den berörda partens språk *alltid* när de har upprättats på det andra språket, och 25 procent av åklagarna gör det *oftast*. Över hälften av åklagarna varken översätter eller låter ifrågavarande handlingar i regel översättas till partens språk. Också här kan man notera regionala skillnader. Hela 56 procent av åklagarna vid åklagarämbetet i Helsingfors, men endast nio procent av åklagarna vid åklagarämbetet i Österbotten, uppgav att de aldrig har översatt eller låtit översätta en stämningsansökan eller ett beslut om åtalseftergift.

Figur 14: Andelen översättningar av stämningsansökningar eller beslut om åtalseftergifter då parterna har olika språk (N=67). Källa: Justitieministeriet 2012a

Över hälften av åklagarna bedömer att de på eget initiativ översätter eller låter översätta en stämningsansökan eller ett beslut om åtalseftergift. Endast en tredjedel av åklagarna bedömer att översättningen baserar sig på den berörda partens initiativ. I ett svar konstaterades att det är viktigt att den berörda parten får använda sitt modersmål, men att detta borde tas i beaktande också i resursfördelningen och när ny personal rekryteras.³¹⁰

Handräckning mellan åklagarämbetena

I statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 konstaterades det bland annat att förutsättningarna för ett samarbete över befogenhetsgränserna bör utredas, till exempel om det är möjligt för ett enspråkigt ämbetsdistrikt att vid behov begära handräckning av ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt. Enligt berättelsen från år 2009 var det sällsynt med handräckning mellan åklagarämbetena.³¹¹

På basis av svaren från åklagarna förefaller det som att handräckning mellan åklagarämbetena fortfarande är ganska ovanlig. Hela 76 procent av åklagarna uppger att de aldrig behandlar ärenden med svenskspråkiga parter utanför sitt eget åklagarämbetes ämbetsområde. Endast vid åklagarämbetet i Västra Finland behandlar åklagare ärenden med svenskspråkiga parter månatligen utanför sitt eget åklagarämbetes ämbetsområde.³¹²

6.3 Tingsrätterna och de språkliga rättigheterna

En central förutsättning för en rättvis rättegång är att de språkliga rättigheterna förverkligas. Domstolarna ska på samma sätt som andra myndigheter självmant se till att de språkliga rättigheterna förverkligas.

Var och en har rätt att i domstol använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, enligt sitt val. Att någon utöver sitt eget språk kan tala det andra nationalspråket avlägsnar eller begränsar inte denna rätt. Handläggningsspråket bestäms inte enligt biträdets språkkunskaper eller språket som används i förundersökningen, och dessa begränsar inte partens rätt att använda sitt eget språk vid rättegång. Domstolarna ska se till att individen inte avstår från sin rätt att använda sitt eget språk.³¹³

Behörighetskraven angående domarnas språkkunskaper samt de praktiska lösningarna i förverkligandet av de språkliga rättigheterna varierar vid en- och tvåspråkiga domstolar. I lagen om utnämning av domare föreskrivs om behörighetsvillkoren som gäller domares kunskaper i finska och svenska.³¹⁴

Av berättelsen år 2009 framgick att man inom rättsväsendet inte alltid har partens språkliga rättigheter som utgångspunkt, utan exempelvis ombudets eller domarens språkkunskaper. Vid tvåspråkiga domstolar bestäms handläggningsspråket fortfarande ofta enligt majoritetens språk i domkretsen och inte enligt parternas språk. I synnerhet i sådana ärenden där parterna har olika språk ställs press på de svenskspråkiga som kan finska att använda finska i domstolen.³¹⁵

I reformen av tingsrättsnätverket som trädde i kraft vid ingången av år 2010 minskades antalet tingsrätter till 27. Reformen påverkade också den språkliga fördelningen av tingsrätterna. I samband med reformen ändrades lagstiftningen om språkkunskapskrav för domare i syfte att trygga de finsk- och svenskspråkiga rättstjänsterna. För att trygga de språkliga rättigheterna för befolkningsminoriteten inom en tingsrätts domkrets ska det vid varje tvåspråkig tingsrätt finnas ett tillräckligt antal tingsdomartjänster. Behörighetsvillkoren för dessa tjänster beträffande språkkunskaper är utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsminoritetens språk inom domkretsen samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetens språk, så kallat *omvänt språkkunskapskrav*. Vid varje tvåspråkig tingsrätt bör finnas minst en sådan tingsdomartjänst. Genom förordning av statsrådet föreskrivs närmare om antalet sådana tjänster vid varje tvåspråkig tingsrätt.³¹⁶

Det finns åtta tvåspråkiga tingsrätter: Esbo, Helsingfors, Östra Nylands, Mellersta Österbottens, Västra Nylands, Österbottens, Vanda och Egentliga Finlands tingsrätter. I Österbottens tingsrätt är majoritetsspråket svenska och i de övriga finska.

I samband med tingsrättsreformen sammanslogs Pargas tingsrätt, där majoritetsspråket var svenska, med Egentliga Finlands tingsrätt, som är tvåspråkig med finska som majoritetsspråk. I syfte att trygga den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter inrättades vid Egentliga Finlands tingsrätt en särskild språkavdelning, vars arbetspråk och primära behandlingsspråk är svenska.

Antalet enspråkiga tingsrätter är 19. Av dessa är Ålands tingsrätt svenskspråkig, medan de övriga är finskspråkiga. Justitieministeriet utförde en lagmannaenkät vid samtliga tingsrätter år 2012. Enkäten gällde domarnas språkkunskaper, praktiska lösningar för tryggande av de språkliga rättigheterna och hur de språkliga rättigheterna förverkligas i tingsrättens verksamhet. Enkäten var en uppföljande enkät. Avsikten var att utreda om det har skett några förändringar i förverkligandet av de språkliga rättigheterna jämfört med år 2008 och hurdana konsekvenser reformen av tingsrättsnätverket i praktiken har haft. Enkäten fokuserade på de svenskspråkigas språkliga rättigheter, eftersom det i praktiken har förekommit brister i tryggandet av de svenskspråkigas språkliga rättigheter. Enkäten besvarades av sju tvåspråkiga och 17 enspråkiga tingsrätter.

Information som gäller domstolarna har dessutom erhållits i den ovan nämnda enkäten som riktade sig till åklagarna vid de tvåspråkiga åklagarämbetena.

Utredning av individens eget språk vid tingsrätten

Enligt lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikatuppgifter är myndigheterna skyldiga att på tjänstens vägnar ta reda på personuppgifterna om parterna i ett ärende, medräknat uppgifterna om modersmål.³¹⁷

Endast vid en *tvåspråkig tingsrätt* utreds partens språk oftast via befolkningsregistret. Men om det finns skäl att tro att partens språk inte är finska eller om detta framgår av tidigare korres-

pondens eller av polisförhör utreds språket dock via befolkningsregistret. I allmänhet tillfrågas parterna senast före det förberedande sammanträdet vilket språk de önskar använda.

Vid de *enspråkiga tingsrätterna* utreds partens språk i allmänhet ur förundersökningsmaterialet eller genom att tillfråga parten i ett så tidigt skede som möjligt. Vid färre än en fjärdedel av de enspråkiga tingsrätterna utreds partens språk via befolkningsregistret. Vid några enspråkiga tingsrätter utreds partens språk inte, utan man utgår från att parten själv, åklagaren eller stämningssmannen underrättar domstolen om partens språk, om detta är nödvändigt.

I brottmål är utgångspunkten i allmänhet det språk som har använts i förundersökningen, vilket motsvarar situationen för fyra år sedan. I tvistemål och ansökningsärenden är oftast det språk som har använts i ansökan eller besväret avgörande. Vid både de en- och tvåspråkiga tingsrätterna kan en tvåspråkig part i allmänhet välja vilket språk han eller hon vill använda, även om handläggningsspråket vore finska. Vid behov tillkallas en tolk, om domaren själv inte kan översätta.³¹⁸

Handläggningsspråk och användning av eget språk

I *tvåspråkiga domstolar* används enligt språklagen i regel svarandens språk som handläggningsspråk i brottmål. I tvistemål bestäms handläggningsspråket primärt enligt överenskommelse mellan parterna, om parterna talar olika språk. I *enspråkiga domstolar* används som handläggningsspråk i regel språket i domstolens ämbetsdistrikt.³¹⁹

Enligt lagmännen väljs finska i allmänhet som handläggningsspråk vid både en- och tvåspråkiga tingsrätter, även om det finns parter med olika språk. Enligt lagmannen vid en tvåspråkig tingsrätt blir finska valt till handläggningsspråk i synnerhet i tvistemål, eftersom biträden som parterna valt inte ofta behärskar svenska tillräckligt väl. I allmänhet är det av betydelse för valet av språk huruvida ärendet har väckts på finska eller svenska. Vid enspråkiga tingsrätter ordnas tolkning vid behov.

Vid de *tvåspråkiga tingsrätterna* är man tämligen enig om att de svenskspråkiga ibland avstår från rätten att använda sitt eget språk i domstolen i brottmål, tvistemål och ansökningsärenden. Läget är oförändrat jämfört med fyra år sedan. Orsaken till att man avstår från de språkliga rättigheterna kan vara att parten vill försäkra sig om att rättegången går smidigt och att han eller hon blir förstadd. Bitrådets bristfälliga språkkunskaper kan dessutom leda till att parten väljer finska. Många lagmän betonar att parten avstår från de språkliga rättigheterna på eget initiativ.

Vid de *enspråkiga tingsrätterna* litar man på att de svenskspråkiga håller fast vid sina språkliga rättigheter. Majoriteten av lagmännen har inte erfarenhet av svenskspråkiga kunder men cirka hälften av lagmännen vid de enspråkiga tingsrätterna ansåg att de svenskspråkiga i allmänhet inte avstår från sin rätt att använda sitt eget språk.

Majoriteten av åklagarna vid de tvåspråkiga åklagarämbetena anser att en svenskspråkig part tilltalas i domstolen *på svenska*.³²⁰

Information om rättigheterna

Cirka hälften av de *tvåspråkiga tingsrätterna* informerar självmant parterna och andra som ska höras vid rättegången om deras rätt att använda finska eller svenska och uppmuntrar dem att använda sitt eget språk.

Vid sammanträden är inställningen positiv till en sådan person som önskar tala det andra nationalspråket. I den skriftliga beredningen uppmuntras ingen särskilt att använda sitt eget språk.

Lagman vid en tvåspråkig tingsrätt

Något under hälften av de *enspråkiga tingsrätterna* underrättar självmant parterna och andra som ska höras vid rättegången om deras rätt att använda finska eller svenska och uppmuntrar dem att använda sitt eget språk. Information ges i allmänhet i ett så tidigt skede som möjligt. Vid en del enspråkiga tingsrätter är det partens egen aktivitet och vilja att använda det egna språket som avgör.³²¹

Domarnas språkkunskaper och språkutbildning

Europarådets ministerkommitté har i sin senaste resolution om genomförandet av ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter konstaterat, att det i Finland fortfarande finns allvarliga brister i verkställandet av språklagen och den samiska språklagen. Alltför få tjänstemän har språkkunskaper som räcker till för att garantera möjligheterna för svenskspråkiga och för samiskspråkiga inom det samiska hembygdsområdet, att använda sitt modersmål vid myndigheternas lokalförvaltning.³²²

Enligt alla de lagmän vid *tvåspråkiga tingsrätter* som besvarat justitieministeriets enkät finns det tillräckligt med domare som kan finska och svenska. På senare år har antalet svenskkunniga domare vid tingsrätterna varit i stort sett oförändrat och många lagmän vid tingsrätterna är svenskspråkiga. Det förefaller som om den lagändring om domarnas språkkunskapskrav som trädde i kraft i början av år 2010 inte nämnvärt påverkat förverkligandet av de språkliga rättigheterna för språkminoriteten inom tingsrätternas domkrets, eftersom de flesta *tvåspråkiga tingsrätter* hade tillräckligt med svenskkunniga domare redan före lagändringen.

Exempelvis vid Egentliga Finlands tingsrätt har sammanslagningen av tingsrätterna förbättrat minoritetens språkliga rättigheter, för tingsrättens alla svenskkunniga domare står till förfogande i ärenden från hela den nuvarande domkretsens område. Däremot har den språkavdelning som inrättat vid tingsrätten i praktiken eventuellt försvårat domarnas specialisering i olika ärenden.³²³

I rekryteringsannonserna meddelas om behörighetskraven som gäller språkkunskaper och vilka språkkunskaper som räknas som merit. När domarförslagsnämnden bedömer sökandena beaktar den både behörighetskraven som gäller språkkunskaperna och sökandenas faktiska språkkunskaper.³²⁴ Justitieministeriet ordnar för domstolarnas personal utbildning i svenska som anknyter till kundservice. Domstolarna ordnat dessutom själva kurser i svenska för sin personal.³²⁵ I *tvåspråkiga tingsrätter* har domarna i allmänhet så goda språkkunskaper att det inte finns behov att ordna språkutbildning.

I svaren från lagmännen vid de enspråkiga tingsrätterna fanns förslag om att uppmuntra personalen till exempelvis tjänstemannautbyte eller annan vistelse i Sverige för att säkerställa språkkunskaperna i praktiken. Handläggningen av svenskspråkiga ärenden skulle också kunna underlättas genom språksamarbete med domare vid en annan tingsrätt.³²⁶

Den tvåspråkiga juristutbildning som ordnas av juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet vid dess enhet i Vasa kan nämnas som ett exempel på hur man i praktiken går in för att trygga tillgången på språkkunnig domstolspersonal i framtiden. Också den rättsnotarieutbildning som ordnas av Åbo Akademis rättsvetenskapliga institution har detta som mål.

Enligt uppgifter som justitieministeriet fått råder det vid de tvåspråkiga tingsrätterna alltjämt brist på nämndemän som behärskar både finska och svenska.³²⁷ Justitieministeriet har i sitt brev till tingsrätterna och kommunstyrelserna upprepade gånger lyft fram kommunfullmäktiges skyldighet att ägna mer uppmärksamhet åt nämndemännens språkkunskaper. För nämndemännen finns inga särskilda behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper. Fullmäktige har till uppgift att se till att de personer som väljs till nämndemän har de språkkunskaper som behövs för att utföra uppdraget. Tingsrättens uppgift är att sörja för nämndemännens sammansättning vid sammanträdena..³²⁸

Enligt lagmännen vid de *tvåspråkiga tingsrätterna* väljer de tvåspråkiga kommunerna både finsk- och svenskkunniga personer till nämndemän. För ärenden där det finns både finsk- och svenskspråkiga parter väljs vid de *tvåspråkiga tingsrätterna* alltid svenskkunniga nämndemän. Om nämndemannen av någon anledning inte skulle förstå det språk som används vid sammanträdet, översätter eller förklarar domstolens ordförande ärendet. Vid de *ensspråkiga tingsrätterna* väljs nämndemännen på samma sätt som för vilken som helst rättegång, och uppmärksamhet ägnas inte åt språkkunskaperna.

Vid så gott som samtliga tingsrätter finns tillräckligt med blanketter, dokumentunderlag, broschyrer, anvisningar och annat material på båda nationalspråken. Informationssystemens språk är i regel finska, men handlingarna kan tas fram i dem på båda nationalspråken.

Process- och substansutbildning för den svenskspråkiga personalen ordnas i liten omfattning vid tingsrätterna. Endast några av de tvåspråkiga tingsrätterna och en finskspråkig tingsrätt ordnar då och då utbildning på svenska. Personalen har dock möjlighet att delta i den svenskspråkiga utbildning som ordnas av justitieministeriet.³²⁹

Endast vid några en- eller tvåspråkiga tingsrätter har en utredning av personalens språkkunskaper gjorts. Oftast känner man redan till vilka språkkunskaper personalen har, eftersom frågan kan ha tagits upp exempelvis under utvecklingssamtalen.³³⁰

Förverkligande av tolkning

Vid de *tvåspråkiga tingsrätterna* sköts tolkningen under sammanträdena i allmänhet så att domaren tolkar vid behov. Om detta inte är möjligt anlitas en utomstående tolk. Parterna, ofta advokaterna, kan också gemensamt överenskomma om att använda enbart finska under sammanträdet.

Vid de *ensspråkiga tingsrätterna* anlitas oftast en utomstående tolk, men i mindre komplicerade fall kan också domaren tolka.

Av de åklagare som besvarade justitieministeriets enkät konstaterade över en tredjedel att i ärenden med både finsk- och svenskspråkiga parter används i domstolen tolk ofta eller alltid. Majoriteten av åklagarna ansåg att domstolen sköter tolkningen.

Vid flera tingsrätter behövs det allt oftare tolkning eller översättning till andra språk än finska eller svenska. Detta behov accentueras exempelvis i regioner med samisk befolkning eller många ryskspråkiga invånare. Det finns också kunder som använder bland annat baltiska språk, arabiska språk och teckenspråk. Det kan vara svårt att få tag i en tolk i synnerhet om det är fråga om ett sällsynt språk. Ibland har man varit tvungen att införskaffa tolk ända från Sverige. Att använda en utomstående tolk kan dessutom vara dyrt. Lagmännen har önskat alternativa sätt för att ordna tolkningen, exempelvis genom videolänk.³³¹

Enligt lagmännen är det svårt att bedöma tolkens kompetens i tingsrätten. Såsom redan konstaterades i kapitel 6.1, har man ägnat uppmärksamhet åt att trygga kvaliteten på tolkning och översättningar i samband med genomförandet av tolkningsdirektivet.

Samarbete mellan domstolarna och handläggningstiderna enligt språk

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006 att myndigheter och domstolar ska förbättra samarbetet för att nyttja de insatser som andra myndigheter och domstolar gjort för att genomföra språklagstiftningen. Material, såsom broschyrer, dokument och blankettmodeller som en myndighet har producerat på båda nationalspråken och möjligen också på andra språk, skulle kunna nyttjas av andra myndigheter i deras verksamhet. Myndigheter av samma typ skulle dessutom kunna dela på kostnaderna för översättning av material som produceras på flera språk. Denna målsättning framfördes också i berättelsen år 2009.³³²

Tingsrätterna har fortfarande föga samarbete i frågor som gäller förverkligandet av språklagstiftningen. Endast i några enstaka fall har en tingsrätt begärt hjälp av en annan tingsrätt för handläggningen av ett svenskspråkigt ärende.³³³

I berättelsen år 2009 konstaterades att de tidigare stora skillnaderna i handläggningstiderna mellan finsk- och svenskspråkiga ärenden har minskat.³³⁴ För närvarande anser cirka en tredjedel av tingsrätterna att handläggningsspråket påverkar handläggningstiden. Så gott som alla tvåspråkiga tingsrätter anser emellertid att språket inte påverkar ärendets handläggningstid. Av svaren från de enspråkiga tingsrätterna framgår att tolkning och översättning av handlingar tar tid särskilt om en utomstående tolk inte används utan domaren sörjer själv för tolkningen.³³⁵

I vissa tvåspråkiga tingsrätterna är det svårt att rekrytera svenskkunniga tingssekreterare eller annan kanslipersonal. Enligt de övriga tvåspråkiga tingsrätterna är nuvarande situationen problemfri.³³⁶

I lagmännens svar konstateras också att man i den offentliga debatten efter sammanläggningen av tingsrätterna oroade sig för hur de språkliga rättigheterna kan förverkligas efter reformen, men att denna oro inte längre syns till.

Av Språkbarometern 2012 framgår emellertid att de språkliga lokala minoriteterna bedömer att domstolarnas och rättsväsendets svenskspråkiga service inte förverkligas särdeles väl.³³⁷

6.4 Fångarnas språkliga rättigheter

Riksdagens justitieombudsman har fäst uppmärksamhet vid brister i förverkligandet av fångarnas språkliga rättigheter. De blanketter som behövs för att väcka ett ärende som gäller oövervakade besök har funnits till fångarnas förfogande enbart på finska, och på fångarnas svenskspråkiga ansökningar har beslutet getts på finska.³³⁸

Brottsförmyndigheten har utrett de svenskspråkiga fångarnas ställning och deras möjlighet att sköta sina ärenden på sitt eget modersmål under fängelsetiden. Enligt utredningen varierar personalens kunskaper i svenska i fängelserna och mellan yrkesgrupperna. Personalens språkliga färdigheter är bättre i de fängelser där det finns mer av svenskspråkiga fångar.

Enligt fängelsernas personal kan fångarna få information på svenska både muntligt och skriftligt och svenskspråkiga tjänster kan ordnas vid behov. Enligt personalen finns det beredskap att ordna exempelvis svenskspråkiga tjänster av psykolog, vårdpersonal och socialarbetare. Efterfrågan på svenskspråkig service är emellertid liten.

Största delen av de 20 fångar som svarade på enkäten berättade emellertid att de hade fått den behövliga informationen vid ankomsten till fängelset enbart på finska. Fyra fångar skötte sina ärenden i fängelset på engelska. En majoritet av fångarna önskade att all information skulle finnas på svenska. Ingen av fångarna klarade sig uppenbarligen i fängelset enbart på svenska, utan de använde också finska och engelska. Om en fånge inte själv använder svenska vid ankomsten till fängelset, antar man eventuellt att han eller hon är finskspråkig.³³⁹

Personalens och fångarnas uppfattningar om möjligheten att använda svenska i fängelset avviker sålunda från varandra. De svenskspråkiga fångarna sköter med andra ord sina ärenden mestadels på finska, även om de skulle vilja använda svenska. Personalen anser att tjänsterna och informationen i de flesta fängelser kan ordnas på svenska, men trots detta används i praktiken finska för det mesta.

7 Tillämpning av språklagstiftningen i förvaltningsreformerna

Under senare delen av 2000-talets första årtionde var förvaltningsutvecklingen inriktad på regionförvaltningen. Organiseringen och fördelning av behörighet vid länsstyrelserna, arbets- och näringscentralerna, miljöcentralerna, miljötillståndsmyndigheterna, vägdistrikten och arbetarskyddsdistrikten samt landskapsförbunden ändrades genom att nya myndighetstyper inrättades för statens regionförvaltning och genom att verksamheten vid de landskapsförbund som verkar i form av samkommuner preciserades.³⁴⁰ Verkställandet av förvaltningsreformen inom polisen ledde bland annat till att nya polisinsrättningar och ämbetsdistrikt för dessa bildades samt till att landskapsförbundens uppgifter vidgades. Skatteförvaltningen utgörs av en enhetlig riksomfattande myndighet.

Den centrala frågan i det här kapitlet är hur de språkliga grundrättigheterna och språklagstiftningen har förverkligats i dessa förvaltningsreformer.

7.1 Regionförvaltningsverken för främjande av de språkliga rättigheterna

Länsstyrelserna och de regionala miljöcentralerna verkställde huvudsakligen bestämmelserna i språklagen ur regional synvinkel.³⁴¹ ALKU-reformen, medförde en märkbar ändring av sammansättningen, eftersom det fastställdes att regionförvaltningsverken kan sköta uppgifter inom verksamhetsområdet för fler än ett regionförvaltningsverk³⁴².

Utvidgningen av verksamhetsområdet förutsätter bland annat att den främjar förverkligandet av de språkliga rättigheterna för regionens finsk- eller svenskspråkiga minoritet eller, inom samernas hembygdsområde, dess samiska minoritet.

De språkliga rättigheterna är centrala i *regionförvaltningsverkets* verksamhet. Detta betonas i bestämmelsen om en serviceenhet för den språkliga minoriteten, enligt vilken ett regionförvaltningsverk kan ha en särskild serviceenhet som betjänar regionens finsk- eller svenskspråkiga minoritet eller, inom samernas hembygdsområde, dess samiska minoritet.³⁴³ Om inrättandet av en serviceenhet för språkliga minoriteter och dess uppgifter och behörighetsvillkor för personalen fastställs i statsrådets förordning. Hittills har en serviceenhet inrättats på basis av förordning, *den svenskspråkiga serviceenheten för undervisningsväsendet* som har hela landet som sitt verksamhetsområde.³⁴⁴ Enheten är en fristående enhet vid regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland i Vasa. Det finns även ett verksamhetsställe i Helsingfors och Åbo. Till serviceenhetens uppgifter hör bland annat att sköta det svenskspråkiga undervisningsväsendets uppgifter som hör till regionförvaltningsverkens ansvarsområde. Dessutom ska serviceenheten ha sakkunskap i frågor om den svenskspråkiga befolkningens utbildning, kunnande och biblioteksväsen som gäller närings-, trafik- och miljöcentralens ansvarsområde. Eftersom enheten är enspråkig är språkkunskapskravet för tjänsterna i serviceenheten omvänt, det vill säga utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska och nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i finska. Några andra separata språkbestämmelser har inte fastställts, utan regionförvaltningsverken är antingen enspråkiga eller tvåspråkiga utgående från språklagen.

När ett regionförvaltningsverk har ett riksomfattande uppdrag är ifrågavarande förvaltningsverk en tvåspråkig myndighet när det gäller det riksomfattande uppdraget, exempelvis när regionförvaltningsverken i Lappland, Norra Finland och Östra Finland har hand om riksomfattande uppgifter.

Alla aspekter av denna situation har emellertid inte beaktats bland annat i enheten för styrning och utveckling av magistrater, som har hela landet som sitt verksamhetsområde. Det har förekommit problem i redigeringen av skriftligt material och i den muntliga servicen.³⁴⁵ Som exempel kan fortbildningen av personalen inför införandet av nya datasystem nämnas.

Delegationen för språkärenden som finns i anslutning till justitieministeriet konstaterade i sitt utlåtande i beredningsskedet av regionförvaltningslagstiftningen att man när landsomfattande uppgifter tilldelas ett visst regionförvaltningsverk måste se till att denna myndighet har en tillräcklig språkreserv för att genomföra uppgifterna såväl på finska som på svenska.³⁴⁶

Regionförvaltningsverkens riksomfattande uppgifter ska skötas på finska och svenska, men det finns inte tillräckliga språkkunskapskrav för tjänstemännen som sköter dessa uppgifter på enspråkiga tjänsteområden. Det är viktigt att utreda hur språkkunskapskraven för regionförvaltningsverkens personal är uppbyggda, exempelvis i situationer där en tjänsteman avgör ärenden utgående från bestämmelser som inte finns på tjänstemannens eget språk eller på kundens språk.

7.2 Närings-, trafik- och miljöcentralerna

Fram till mitten av 2000-talets första årtionde fastställdes arbets- och näringscentralernas samt de underordnade arbets- och näringsbyråernas behörighet enligt den traditionella territoriella behörigheten. I och med att språkkunskapskraven vid TE-centralerna och TE-byråerna ändrades 2005 framkom det på ett strukturerat sätt hur de krav som rör språkkunskaperna kan verkställas när myndighetens behörighet omfattar betydande offentlig makt. Med förordningsändringen tryggade man bland annat att det finns språkkunskapskrav för personer som har till uppgift att presentera, avgöra eller verkställa beslut som rör individens rättigheter eller skyldigheter.³⁴⁷

När en myndighet anställer personal ska uppmärksamhet fästas vid att tjänsteuppgifter som förutsätter finska å ena sidan och svenska å andra sidan kan fördelas på personer som behärskar båda språken. Det här är en viktig modell när man överväger och fastställer språkkunskapskrav på förordningsnivå. Modellen gör det möjligt att organisera servicekedjor som verkar på båda de nationella språken.

ALKU-reformen förändrade dock grunderna för hur statens regionförvaltning organiseras. Den nya lagen om TE-centralerna och TE-byråerna ledde bland annat till både ovan nämnda förordning och till att det stadgande som innehöll språkkunskapskrav upphävdes. Statsrådets nya förordning som grundar sig på lagen omfattade inte längre stadgar om språkkunskaper.³⁴⁸

Lagen om NTM som trädde i kraft 2010 innehåller inskrivningar om språk. Enligt lagen kan NTM-centralen sköta uppgifter på verksamhetsområdet för fler än en central om en utvidgning av verksamhetsområdet bland annat kan främja de språkliga rättigheterna för regionens finsk- och svenskspråkiga minoritet eller, inom samernas hembygdsområde, dess samiska minoritet. Därtill kan NTM-centralen ha en separat enhet som betjänar den finsk- eller svenskspråkiga minoriteten eller inom samernas hembygdsområde, den samiska minoriteten. En sådan serviceenhet kan även upprättas som en gemensam enhet för flera NTM-centraler.³⁴⁹ Om upprättandet av en sådan serviceenhet och om personalens behörighetskrav ska stadgas i en statsrådsförordning, men sådana förordningar har inte utfärdats.

Enligt den statsrådsförordning som trädde i kraft 2010 kan en NTM-central ha behörighet på en eller flera andra NTM-centralers områden. Flera enskilda NTM-centraler har även tilldelats riksomfattande uppgifter.

När centralens behörighet omfattar hela landet, är dess tjänsteområde tvåspråkigt enligt språklagen och centralen ska betjäna även på svenska i hela landet. Likaså har en enspråkig NTM-central behörighet på en tvåspråkig NTM-centralers område. Då är den enspråkiga NTM-centralen tvåspråkig när det gäller den behörighet som centralen använder på den tvåspråkiga NTM-centralens område, även om utgångspunkten för tjänstestrukturen är att den är enspråkig. Språkkunskapskraven för personalen fastställs i så fall huvudsakligen enligt kraven på enspråkiga tjänsteområden. Förordningen innehåller dock föreskrifter om att servicen vid NTM-centralen i Södra Österbotten även bör skötas i Vasa, vid sidan om det huvudsakliga verksamhetsstället i Seinäjoki, för att trygga de språkliga rättigheter som avses i språklagen. Därtill bör NTM-centralerna samarbeta med den svenskspråkiga serviceenheten för undervisningsväsendet i Västra och Inre Finland i vissa uppgifter.³⁵⁰

När statsrådet utfärdade den nya förordningen om NTM-centralerna 2011 var syftet närmast att åtgärda tekniska fel. I den punkt i förordningen som behandlar språkkunskapskraven konstateras att de språkkunskaper som krävs av personalen vid NTM-centralerna och TE-byråerna föreskrivs i språklagen och lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda, eller språkkunskapslagen.³⁵¹

Syftet är att påminna i synnerhet tvåspråkiga centraler och byråer om de språkkunskaper som förväntas av personalen vid en tvåspråkig myndighet³⁵². I den nya förordningen togs emellertid inte föreskrifter om personalens språkkunskaper med. Det skulle ha fört språkkunskapskraven tillbaka till den nivå som rådde åren 2006-2008.³⁵³

Enligt språkbarometern 2012 får språkservicen vid NTM-centralerna ett ganska lågt betyg. Eftersom NTM-centralernas verksamhet är förenad med betydande utövning av offentlig makt, som ofta innebär att man ingriper i frågor som rör individens grundläggande rättigheter, vore det emellertid viktigt att det regelverk som på förordningsnivå rör NTM-centralerna skulle inkludera språklagsenliga språkkunskapskrav. Exempelvis kan den inspektion av verksamheten och den tillsyn av ekonomin som riktar sig till jordbrukare till och med anses röra hemfriden.

7.3 Verkställande av regionförvaltningsreformen – språkrelaterade exempel

Det verkställande av regionförvaltningslagstiftningen som trädde i kraft åren 2009 och 2010 på Karleby område väckte redan när lagen om regionförvaltningsverken stiftades frågan om landskapet Mellersta Österbotten skulle lyda under regionförvaltningsverket i Norra Finland eller i Västra och Inre Finland. Grundlagsutskottet ansåg att 122 § i grundlagen innehåller rättsnormer som även förpliktar organ med verkställande makt när beslut om tjänsteområden fattas.³⁵⁴ Enligt utlåtandet har beslutsfattarna i sådana här fall en skyldighet att på förhand bedöma de språkliga följderna av beslutet och utgående från laglighetsprövningen välja det beslutsalternativ som bäst uppfyller de språkliga rättigheterna. I justitiekanslerns beslut av den 30 oktober 2009 om regionförvaltningslagstiftningen befastes tillämpligheten av grundlagsutskottets riktlinje på den verkställande maktens område. Justitiekanslern fastslog att de administrativa ändamålsenlighetsaspekterna och de ekonomiska aspekterna är sekundära i förhållande till de grundläggande språkliga rättigheterna i beslutsfattande som rör tjänsteområden. I sitt betänkande om statsrådets språkberättelse 2009 framhöll grundlagsutskottet nödvändigheten av att bedöma de språkliga konsekvenserna i samband med de administrativa reformerna.³⁵⁵ Det ansågs att Mellersta Österbotten hör till tjänsteområdet för regionförvaltningsverket i Västra och

Inre Finland, eftersom det där finns möjlighet att bättre trygga de språkliga rättigheterna än vid regionförvaltningsverket i Norra Finland. Ett likriktat val gjordes NTM-centralerna emellan. Central betydelse lades vid de principer som utformats i grundlagsutskottets utlåtande.³⁵⁶

Språkliga profiler för flera organiseringsalternativ användes när det fastställdes vilket alternativ som var bäst. Detta kan betraktas som en viktig metodologisk modell och ett verktyg för bedömningen av de språkliga konsekvenserna.

Utredningen om Karleby område 2010 kan dock vara för detaljerad för att kunna användas som modell för bedömningen av de språkliga konsekvenserna när lagar stiftas. En sådan här utredning lär fungera bäst vid bedömningen av de konsekvenser som genomförda organiseringsförändringar haft.

En efterhandsbedömning som gjorts av regionförvaltningsreformens språkliga konsekvenser visar att beredandet av service på nationalspråken inte har påverkats av att länsstyrelserna övergick till regionförvaltningsverk³⁵⁷. Antalet svenskspråkiga invånare på regionförvaltningsverket i Sydöstra Finlands område minskade med hälften, varvid även den naturliga kontakt myndighetens arbetsgemenskap haft med den svenskspråkiga befolkningsgruppen och kulturen minskade. Det verkar som om den svenskspråkiga servicen vid regionförvaltningsverket i Södra Finland fungerar i stort sett på samma nivå som i den tidigare länsstyrelsen. Eftersom regionförvaltningsverket även har hand om riksomfattande ärenden har antalet svenskspråkiga ansökningar och den svenskspråkiga rådgivningen ökat. Tillgången till språktjänster har inte heller förändrats vid NTM-centralen i Nyland i och med regionförvaltningsreformen. Eftersom en del av den svenskspråkiga verksamheten koncentrerats till informationen vid NTM-centralen i Österbotten så att svenskspråkiga telefonsamtal styrs dit, har tillgången på svenskspråkig service möjligen rentav förbättrats. På ansvarsområdet för trafik och infrastruktur i Tammerfors har servicecentralens telefon tjänst ordnats så att båda nationalspråken har sitt eget telefonnummer. Vid NTM-centralen i Södra Österbotten kan nästan hälften av personalen betjäna på svenska. I utredningen ansåg man att det skulle vara nödvändigt att stärka kunskaperna i svenska vid de gemensamma verksamheter som finns i Seinäjoki. Enligt en uppskattning från NTM-centralen i Österbotten erbjuder NTM-centralerna minst lika mycket svenskspråkig service som före reformen.³⁵⁸

Reformen har haft positiv inverkan, särskilt på de elektroniska tjänsterna, eftersom man i samband med reformen inrättade den gemensamma tvåspråkiga förvaltningsenheten för informationstjänst, ELVI, som erbjuder informationstjänster åt alla NTM-centraler. ELVI svarar för de svenskspråkiga webbsidorna och de gemensamma tvåspråkiga informationstidningarna samt produktionen av publikationer.

I utredningen betonar man att det är skäl att fasta uppmärksamhet vid utformningen av språkkunskapskraven i de olika stadgandena och även i rekryteringsskedet, när befattningsbeskrivningar för enskilda tjänster utformas. Dessutom är det viktigt med arbetsledningsåtgärder. Redan när reformen bereddes bedömdes de språkliga konsekvenserna av en indelning av tjänsteområdena och dessa konsekvenser gavs den betydelse som grundlagsutskottet förutsatt i beslutsfattandet om tjänsteområden.³⁵⁹ Däremot bedömdes inte de språkliga konsekvenserna av den administrativa behörighetsfördelningen till exempel när regionförvaltningsreformen verkställdes 2012 och vid efterhandbedömningen av genomförandet.³⁶⁰ I statsrådets redogörelse till riksdagen 2013 om verkställandet och förverkligandet av regionförvaltningsreformen behandlas de språkliga rättigheterna dock särskilt.³⁶¹

På basen av den efterhandsbedömning som gjordes vid NTM-centralerna 2012 förefaller det som om regionförvaltningsreformen inte har medfört särdeles dramatiska konsekvenser för den språkliga servicen. På basen av bedömningen har man vid ministeriet fäst uppmärksamhet vid de planerade reformernas språkliga konsekvenser när det gäller NTM-verksamheterna.³⁶²

7.4 Polisens förvaltningsreform

Av kapitel 6.1 framgår att de språkliga konsekvenserna har bedömts bland annat i första och andra skedet av polisens förvaltningsstrukturreform (Pora I och II)³⁶³ Trots förändringar har medborgarna enligt grundlagen rätt att sköta myndighetsärenden på sitt eget modersmål, finska eller svenska, och myndigheterna har en skyldighet att ombesörja att kundservicen förverkligas på båda de nationella språken.

Av alla de polisinrättningar som innan reformen hade svenska som majoritetsspråk har regionala enheter med svenska som majoritetsspråk bildats, så situationen har förblivit den samma för språkförhållandenas del.

I själva verket har språkkunskapskraven i svenska utvidgats något för personalens del på nya polisinrättningar där tidigare enspråkigt finskspråkiga polisinrättningar anslöts till en ny tvåspråkig polisinrättning. En sådan polisinrättning är i och med reformen tvåspråkig i sin helhet, och när personal rekryteras följs språkkunskapskraven för tvåspråkiga myndigheter.

På det sätt som anges närmare i reglementet för polisinrättningen ska den regionala enheten ansvara för att den medborgarservice som hör samman med polisens uppgifter finns tillgänglig i lika utsträckning och är av samma kvalitet inom distriktet. I de riksomfattande riktlinjerna för polisens förvaltningsstruktur konstaterades att de regionala enheterna i sig ansvarar för att den grundläggande polisverksamheten verkställs så att i synnerhet den svenskspråkiga servicen tryggas. En av de regionala enheternas specialuppgifter är att utveckla den svenskspråkiga servicen i hela polisinrättningens distrikt.

Även om de regionala enheterna har inrättats så att majoritetsspråket tjänstedistriktet i vissa fall är svenska, är svenska inte majoritetsspråk på en enda av de 24 polisinrättningarna. Polisinrättningen i Österbotten är sett till befolkningen 55-procentigt finskspråkig och polisinrättningen i Mellersta Österbotten och Pedersöre är 68-procentigt finskspråkig. Denna fördelning av polisinrättningar garanterar inte nödvändigtvis att den finsk- och svenskspråkiga befolkningen får service på sitt eget språk på samma grunder.

Det tredje skedet i polisens förvaltningsreform (Pora III) bereds vintern 2013. Reformen kan på distriktsnivå leda till att större polisinrättningar bildas. Exempelvis i Österbotten finns ett behov av att trygga språkservicen inom polisväsendet.

7.5 Personalens språkkunskaper vid nödcentralsverket och räddningsinstitutet

Den efterhandsbedömning som gjordes vid NTM-centralerna 2012 innehöll information om nödcentralsreformen och varningsmeddelandereformen vid inrikesministeriets räddningsavdelning, samt uppgifter om språkkunskapen hos personalen vid räddningsinstitutet.³⁶⁴

Enligt lagen om nödcentralsverksamhet har Nödcentralsverket numera hela landet som sitt ämbetsdistrikt. Enligt språklagen är Nödcentralsverket således en tvåspråkig myndighet, som betjänar både på finska och svenska i sitt landsomfattande tjänstedistrikt. Efter nödcentralsreformen har verket inte längre regionala enheter som utgörs av regionförvaltningen, och vars språkliga ställning ska fastställas separat.

I samband med beredningen av lagen om nödcentralsverksamhet konstaterades bland annat att personalen med kunskaper i finska och svenska fanns även vid andra än de tvåspråkiga nödcentralskretsarnas nödcentraler, men deras kunskaper har inte kunnat utnyttjas jämnt.³⁶⁵

Det ansågs att en ny förvaltningsmodell, bland annat styrning av telefonsamtalen, gör det möjligt att utnyttja personalens kunskaper och att behandla nödmeddelanden enligt de språk-

liga behoven med hjälp av ett datasystem. Då är det möjligt att utnyttja personalens språkkunskaper även i andra språk än de nationella. Nödcentralverket ansåg att det inte fanns behov av att inrätta en särskild enhet för att trygga servicen för språkgrupperna.

Av *personal med jouruppgifter* krävs examen för jourhavande vid nödcentraler eller motsvarande tidigare examen, eller polisexamen eller motsvarande tidigare examen, men behörighetsvillkoren för jourhavande vid nödcentraler finns det inga specifika krav på kunskaper i båda de nationella språken. Inrikesministeriet hänvisar bland annat till språkkunskapslagen och konstaterar att man bland annat genom att organisera utbildningen ska ombesörja att personalen har tillräckliga språkkunskaper för att sköta uppgifterna vid rekrytering och personalpolitisk verksamhet.

Språkkunskapskraven för *räddningsinstitutets personal* stöder å sin sida Nödcentralverkets rekrytering och övriga personalpolitiska verksamhet. Enligt statsrådets förordning om Räddningsinstitutet är bland annat behörighetsvillkoren gällande språkkunskaper för överlärare som undervisar på finska utmärkt förmåga att i tal och skrift använda finska. Behörighetsvillkoren gällande språkkunskaper för överlärare som undervisar på svenska är utmärkt förmåga att i tal och skrift använda svenska. Syftet med det så kallade omvända språkkunskapskravet är att säkerställa att överlärare som ger såväl finskspråkig som svenskspråkig undervisning har den språkkunskap uppgiften kräver.³⁶⁶

Enligt inrikesministeriet gör den i sin helhet förnyade förvaltningsmodellen för Nödcentralverket det möjligt att utnyttja personalens kunskaper så att möjligheterna att betjäna på nationalspråken och dessutom på andra språk förbättras jämfört med nu. I nödcentralverksamheten tas de behov samer, grupper med särskilda behov, etniska minoriteter och grupper med invandrarbakgrund har i beaktande. Det har ansetts att det går att möta behoven hos kunder som behöver hjälp på olika sätt genom att förutom att utveckla förvaltningen även utveckla tolkningsservicen eller teknisk och annan beredskap.

Det nya nödcentralsdatasystemet (TOTI) är tvåspråkigt. Myndigheten har redan i det inledande skedet av anskaffningsbeslutet fastställt att det datasystem anskaffningen gäller ska vara både på finska och svenska. Målet med datasystemet är att garantera en tillbörlig servicenivå både på finska och på svenska.

7.6 En riksomfattande skatteförvaltning

Enligt gällande lag om skatteförvaltningen har Skatteförvaltningen fortsättningsvis hela landet som sitt verksamhetsområde. När enheternas och organens verksamhet organiseras ska det ombesörjas att tjänsterna är tillgängliga och att de språkliga rättigheterna uppfylls.³⁶⁷ Skatteförvaltningen utgör därmed en riksomfattande myndighet som har riksomfattande behörighet. Inom dess tvåspråkiga tjänsteområde flyttas uppgifter från en enhet till en annan mycket smidigt enligt den arbetsfördelning som råder inom myndigheten, och så att kunden får bra betjäning på sitt eget språk. I samband med lagreformen utreddes de språkliga konsekvenserna för skattebetalarna och det konstaterades att reformen av förvaltningsstrukturen inte skulle försvaga förverkligandet av de skattebetalande och betalningsskyldiga medborgarnas språkliga rättigheter.³⁶⁸ Enligt Skatteförvaltningens arbetsordning behandlas till exempel största delen av de svenskspråkiga rättelseyrkandena vid skatterättelsenämndens avdelning i Vasa.

Även om Skatteförvaltningens behörighetsområde är hela landet, har det ändå fem olika skatteverk, vars regionala fördelning avgörs av landskapsindelningen. Av dessa är Nylands, Östra Finlands och Västra Finlands skatteverk tvåspråkiga, med finska som majoritetsspråk.³⁶⁹

Dessa ska kunna betjäna sina kunder på båda språken i ärenden som det inte har fastställts att något annat skatteverk ska sköta. Av tjänstemän vid Skatteförvaltningen krävs god förmåga att i tal och skrift använda finska eller svenska, det vill säga ett alternativt språkkunskapskrav.³⁷⁰ Rekryteringen av tjänstemän till Skatteförvaltningen ska således utföras enligt de språkliga behov som finns inom organisationen. När tjänsterna vid Skatteförvaltningen tillsätts ska det ombesörjas att de tjänsteuppdrag som förutsätter kunskaper i finska eller svenska kan fördelas på de tjänstemän i enheten som är kompetenta i språket i fråga.³⁷¹

8 Oreglerade områden - universitet och kyrkan

Språklagen ska i princip inte tillämpas på universiteten, den evangelisk-lutherska kyrkan eller det ortodoxa kyrkosamfundet, förutom om respektive lag innehåller bestämmelser om motsatsen.³⁷² Speciallagstiftningen om universiteten, kyrkan och kyrkosamfundet har genomgått en del ändringar som är relevanta ur språkligt perspektiv. Universitetslagen, som stiftades år 1997 har ersatts med en ny universitetslag, som trädde ikraft år 2010. En del av de språkbestämmelserna i kyrkolagen från år 1993 ändras genom bestämmelser som trädde ikraft 2013. En ny lag om den ortodoxa kyrkan trädde ikraft i början av 2007.

Universitet

Den förra universitetslagen innehöll ett stort antal bestämmelser om språkanvändningen vid universiteten. Bestämmelserna specificerade de olika universitetens språk jämte examens- och undervisningsspråk. Därtill fanns en särskild lag om samordning av den svenskspråkiga högskoleutbildningen. Språkbestämmelserna i den nya universitetslagen är färre, men bestämmelserna om universitet med olika språk är likadana som tidigare.

Undervisnings- och examensspråken vid Helsingfors universitet och Konstuniversitetet samt delar av Aalto-universitetet är finska och svenska, medan undervisnings- och examensspråket vid Åbo Akademi, Svenska handelshögskolan och Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet är svenska. Undervisnings- och examensspråket vid de övriga universiteten är finska.

Ett universitet kan emellertid besluta att också andra språk kan användas som undervisnings- och examensspråk och i studieprestationer.³⁷³ Därför vinner särskilt engelskan terräng som undervisningsspråk inom forskar- och magisterutbildningen.

Enligt universitetslagen bär Åbo Akademi, Svenska Handelshögskolan, Helsingfors universitet, Konstuniversitetet och Aalto-universitetet ansvar för utbildning av ett tillräckligt antal personer med kunskaper i svenska för landets behov.³⁷⁴ Exempelvis vid Åbo Akademi och Svenska Handelshögskolan ges undervisning i regel på svenska och i en del ämnen så som historia, nordiska språk och pedagogik jämte ämnen vid Helsingfors universitet och social- och kommunalhögskolan är möjligt att studera helt och hållet på svenska. Även inom andra utbildningar vid HU går undervisningen övervägande på svenska, men i vissa ämnen så som farmaci och veterinärmedicin går bara enstaka kurser på svenska.

Största delen av undervisningen vid HU sker dock på finska men svenskspråkiga studerande vid HU kan alltid tentera och skriva kursarbeten på svenska trots att undervisningen sker på finska. Även finskspråkiga får tentera på sitt eget språk.

Universitetslagen innehåller en särskild bestämmelse om samordning av den svenskspråkiga universitetsutbildningen.³⁷⁵

Krav på språkkunskaper för universitetens personal och bestämmelser om universitetens förvaltningspråk finns i universitetslagen.³⁷⁶ Bestämmelser om den kunskap i finska och svenska som krävs av undervisnings- och forskningspersonalen och den övriga personalen stadgas genom förordning av statsrådet. Av de övriga universiteten kräva att en person som sköter undervisnings- och forskningsuppgifter vid ett universitet behärskar det språk, finska eller svenska,

som undervisningen vid universitetet ska ges på. Dessutom krävs av en person, som sköter undervisnings- och forskningsuppgifter vid universitet där en examen kan avläggas både på finska och svenska, minst nöjaktiga kunskaper i tal och skrift i finska och svenska. Ett universitet kan genom instruktion själv reglera vissa omständigheter i anslutning till språkkunskapskraven.³⁷⁷

Bestämmelser om den språkkunskap som krävs av lärare vid Åbo Akademi finns i universitetslagen. Av Åbo Akademis lärare krävs utmärkt förmåga att använda svenska i tal och skrift samt förmåga att förstå finska.³⁷⁸

Oberoende av undervisnings- och examensspråket är ett universitet till sitt förvaltningspråk enspråkigt, antingen finsk- eller svenskspråkigt. Vid Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan samt vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet är förvaltningspråket svenska, medan de övriga universitetens förvaltningspråk är finska. Var och en har dock rätt att i egen sak använda finska eller svenska och att få expeditioner på det språk han eller hon använt.³⁷⁹

I förra universitetslagen fanns en bestämmelse om utbildning för personer som kan svenska. Med stöd av bestämmelsen kunde ett så kallat kvotssystem inrättas vid Helsingfors universitet inom sådana områden, där utbildning ges på svenska endast vid HU genom att en del av nybörjarplatserna reserverades för sökande som kan svenska. Grundlagsutskottet ansåg att kvotsystemet inte stod i strid med grundlagen.³⁸⁰ Den nya universitetslagen innehåller inte någon uttrycklig bestämmelse av detta slag. Åbo Akademi, Svenska Handelshögskolan, Helsingfors universitet, Konstuniversitetet och Aalto-universitetet har ansvaret för utbildning av personer med kunskaper i svenska.

Kyrkornas förvaltning

I juni 2013 träder ändringar i kyrkolagen i kraft. Ändringarna gäller bland annat personalens språkkunskaper. Bestämmelsen kan i viss mån anses motsvara bestämmelserna i språkkunskapslagen. Enligt lagrummet ska den språkkunskap som krävs av en tjänsteinnehavare anges i kyrkoordningen så att bestämmelserna i kyrkolagen som gäller församlingsindelningen och språkliga minoriteter samt språket i verksamheten beaktas. Dispens från de behörighetsvillkor som gäller språkkunskap kan beviljas av särskilda skäl.³⁸¹

Domkapitlet beviljar dispens för innehavaren av en prästtjänst eller lektorstjänst i en församling eller i en kyrklig samfällighet, medan dispens för andra tjänsteinnehavare beviljas av den myndighet som är behörig att inrätta tjänsten i fråga.

Den nya bestämmelsen i kyrkolagen kan anses utgöra en återkoppling till språklagen. Myndigheten ska nämligen genom att ordna utbildning och genom andra personalpolitiska åtgärder se till att personalen har en tillräcklig språkkunskap för att kunna sköta myndighetens uppgifter i enlighet med de krav som ställs i språklagen, i samiska språklagen och i annan lagstiftning.³⁸²

Under 2012 pågick inom den *evangelisk-lutherska kyrkan* en diskussion om den lämpliga strukturen för kyrkans lokalförvaltning, med kopplingar till den kommunstrukturreform som regeringen initierat. En extern bedömning av språkkonsekvenserna i en kyrklig strukturreform hade gjorts utifrån tre olika modeller, stiftsmodellen, prosterialmodellen och samfällighetsmodellen, av vilka den sistnämnda ansågs vara bäst utifrån språkliga hänsyn.³⁸³ I kyrkostyrelsens framställning till kyrkomötet om samfällighetsmodellen ingår en bedömning av de språkliga konsekvenserna. Ärendet kommer upp för behandling på kyrkomötet under år 2013. Därtill dryftade kyrkomötet upprättandet av en språkstrategi för kyrkan. Kyrkomötet beslöt att Kyrkostyrelsen

följer regeringens språkstrategiprojekt och bedömer detta samt utformar en språkstrategi för kyrkan.

Lagen om ortodoxa kyrkan ersattes år 2006 av en ny lag om ortodoxa kyrkan. Lagen innehåller bestämmelser om språkliga rättigheter och församlingars språk. I lagen finns flera återkopplingar till språklagen. Utgående från den språkliga fördelningen för dem som antecknats som församlingsmedlemmar vid utgången av det föregående kalenderåret bestämmer den ortodoxa kyrkostyrelsen vart femte år vilka församlingar som är finskspråkiga, svenskspråkiga eller tvåspråkiga. En församling är tvåspråkig då den finsk- eller svenskspråkiga minoriteten är så stor att en kommun på motsvarande sätt skulle vara tvåspråkig enligt språklagen. Bestämmelser om rätt att använda samiska vid den ortodoxa kyrkan finns i samiska språklagen. Gudstjänster och annan verksamhet ordnas enligt behov också på ett annat språk än församlingens språk.³⁸⁴

9 Språkliga rättigheter – övriga språkgrupper

I statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen behandlas utöver finska och svenska åtminstone samiska, romani och teckenspråk samt enligt behov landets språkförhållanden i övrigt.³⁸⁵ I berättelsen från år 2009 behandlades förutom samiska, romani och teckenspråk även ryska, somaliska och jiddisch.

Enligt grundlagen har samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt för dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp ska tryggas genom lag.³⁸⁶

I bestämmelsen i grundlagen nämns två traditionella minoritetsgrupper i det finländska samhället, samer och romer. Även till exempel judar och tatarer är minoritetsgrupper som länge har funnits i Finland. Bestämmelsen är ändå inte begränsad till att gälla endast dessa traditionella minoriteter i Finland.³⁸⁷

Många minoritetsspråk har redan länge varit en del av Finlands historia. Trots detta önskar man fortfarande att majoriteten i allt högre grad skulle uppskatta dessa språk.³⁸⁸ Finlands befolkningsstruktur är också i ständig förändring. Antalet invånare med utländsk bakgrund och deras andel av befolkningen förutspås öka snabbt under de närmaste åren, vilket ökar behovet att rikta information till dem, även i myndigheternas verksamhet. Institutet för hälsa och välfärd publicerade år 2012 en rapport om sitt forskningsprojekt kring hälsan och välbefinnandet hos invandrare med rysk, somalisk och kurdisk bakgrund i Finland.³⁸⁹

Med tanke på invandrarnas anpassning till samhället är det ytterst viktigt att invandrare får information om myndigheternas verksamhet, och exempelvis om vart de kan vända sig i olika frågor, på sitt eget språk. För att bevara den egna identiteten är det också viktigt att hålla det egna språket vid liv i det finsk- och svenskspråkiga samhället.³⁹⁰

I statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram nämns även andra språk än nationalspråken. Det konstateras bland annat att man ska fästa särskild uppmärksamhet vid samiskans, romanins och teckenspråkets ställning då man utvecklar den nationella språkresursen.³⁹¹ Under de senaste åren har det gjorts framsteg när det gäller att beakta de olika språkgruppernas språkliga rättigheter. Ett exempel på en positiv utveckling är att justitieministeriets valinformation nuförtiden finns på över 20 olika språk.

I Finland talas allt fler språk. Statistikuppgifter om språkgrupperna behandlas i kapitel 2.2. Eftersom det inte är möjligt att behandla alla språk som talas i Finland ingår i detta kapitel en uppföljning av språkförhållandena för de språkgrupper som behandlades i berättelsen år 2009. Därför har justitieministeriet begärt utlåtande av samma språkgrupper som vid beredningen av den förra berättelsen. I oktober 2012 ordnade justitieministeriet ett seminarium om de språkliga rättigheterna där man också hörde organisationer som företräder olika språkgrupper. I fråga om samernas språkliga rättigheter och hur dessa förverkligas har man hört kommuner och myndigheter inom det samiska området samt samiska medborgarorganisationer. Det material som erhållits vid dessa tillfällen har utnyttjats i beredningen av denna berättelse.

I detta kapitel behandlas i första hand de samiska språken, teckenspråken och romanin. Informationen om språkförhållandena för dessa språk baserar sig bland annat på de utlåtanden som justitieministeriet har fått av sametinget, Finlands Dövas Förbund rf, Finlandssvenska teckenspråkiga rf och teckenspråksnämnden samt delegationen för romska ärenden. I detta kapitel

behandlas även en del synpunkter som företrädare för vissa andra språkgrupper har på sina språkförhållanden. Riksdagens grundlagsutskott konstaterade i sitt betänkande om berättelsen från år 2009 att det finns skäl att även utreda karelskans ställning i följande språkberättelse.³⁹² Därför behandlas nu även karelskan separat. Uppgifterna baserar sig huvudsakligen på de utlåtanden som justitieministeriet har fått av Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry, Suomen Virolaisten Liitto ry, den judiska församlingen i Helsingfors och Karjalain Kielen Seura ry.

9.1 De samiska språken

Samerna har en i grundlagen tillförsäkrad rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. I den samiska språklagen föreskrivs om samernas rätt att använda sitt eget språk hos domstolar och andra myndigheter samt om det allmännas skyldighet att tillgodose och främja samernas språkliga rättigheter. Samernas språkliga rättigheter koncentreras främst till samernas hembygdsområde i den norra delen av Lapplands län, som omfattar Enontekiö, Utsjoki och Enare kommuner samt en del av Sodankylä kommun.³⁹³

Antalet samer som bor utanför samernas hembygdsområde, såsom i Rovaniemi, Uleåborg och i huvudstadsregionen, har dock ökat stadigt. Över hälften av samerna och hela 70 procent av de samiska barnen under 10 år bor utanför hembygdsområdet.³⁹⁴

Ett särskilt bekymmer under den senaste tiden har varit att de samiska språken försvinner utanför samernas hembygdsområde. Det är viktigt att även samer som bor utanför hembygdsområdet har tillgång till tjänster och lokaler som gör det möjligt för dem att träffa varandra och ordna gemensamma aktiviteter.³⁹⁵ Utanför hembygdsområdet är samiskspråkiga tjänster beroende av frivilliga insatser. Aktiva sameföreningar upprätthåller det samiska språket och den samiska kulturen samt ordnar aktiviteter på samiska.³⁹⁶

Exempelvis City-Sámit ry har fått ett stipendium av Suomen Kulttuurirahasto för ett projekt med syfte att återuppliva språket och kulturen bland samiska barn och unga. I augusti 2012 startade projektet *Ovi saamenmaailmaan* (En dörr till samernas värld), som främst riktades till barn och unga i huvudstadsregionen. Intresset för samerna och det samiska språket har ökat i huvudstadsregionen, men de långa avstånden medför utmaningar. Det samiska språket har stimulerats bland annat med särskilda språkbon, där både barn och vuxna på ett naturligt sätt kan prata samiska med varandra.³⁹⁷

De samiska språken specificeras inte i befolkningsdatasystemet, utan systemet identifierar endast samiska i allmänhet som modersmål. Enligt uppgifter som justitieministeriet har erhållit har man vidtagit åtgärder för att ändra praxis på ett sådant sätt att man i befolkningsdatasystemet preciserar huruvida personen talar enaresamiska, skoltsamiska eller nordsamiska. Avsikten är att införa ett mer omfattande språkkodsystem våren 2013.

I anslutning till övervakningen av internationella avtal har man upprepade gånger påtalat den bristfälliga verkställigheten av den samiska språklagen, särskilt vad gäller de mindre samiska språken. Man har fäst uppmärksamhet bland annat vid tillgången till social- och hälsovårdstjänster på samiska och antalet tjänstemännen som behärskar samiska på samernas hembygdsområde.³⁹⁸

År 2010 ansåg grundlagsutskottet att det var nödvändigt att utarbeta ett stimulansprogram för det samiska språket. Enligt utskottet behöver särskilt de båda hotade språken enaresamiska och skoltsamiska stimuleras för att överleva. Den främsta insatsen i detta fall är att lära barn och unga språken.³⁹⁹

I mars 2012 gav en arbetsgrupp, som inrättats av undervisnings- och kulturministeriet, ett förslag om åtgärdsprogram om stimulering av det samiska språket. Enligt statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram kommer åtgärderna som ingår i programmet att genomföras och de

resurser som detta kräver tryggas.⁴⁰⁰ Sametinget har skyndat på verkställandet av stimulansprogrammet samt åtgärderna för att reservera tillräckliga resurser för uppföljning och övervakning av det.

De allmänna attityderna mot samerna har blivit hårdare sedan 2009, vilket kan bidra till att göra det svårare att få samiska tjänster och använda samiska språk i samhället. För samerna är det viktigt att få stöd av majoritetsbefolkningen och myndigheterna samt att öka toleransen särskilt bland barn och unga.⁴⁰¹

År 2012 invigdes det nya centret för samekultur *Sajos*. Sametinget har fortsatt att dela ut bidrag för insatser som främjar den samiskspråkiga kulturen och sameorganisationernas verksamhet. Användningen av de samiska språken underlättas bland annat av att översättartjänsterna för enaresamiska och skoltsamiska vid Sametinget har blivit fasta.⁴⁰²

Kunskap och information om de språkliga rättigheterna

I berättelsen år 2009 konstaterades att samernas kunskaper om rätten att använda samiska hos myndigheter har ökat men att de trots detta inte alltid strävar efter att använda samiska. Samernas språkliga rättigheter tillgodoses endast om de själva kräver det.⁴⁰³

Sametinget har inlett en utredning av de samiska språkens ställning i dag. Syftet är bland annat att utreda samernas kunskaper om den samiska språklagen. I brist på nödvändig helhetsfinansiering har utredningen tills vidare endast genomförts i Utsjoki. Av utredningen framgår att kunskaperna om den samiska språklagen är bristfälliga särskilt bland unga samer. Samernas kunskap om rätten att använda samiska hos myndigheterna verkar inte ha förändrats sedan 2008.

Enligt Sametinget är det fortfarande ett centralt missförhållande att myndigheterna inte av eget initiativ erbjuder tjänsterna till klienterna på samiska, utan klienterna blir tvungna att begära service på samiska. Det vore viktigt att myndigheterna informerade om rätten att använda samiska språket och uppmuntrade klienterna att använda samiska. Även samerna själva borde aktivt begära service på samiska och använda samiska hos myndigheterna.⁴⁰⁴

De språkliga rättigheterna och myndigheterna på samernas hembygdsområde

I berättelsen år 2009 lyfte man fram att det inte finns tillräckligt många tjänstemän med kunskaper i samiska på samernas hembygdsområde.⁴⁰⁵

Enligt Sametinget har det inte skett någon avsevärd förbättring gällande hur samernas språkliga rättigheter tillgodoses hos myndigheterna sedan år 2009. De samiska tjänsterna erbjuds fortsättningsvis slumpmässigt, och det finns inte tillräckligt med personal med kunskaper i samiska inom kommunerna och de statliga myndigheterna på hembygdsområdet. De största bristerna i verkställandet av den samiska språklagen gäller enare- och skoltsamiskan. Myndigheternas tjänster på samiska ordnas i huvudsak genom att översätta handlingar eller med hjälp av tolkning. Endast ett fåtal myndigheter kan ge muntlig betjäning på samiska. Att få samisk service förutsätter specialarrangemang hos så gott som alla myndigheter. Det är särskilt svårt är att uträtta ärenden på samiska per telefon.⁴⁰⁶

Sameorganisationerna anser att myndigheternas skriftliga meddelanden och kungörelser ges på samiska, och en del broschyrer, handböcker och handlingar finns att tillgå på samiska. Man förhåller sig dock avvisande till att använda det samiska språket. Tröskeln att använda samiska är fortfarande mycket hög. Detta beror dels på tolknings- och översättningssystemets bristfälliga flexibilitet och dels på att personer som talar samiska i allmänhet inte vill göra det svårare att uträtta sina ärenden. Det är inte naturligt att använda samiska hos myndigheterna.⁴⁰⁷

Antalet tjänstemän och kommunala tjänsteinnehavare med kunskaper i samiska har inte märkbart ökat, även om det med stöd av den samiska språklagen är möjligt att få betald tjänstledighet för att skaffa sig sådana kunskaper i samiska som är nödvändiga för att sköta tjänsteåligganden. Kommunerna i sameområdet kan söka statsunderstöd för tilläggskostnader som medförts av tillämpningen av samiska språklagen, och detta understöd har beviljats bland annat för kostnader för utbildning av personalen. Behovet av utbildning är dock större än möjligheterna till utbildning. Det finns behov av kompetent personal särskilt inom äldreomsorgen och barndagvården.⁴⁰⁸

De samiskspråkiga tjänsterna i kommunerna i det samiska hembygdsområdet genomförs bäst inom bildningsväsendet i kommunerna. Exempelvis i Enare kommun har kunskaperna i samiska bland personalen inom bildningsväsendet förbättrats. Det är dock svårt att rekrytera personal med kunskaper i enare- och skoltsamiska.⁴⁰⁹

Det har inte skett väsentliga förändringar i myndigheternas webbinformation på samiska jämfört med 2008. Kommunernas och de statliga myndigheternas officiella kungörelser i sameområdet publiceras på samiska. Kommunerna i sameområdet erbjuder åtminstone en del av sina webbsidor på samiska.⁴¹⁰ Exempelvis på *Gränsbevakningsväsendets* webbplats finns det nu webbsidor på samiska.⁴¹¹ Enligt uppgifter som justitieministeriet fått kommer också NTM-centralen i Lappland att ha sidor med grundläggande information på samiska på sin nya webbplats.

Enligt många myndigheter som är verksamma på sameområdet har de allmänna attityderna mot och uppskattningen för de samiska språken förbättrats under de senaste åren. Läget har blivit bättre särskilt för enaresamiskan, vars situation tidigare försämrades snabbt. En del myndigheter meddelar att det finns tillgång till tjänster och bland annat blanketter på samiska men att det inte alltid finns en efterfrågan på dessa bland samerna. Detta kan bero på att det språk som används i blanketterna kan upplevas som problematiskt, även om man strävat efter att utveckla de samiskspråkiga begreppen.

Enligt myndigheterna uppmuntras personalen att delta i språkutbildning. Många kommunala och statliga myndigheter har meddelat att deras personal utbildas i samarbete med Sameområdets utbildningscentral. Utbildningscentralen är en statlig läroanstalt som ingår i undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Centralen ger grundläggande yrkesutbildning och tilläggsutbildning samt undervisning i samiska språket och kulturen. I utbildningscentralens utbud ingår bland annat studielinjer i nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska språket och kulturen som omfattar 40 studieveckor.⁴¹²

Många myndigheter i hembygdsområdet betalar ett språktillägg till anställda med kunskaper i samiska. Språktillägget är omkring 15–16 euro i månaden. För närvarande uppmuntrar detta inte alltid personalen att studera samiska språk, och inte heller samiskspråkiga personer att söka lediga tjänster och befattningar. Man har också påtalat att myndigheterna inte har gjort upp konkreta planer på till exempel utbildning eller höjning av språktillägget.⁴¹³

FPA:s kontor i Ivalo har personal som kan nordsamiska och skoltsamiska, och på kontoret i Muonio arbetar en samiskspråkig kundrådgivare. FPA:s tjänster på samiska har utvecklats och FPA bedriver egenkontroll om hur de verkställer den samiska språklagen. Av rapporten om samer som kunder hos FPA, som utarbetades 2011, framgår bland annat att det finns blanketter och lättlästa broschyrer på samiska på FPA:s webbplats och att kunderna kan beställa betjäning på samiska från FPA:s telefontjänst. På webbplatsen finns instruktioner på tre samiska språk, men blanketterna och broschyrerna är i regel endast på nordsamiska. Avsikten är att låta översätta blanketter också till enare- och skoltsamiska.⁴¹⁴

Skatteförvaltningens viktigaste blanketter har översatts till nordsamiska. Skatteförvaltningens elektroniska tjänster har utvecklats och den elektroniska tjänsten ”vero.fi” fungerar på nordsamiska.

Polismyndigheterna i Enontekis, Enare och Utsjoki områden har ordnat tolktjänster bland annat vid förhör, och de har också på eget initiativ sett till att de språkliga rättigheterna tillgodoses. Polisens blanketter har översatts till samiska i ringa omfattning.

Tullens samiskspråkiga service är på en rätt god nivå, eftersom det är möjligt att få en person med kunskaper i samiska till varje grupp och skift.

Hos *Nödcentralverket* flyttade funktionerna vid Lapplands nödcentral till följd av organisationsreformen till Uleåborg i början av 2012. Nödcentralen har inga samiskspråkiga anställda och därför kan det i en nödsituation bli svårare att få hjälp, och det kan också uppstå dröjsmål. Ofta känner man ortnamnet endast på samiska, vilket också kan göra det svårare att få hjälp i nödsituationer.

Lapplands räddningsverk har ingen personal som kan samiska, men i eventuella problemsituationer kan tolkningen ordnas antingen per telefon eller med hjälp av samiskspråkiga frivilliga i de frivilliga brandkårerna.

Tingsrätten i Lappland har en särskild anvisning om användningen av samiska. Modersmålet för varje part, vittne eller person som ska höras kontrolleras i befolkningsdatasystemet. I samekommunerna skickas en blankett om rätten att använda modersmålet på finska och tre samiska språk. På blanketten förklarar man när kunden har rätt att använda sitt modersmål. Dokumentmallarna och blanketterna har översatts till samtliga tre samiska språk. Tingsrätten har en tingsdomare som kan nordsamiska, men vid rättegångar använder man vid behov en tolk i samiska. På sikt kunde det bli lättare att rekrytera språkkunnig personal om man till exempel införde en auskultationsplats för jurister som pratar samiska som modersmål.

På Kittiläkontoret vid *Magistraten i Lappland* arbetar en samiskspråkig person. Sådana blanketter och dokumentmallar som är centrala för rättsförvaltningen har översatts till alla tre samiska språk vid justitieministeriet, men översättningsarbetet är delvis oavslutat.

Forststyrelsen har anställt en samiskspråkig informatör och ökat sin information på samiska på sina verksamhetsställen och sin webbplats. Webbplatsen erbjuds på nordsamiska och där finns också information på enare- och skoltsamiska. År 2012 öppnades också en Facebooksida på samiska. Vid naturcentralerna har man ordnat temadagar och verkstäder i samarbete med samiska språkbon, daghem och skolor. Då man rekryterar personal fäster man uppmärksamhet vid språkkunskaperna, och för att främja användningen av samiska bland personalen har man bland annat ordnat teammöten på samiska. Användningen av samiska har målmedvetet ökat inom Forststyrelsen åren 2009–2012. År 2010 beviljades Forststyrelsen Sametingets första utmärkelse för samisk språkbragd.⁴¹⁵

Social- och hälsovårdstjänster

Behovet av service på samiska framhävs inom *social- och hälsovården*. I statsbudgeten har man sedan 2002 beviljat ett separat bidrag för att trygga samiskspråkiga social- och hälsovårdstjänster i samernas hembygdsområde. Bidraget har beviljats för ett år i sänder, och det har främjat samernas språkliga och kulturella grundläggande rättigheter inom social- och hälsovården. Bidraget har varit 600 000 euro sedan 2004. Enligt Sametinget är bidraget otillräckligt. Detta, i kombination med att bidraget är tidsbundet och att det råder brist på utbildad personal, är ett hinder för en långsiktig utveckling av samiskspråkiga social- och hälsovårdstjänster.

Å andra sidan har en separat språkfinansiering gjort det möjligt att inrikta bidraget för tryggnad av samiskspråkiga social- och hälsovårdstjänster särskilt på äldreomsorgen. Tack vare detta har man kunnat öka antalet samiskspråkiga hemtjänstanställda i kommunerna i det samiska hembygdsområdet med tre anställda.

Med stöd av detta specialanslag arbetade sammanlagt 29 samiskspråkiga anställda i sameområdet år 2011. Samernas språkliga rättigheter tillgodoses emellertid fortfarande slumpmässigt inom social- och hälsovården. Det råder brist på samiskspråkiga anställda bland annat på rådgivningsbyråerna, inom skolhälsovården, på hälsovårdscentralens vårdavdelningar samt inom missbrukar- och mentalvårdstjänsterna.⁴¹⁶

Enligt sameorganisationerna är man inte alltid medveten om de språkliga rättigheterna, och möjligheter till betjäning på samiska erbjuds inte aktivt. Detta betonas särskilt inom primärvården, sjukvården och huvudsakligen även inom socialvården, med undantag av Enontekis kommun, där samiskspråkiga klienter hänvisas till en socialarbetare som talar samiska. Samiskspråkig personal behövs särskilt på följande områden: äldreomsorgen, tjänsterna för personer med minnessjukdomar, sjuktransporten och första hjälpen.⁴¹⁷

Man har framfört att kommunerna också borde rikta egen finansiering till samiskspråkiga social- och hälsovårdstjänster. Tjänster på det egna språket är viktigast för personer som inte har goda kunskaper i majoritetsspråket. Inom social- och hälsovården framhävs betydelsen av personalens kompetens, och utmaningen är att kunna rekrytera tillräckligt med kompetent tvåspråkig personal.⁴¹⁸

Social- och hälsovårdsministeriet beviljade ett statsbidrag till projektet för att utveckla social- och hälsovårdstjänsterna i Tanaälvsdalen för perioden 1.2010–31.10.2012. Syftet med bidraget var att trygga de samiskspråkiga tjänsterna, och det beviljades som en del av projekthelheten Kaste.

Barndagvård

Dagvården på samiska har enligt sameorganisationerna förverkligats bäst av tjänsterna inom socialvården. Dagvård erbjuds i alla kommuner i sameområdet samt åtminstone i Rovaniemi och Uleåborg. Den samiskspråkiga dagvården i samernas hembygdsområde har tryggats med ett statsbidrag för social- och hälsovården.⁴¹⁹

Samiska språkrådet vid Sametinget gav sitt pris för en språkbragd till det samiska familjegruppdaghemmet Miessi, som en belöning för främjandet av de samiska barnens språkliga och kulturella rättigheter.⁴²⁰

Det har dock även förekommit brister i dagvårdstjänster på samiska i samernas hembygdsområde. Diskrimineringsnämnden har tagit ställning till kommunens skyldighet att ordna samiskspråkig dagvård i sina beslut om Enontekis kommun år 2008 och Sodankylä kommun år 2012.⁴²¹

Det är svårt att ordna samiskspråkig barndagvård utanför samernas hembygdsområde, eftersom antalet utbildade barnskötare som pratar samiska är litet, vilket innebär att kvaliteten på vården kan försämrats. Exempelvis i huvudstadsregionen är det svårt att ordna dagvård eftersom samerna bor utspridda på olika håll och det råder brist på kompetenta anställda. Enligt justitiedepartementets uppgifter erbjuds aktiviteter på samiska för närvarande på tre ställen i Helsingfors, och i augusti 2013 inleder en samiskspråkig dagvårdsgrupp sin verksamhet.⁴²²

Ett annat avgörande av diskrimineringsnämnden år 2008 gällde samiskspråkig dagvård i Rovaniemi. Även Riksdagens biträdande justitieombudsman har fäst uppmärksamhet vid den samiskspråkiga dagvårdens ojämlika ställning utanför samernas hembygdsområde.⁴²³

Frågor som gäller den samiskspråkiga dagvården, såsom betydelsen av barnets registrerade modersmål, har fått rätt stor uppmärksamhet under det senaste året.⁴²⁴

Språkbon

Språkboverksamheten har under de senaste åren främjat särskilt enare- och skoltsamiskans ställning. Undervisnings- och kulturministeriet har sedan 2009 beviljat särskilt stöd till språkboverksamheten i enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska i samernas hembygdsområde. Språkboverksamheten har därför ökat betydligt åren 2008–2011. Ministeriets stöd till språkboverksamheten kanaliseras via Sametinget.

År 2011 beviljade undervisnings- och kulturministeriet sammanlagt 450 000 euro för verksamhet som stimulerar språket hos samiska barn och unga. Av stödet beviljades 350 000 euro för kostnader för samernas språk- och språkboverksamhet och 100 000 euro för annan verksamhet som stimulerar samernas språk i samernas hembygdsområde, såsom klubbverksamhet för samiskspråkiga barn och unga (språkbadsklubbar).⁴²⁵ Klubbverksamheten har en viktig uppgift när det gäller att stödja språket på sådana orter där det på grund av det ringa antalet barn eller bristen på personal inte är möjligt att ordna språkboverksamhet.

Språkets revitalisering hör till en mer omfattande helhet av ungdomspolitiska åtgärder vid undervisnings- och kulturministeriet. Dessutom har ministeriet beviljat anslag bland annat för att grunda ett samiskt ungdomsråd i anslutning till Sametinget år 2011, för ett kulturevenemang för unga samer och för samernas ungdomsorganisationsverksamhet.⁴²⁶

I slutet av 2011 fanns det tre språkbon för enaresamiska och två språkbon för skoltsamiska i Enare kommun. Språkboverksamheten upphandlas av en privat förening. Kommunen betalar en del av språkboens kostnader. Man har efterlyst fast finansiering för språkboverksamheten.⁴²⁷ Ett språkbo i nordsamiska inledde sin verksamhet i Vuotso 2007. Från och med 2010 har man i Enontekis och Utsjoki ordnat språkstimulerande klubbverksamhet på nordsamiska.

Man har fört fram att det finns behov av språkbad- och språkboverksamhet på alla samiska språk i hela Finland. Språkboverksamheten är en av de viktigaste språkstimulerande åtgärderna, och behovet av denna verksamhet borde således kartläggas och föräldrarnas medvetenhet om språkboen borde ökas.⁴²⁸

Undervisning och forskning

I barnombudsmannens utredning år 2008 konstaterades bland annat att samiska barn är sinsemellan ojämlika vad gäller undervisning i samiska språket och på samiska. Det råder också brist på behöriga samiskspråkiga ämneslärare och samiska läromedel. I berättelsen om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 fästes också uppmärksamhet vid barnens möjligheter att lära sig samiska språk och få undervisning på samiska.⁴²⁹

Samernas språkliga rättigheter förverkligas bäst inom den grundläggande utbildningen i samernas hembygdsområde. Årligen beviljas statsunderstöd till kommunerna och övriga instanser, som i samernas hembygdsområde anordnar utbildning i samiska och på samiska inom den grundläggande utbildningen, i gymnasiet och inom yrkesutbildningen.⁴³⁰

Sommaren 2011 beviljade regionförvaltningsverket i Lappland sammanlagt 1,73 miljoner euro för att ordna samiskspråkig undervisning. Understöd beviljades Utsjoki, Enare, Enontekis och Sodankylä kommuner, och det täcker kostnaderna för att anställa personal som kan undervisa i samiska språket och på samiska. Det ordnades sammanlagt 29 600 timmar undervisning i samiska språket och på samiska i samernas hembygdsområde år 2011.⁴³¹

Den grundläggande undervisningen på enaresamiska har ökat något jämfört med 2008, och under läsåret 2011–2012 gavs 14 elever undervisning på enaresamiska. Under pågående läsår får 41 elever undervisning i enaresamiska. Under läsåret 2011–2012 gavs fem elever undervisning på skoltsamiska och 17 elever undervisning i skoltsamiska. I Sevettijärvi har antalet elever ökat under de senaste åren. År 2011 gavs 135 elever undervisning på nordsamiska. I de högre årskurserna minskar undervisningen på alla samiska språk.⁴³²

Av gymnasierna ger endast Utsjoki samegymnasium undervisning i vissa läroämnen också på nordsamiska. Det har framförts att detta gymnasium borde utvecklas till Finlands ledande gymnasium i sameundervisning, undervisning på samiska och studier i livet i norr.⁴³³

Från och med studentskrivningarna våren 2012 har det också varit möjligt att avlägga modersmålsprovet i studentexamen på skoltsamiska vid sidan av nord- och enaresamiska.⁴³⁴

Utanför samernas hembygdsområde är det möjligt att ge undervisning i samiska som kompletterande undervisning i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Utbildningsstyrelsen beviljar årligen statsunderstöd för det här ändamålet. Minimistorleken på en grupp som berättigar till statsunderstöd sänktes från början av 2010 från fyra till två elever.⁴³⁵

Enligt Sametinget har denna förändring inte förbättrat läget inom den utbildning som ges utanför samernas hembygdsområde eftersom de utbildningsanordnare som verkar utanför hembygdsområdet inte har ålagts någon skyldighet att ordna undervisning i samiska. Dessutom ska de ansöka om statsunderstöd på nytt varje år. Eftersom antalet lektioner är litet kan man inte följa de gällande läroplanerna i undervisningen. Det är också svårt att hitta lärare i städerna. Därför är antalet personer som får undervisning i samiska språk mycket litet utanför hembygdsområdet. Att möjliggöra och etablera nätundervisning skulle kunna förbättra situationen.⁴³⁶

Enligt uppgifter som justitieministeriet har fått har man under de senaste åren gjort framsteg inom undervisningen i samiska i till exempel Rovaniemi. Elevantalet har tredubblats läsåret 2011–2012, och sammanlagt 31 elever inom den grundläggande utbildningen och en elev i gymnasiet har fått undervisning i samiska. Inom den grundläggande utbildningen har man också för första gången gett undervisning i enaresamiska vid sidan av nordsamiska. Undervisning har getts som närundervisning och distansundervisning och som en kombination av dessa.

Utbildningsstyrelsen beviljar årligen Sametinget ett statsunderstöd för att producera läromedel för undervisning i samiska och undervisning på samiska. År 2011 höjdes anslaget till 290 000 euro. Tills vidare har man producerat material främst för den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen. Merparten av materialet har utarbetats för undervisning i samiska och för undervisning på nordsamiska. Produktionen av material på enaresamiska har ökat, men material på skoltsamiska har tills vidare producerats i ringa omfattning. Vid sidan av de ringa ekonomiska resurserna har bristen på översättare och författare varit ett problem.⁴³⁷

Bristen på behöriga ämneslärare och på goda läromedel som bygger på den samiska kulturen kan således fortfarande anses vara en utmaning. Den undervisning i samiska som börjar i dagvården borde systematiskt kunna fortsätta genom hela grundskolan.⁴³⁸

Utbildnings- och forskningsverksamhet beträffande de samiska språken bedrivs vid universiteten i Uleåborg, Rovaniemi och Helsingfors. Uleåborgs universitet har en specialuppgift inom utbildning och forskning beträffande samiska och samisk kultur. *Giellagas-institutet* vid Uleåborgs universitet har som uppgift att utbilda forskare och sakkunniga samt ämneslärare i samiska språk och samisk kultur. Hösten 2011 infördes huvudämnesstudier i enaresamiska vid Uleåborgs universitet.⁴³⁹ Öppna universitetet vid Lapplands universitet anordnar i samarbete med Sameområdets utbildningscentral *Davvi*-studier avsedda för unga och vuxna från samernas hembygdsområde. Det är möjligt att avlägga ämnesstudier i nordsamiska även på webben under läsåret 2012 – 2013.⁴⁴⁰ I januari 2012 ordnades den första disputationen på samiska vid Helsingfors universitet.⁴⁴¹

Tillgång till information och kulturverksamhet

Sameorganisationerna har betonat att man fortsättningsvis bör fästa uppmärksamhet vid tillgången till kulturtjänster på samiska. Samiska är ett levande språk som också används av unga.

Samiskspråkig radio och tv är centrala nyhetsförmedlare eftersom det inte finns någon samisk press. Viktiga program är radioprogrammen på Yle Sámi Radio och de samiska tv-nyheterna Oddasat, samt barnprogrammet Unna Junná, som i huvudsak sänds på nordsamiska. Tv- och radioprogram har sänts på webben sedan 2007. Syftet med den samiska radion är att skapa intressanta webbtjänster och särskilt att nå unga genom detta.⁴⁴²

Behovet av program, böcker, tidningar och webbplatser på samiska för samiska unga lyftes fram i en utredning som barnombudsmannens byrå gjorde 2008. Även i stimulansprogrammet för samiska språket konstateras behovet att utöka det samiska programutbudet genom att göra det samiskspråkiga barnprogrammet permanent samt genom att producera och sända ungdomsprogram i tv på olika samiska språk.⁴⁴³

Syftet med presstöd är att stödja dagstidningar och webbpublikationer som ges ut bland annat på samiska.⁴⁴⁴

I juni 2011 beviljade statsrådet dagstidningen Lapin Kansa ett stöd på 50 000 euro för produktion och publikation av nyhetsmaterial på samiska. I januari 2012 inledde Lapin Kansa ett försök under vilket tidningen dagligen publicerar nyheter och andra artiklar på nordsamiska. Materialet på samiska publiceras både i den tryckta tidningen och i dess webbversioner.⁴⁴⁵

Enligt justitieministeriets uppgifter har tidningen *Metsästäjä* börjat publicera artiklar på samiska år 2013. Artiklar på samiska har också publicerats av lokaltidningarna *Enontekiön Sanomat* och *Sompio*, som utkommer i Sodankylä.⁴⁴⁶

Det har skett framsteg i den samiskspråkiga kulturverksamheten under de senaste åren. Exempelvis Finlands filmstiftelse beviljade sommaren 2012 för första gången stöd för produktion av filmer på samiska.⁴⁴⁷ På sommaren 2012 utgavs den första cd-skivan med rap på nordsamiska.⁴⁴⁸

Sametinget har betonat att man i anslutning till den aktuella strukturförändringen inom kommunalförvaltningen ska beakta samernas språkliga rättigheter och deras rätt att som urfolk utveckla sitt språk och sin kultur i samernas hembygdsområde. Enligt Sametinget kan kommungränserna i samernas hembygdsområde inte ändras utan en bedömning av de konsekvenser, som åtgärderna skulle medföra för det samiska språket och kulturen samt för förutsättningarna att bedriva samernas traditionella näringar. I den reform som planerats skulle tillgången till samisk service och samernas språkliga rättigheter i Enontekis, Utsjoki och Sodankylä kommuner försämrats.⁴⁴⁹

9.2 Teckenspråk

Av statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen som gavs 2009 framgick bland annat att det inte finns tillräckligt många utbildade tolkar i teckenspråk. På grund av att det inte finns tolkar och tolkutbildning i finlandssvenskt teckenspråk blir de finlandssvenska teckenspråkiga tvungna att lära sig finskt teckenspråk.⁴⁵⁰

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt betänkande om språkberättelsen från 2009 att stärkandet av teckenspråkets ställning inom olika samhällssektorer kräver en utredning. Dessutom borde de viktigaste lagarna finnas tillgängliga också på teckenspråk.⁴⁵¹

Enligt de uppgifter som justitieministeriet fått har man hösten 2012 tagit initiativ till att översätta den första lagtexten (lagen om tolkningstjänst för handikappade personer) till teckenspråk.⁴⁵²

I statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram ingår punkter om teckenspråkigas rättigheter. Ett mål är att FN:s konvention om handikappades rättigheter ska ratificeras under regeringsperioden.⁴⁵³ Enligt teckenspråkiga är konventionen viktig med tanke på deras språkliga rättigheter, eftersom den är det första internationella avtal där teckenspråk erkänns som ett självständigt språk. Verkningarna av ratificeringen av konventionen sträcker sig till många sådana livsområden som varit viktiga för teckenspråkiga döva i Finland: tillgänglighet, yttrandefrihet, information, användning av teckenspråk i undervisning för döva samt kultur och fritid.⁴⁵⁴

Finlands Dövas Förbund rf och Forskningscentralen för de inhemska språken (nuvarande Institutet för de inhemska språken) utgav 2010 det språkpolitiska programmet för teckenspråken i Finland, i syfte att stärka det finska och finlandssvenska teckenspråkets ställning. I programmet ges många rekommendationer till åtgärder för lagstiftare, myndigheter och andra aktörer.⁴⁵⁵

I det betänkande som arbetsgruppen ”Teckenspråkigas språkliga rättigheter” gav ut år 2011 behandlas den centrala lagstiftningen och praxisen. Förverkligandet av teckenspråkigas språkliga rättigheter gäller alla livsområden – språk, kultur och identitet. Enligt arbetsgruppen är det viktigt att myndigheterna är medvetna om teckenspråk och dess betydelse för den språkliga och kulturella gemenskapen, att teckenspråksgemenskapen får större delaktighet i det beslutsfattande som gäller den samt att ett kontinuerligt samarbete bedrivs över förvaltningsområdenas gränser.⁴⁵⁶ I praktiken har man försökt öka samarbetet bland annat genom att en representant för de teckenspråkiga har utsetts till permanent sakkunnig vid delegationen för språkärenden för mandatperioden 2012–2015.

Bestämmelser om teckenspråk ingår i speciallagstiftning för olika förvaltningsområden. Enligt Finlands Dövas Förbund skulle det behövas en särskild lag om teckenspråk för att de teckenspråkigas språkliga rättigheter bättre ska beaktas bland annat vid lagberedningen. Enligt regeringsprogrammet ska förverkligandet av teckenspråkigas språkliga rättigheter förbättras och möjligheten att stifta en teckenspråkslag kommer att utredas. En sådan utredning pågår som bäst vid justitieministeriet.⁴⁵⁷

Kunskap och information om de språkliga rättigheterna

Det har inte skett någon märkbar förändring i antalet teckenspråkiga jämfört med 2008. Sedan hösten 2008 har det varit möjligt att byta sitt modersmål till teckenspråk i befolkningsregisteruppgifterna. Denna ändring har dock inte vunnit popularitet i den teckenspråkiga gemenskapen, utan antalet teckenspråkiga är fortfarande mycket litet i den nämnda statistiken. De teckenspråkiga känner inte till sina språkliga rättigheter särskilt väl. Gemenskapens medvetenhet om sina egna rättigheter borde ökas och detta borde skötas genom information på teckenspråk. Teckenspråkiga skulle också behöva mera kunskap om hur de ska göra för att få de tjänster som de har rätt till.⁴⁵⁸

Inom den offentliga förvaltningen är det fortfarande ont om information på teckenspråk. Det material som myndigheterna har producerat är ofta föråldrat och inte heller i statsförvaltningens nya tjänster uppmärksammas nödvändigtvis alltid de teckenspråkigas behov. I vissa kommuner har man emellertid förbättrat informationen på teckenspråk på nätet på sistone. Exempelvis kommunerna i huvudstadsregionen håller på att bygga upp en teckenspråkig version av valda delar av portalen *Helsinginseutu.fi*.

Den allmänna attityden och större medvetenhet har stor betydelse när det gäller att förbättra de teckenspråkigas språkliga rättigheter. Organisationerna har under senare år allt livligare hållit kontakt med myndigheter och politiska beslutsfattare och på en del områden känner man bättre än tidigare till teckenspråken.

Serviceutvecklingen är dock splittrad och de teckenspråkigas frågor uppfattas fortfarande ofta som enbart handikappfrågor. Exempelvis vid lagstiftningsreformprojekten inom social- och hälsovården under de senaste åren har de teckenspråkigas rättigheter indirekt beaktats genom definitionen av handikapp.⁴⁵⁹

Ett viktigt framsteg har enligt de teckenspråkiga varit ändringen av medborgarskapslagen och den utredning om att ta med teckenspråk i de allmänna språkexamina som denna gett upphov till. Enligt medborgarskapslagen kan en förutsättning för att bevilja finskt medborgarskap åt en utlänning vara nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i finska eller svenska, men som ett alternativ beaktas nu även motsvarande kunskaper i finskt eller finlandssvenskt teckenspråk.⁴⁶⁰

I flera utredningar och dokument på programnivå har teckenspråk och dess användning beaktats på allmän nivå, till exempel utgående från hinderlöshet och tillgänglighet. Ibland kan frågorna stanna i planeringsskedet eller bara vara engångsinsatser. Det vore viktigt att omsorgsfullt planera även resurserna för att förverkliga dessa planer. Dessutom behövs djupgående språk- och kulturkunskap, som de teckenspråkigas egen språkgemenskap bäst kan erbjuda.⁴⁶¹

Den kommunreform som bereds som bäst oroar de teckenspråkiga eftersom kommunernas praxis varierar till exempelvis när det gäller information på teckenspråk. Också det ekonomiska stödet från kommunerna har minskat.

I vissa allmänna bibliotek har man på initiativ av enskilda kommuninvånare ordnat sagostunder på teckenspråk i samarbete med organisationerna.

Enligt Finlands Dövas Förbund har oron för teckenspråkiga barns rätt till ett eget språk och en egen kultur ökat inom den teckenspråkiga gemenskapen. Familjerna får inte alltid tillräckligt mångsidig information som stöd för sina beslut om språkanvändningen. Då implantat i inreörat har blivit vanligare får hörande föräldrar information om rehabilitering av hörsel och tal, men man berättar inte alltid om teckenspråk eller rekommenderar användning av teckenspråk. Fastän familjen på egen hand skulle skaffa information och ansöka om undervisning i teckenspråk beviljas den inte nödvändigtvis. Man har understrukit att barnet och familjen borde höras bland annat vid ordnandet av dagvård och utbildning. Familjen borde få fatta beslut om valet av språk.⁴⁶²

År 2012 inleddes ett nytt treårigt projekt Kuuloavain.fi för föräldrar med hörselskadade barn, för vilket organisationerna med gemensamma krafter producerar information och erbjuder kamratstöd.⁴⁶³

Undervisning och forskning

Jyväskylä universitet beviljades 2009 ett särskilt uppdrag som gäller utbildning och forskning i teckenspråk. Som en följd av detta grundades ett centrum för teckenspråk vid Jyväskylä universitet vid institutionen för språk i februari 2010, och professuren i finskt teckenspråk blev permanent 2011.⁴⁶⁴

Genom den lagändring gällande Institutet för de inhemska språken som trädde i kraft i början av 2012 placerades en forskare i teckenspråk vid Finlands Dövas Förbund, medan forskare i samiska och romani i sin tur placerades vid universiteten. Riksdagens kulturutskott har utgått från att situationen följs upp.⁴⁶⁵

Finlands Dövas Förbund har framfört att det är sannolikt att största delen av de barn som använder teckenspråk studerar inom den allmänna undervisningen med hjälp av tolk eller assistent, vilket inte svarar mot en teckenspråkig inlärningsmiljö. Hösten 2012 fick Utbildningsstyrelsen i uppdrag att göra en kartläggning över antalet elever inom den grundläggande utbildningen som använder teckenspråk och om hur deras undervisning är ordnad. Efter kartläggningen kunde

man utvärdera ändamålsenligheten i de utvecklingsbehov som framförs i det språkpolitiska programmet för teckenspråk, exempelvis behovet av ambulera teckenspråklärare.

Dagvården har överförts till undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde och blivit en del av småbarnsfostran. I den nuvarande dagvårdslagen beaktas inte teckenspråk som ett språk. I samband med att lagen om småbarnsfostran stiftas kommer man enligt Finlands Dövas Förbund att diskutera möjligheterna att inkludera teckenspråk i lagen.⁴⁶⁶

Tolkning och översättning

Frågor som gäller rättstolkning har diskuterats sedan 2010, när genomförandet av direktivet om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (tolkningsdirektivet) har diskuterats. Rätt till tolkning för dem som använder teckenspråk ingår i rättstolkning som helhet. Diskussioner om innehållet i specialyrkesexamen för rättstolkning förs mellan Finlands Dövas Förbund och Utbildningsstyrelsen.⁴⁶⁷

Genom lagen om tolkningstjänst för handikappade personer som trädde i kraft i september 2010 (nedan *tolkningstjänstlagen*) har ansvaret för att ordna tolkningstjänst överförs från kommunerna till staten – i praktiken till Folkpensionsanstalten, som köper tjänsterna av serviceproducenter som konkurrensutsätts. Syftet med överföringen av ansvaret för tolkningstjänsterna var bland annat att förbättra tillgängligheten på tolkningstjänster och jämlikheten i tillgången på tjänster för dem som behöver tolkning samt att förenhetliga praxis i hela landet.⁴⁶⁸

Tolkningstjänstlagen har förbättrat tillgången på tolkningstjänster eftersom den innehåller mera omfattande rättigheter än tidigare till tolkning på utlandsresor samt möjlighet att använda tolkning på distans.

Enligt de uppgifter justitieministeriet fått fungerade tolkningen på distans ännu inte vid utgången av 2012. Våren 2012 grundades ett samarbetsforum för tolkningstjänster vid FPA där organisationerna för alla de klientgrupper som definieras i tolkningstjänstlagen är representerade.⁴⁶⁹

Enligt de teckenspråkiga har det gått långsamt att skapa ett nytt servicesystem och FPA:s information har inte alltid nått dem som använder tjänsterna. Material på teckenspråk har producerats bara om de vanligaste ämnena, men inte om mer detaljerad handledning. Det finns mindre material på finlandssvenskt teckenspråk än på finskt teckenspråk.⁴⁷⁰

Bland teckenspråkiga har man oroats över bland annat att de kvalitativa skillnaderna i tolkningstjänsterna ökar. Klienternas möjlighet att få en tolk som motsvarar deras modersmål och individuella behov förverkligas inte alltid. I praktiken kan klienten bli tvungen att anlita en tolk som inte förstår hans eller hennes tecknande, eller så kan tolkens tecknande vara sådant att klienten inte förstår det. De klienter som använder finlandssvenskt teckenspråk erbjuds ofta tolkning på finskt teckenspråk. Enligt Finlands Dövas Förbund borde kriterier som gäller den språkliga kvaliteten utöver tolkningstjänsterna granskas också då kommunerna utlokaliserar sina uppgifter eller gör upphandlingar.⁴⁷¹

Teckenspråksnämnden har fäst uppmärksamhet vid de teckenspråkiga texternas och tjänsternas kvalitet. Med teckenspråkiga texter avses nyheter, meddelanden, pjäser, böcker, dikter eller andra motsvarande verk, som kan ses som levande föreställningar eller videoupptagningar. Teckenspråksnämnden har på uppdrag av FPA utarbetat kriterier för att bedöma kvaliteten på översatt text med tanke på översättningar av webbplatser till teckenspråk. Avsikten är att utveckla dessa kriterier till mera allmänna kvalitetsdirektiv för dem som sammanställer texter på teckenspråk.

I Finland finns en liten grupp skickliga personer som har finskt teckenspråk som modersmål och som gör översättningar och tolkningar och ibland också sammanställer texter direkt på teckenspråk. När det gäller finlandssvenskt teckenspråk är situationen dock sämre. Det finns

knappt några utbildade översättare eller översättare som meriterat sig genom arbete och endast få tolkar. Genom samarbete mellan flera personer har man dock kunnat göra högklassiga översättningar. Ett exempel på detta är de översättningar av veckomässan (de centrala delarna i nattvardsgudstjänsten) samt formulären för dop och begravning som 2009 och 2011 gjordes som kyrkostyrelsens översättningsarbete.⁴⁷²

Kyrkostyrelsen har satsat mycket på översättning av finskt teckenspråk och detta arbete har varit exceptionellt uttryckligen på grund av sin höga kvalitet. Åren 1999–2012 översattes de viktigaste texterna i kyrkohandboken och delar av Bibeln, och också psalmer har översatts. De texter på teckenspråk som gjorts vid kyrkostyrelsen är nu en del av litteraturen på finskt och finlandssvenskt teckenspråk. Översättningsarbetet avslutades 2012, men man hoppas på en fortsättning den närmaste framtiden.

Folkhögskolan för döva (Kuurojen Kansanopisto) har med stöd av kommunikationsministeriet 2009–2012 ordnat fyra kurser i teckenspråk på nätet (*Viittomakieli verkossa*). Kurserna har riktat sig till personer som har finskt eller finlandssvenskt teckenspråk som modersmål och som sammanställer texter på teckenspråk för webben. Kurserna har fått mycket positiv respons.

Enligt Teckenspråksnämnden finns det överhuvudtaget inget undervisningsmaterial för finskt eller finlandssvenskt teckenspråk som modersmål, och också för teckenspråk som främmande språk finns endast material på nybörjarnivå. Det finns därför stora skillnader i språkkunskaper bland annat bland dem som utbildas till tolkar i teckenspråk, och innehållet i modersmålsundervisning för teckenspråkiga elever är mycket brokigt. Många skolor erbjuder inte undervisning i teckenspråk. Förhoppningen är att det korpus- och medborgarordboksprojekt som inleddes 2013 ska inleda en ny era i forskningen i teckenspråk och produktionen av studiematerial.⁴⁷³

Tillgång till information och kulturverksamhet

Teckenspråkigas tillgång till information om samhällsfrågor har knappt blivit lättare under senare år trots att datateknikens utveckling gör det möjligt för den teckenspråkiga gemenskapen att hålla kontakt sinsemellan på teckenspråk till exempel via mobil, bilagor till e-post och sociala medier.

Yles programutbud på teckenspråk har inte ökat under de senaste fyra åren. Yle har ändå gjort försök att referera idrottstävlingar på teckenspråk på sin webbplats. Hösten 2012 inleddes ett försök med att tolka riksdagens frågetimme till teckenspråk i form av en timme långa direktsändningar.⁴⁷⁴

I den utredning om barns språkförhållanden och välbefinnande som barnombudsmannens byrå publicerade 2012 fäste man uppmärksamhet vid att det inte alls finns någon produktion av barnprogram på teckenspråk. Våren 2012 inlämnades också ett skriftligt spørsmål till riksdagen om teckenspråkiga barns rätt till programutbud på sitt eget språk.⁴⁷⁵

På Nationaloperan visades 2011–2012 enstaka föreställningar som tolkades till teckenspråk. Från och med 2009 har den 12 februari varje år uppmärksamats som Teckenspråkens dag, då också Finlands Dövas Förbunds utmärkelse Årets teckenspråksbragd delas ut.⁴⁷⁶

Utmärkelsen Årets teckenspråksbragd 2012 gavs till Finlands Nationalopera.⁴⁷⁷

De åtgärder som nämns i berättelsen för 2009, grundandet av ett teckenspråksbibliotek och en reform av lagstiftningen om likabehandling, har ännu inte slutförts.⁴⁷⁸

Finlandssvenskt teckenspråk

Enligt de teckenspråkiga är det finlandssvenska teckenspråkets ställning allt mer hotad. Man har uppskattat att det finlandssvenska teckenspråket försvinner inom tio år om inte snabba och

effektiva åtgärder vidtas. För att återuppliva och upprätthålla språket krävs brådskande åtgärder, långsiktighet och engagemang av myndigheterna. Det har ansetts viktigt att uppgöra en språkstrategi för teckenspråk. Finlands Dövas Förbund rf och Finlandssvenska teckenspråkiga rf har tillsammans tagit initiativ till att starta ett program för att återuppliva det finlandssvenska teckenspråket.⁴⁷⁹

De största olägenheterna är fortfarande att undervisning i finlandssvenskt teckenspråk erbjuds endast sporadiskt och tolkutbildning saknas helt. Bristerna på undervisningssidan har uppgetts vara lika allvarliga som 2008. För att jämlikheten ska förverkligas behövs åtgärder för att trygga de finlandssvenska teckenspråkiga barnens skolgång på finlandssvenskt teckenspråk.⁴⁸⁰

Det har förts fram att finlandssvenska teckenspråkiga har blivit tvungna att flytta till Sverige på grund av studierna. Användning av finskt teckenspråk i skolan tryggar inte rättigheterna för de elever som använder finlandssvenskt teckenspråk. Också familjer med barn som använder teckenspråk borde få undervisning i finlandssvenskt teckenspråk.⁴⁸¹

Det råder brist på tolkar som kan finlandssvenskt teckenspråk och svenska. De sista tolkarna utbildades 1990–1993.⁴⁸² I offentligheten har man också uppgett att många kommuner i stället för teckenspråkstolkar anställer assistenter, vars bristande kunskaper i teckenspråk påverkar barnens språkutveckling och gör det svårare för dem att delta i undervisningen och klara sig i klassrummet. De hörselskadade barnens individuella behov av tolkningen blir inte tillräckligt väl tillgodosett.⁴⁸³

Enligt föreningen *Finlandssvenska teckenspråkiga rf* känner de som använder finlandssvenskt teckenspråk inte tillräckligt väl till sina språkliga rättigheter och får inte heller tillräckligt med information om sina rättigheter. Föreningen har ordnat service via *Teckeneko*-webbtelevision, på sina egna text-TV-sidor och på sin webbplats. I vissa fall har föreningen skickat personliga meddelanden som textmeddelanden eller brev. Föreningen har också en medlemstidning som informerar om evenemang och service.

Enligt föreningen har myndigheternas information på teckenspråk i vissa avseenden förbättrats under de senaste åren. Exempelvis justitieministeriet har ordnat valinformation på de båda inhemska teckenspråken. Det finns också information om FPA:s tolkningstjänster på finlandssvenskt teckenspråk. Utöver det skulle det dock också behövas information om andra tjänster som FPA tillhandahåller. Inom projektet *Signwebb*, som genomfördes 2009–2012, har man informerat den offentliga förvaltningen om hur teckenspråkiga kan nå särskilt på Internet.

En positiv förändring jämfört med 2008 är att det finlandssvenska teckenspråket erkänns som ett eget språk i medborgarskapslagen.⁴⁸⁴ Detta är dock den enda lag där det finlandssvenska teckenspråket uttryckligen nämns.

Ett framsteg är också att båda teckenspråken, det finska och finlandssvenska, är representerade i den nuvarande teckenspråksnämnden.⁴⁸⁵

Inom hälsovården har attityderna till döva klienter i någon mån förbättrats. I vissa kommuner har telefonsystemet för tidsbeställning vållat problem, eftersom det inte kan användas av personer som använder texttelefon eller telefontolkning. Inom socialvården har man bättre beaktat finlandssvenska teckenspråkigas språkliga behov. Tolkning på finlandssvenskt teckenspråk har inom myndighetsverksamheten ordnats till exempel i samband med justitieministeriets valinformation. Allmänt taget fungerar tolkningstjänsterna nu bättre och mera jämlikt då FPA ansvarar för tjänsterna.⁴⁸⁶

Vid Helsingfors universitet färdigställdes 2012 en avhandling som delvis behandlar finlandssvenskt teckenspråk.⁴⁸⁷

9.3 Romani

Romani är ett hotat språk, vars användning har minskat betänkligt. Romani pratas inom gemenskapen, och språket har stor betydelse som stöd för den kulturella identiteten. Romerna i Finland talar en nordisk dialekt av romani, kalo. Enligt forskningsdata använder cirka 30–40 procent av den romska befolkningen romani i olika sammanhang, och mest används språket hemma samt med släktingar och vänner. Cirka 30 procent av romanibefolkningen anser sig prata romani bra.

Romerna utträttar i huvudsak sina ärenden på finska eller svenska. På den senaste tiden har den romska befolkningens intresse för att bevara och utveckla sitt eget språk dock ökat. Enligt delegationen för romska ärenden förutsätter bevarandet av det romska språket att romani stimuleras och att den vuxna romska befolkningens språkkunskaper ökas samt att undervisningen i romani för romska barn stärks.

I Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 konstaterades att barnens möjligheter att lära sig romani är en utmaning för den romska befolkningen. Språkundervisningen försvåras av hindren för lärarna att skaffa sig behörighet. Romani används dessutom endast i liten utsträckning i offentliga sammanhang.⁴⁸⁸

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt betänkande gällande 2009 års språkberättelse att arbetet för att bevara och stimulera den hotade romanin bör fortsätta utifrån riktlinjerna i Finlands politiska program för romer.⁴⁸⁹

I enlighet med statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram inleds genomförandet av det politiska programmet för romer (ROMPO). Särskilda åtgärder inriktas på att främja romernas utbildningsnivå och sysselsättning, lösa problemen med deras boende samt främja romska barns, ungas och familjers delaktighet.⁴⁹⁰

Finlands första politiska program för romer överlämnades till social- och hälsovårdsministeriet i december 2009. Programmet innehåller flera åtgärdsförslag för att förbättra romanins ställning och främja romernas språkliga rättigheter. Målet med programmet är att främja undervisningen i romani inom småbarnspedagogiken, stärka undervisningen i romani inom grund- och vuxenutbildningen samt stärka förverkligandet av romernas språkliga rättigheter genom att bland annat utveckla språklagstiftningen om romani och verkställandet av denna.⁴⁹¹ Enligt statsrådets principbeslut om riktlinjer för politiken avseende romer, som godkändes i december 2010, ska man bland annat främja åtgärder för att uppliva det romska språket och stärka dess ställning.⁴⁹²

I mars 2009 publicerades ett språkpolitiskt program för romani som innehåller rikligt med förslag på hur det romska språkets ställning kan förbättras och den romska befolkningens språkliga rättigheter förverkligas.⁴⁹³

Enligt delegationen för romska ärenden har verkställandet av de nuvarande författningarna gällande romani visat sig vara ineffektivt. Man borde utreda möjligheten att stifta en separat språklag för romani. Lagen skulle innehålla alla bestämmelser om romani och precisera bestämmelserna om forskning och undervisning i romani, utbildning av lärare i romani samt läromedelsproduktion och informationsförmedling på romani. Dessutom skulle lagen eventuellt öka den förpliktande naturen i fråga om utbud på romani.⁴⁹⁴

I den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012–2013 ingår en åtgärd enligt vilken man ska genomföra en utredning om tillgodoseendet av romernas grundlagstryggade språkliga rättigheter. Vid Justitieministeriet har man inlett arbetet med att utreda tillgodoseendet av romernas språkliga rättigheter.

Det romska språket har även tagits upp i Europarådets rekommendationer gällande verkställandet av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Europarådets ministerkommitté har rekommenderat att de finländska myndigheterna ska genomföra och utveckla innovativa strategier för att utbilda lärare i romani, utvidga produktionen av läromedel på romani och öka utbudet av romaniundervisning.⁴⁹⁵ En ökning av mängden undervisning i romani och

antalet medier på romani har även uppmärksammats i den internationella tillsynen av ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter.⁴⁹⁶

Undervisning och forskning

Bristen på kompetenta lärare i romani har varit en central utmaning för romaniundervisningen. Forskningen och undervisningen i romani överfördes till Helsingfors universitet från och med början av år 2012. Universitetsundervisning i romani är ett stort steg framåt, eftersom det möjliggör utexaminering av kompetenta lärare i romani i framtiden.

Vid Helsingfors universitet kan romani studeras endast som biämne. Enligt uppgifter som justitieministeriet har fått har studerande från andra universitet svårt att få studierätt för biämnesstudier i romani. Detta begränsar i synnerhet romernas jämlika möjligheter att studera romani och bli kompetenta lärare i romani. Det finns också ett behov av att fortbilda de nuvarande lärarna i romani och att förstärka lärarnas pedagogiska färdigheter. Man kunde stödja möjligheterna att studera romani och lärarnas kompetens till exempel genom att utveckla kursutbudet vid de öppna universiteten och möjligheterna till distansstudier.

Man har även påpekat att det behövs tillräckliga personalresurser inom universitetsforskningen och -undervisningen och att ämnets kontinuitet bör tryggas. Personalresurserna inom romanaforskning och språkvård har inte ökat, utan de två existerande forskartjänsterna har överförts från Institutet för de inhemska språken till Helsingfors universitet. Forsknings-, undervisnings- och utvecklingsresurserna för romani är mindre än för andra minoritetsspråk. Resurserna för språkvård och utveckling av romani borde tryggas vid Institutet för de inhemska språken – den romska språknämnden verkat i anslutning till institutet.

Endast en del av de romska barnen får undervisning i romani i anslutning till den grundläggande undervisningen. Utbildningsstyrelsen beviljar varje år ett separat statsunderstöd till de inrättningar som anordnar undervisning i romani inom den allmänbildande utbildningen. Förutsättningarna för att ordna undervisning i romani har förbättrats genom en förordningsändring, där den minsta gruppstorleken sänktes från fyra elever till två från och med början av år 2010.⁴⁹⁷

Enligt uppgifter som justitieministeriet har fått har undervisningen i romani inom den allmänbildande utbildningen ökat under de senaste åren. Till exempel fick 111 elever undervisning i romani i början av år 2007, medan motsvarande antal var 154 i början av år 2010 och 173 år 2011. Utbildningsstyrelsen har finansierat fortbildning för lärare i romani. Fortbildningen ordnades under en längre period åren 2009–2011. Totalt 17 personer genomgick utbildningen. Endast en liten del av deltagarna i utbildningen arbetar som lärare i romani på deltid.

Utbildningsstyrelsen har även stött stimuleringen av romanikunskaperna med hjälp av språkboverksamhet. Språkboverksamheten startades hösten 2009, och fram till år 2012 hade man inlett verksamhet på totalt 17 orter. Tyngdpunkten i språkboverksamheten ligger på muntlig användning av romani, och deltagarna kan vara i alla åldrar. Man har föreslagit att språkboverksamheten på romani borde utvidgas och etableras.

Utbildningsstyrelsen kan producera läromedel på romani som en del av de läromedel som utkommer i liten upplaga. Bristen på läromedelsförfattare som behärskar romani har dock i sin tur förhindrat en mer omfattande produktion. Bristen på undervisningsmaterial och litteratur på romani försvårar ytterligare undervisningen och användningen av romani. Dessutom skulle det behövas fack- och skönlitteratur på romani både för att stimulera språket och som stöd för språkstudier.

Enligt den information som justitieministeriet har erhållit kommer arbetsgruppen Konstens och kulturens tillgänglighet, som tillsatts av undervisnings- och kulturministeriet, att lägga fram åtgärdsförslag för att främja det romska språkets ställning och översättning av fack- och skönlitteratur till romani i sin slutrapport.⁴⁹⁸

Tillgång till information och kulturverksamhet

Rundradion har sedan år 1995 erbjudit romerna ett 15–20 minuter långt aktualitetsprogram i veckan, där ett kort nyhetsmontage på romani ingår. *Romano Mirits* är fortfarande det enda programmet som är avsett för romer. Programmet har inte utvecklats och programtiden har inte ökat. Det finns inga tv-program på romani.

Offentlig användning av romani i medierna ökar utvecklingen av den romska befolkningens språkidentitet och stärker det romska språkets ställning som bruksspråk även i privata sammanhang. Man lyssnar gärna på romani i radio. Det vore viktigt att stödja de tidskrifter som är riktade till den romska befolkningen i utvecklingen av innehållet på romani samt att stärka Yles programverksamhet på romani, till exempel genom att öka mängden aktualitetsprogram och barnprogram. I det här sammanhanget borde man även höra den romska befolkningen.

Efter år 2008 har det utkommit en översättning av katekesen och översättningar av delar av Nya testamentet på romani samt en ny romani-finsk ordbok. Utbildningsstyrelsen har även gett ut episk litteratur på romani, till exempel Armas Baltzars *Mustalais-Hermannin ja muita kertomuksia lapsille ja aikuisille* (2011) samt idématerial för studier i romani för barn i för- och grundskolåldern (*Köpi och Topi*, 2011). Under år 2013 färdigställs en nyordbok på romani. Boken innehåller cirka 3 500 nyord.

På minoritetsombudsmannens och barnombudsmannens webbplatser har de centrala delarna översatts till romani. Materialet om riksdags- och kommunalval på justitieministeriets webbplats har också översatts till romani.

Utöver att handböckerna *Lue lapsen kanssa* och *Kasva lapsen kanssa* har kommit ut, har social- och hälsovårdsministeriet gett ut två nya delar i den finsk-romska serien om småbarnsfostran, som är avsedd för romska föräldrar: *Harjaa hampaat lapsen kanssa* år 2009 och *Liiku lapsen kanssa* år 2011.⁴⁹⁹

9.4 Några andra språkgruppers synpunkter på sina språkförhållanden

Ryska

Ryskspråkiga är den största invandrargruppen i Finland. I en rapport från *förbundet Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto* konstateras att de ryskspråkigas andel av alla som har ett främmande språk som modersmål i Finland är cirka 24 procent. De ryskspråkiga invånarna i Finland är geografiskt sett koncentrerade till större kommuner. Ryskspråkiga i små kommuner finns mest i närheten av östgränsen.⁵⁰⁰

Inställningen till ryskspråkiga har förbättrats en aning i Finland under de senaste åren. De negativa attityderna till ryskspråkiga försvårar dock fortfarande integreringen i det finländska samhället, vilket bland annat leder till marginalisering. Man kan även observera regionala skillnader i inställningen till ryskspråkiga. I östra Finland är nivån på ryskspråkiga tjänster ganska god, och man studerar även det ryska språket mer aktivt.

I Finland finns över hundra ryskspråkiga organisationer, och de är viktiga med tanke på ryskspråkiga personers deltagande och tillgång till information. Spektrumet av tjänster som organisationerna producerar är mycket brett, och de samarbetar även med myndigheter. Kulturella

skillnader, brist på information och svaga kunskaper i finska kan hindra de ryskspråkiga invånarna från att söka sig till de offentliga tjänsterna, och därför har den tredje sektorns roll framhävt när det gäller att tillhandahålla särskilt stöd inom i synnerhet social- och hälsovårdsområdet. Organisationernas arbete bygger i huvudsak på frivilligverksamhet. Bland annat brist på finansiering försvårar upprätthållandet och utvecklingen av organisationernas verksamhet.⁵⁰¹

Mängden social- och hälsovårdstjänster för ryskspråkiga har i viss mån ökat jämfört med år 2008. Tack vare systemet med husläkare kan en klient till exempel välja en läkare eller skötare som talar det egna modersmålet.

Antalet familje- och ungdomstjänster för ryskspråkiga har också ökat. På små orter är det fortfarande ont om tjänster på ryska. Det förekommer även problem vid kontakttolkning, och man får inte nödvändigtvis alltid tag på en tolk i brådskande fall.

Tillgången på information och tjänster på ryska för specialgrupper, till exempel handikappade, äldre och långtidssjuka, har förbättrats en aning jämfört med år 2008, vilket framför allt beror på de ryskspråkiga föreningarnas aktivitet. Handböcker om tjänster för handikappade har till exempel översatts till ryska. Information till specialgrupper är dock fortfarande svårare än vanligt.

I synnerhet i stora städer har man under de senaste åren grundat rådgivningstjänster på ryska för invandrare, men de sköts fortfarande i huvudsak genom lokala projekt.

Enligt förbundet Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto borde personalen med kunskaper i ryska och informationen på ryska öka hos myndigheterna. Ryskspråkiga tjänster och information om dessa planeras i allt större utsträckning också på kommun- och stadsnivå.

Det förekommer fortfarande ganska lite *undervisning i ryska* i Finland. Efter år 2008 har man emellertid försökt öka framför allt undervisningen i ryska som främmande språk. Undervisningsutbudet i ryska i grundskolorna och gymnasierna har ökat en aning och mängden undervisning i ryska som modersmål har också ökat. Den finsk-ryska skolan i Helsingfors och Itä-Suomen koulu är de enda läroanstalterna som är inriktade på undervisning i ryska.

Undervisningen i ryska försvåras av den låga motivationsnivån bland studerandena och av att lektionerna placeras utanför skoltid. I synnerhet på mindre orter ordnas modersmålsundervisningen i ryska ofta på annat håll än i elevens egen skola. Undervisningsgrupperna består ofta av elever i olika åldrar och på olika nivåer. Dessutom råder det brist på yrkeskunniga lärare i ryska och på undervisningsmaterial som lämpar sig för språkundervisning.

Under de senaste åren har man startat olika projekt för att främja undervisningen i ryska. Till exempel har undervisningsväsendet i Åbo sedan år 2008 fått finansiering av Utbildningsstyrelsen för att utveckla nya inlärningsmiljöer för ryska. Det blir också vanligare med studier i ryska vid Aalto-universitetet.⁵⁰²

Man har velat öka undervisningen i ryska i synnerhet i östra Finland. Man har föreslagit att kommunerna ska kunna få anslag för att till exempel utarbeta en språkstrategi.⁵⁰³

Yle tillhandahåller dagligen nyheter på ryska på internet och i radio, och bolaget har börjat sända tv-nyheter på ryska i maj 2013.⁵⁰⁴

Rysk litteratur översätts nu i större utsträckning till finska. Litteraturen främjas även med hjälp av till exempel ryskspråkiga litteraturorganisationer. Ryskspråkiga tidskrifts- och tidningshus som verkar i Finland, till exempel *Novosti Helsinki* och *Mosaiikki ry*, är fortfarande viktiga med tanke på tillgången till information för de rysktalande.

Estniska

Den estniska inflyttningen till Finland har ökat sedan 1990-talet. Esterna i Finland är oftast arbetsbaserade invandrare.⁵⁰⁵

Enligt *förbundet Suomen Virolaisten Liitto* är esternas kunskaper i finska i allmänhet sämre än man tror. Det är svårt att uträtta ärenden hos myndigheterna och följa de rättsliga normerna. Esternas kunskaper om det finländska samhället är ofta ytliga, och de har begränsade möjligheter till stimulans och deltagande på det kulturella eller bildningsrelaterade området. Esternas anpassning till det finländska samhället påverkas för sin del av det sätt på vilket man i Finland beaktar esterna och det estniska språket. Service på estniska skulle behövas i synnerhet inom kommunernas rådgivning för invandrare.

Ett viktigt sätt att få information är estniska TV-kanaler och webbtidningar. På en del orter i Finland finns estnisk föreningsverksamhet, men aktiv organisationsverksamhet på estniska saknas till exempel i huvudstadsregionen. Några föreningar får verksamhetsbidrag av kommunerna, men de estniska föreningarna har inga egna lokaler eller anställda arbetstagare. De landsomfattande estniska föreningarnas samarbetsorganisation *Suomen virolaisten liitto ry* har försökt stödja grundandet av lokala föreningar och verksamheten inom dessa. Förbundet har gett ut Finlands enda tryckta tidskrift på estniska, *Binokkel*. Utgivningen av tidskriften har byggts på frivilligverksamhet, och den ges inte ut just nu eftersom finansieringen saknas.

I Helsingfors finns den estniska körföreningen Siller ry. Hösten 2012 inledde det privata tvåspråkiga daghemmet Anni sin verksamhet, som sker på estniska och finska.

I Finland finns även finskspråkiga vänföreningar för Estland och takorganisationer för dessa. De finskspråkiga organisationernas verksamhet är dock avsedd för finsktalande. De finskspråkiga vänorganisationerna upprätthåller Estlandscentret *Eesti Maja* i Helsingfors, där föreningarna *Tuglas-seura*, förbundet *Suomen Viro-yhdistysten liitto* och Estniska institutet i Finland verkar.

Minoritetsombudsmannens byrå har publicerat en estnisk version av sin webbplats. FPA lät år 2012 översätta några broschyrer till estniska. Broschyerna finns tillgängliga på webbplatsen. Informationen på estniska på myndigheternas webbplatser är i övrigt sporadisk. Esterna har stort behov av att få information i Finland, men de är svåra att nå. Enligt förbundet *Suomen Virolaisten liitto* skulle det i Finland behövas en estnisk mediapublikation som kommer ut regelbundet.

Hos myndigheterna kan ärenden uträttas med hjälp av en tolk. Enligt uppgifter som justitieministeriet har fått fungerar tolkningen i praktiken dåligt, eftersom ester antas förstå finska. Exempelvis under förundersökningar sörjer man relativt sällan för tolkning till estniska. Ibland har den misstänkte erbjudits en annan polis som tolk, trots att polisen i fråga har svaga kunskaper i estniska.

Ofta finns ingen tolk tillgänglig inom skäligen tid, vilket kan leda till att den misstänkte avstår från sin rätt till tolkning. Risken att bli missförstådd är stor i synnerhet vid brottsundersökningar och i juridiska ärenden.

Esterna har upplevt att det är besvärligt att uträtta ärenden inom socialvården. Det har förekommit svårigheter till exempel när det gäller tidsbokning till de sociala myndigheternas mottagning.⁵⁰⁶

Jiddisch

Enligt en uppskattning av Helsingfors judiska församling finns det 200–300 personer med kunskaper i jiddisch i de judiska samfundet i Helsingfors och Åbo. De är till största delen äldre personer. Kunskaperna i jiddisch begränsar sig ofta till förmåga att förstå, tala och läsa. Majoriteten av personerna med kunskaper i jiddisch har svenska som huvudspråk.

Man har fäst större uppmärksamhet vid jiddischundervisningen och kulturverksamheten på jiddisch sedan början av 2000-talet, då sällskapet *Idishe vort* grundades i det judiska samfundet

i Helsingfors. Tidigare upprätthölls till exempel sångtraditionen på jiddisch av Judiska sångföreningen, som fortfarande är verksam under namnet *Hazamir*. På 2000-talet ordnade sällskapet *Idishe vort* grund- och fortsättningskurser i jiddisch och upprätthöll samtalsgrupper. Verksamheten fick stöd av Utbildningsstyrelsen. Samtalsgruppen är fortfarande verksam. Sällskapets teaterverkstad framförde en pjäs på jiddisch åren 2006–2008. Teaterverkstaden fick stöd av flera fonder, till exempel Svenska kulturfonden och Centralkommissionen för konst. För närvarande är en ny pjäs under arbete.

De judiska samfunden har ingen publiceringsverksamhet eller annan medieverksamhet på jiddisch. Personer som är intresserade av jiddisch har möjlighet att läsa utländska webbtidningar och följa med magasinprogram på jiddisch via internet. Jiddisch kan även studeras på Helsingfors universitet och vid ett medborgarinstitut.

Jiddisch som talat språk håller på att försvinna i Finland. Kulturarvet på jiddisch har dock även i fortsättningen en betydelse för den judiska identiteten, vilket innebär att man kommer att studera och utöva språket. I judiska skolan lär man inte ut jiddisch som språk på samma sätt som (modern) hebreiska. Sånger på jiddisch ingår dock i undervisningsprogrammet i musik, och de östeuropeiska judarnas kultur och historiska skeden ingår i undervisningen i historia. De unga känner till och använder några ord på jiddisch. Kunskapen om jiddisch skulle dock kunna ökas.

Läsåret 2002–2003 uppmärksammades jiddisch med ett temaår i judiska skolan, och ett nytt projekt av motsvarande slag har diskuterats. Personer som talar jiddisch har inga språkliga behov i fråga om till exempel tillgången på tjänster.⁵⁰⁷

Karelska

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt betänkande om 2009 års språkberättelse att i nästa språkberättelse bör också karelskans status belysas.⁵⁰⁸

Det karelska språkets synlighet har ökat under de senaste åren. Behovet av att stimulera språket har lyfts fram både i den nationella debatten och på transnationell nivå.⁵⁰⁹ I november 2009 inkluderades karelska i tillämpningsområdet för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Karelska nämns nu uttryckligen som ett territoriellt obundet språk i förordningen.⁵¹⁰

Karelska talas på två staters områden, i Ryssland och Finland. Karelska och dess föregångare fornkarelska har talats i det finländska territoriet i 1 200 år. I Finland är karelska ett autoktont språk, det vill säga ett språk som härstammar från ett specifikt område, och det har talats lika länge som finska.⁵¹¹ Karelska är det språk som är närmast besläktat med finska. Karelska delas in i tre huvuddialekter: egentlig karelska, livvi eller aunus och lyydi. Hörnstenarna i de karelsktalandes identitet är det egna språket, den ortodoxa tron och den karelska kulturen, som bygger på den karelska folkdiktningen.⁵¹²

Trycket på att smälta samman med majoritetsbefolkningen ledde efter andra världskriget till att det karelska språket inte längre överfördes till nästa generation, och språket blev starkt hotat.⁵¹³ I ryska Karelen har karelska redan stimulerats i ett tjugotal år. I Finland började man stimulera karelska på 1990-talet.⁵¹⁴

Merparten av dem som talar karelska är två- eller trespråkiga. Utöver karelska använder de finska och ryska. Efter år 2004 har antalet finsk-karelska talare minskat avsevärt, men andelen invandrarkareler har å andra sidan ökat. Ryska kareler har kommit till Finland genom arbetsbaserad invandring. Största delen av de karelsktalande bor i huvudstadsregionen och i stadscentra. Endast ungefär en tredjedel av dem bor i östra Finland.⁵¹⁵

Det finns ingen information om den nuvarande åldersstrukturen bland de personer som talar karelska. Man antar att karelska i Finland i första hand talas av äldre människor. Det finns dock

även en avsevärd mängd yngre kareler som använder karelska ibland eller åtminstone förstår språket bra eller ganska bra.⁵¹⁶

Det karelska språkets ställning i Finland undersöktes åren 2010–2012 inom projektet *Eldia – europeisk språkdiversitet för alla*, som finansieras av Europeiska unionen. Resultaten av projektet visar att majoriteten av alla karelskspråkiga anser att en nyckelfråga när det gäller att bevara och stimulera språket är att skapa, upprätthålla och utveckla språkkunskaper hos barnen. Det behövs även läroböcker och litteratur, i synnerhet barnlitteratur. Finländare som talar karelska har mångsidig sakkunskap av det slag som behövs för att stimulera språket.⁵¹⁷

Myndigheternas attityder gentemot karelska har blivit mer positiva efter år 2009. För en effektivare stimulering av det karelska språket och den karelska kulturen har talrika förbättringsåtgärder vidtagits. Sedan år 2009 har det funnits en professur i det karelska språket och den karelska kulturen vid Östra Finlands universitet.⁵¹⁸

Sedan år 2011 har man kunnat ange karelska som sitt modersmål i befolkningsdatasystemet, som upprätthålls av Befolkningsregistercentralen. Justitieministeriet började från och med riksdagsvalet våren 2011 publicera valannonseringarna också på karelska. Undervisnings- och kulturministeriet samt Centralkommissionen för konst har sedan början av år 2010 beviljat betydligt fler projektunderstöd för språkstimulerande verksamhet. I och med att atmosfären har förändrats har även stiftelser, fonder och donatorer ökat sina understöd.

Den reform som har störst inverkan på språkets ställning i framtiden genomfördes i juni 2012: det avtal om karelarnas hembygdsområde som då ingicks med Norra Karelens landskapsförbund effektiverar avsevärt arbetet med att stimulera språket och kulturen. Fasta nätverk bildas mellan verksamheten vid landets övriga karelska centra och det hembygdsområde som fungerar som fokusområde.⁵¹⁹

Tillgång till information och kulturverksamhet

I början av år 2013 trädde en viktig författningsändring i kraft: man kan bevilja understöd för tidningspressen också till karelska dagstidningar och webbpublikationer.⁵²⁰

Det finns drygt tio karelska webbplatser. Arbetet med att utveckla föreningen Karjalan Kielen Seuras webbtjänst inleddes sommaren 2011, och webbtjänsten har vuxit kraftigt. I anslutning till tjänsten finns bland annat ett omfattande digitalt bibliotek och en nätbutik. Man håller på att starta nätundervisning. Karjalan Kielen Seura har även en omfattande publiceringsverksamhet. I april 2009 inledde världens första karelska webbradio sin verksamhet på Karjalan Kielen Seuras webbplats.⁵²¹

Föreningen Karjalan Kielen Seura ger ut webbtidningen *Karjal Žurnualu* på karelska en gång i månaden. Tidningen kommer även ut i pappersversion. I tidningen behandlas arbetet för att stimulera det karelska språket och den karelska kulturen i Finland och i de karelska områdena i Ryssland. Dessutom presenteras de finländska karelernas liv och föreningarnas verksamhet.⁵²² Även andra föreningar ger ut egna tidningar på karelska, till exempel tidningen *Oma Suojärvi*.

Enligt Karjalan Kielen Seura har Yle lovat att börja med nyheter och barnprogram på karelska år 2013.⁵²³

På senare år har det i någon mån kommit ut material som stöder studier i karelska. Den första läroboken i karelska för vuxna i Finland kom ut år 2006. År 2005 färdigställdes den sista delen i den karelska ordboken *Karjalan kielen sanakirja*, som gavs ut av Institutet för de inhemska språken och Finsk-ugriska sällskapet. Litteraturen på karelska omfattar både litteratur som ursprungligen har skrivits på karelska och litteratur som har översatts från andra språk, till exempel finska och ryska. Det har även kommit ut ljudböcker på karelska för både vuxna och barn.⁵²⁴

Musik- och konstverksamheten på karelska är livlig. Antalet hobby- och yrkesförfattare som skriver på karelska ökar också. Traditionellt hantverk och karelsk gastronomi utövas i stor utsträckning. Kulturevenemang ordnas på olika håll i Finland, ofta i samarbete med ryska kareler.⁵²⁵

Språkundervisning och språkboverksamhet

Karelskspråkiga personer upprätthåller och utvecklar sitt språk och sin kultur i karelska föreningar, ortodoxa församlingar samt språk- och kulturklubbar. Kurser i karelska ordnas varje år i medborgar- och arbetarinstitut på olika håll i Finland.⁵²⁶

Hittills har man inte kunnat studera karelska inom den grundläggande undervisningen eller på gymnasienivå i Finland. Hösten 2012 började dock den privata skolan Itä-Suomen koulu som första grundskola med undervisning i karelska som främmande språk.⁵²⁷

I Nurmes har det funnits ett karelskt språkbo sedan år 2009. Under år 2011 fick man specialunderstöd av undervisnings- och kulturministeriet för att grunda nya språkbon och verksamhet för barn och ungdomar. Enligt Karjalan Kielen Seura öppnas ett nytt språkbo på minst två orter år 2013. Föreningen har också tagit initiativ till att stödja daghemsverksamhet. Problemet är att det inte finns kompetent personal för den här verksamheten.⁵²⁸

Enligt Karjalan Kielen Seura måste bland annat det karelska språket och den karelska kulturen behandlas objektivt i undervisningsverksamheten, i läroböckerna och i medierna för att man ska kunna trygga det karelska språket i framtiden. Man borde även fästa uppmärksamhet vid det karelska språket och den karelska kulturen inom lärarutbildningen. Personalen vid språkbona och utbildningen för språk- och kulturklubbsledarna borde organiseras. Undervisningen i karelska borde utvecklas på alla nivåer inom undervisningsväsendet. Föreningens mål är att starta ett stimuleringsprogram för det karelska språket och den karelska kulturen år 2016.⁵²⁹

REFERENSER

- 1 37 § i språklagen; 9 och 10 § i statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen
- 2 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
- 3 Statsrådets kansli 2011 s. 3 och 27
- 4 Statsrådets kansli 2012 s. 3
- 5 Statsrådets kansli 2011 s. 36, 25, 59, 23 och 27
- 6 Justitieministeriet 2012d
- 7 36 § i språklagen
- 8 1 och 2 § i statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen
- 9 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
- 10 Statsrådets kansli 2011 s. 20
- 11 Justitieministeriet 2010d och 2012d
- 12 Europarådets ministerkommittés rekommendation 2012; Justitieministeriet 2012d.
- 13 Justitieministeriet 2012d
- 14 Statsrådets kansli (meddelande) 19/2012
- 15 Europarådets ministerkommittés resolution 2012
- 16 Institutet för de inhemska språken 2009 s. 53
- 17 Institutet för de inhemska språken 2009 s. 9-11
- 18 Institutet för de inhemska språken 2009 s. 11
- 19 Justitieministeriet 2011b
- 20 Statsrådets biträdande justitiekanslers avgörande dnr 1001/1/2009
- 21 Statsrådets kansli 2012; Statistikcentralen 2011
- 22 Sametinget 2013
- 23 Delegationen för romska ärenden 2012
- 24 Finlands Dövas Förbund rf 2012; Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2012
- 25 Karjalan Kielen Seura ry 2012
- 26 Statistikcentralen 2013; Hufvudstadsbladet (artikel) 12.2.2013
- 27 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 144/4/05
- 28 26 § i förvaltningslagen
- 29 2 § i språklagen
- 30 Justitieministeriet 2012d
- 31 8 och 9 § i språklagen
- 32 Språkbarometern 2012 s. 6-7
- 33 Språkbarometern 2012 s. 47
- 34 Justitieministeriet 2012d
- 35 Språkbarometern 2012 s. 7-8
- 36 Luoteisväylä (artikel) 31.12.2012
- 37 Justitieministeriet 2012c
- 38 GrUB 1/2010 rd – B 1/2009 rd
- 39 Lag om ändring av lagen om barndagvård
- 40 Eriksson et al. 2012 s. 4
- 41 Eriksson et al. 2012 s. 9
- 42 Eriksson et al. 2012 s. 13
- 43 Justitieministeriet 2012a
- 44 Eriksson et al. 2012 s. 5-6
- 45 Hertzberg 2012 s. 34
- 46 Yle Nyheter 25.11.2012
- 47 Eriksson et al. 2012 s. 4
- 48 Justitieministeriet 2011a
- 49 Hufvudstadsbladet (artikel) 10.7.2011
- 50 11 § i lagen om barndagvård
- 51 Hertzberg 2012 s. 10
- 52 Hertzberg 2012 s. 43
- 53 Hertzberg 2012 s. 6
- 54 Justitieministeriet 2012b
- 55 Undervisnings- och kulturministeriet 2012a
- 56 Takala 2012
- 57 Undervisnings- och kulturministeriet 2012a
- 58 Justitieministeriet 2012d
- 59 www.helsinki.fi 6.3.2012
- 60 Hufvudstadsbladet (artikel) 6.1.2013
- 61 Justitieministeriet (utlåtande) 2012
- 62 Kovero 2012
- 63 Hämeen Sanomat (artikel) 11.11.2011
- 64 31 § i förvaltningslagen
- 65 www.hs.fi (31.10.2011)
- 66 Huss 2013
- 67 Larsen - Andersson 2012
- 68 Eriksson et al. 2012 s. 3-4
- 69 Justitieministeriet 2012a

70 Justitieministeriet 2012d
71 www.svenskskola.fi (7.1.2013)
72 Sydkustens landskapsförbund (pressmeddelande) 17.3.2010
73 Hertzberg 2012 s. 17-18
74 Hertzberg 2012 s. 17
75 Loviisan sanomat (artikel) 21.9.2012
76 www.etela.com (17.11.2011)
77 www.yle.fi (17.1.2013); Hufvudstadsbladet (artikel) 15.1.2013
78 Hertzberg 2012 s. 4
79 Statsrådets kansli 2012 s. 44-45
80 Hertzberg 2012 s. 6
81 Hertzberg 2012 s. 1-5
82 Undervisnings- och kulturministeriet 2010
83 Finlands kommuntidning Fikt 5/12 s.19
84 Justitieministeriet 2012c
85 Backman - Englund 2012 s. 178
86 www.mtv3.fi 19.9.2012
87 Järvinen 2012
88 Undervisnings- och kulturministeriet 2012a
89 Statsrådets kansli (brev) 2009
90 Statsrådets kansli 2012
91 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009
92 GrUB 1/2010 rd – B 1/2009 rd
93 Justitieministeriet 2012a
94 Social- och hälsovårdsministeriet (strategi) 2011
95 Kommunala arbetsmarknadsverket 2003
96 Justitieministeriet 2012a
97 50 § i kommunallagen
98 Henriksson 2012
99 Justitieministeriet 2012d
100 Westman 2011
101 18 § i lagen om specialiserad sjukvård
102 Nämnden för den språkliga minoriteten HNS (verksamhetsberättelser och protokoll) 2010
103 Nämnden för den språkliga minoriteten Vasa sjukvårdsdistrikt (verksamhetsberättelse) 2012
104 www.vsshp.fi (23.10.2012)
105 www.phsotey.fi (23.10.2012)
106 10 § i lagen om utveckling av regionerna
107 Arbets- och näringsministeriet (arbetsordning) 2010
108 Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området 2011 s. 5
109 www.vanda.fi (26.3.2012)
110 Justitieministeriet 2012a
111 Justitieministeriet 2012a
112 Lundin 2011
113 Justitieministeriet 2011c
114 Westman 2011
115 Justitieministeriet 2012a
116 Justitieministeriet 2012d
117 www.kommunerna.net (26.11.2012)
118 Språkbarometern 2012
119 Språkbarometern 2008
120 Yle Pohjanmaa (artikel) 8.1.2013
121 Yle Nyheter/ Svenska Yle (26.7.2011)
122 Riksdagens justitieombudsmans avgöranden dnr 1455/4/10; 3279/4/07
123 Justitieministeriet 2011b
124 www.kommunerna.net (avtalsmodell) 27.11.2012
125 RP 262/2009 rd s.17
126 Åbo Underrättelser (artikel) 26.8.2011
127 Svenska Finlands folkting (skrivelse) 2010; Svenska Finlands folkting (skrivelse) 2012
128 Riksdagens justitieombudsmans berättelse 2011
129 Riksdagens justitieombudsman avgöranden dnr 1455/4/10; 2965/4/10; 3624/4/09; 4309/2/10
130 Riksdagens justitieombudsmans avgöranden dnr 2809/2/08, 2575/406 och 63/4/07
131 Justitieministeriet (rekommendation) 2010
132 Justitieministeriet 2012c
133 Justitieministeriet 2012a
134 3 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
135 6 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
136 Justitieministeriet 2005 (rekommendation); Justitieministeriet 2011 (rekommendation)
137 9 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
138 Justitieministeriet 2011a
139 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 81
140 Justitieministeriet 2011a
141 Turkia 2011
142 Justitieministeriet 2012a
143 Skriftligt spörsmål 496/2009 rd

144 Finansministeriet (anvisning) 2011
 145 Justitieministeriet (detaljanvisning) 2012; Justitieministeriet (anvisning om principer) 2012
 146 Svenska Finlands folkting (handlingsprogram) 2011
 147 Justitieministeriet; delegationen för språkärenden 2011 (rekommendation)
 148 Justitieministeriet 2010a
 149 Raunio 2010
 150 50 § i kommunallagen
 151 Justitieministeriet 2012a
 152 Justitieministeriet 2011b
 153 Kommunala arbetsmarknadsverket 2012; Justitieministeriet 2012c
 154 Statistikcentralen 2010
 155 Justitieministeriet 2012a
 156 2, 14, 17 § i Finlands grundlag
 157 32 § i språklagen
 158 Statsrådets kansli 2010 (rekommendation) s. 17
 159 Justitieministeriet 2010d
 160 Justitieministeriet 2011b
 161 Justitieministeriet 2010d
 162 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 202/4/98
 163 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 361/2/09
 164 Lagen om varningsmeddelanden (466/2012)
 165 Justitieministeriet (promemoria) 2012
 166 Inrikesministeriet (pressmeddelande 10.8.2012) 2012
 167 Inrikesministeriet (begäran om utlåtande 11.6.2012)2012
 168 Finansministeriet 2008 (offentliga nättjänster 2008); Svenska Finlands folkting 22.3.2012
 169 Helsingfors stads officiella informationstidning
 170 Finlands kommunförbund 2009
 171 www.kommunerna.net. 5.12.2012
 172 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 1795/4/09
 173 Justitieministeriet 2012d
 174 Justitieministeriet 2012c
 175 Justitieministeriet 2012d
 176 Yle nyheter 5.3.2012; Svenska Finlands folkting 22.3.2012
 177 Justitieministeriet 2012c
 178 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 503/4/09
 179 Statsrådets biträdande justitiekanslerns avgörande dnr 305/1/2008
 180 Justitieministeriet 2012c
 181 Skriftligt spörsmål 917/2010 vp
 182 Riksdagens justitieombudsmans avgöranden dnr 2745/4/10; 2995/4/10; 3581/4/10; 3706/4/10
 183 29 § i språklagen
 184 Justitieministeriet 2012d
 185 Etelän Uutiset (artikel) 19.7.2012
 186 Justitieministeriet 2012a
 187 Henriksson 2012
 188 28 § i språklagen
 189 Svenska Finlands folkting 22.3.2012 (utlåtande)
 190 26 och 27 § i språklagen
 191 Justitieministeriet 2011 (rekommendation)
 192 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009
 193 Justitieministeriet 2011b
 194 Finlands kommunförbund (pressmeddelande) 13.11.2012
 195 23 § i språklagen
 196 17 § i Finlands grundlag
 197 Befolkningsregistercentralens promemoria till magistraterna 31.3.1998
 198 13 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster
 199 17 § i statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet
 200 5 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster
 201 29 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster
 202 23 § i språklagen
 203 23 § i språklagen
 204 Justitieministeriet 2012d
 205 Justitieministeriet 2012c
 206 Justitieministeriet 2012a
 207 Europarådets ministerkommitté, rekommendation 2012
 208 Stakes 2008
 209 Berg et al. 2010 s. 32
 210 Justitieministeriet 2012a
 211 6 § i hälso- och sjukvårdslagen
 212 40 § i socialvårdslagen
 213 Social- och hälsovårdsministeriet (slutrapport) 2012
 214 Lag om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre
 215 8 § i lagen om ändring av lagen om barndagvård
 216 Social- och hälsovårdsministeriet (rapport) 2013
 217 Social- och hälsovårdsministeriet (publikation) 2012 s.19-22

218 Arbetsavtalslag; Justitieministeriet 2013d
 219 Berg et al. 2010
 220 Språkbarometern 2012 s. 20
 221 Justitieministeriet 2012a
 222 Barnskyddslag
 223 Justitieministeriet 2012a
 224 Henriksson 2010
 225 Henriksson 2010
 226 Åbo underrättelser (artikel) 4.12.2012
 227 Söderström et al. 2009
 228 Hufvudstadsbladet (artikel) 30.12.2010
 229 Justitieministeriet 2012a
 230 Raseborgs stad 2011
 231 Hufvudstadsbladet (artikel) 15.12.2009
 232 Eläkeläisparlamentti 2012
 233 53 § i hälso- och sjukvårdslagen
 234 www.thl.fi (pressmeddelande) 28.02.2012
 235 Pihlajamäki 2013
 236 Nämnden för den språkliga minoriteten (utlåtande) HNS 2012; Regionförvaltningsverket i Södra Finland 2012
 237 Svenska Finlands folkting (utlåtande) 2010
 238 Helsingfors stads hälsovårdsnämnd (anvisning) 2009
 239 Justitieministeriet 2012a
 240 Lundin 2011
 241 Justitieministeriet 2012a
 242 Hälso- och sjukvårdslag
 243 Justitieministeriet 2012a
 244 Helsingfors stad (anvisning) 2011; 2005
 245 Vanda-nytt (artikel) 18.5.2011
 246 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 661/4/10
 247 Justitieministeriet 2012a
 248 Hufvudstadsbladet (artikel) 1.10.2011
 249 www.svenska.yle.fi (artikel) 19.1.2012
 250 Hufvudstadsbladet (ledare) 3.12.2011
 251 Riksdagens justitieombudsmans avgöranden dnr 1962/4/09; dnr 2086/4/06
 252 Social- och hälsovårdsministeriet (anvisning) 2012 s. 47-50
 253 Helsingfors stad (anvisning) 2011
 254 Vasabladet (artikel) 6.7.2012
 255 Finlands kommuntidning (artikel) 7/2010
 256 Justitieministeriet 2012a
 257 Social- och hälsovårdsministeriet (anvisning) 2012 s. 48-50
 258 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
 259 Svenska Finlands folkting 2011
 260 Lindén (anförande) 2011; Nämnden för den språkliga minoriteten (verksamhetsberättelse) HNS 2011
 261 Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt (språkprogram) 2010
 262 Vasa sjukvårdsdistrikt (språkprogram) 2011
 263 Nämnden för den språkliga minoriteten Vasa sjukvårdsdistrikt 2011
 264 Aamuset (artikel) 19.12.2012
 265 Vasa centralsjukhus 2011
 266 Statsrådets berättelse on tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 80
 267 Finlands tredje rapport om genomförandet av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter 2010 s. 37
 268 Åbo Underrättelser (artikel) 21.11.2012
 269 16 a § i polisförvaltningens förordning
 270 Svenska Finlands folkting (utlåtande) 27.11.2012; Justitieministeriet 2013d
 271 Statsrådets berättelse on tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 80
 272 Språkbarometern 2012 s. 27 - 29
 273 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2667/4/10; dnr 463/4/10
 274 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3301/4/08
 275 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2762/4/09
 276 Justitieministeriet 2012d
 277 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
 278 RP 58/2009 rd s. 20 - 21; 16 a § 3 mom. i Polisförvaltningens förordning
 279 RP 58/2009 rd s. 8
 280 6 § i lagen om polisförvaltning
 281 FvUB 7/2009 rd - RP 58/2009 rd
 282 Inrikesministeriet 2010
 283 Justitieministeriet (utlåtande) 2011
 284 ECRML (2012) 1 s. 23
 285 Justitieministeriet 2013a
 286 Loikkanen – Rasilainen 2010 s. 2
 287 Statsrådets berättelse on tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 48
 288 10, 18 och 19 § 2 mom. i språklagen; 37, 39 och 40 § i förundersökningslagen
 289 RP 92/2002 rd, s. 114
 290 Statsrådets berättelse on tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 48
 291 Statsrådets biträdande justitiekanslerns avgörande dnr 940/1/2008

292 12 § i den nya förundersökningslagen; RP 222/2010 rd, s. 52 och 201
293 10 § i den nya förundersökningslagen; RP 222/2010 rd, s. 219
294 Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden
295 Justitieministeriet (arbetsgruppsbetänkande) 2012
296 Statsrådets kansli 2011
297 Polisyrkeshögskolan (meddelande) 8.3.2012 (5.2.2013)
298 Yle nyheter (artikel) 27.6.2011; Justitieministeriet 2013a
299 Svenska Finlands folkting (skrivelse) 21.8.2012; Svenska Finlands folkting (meddelande) 28.5.2012
300 RP 92/2002 rd s. 78; Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 48
301 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 31
302 15 § i statsrådets förordning om åklagarväsendet
303 RP 286/2010 rd s. 12
304 6 § i språklagen
305 Justitieministeriets förvaltningsenhet 2012
306 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 49
307 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 49
308 Justitieministeriet 2012a
309 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 49 – 50; RP 92/2002 rd s. 82 - 83
310 Justitieministeriet 2012a
311 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 50
312 Justitieministeriet 2012a
313 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 50
314 12 § i lagen om utnämning av domare
315 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 80
316 1 b § i tingsrättslagen; 12 § 2 mom. i lagen om utnämning av domare
317 29 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster
318 Justitieministeriet 2012a
319 14 § 1 och 2 mom. samt 15 § i språklagen
320 Justitieministeriet 2012a
321 Justitieministeriet 2012a
322 Europarådets ministerkommittés resolution 2012
323 Justitieministeriet 2012a
324 Justitieministeriets förvaltningsenhet 2012
325 Justitieministeriets förvaltningsenhet 2012
326 Justitieministeriet 2012a
327 Svenska Finlands Folkting (skrivelse) 2.3.2011
328 Justitieministeriet (brev) 2009; Justitieministeriet (brev) 2012
329 Justitieministeriet 2012a
330 Justitieministeriet 2012a
331 Justitieministeriet 2012a
332 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006
333 Justitieministeriet 2012a
334 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 80
335 Justitieministeriet 2012a
336 Justitieministeriet 2012a
337 Språkbarometern 2012 s. 32 - 33
338 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3088/2/08
339 Brottsförundersökningsmyndigheten 2012
340 Lindfors - Löyhkö 2011 s.31-54
341 3 § 3 i länsstyrelselagen
342 6 § 1 i lagen om regionförvaltningsverken
343 18 § i lagen om regionförvaltningsverken
344 6 § i statsrådets förordning om regionförvaltningsverken
345 Justitieministeriet 2012c
346 Delegationen för språkärenden (utlåtande) 20.2.2009
347 5 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda; 5a § 3 mom. i statsrådets förordning om ändring av förordningen om arbetskrafts- och näringscentralerna
348 Lagen om arbets- och näringscentraler samt arbets- och näringsbyråer; statsrådets förordning om arbets- och näringscentraler samt arbets- och näringsbyråer
349 Lagen om närings-, trafik- och miljöcentralerna
350 Statsrådets förordning om närings-, trafik- och miljöcentralerna; Delegationen för språkärenden (utlåtande) 20.2.2009
351 Lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
352 Arbets- och näringsministeriets (föredragningspromemoria) 23.12.2011
353 Statsrådets förordning om närings-, trafik- och miljöcentralerna
354 GrUU 21/2009 rd - RP 59/2009 rd
355 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
356 Finansministeriet (promemoria) 18.11.2009
357 Lindfors - Löyhkö 2011
358 Lindfors - Löyhkö 2011 s. 56-59
359 Lindfors - Löyhkö 2011 s. 56, 57 och 62
360 Finansministeriet 2012
361 Finansministeriet 2013 s.60-62
362 NTM centralens utredning 15.8.2012

363 Inrikesministeriet IM Dnr/2012/892
 364 Inrikesministeriet IM Dnr/2012/892
 365 Lagen om nödcentralsverksamhet
 366 4 § i statsrådets förordning om Räddningsinstitutet
 367 3 § 2 i lagen om skatteförvaltning
 368 RP 288/2009 rd
 369 3 § i statsrådets förordning om enheter inom Skatteförvaltningen
 370 2 § i statsrådets förordning om de språkkunskaper som krävs av tjänstemän vid Skatteförvaltningen
 371 3 § i statsrådets förordning om de språkkunskaper som krävs av tjänstemän vid Skatteförvaltningen
 372 3 § 3 mom. i språklagen
 373 11 § i universitetslagen
 374 12 § i universitetslagen
 375 92 § i universitetslagen
 376 35 § i universitetslagen
 377 1 § i statsrådets förordning om universiteten
 378 78 § i universitetslagen
 379 35 § i universitetslagen
 380 GrUU 3/1997 rd.
 381 3, 4, 7 och 8 § i kyrkolagen
 382 3 § 3 mom. i nya kyrkolagen
 383 Björkstrand 2012
 384 97 § i lagen om den ortodoxa kyrkan
 385 37 § i språklagen; 10 § i statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen
 386 17 § 3 mom. i Finland grundlagen
 387 RP 309/1993 rd
 388 Justitieministeriet 2012c
 389 Institutet för hälsa och välfärd 2012
 390 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 78
 391 Statsrådets kansli 2011 s. 32
 392 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
 393 1 och 2 § i samiska språklagen
 394 Sametinget 2013; Justitieministeriet 2012c
 395 Webbnyhet 20.1.2012; Yle Nyheter (artikel) 25.7.2011: Social- och hälsovårdsministeriet (artikel) 13.6.2011
 396 Justitieministeriet 2012c
 397 Webbnyhet 9.9.2012
 398 Europarådets ministerkommittés rekommendation 2012; Europarådets ministerkommittés resolution 2012
 399 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
 400 Statsrådets kansli 2011 s. 25
 401 Sametinget 2013; Yle Nyheter (artikel) 25.7.2011; Justitieministeriet 2012c
 402 Sametinget 2011; Sametinget 2013
 403 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 67 och 77
 404 Sametinget 2013
 405 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 77
 406 Sametinget 2013
 407 Justitieministeriet 2012c
 408 25 och 31 § i samiska språklagen; Sametinget 2013; Justitieministeriet 2012c
 409 Justitieministeriet 2012c
 410 Sametinget 2013
 411 Lapin Kansa (artikel) 17.10.2012
 412 Lag om Sameområdets utbildningscentral; GrUU 40/2009 rd - RP 108/2009 rd; Justitieministeriet 2012c
 413 Justitieministeriet 2012c; Sametinget 2012a; Sametinget 2013
 414 Faurie 2011 s. 25–26; FPA (meddelande) 16.8.2011; Sametinget 2013
 415 Sametinget 2013; Justitieministeriet 2012c
 416 Sametinget 2013; Sametinget 2012a
 417 Justitieministeriet 2012c
 418 Social- och hälsovårdsministeriet (artikel) 13.6.2011
 419 Undervisnings- och kulturministeriet 2012 s. 23–24
 420 Sametinget 2013; Webbnyhet 12.12.2011
 421 Diskrimineringsnämndens avgöranden dnr 2008-367/Pe-2; dnr 2012/243; Kaleva (artikel) 1.6.2012
 422 Yle Nyheter (artikel) 25.7.2011; Helsingin Sanomat (artikel) 10.1.2013; Helsingin Sanomat (artikel) 18.4.2013
 423 Diskrimineringsnämndens avgörande dnr 2008-25/Pe-2; Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3209/4/08
 424 Sametinget 2012b; Helsingin Sanomat (artikel) 7.6.2012
 425 Justitieministeriet 2012c; Sametinget 2013
 426 Undervisnings- och kulturministeriets (meddelande) 2011/01
 427 Justitieministeriet 2012c
 428 Sametinget 2013
 429 Barnombudsmannens byrå 1:2008 s. 7; Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 77
 430 Lag om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet; Sametinget 2013
 431 Webbnyhet 21.6.2011
 432 Sametinget 2013
 433 Sametinget 2013; Sametinget 2012c
 434 Studentexamensnämnden 2012
 435 45§ i lagen om finansieringen av undervisnings- och kulturväsendet; 3 § i undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och

- gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål; Undervisnings- och kulturministeriet 2012 s. 29 - 30
- 436 Sametinget 2013
- 437 Undervisnings- och kulturministeriet 2012s. 32–33
- 438 Sametinget 2013
- 439 Undervisnings- och kulturministeriet 2012 s. 33
- 440 Undervisnings- och kulturministeriet 2012 s. 34; Lapin Kansa (artikkeli) 21.8.2012
- 441 Webbnyhet 20.1.2012
- 442 Justitieministeriet 2012c
- 443 Barnombudsmannens byrå 1:2008 s. 28; Undervisnings- och kulturministeriet 2012 s. 61
- 444 2 § i statsrådets förordning om stöd för tidningspressen
- 445 Webbnyhet 30.6.2011; Uudervisnings- och kulturministeriet 2012 s. 49; Erkama 2012 s. 75–76
- 446 Yle Nyheter (artikel) 24.1.2013; Yle Nyheter (artikel) 10.10.2012
- 447 Yle Nyheter (artikel) 6.6.2012
- 448 Maaseudun Tulevaisuus (artikel) 20.8.2012
- 449 Sametinget 2013
- 450 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 77
- 451 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
- 452 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 453 Statsrådets kansli 2011 s. 20
- 454 Finlands Dövas Förbund rf 2012; Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2012
- 455 Finlands Dövas Förbund rf 2010
- 456 Justitieministeriet (betänkanden och utlåtanden) 2011
- 457 Statsrådets kansli 2011 s. 25
- 458 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 459 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 460 13 § i lagen om medborgarskap
- 461 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 462 Justitieministeriet 2012c
- 463 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 464 Teckenspråksnämnden 2012
- 465 KuUB 4/2011 vp - RP 97/2011 rd
- 466 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 467 Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden; Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 468 RP 220/2009 rd
- 469 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 470 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 471 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 472 Teckenspråksnämnden 2012
- 473 Teckenspråksnämnden 2012
- 474 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 475 Skriftligt spörsmål 164/2012 vp
- 476 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 477 Helsingin Sanomat (artikel) 13.2.2013
- 478 Finlands Dövas Förbund rf 2012
- 479 Justitieministeriet (betänkanden och utlåtanden) 2011 s. 45; Finlands Dövas Förbund rf 2012; Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2012
- 480 Teckenspråksnämnden 2012; Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2012; Justitieministeriet 2012c
- 481 Juridiskt ombud i Svenskfinland för det finlandssvenska handikappområdet 2011
- 482 Justitieministeriet 2012c
- 483 Hufvudstadsbladet (ställningstagande) 31.8.2012
- 484 13 § i lagen om medborgarskap
- 485 Justitieministeriet 2012c
- 486 Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2012
- 487 Teckenspråksnämnden 2012
- 488 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 s. 77
- 489 GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd
- 490 Statsrådets kansli 2011 s. 59
- 491 Politiskt program för romerna i Finland 2009
- 492 Social- och hälsovårdsministeriet (principbeslut) 2010 s. 3 och 12
- 493 Språkpolitiskt program för romani
- 494 Delegationen för romska ärenden 2012
- 495 Europarådets ministerkommittés rekommendation 2007; Europarådets ministerkommittés rekommendation 2012
- 496 Europarådets ministerkommittés resolution 2012
- 497 3 § i Undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål
- 498 Delegationen för romska ärenden 2012
- 499 Delegationen för romska ärenden 2012
- 500 Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2012a; Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2012b
- 501 Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2012b
- 502 Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2012a
- 503 Yle Nyheter (artikel) 28.1.2013

504 Helsingin Sanomat (artikel) 17.1.2013
505 Suomen Virolaisten Liitto ry 2012
506 Suomen Virolaisten Liitto ry 2012
507 Judiska församlingen i Helsingfors 2012
508 GrUB 1/2010 rd – B 1/2009 rd
509 Skriftligt spörsmål 799/2008 rd; Skriftligt spörsmål 515/2009 rd
510 Republikens presidents förordning om ändring av 2 § i förordningen om ikraftträdande av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk
511 Justitieministeriet 2012c
512 www.karjalankielenseura.fi
513 www.karjalankielenseura.fi (10.8.2012)
514 Erkama 2012 s. 86–89
515 Karjalan Kielen Seura ry 2012; Sarhimaa 2012
516 Sarhimaa 2012
517 Helsingin sanomat (ställningstagande) 5.12.2012
518 Erkama 2012 s. 86–89
519 Justitieministeriet 2012c
520 2 § i statsrådets förordning om stöd för tidningspressen
521 Karjalan Kielen Seura ry 2012; www.karjalankielenseura.fi (10.8.2012)
522 Yle nyheter(artikel) 11.5.2011
523 Karjalan Kielen Seura ry 2012
524 Erkama 2012 s. 86–89
525 Karjalan Kielen Seura 2012
526 Erkama 2012 s. 86–89
527 Etelä-Saimaa (artikel) 25.1.2012
528 Erkama 2012 s. 86–89; Justitieministeriet 2012c; Justitieministeriet 2012d
529 Karjalan Kielen Seura ry 2012

Litteratur, artiklar och webbplatser

- Aamuset (artikel) 19.12.2012
- Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området 2011: Vår verksamhet 2010
- Arbets- och näringsministeriet 2011: Presentationsanteckning 23.12.2011
- Backman, Heidi - Englund, Kristel 2012: Yrke 2025. Rapporten och utredningar 2012:1 Utbildningsstyrelsen
- Barnombudsmannens byrå 1:2008: Rasimus, Minna. Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomen saamelaisalueilla. Jyväskylä 2008
- Berg, Karoline - Meriluoto, Johan - Sandberg, Siv - Sjöblom, Stefan 2010: Försiktighet och förändring på egna villkor. Kommun- och servicestrukturreformens första skede i de svensk- och tvåspråkiga kommunerna. Publikationer av projektet Förvaltningslösningars språkliga konsekvenser (SpråKon). Yliopistopaino 2010
- Brottsförmyndigheten 2012: En utredning av de svenskspråkiga fångarnas möjligheter att få information vid ankomsten till fängelset och under strafftiden och att utträta ärenden på sitt modersmål. Dnr 8/099/2010, 27.6.2012
- Delegationen för språkärenden (utlåtande) 20.2.2009: JM 11/021/2007
- ECRML (2012) 1: Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Expertkommitténs rapport framlagd inför Europarådets ministerkommitté i enlighet med artikel 16 i stadgan. Fjärde rapporten, Finland.
- Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt (språkprogram) 2010: 31.8.2010
- Eläkeläisparlamentti 2012: Kommunenkäten EETU 2012
- Eriksson, Agneta - af Heurlin, Heidi, - Harju-Luukkainen, Heidi, - Jan-Erik, Mansikka 2012: Sydkustens landskapsförbunds kartläggning av personaltillgången och behörigheten, språkförhållanden samt kvalitetsaspekter inom den svenska dagvården i medlemskommunerna hösten 2011. Del 1. Personaltillgången Del 2. Språk och kvalitetsaspekter
- Erkama, Emilia 2012: Kielelliset oikeudet Suomessa – kielilainsäädännön vaikutus uhanalaisten kielten elvytykseen. Helsingfors universitet, humanistiska fakulteten, institutionen för moderna språk. Pro gradu-avhandling
- Etelä-Saimaa (artikel) 25.1.2012: Itä-Suomen koulu alkaa opettaa karjalan kielitä ensimmäisenä Suomessa
- Faurie, Maija 2011: Samer som FPA -kunder. Samernas rättigheter och ställning som urfolk inom ramen för den sociala trygghet som FPA verkställer. FPA:s rapporter om trygghet inom social- och hälsovård 75: 2011.
- Finansministeriet 2012: Verkställandet och utfallet av regionförvaltningsreformen. Arbetsgruppens rapport. Finansministeriets publikationer 2012:28
- Finansministeriet (anvisning) 2010: Statens rekrytering FM/937/00.00.01/2010
- Finansministeriet (anvisning) 2011: Anvisning om principer vid tjänsteinställning FM 2165/00.00.00/2011
- Finansministeriet (brev) 2009: Finansministeriets brev FM 2736/02/2009
- Finlands kommundidning Fikt 5/2012: Gymnasieprojektet – Studentexamen på lika villkor
- Finlands Dövas Förbund rf 2010: Språkpolitiskt program för teckenspråken i Finland.
- Finlands Kommunförbund 2009: Utredning om kommunernas webbkommunikation 2009.
- Finlands Kommunförbund 2005: Mall för kommunens förvaltningsstadga. Fullmäktiges arbetsordning
- Finlands kommundidning (artikel) 7/2010: Läkaren väljer språk
- Finlands kommunförbund (pressmeddelande): www.rakrpasak.fi
- Finlands tredje rapport Genomförandet av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. Februari 2010.
- FPA (meddelande) 16.8.2011: Saamenkielinen palvelu Kelassa parantunut
- Helsingfors stads hälsovårdsnämnd (anvisning) 2009: Vuxenpsykiatrisk vård på svenska i Helsingfors 12/2009
- Helsingfors hälsocentral (anvisningar) 2011 och 2005: Permanent anvisning P 27. 27.9.2011; Permanent anvisning T-YL2.14. 30.11.2005
- Helsingin Sanomat (artikel) 7.6.2012 (8.6.2012): Lainsäädäntö estää saamea kukoistamasta
- Helsingin Sanomat (artikel) 10.1.2013: Saamen kieli siskosten harteilla päivähoidossa
- Helsingin Sanomat (artikel) 13.2.2013: Ooppera palkitaan viittomakielestä
- Helsingin Sanomat (artikel) 18.4.2013 (26.4.2013): Ruoholahteen saamenkielinen päivähoitoryhmä
- Helsingin Sanomat (ställningstagande) 5.12.2012: Karjalan kieli ansaitsee elvytysohjelman
- Henriksson, Ulla-Stina 2010: Svenska privata pensionärshem i Helsingfors. Utredning
- Henriksson, Linnéa 2012: Två förvaltningspråk. Utredning om två förvaltningspråk i kommuner Finlands Kommunförbund. Helsingfors 2012.
- Hertzberg, Veronica 2012: Rapport om Folkhälsans arbete för språkbad samt om tillgången till grundläggande utbildning och dagvård på svenska på enspråkigt finska orter under åren 2006-2012. Folkhälsans rapporter 4/2012
- Hufvudstadsbladet (artikel) 30.12.2010: Hon har väntat tio år på vårdplats
- Hufvudstadsbladet (artikel) 1.10.2011: Fritt val av läkare hotar svensk service
- Hufvudstadsbladet (artikel) 12.2.2013: Massflytt från Estland till Finland
- Hufvudstadsbladet (artikel) 15.1.2013: Finskspråkiga köar till svenskt språkbad
- Hufvudstadsbladet (artikel) 10.7.2011: Gratis lunch i cityknattarnas oaser
- Hufvudstadsbladet (artikel) 6.1.2013: Finländarna väljer svenska framom ryska
- Hufvudstadsbladet (ledare) 3.12.2011: Den goda viljan är inte längre nog
- Hufvudstadsbladet (ställningstagande) 31.8.2012: Skolgång på lika villkor?
- Huss, Leena 2013: Mitä kaksikielinen koulu tarkoittaa. Tankesmedjan Magma 13.3.2013
- Hämeen Sanomat (artikel) 11.11.2011: Ruotsinkieliset koulut pärjäivät heikoimmin
- Inrikesministeriet (begäran om utlåtande 11.6.2012) 2012: Begäran om utlåtande om utkast till guide om varningsmeddelanden 11.6.2012
- Inrikesministeriet (pressmeddelande 10.8.2012) 2012: Ny lag förtydligar myndigheternas information om farliga situationer 13.08.2012

Inrikesministeriet 2010: Utredning om genomförandet av omstruktureringen av polisförvaltningen 15.11.2010. IM dnr/2010/1966

Institutet för hälsa och välfärd 2012: Invandrarnas hälsa och välbefinnande: en undersökning om personer med rysk, somalisk och kurdisk bakgrund i Finland. Institutet för hälsa och välfärd. Rapport 61/2012.

Institutet för de inhemska språken 2009: Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. Kotimaisen kielen tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 7

Justitieministeriet (brev) 2009: dnr 17/31/2008, 5.1.2009

Justitieministeriet (brev) 2012: dnr 8/31/2012, 20.12.2012

Justitieministeriet (anvisning om principer) 2012: Justitieministeriets anvisning om principer vid rekrytering inom justitieministeriets förvaltningsområde JM 4/012/2012

Justitieministeriet (detaljanvisning) 2012: Justitieministeriets handledning för justitieministeriets rekryteringsprocess JM 5/012/2012

Justitieministeriet (rekommendation) 2010: Rekommendation till förvaltningsområdet om e-post frånvaromeddelande

Justitieministeriet (promemoria) 2012: Suksi, Markku 14.8.2012

Järvinen, Mirja 2012: Projektet Välkommen våra patienter 2012

Kaleva (artikel) 1.6.2012: Saamelaisten omakielistä päivähoidtoa on syrjitty Sodankylässä

Kommunala arbetsmarknadsverket 2003: Formulär 32/03.

Kommunala arbetsmarknadsverket 2012: Lönesättning inom kommunala sektorn

Kovero, Camilla 2012: Är den svenska skolan ett självklart val? barn och ungdomar i svenska skolor i huvudstadsregionen

Lapin Kansa (artikel) 17.10.2012 (18.10.2012): Rajavartiolaitokselta saamen kielelle oma verkkosivusto

Lapin Kansa (artikel) 21.8.2012 (22.8.2012): Pohjoissaamea voi opiskella verkossa

Larsen, Senja- Andersson, Nadja 2012: Senja opettaa sinulle ruotsia (webbmaterial)

Lindén, Aki (anförande) 2011: Hur garanterar vi patientens rätt att använda sitt modersmål inom social- och hälsovården

Lindfors, Bettina C. - Löyhkö, Johanna 2011: Den svenska verksamheten i de regionala strukturerna – summerande analys av organiseringsformer och deras språkliga konsekvenser på regional nivå

Loikkanen, Elina - Rasilainen, Noora 2010: Förverkligande av språkliga rättigheter i Finland. En studie av svenskans ställning i polisens verksamhet i det tvåspråkiga Vanda

Loviisan sanomat (artikel) 21.9.2012: Kielikylypyryhmään löytyy riittävästi lapsia

Lundin, Carita 2011: Rådgivningsprojektet Dubbelt så roligt – Molempi parempi. Slutrapport 2011

Luoteisväylä (artikel) 31.12.2012

Maaseudun Tulevaisuus (artikel) 20.8.2012: Saamenkielinen rap-albumi julkaistaan

NMT-centralens utredning 15.8.2012: Svenska arbetsgruppens brev om språk jämte inkomna svar

Nämnden för den språkliga minoritetens HNS (verksamhetsberättelse) 2011: Verksamhetsberättelse 2009-2011

Nämnden för den språkliga minoritetens HNS (verksamhetsberättelser och protokoll) 2010: Verksamhetsberättelser 2009-2011. Protokoll 28.1.2010

Nämnden för den språkliga minoritetens HNS (utlåtande) 2012: Utlåtande gällande den svenskspråkiga mentalvården i huvudstadsregionen 1.10.2012

Nämnden för den språkliga minoriteten. Vasa sjukvårdsdistrikt (verksamhetsberättelse) 2012: Verksamhetsberättelse 2009 – 2011

Nämnden för den språkliga minoriteten. Vasa sjukvårdsdistrikt 2011: Protokoll 2.12.2011; 16.3.2012

Pihlajamäki, Eini 2013: De talar finska över huvudet på mej. Magma 1:2013

Polisyreshögskolan (meddelande) 8.3.2012: Poliisikoulutukseen aiempaa vähemmän hakijoita

Politiskt program för romerna i Finland 2009: Suomen romanipoliittinen ohjelma. Arbetsgruppens förslag. Social- och hälsovårdsministeriets utredningar 2009:4

Raseborgs stad 2011: Grundtrygghetsnämnden i Raseborg. Enkät oktober 2011

Raunio, Päivi 2010: Kommunjobb 2010. Från nyanställd till medarbetare. Inskolningshandbok för kommunsektorn. Finlands Kommunförbund, Kommunala arbetsmarknadsverket, Kommunernas pensionsförsäkring

Sametinget 2011: Sametingets berättelse för 2011 Dnr. 145/D.a.1/2012

Sametinget 2012a: Berättelse i enlighet med 29 § i samiska språklagen för Sametinget 15.2.2012

Sametinget 2012b: Begäran om utredning till Riksdagens justitieombudsman och Statsrådets justitiekansler, Dnr 21/D.a.2/2012, 26.1.2012

Sametinget 2012c: Sametingets ställningstagande om framtiden för samegymnasiet i Utsjoki kommun Dnr 480/D.a.2/2012, 20.8.2012

Sarhimaa, Anneli 2012: The Karelian language in Finland: An Overview of a Language in Context. Working Papers in European Language Diversity 3.

Social- och hälsovårdsministeriet (anvisning) 2012: Anvisning om uppgörande och behandling av patientdokument. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2012:4

Social- och hälsovårdsministeriet (artikel) 13.6.2011: Tjänster på samiska tryggar bevarandet av kulturen

Social- och hälsovårdsministeriet (principbeslut) 2010: Statsrådets principbeslut om riktlinjer för politiken avseende romer. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2010:16

Social- och hälsovårdsministeriet (publikation) 2012: Det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården KASTE 2012–2015. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2012:1

Social- och hälsovårdsministeriet (rapport) 2013: Utredningspersonernas förslag till att reformera servicestrukturen för social- och hälsovården. 2013:7

Social- och hälsovårdsministeriet (strategi) 2011: Ett socialt hållbart Finland 2020. Strategi för social- och hälsovårdspolitik. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2011:5

Social- och hälsovårdsministeriet (slutrapport) 2012: Reform av socialvårdslagstiftningen. Slutrapport av arbetsgruppen för en reform av socialvårdslagstiftningen. Social- och hälsovårdsministeriet rapporter och publikationer 2012:21

Språkbarometern 2012: Herberths, Kjell Service på svenska och finska – i minoritetsperspektiv. Institutet för samhällsforskning. Vasa: Åbo Akademi

Språkbarometern 2008: Herberths, Kjell Service på svenska och finska – i minoritetsperspektiv. Institutet för samhällsforskning. Vasa: Åbo Akademi

Språkpolitiskt program för romani: Institutet för det de inhemska språken. Helsingfors 2009.

Stakes 2008: Social- och hälsovårdstjänster på eget språk. Rapport 4/2008. Helsingfors Valopaino

Statistikcentralen 2010: Statistikcentraalens lönestatistik inom den kommunala sektorn 10/2010

Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006

Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009

Statsrådets kansli (meddelande) 19/2012: Euroopan neuvosto antoi suosituksensa kansallisten vähemmistöjen asemasta Suomessa

Statsrådets kansli (brev) 2009: Användningen av nationalspråken. VNK/889/09/2009

Statsrådets kansli (rekommendation) 2010: Rekommendationen om statsförvaltningens kommunikation. VNK 4/2010

Statsrådets kansli 2011: Statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram 22.6.2011

Statsrådets kansli 2012: Nationalspråksstrategi Principbeslut av statsrådet Statsrådets kanslis publikationsserie 4/2012

Studentexamensnämnden 2012: Kevään 2012 ylioppilastutkinto www.ylioppilastutkinto.fi

Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2012b: Utredning av ryskspråkiga medborgarorganisationers situation i Finland. Helsingfors 2012

Svenska Finlands folkting (utlåtande) 2010: Utlåtande om Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikts verksamhetsplan för psykiatrin 2010-2020

Svenska Finlands folkting (skrivelse) 12.2.2010: Skrivelse till inrikesministeriet

Svenska Finlands folkting (handlingsprogram) 2011: Handlingsprogrammet för ett Finland med två levande nationalspråk

Svenska Finlands folkting (skrivelse) 2.3.2011: Nämndemännens språkkunskaper

Svenska Finlands folkting (skrivelse) 2012: Skrivelse till inrikesministeriet

Svenska Finlands folkting (skrivelse) 21.8.2012: Skrivelse till Kauko Aaltomaa

Svenska Finlands folkting (utlåtande) 27.11.2012: Utlåtande om ändring av polisförvaltningslagen

Svenska Finlands folkting (meddelande) 28.5.2012: Folktinget tapasi poliisiylivohtaja Mikko Paateron

Syd kustens landskapsförbund (pressmeddelande) 17.3.2010: Morgon- och eftermiddagsverksamhet i Svenskfinland

Söderström, Eivor – Montonen, Mia 2009: Vad hjälper närstående vårdaren att orka? - utvärdering av äldreomsorgens närstående vård inom svensk socialservice utgående från ett brukarperspektiv FSKC arbetspapper 1/2009

Turkia, Tiia 2011: Ruotsin kieli on katoava luonnonvara Suomessa ja valtioneuhonossa. Pro gradu -avhandling. Jyväskylän universitet. Hösten 2011

Takala, Sauli 2012: Miten suomea ja ruotsia osataan äidinkielenä ja toisena kansalliskielenä peruskoulun ja lukion päättövaiheessa?

Undervisnings- och kulturministeriet 2012: Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. 2012/7

Undervisnings- och kulturministeriet 2012a: Funktionell svenska – utgångspunkter för att utveckla undervisningen i svenska som det andra inhemska språket. UKM 2012/10

Undervisnings- och kulturministeriet 2010: Promemoria given av arbetsgrupp som beredde utvecklandet av gymnasieutbildningen UKM 2010/14

Undervisnings- och kulturministeriet (utredning) 2012: Framtidens grundutbildning - riksomfattande målsättningar och timfördelning UKM 2012/6

Undervisnings- och kulturministeriet (meddelande) 2011/01: Wallin jakoi rahaa saamelaiden kielenelvytykseen 28.1.2011

Vasa centralsjukhus 2011: Behörighets- och språkkunskapskrav 30.11.2011

Vasa sjukvårdsdistrikt (språkprogram) 2011: Vasa 6.6.2011

Vasabladet (artikel) 6.7.2012: Svenska patienter får journal på finska

Webbnyhet 21.6.2011: Saamen kielen opetukseen tukea lähes kaksi miljoonaa euroa

Webbnyhet 30.6.2011: Lapin Kansalle tukea saamenkieliseen uutisointiin

Webbnyhet 12.12.2011: Miessi palkittiin kymmenen vuoden työstä

Webbnyhet 20.1.2012: Saamen kielen elvyttämisellä on kiire

Webbnyhet 9.9.2012: Saamelaiskulttuuri kokee päivännousun

Westman, Johanna 2011: Språket på agendan i metropolen. Magma 6/2011

Yle Nyheter (artikel) 26.7.2011: Nödnumret 112 kan fortfarande inte svenska

Yle Nyheter (artikel) 27.6.2011: Svenskspråkig polisutbildning tryggas

Yle Nyheter (artikel) 25.7.2011: Det behövs mera goodwill för samerna och deras språk

Yle Nyheter (artikel) 11.5.2011: Karjalankielinen ajankohtaislehti päivänvaloon

Yle Nyheter (artikel) 6.6.2012: Saamelaiselokuvien tekoon tukea

Yle Nyheter (artikel) 10.10.2012: Sompio julkaisee saamenkielisiä uutisia

Yle Nyheter (artikel) 17.1.2013: Yle aloittaa venäjänkieliset uutiset

Yle Nyheter (artikel) 24.1.2013: Saamenkielisiä juttuja Metsästäjäänkin

Yle Nyheter (artikel) 28.1.2013: Ministeriöltä ei heru rahaa venäjän opetukseen

Åbo Underrättelser (artikel) 21.11.2012: Maria Granskog och hennes son kränkta av polisen

Åbo Underrättelser (artikel) 4.12.2012: Svenska äldreningar får hemservice på finska

www.stat.fi: Tilastokeskus 31.12.2011

www.etela 17.11.2011: 69 lapsen vanhemmat kiinnostuneita kielikylvystä Pohjassa

www.hs.fi 31.10.2011: Suomea ja ruotsia sekaisin

www.helsinki.fi 6.3.2012: Ruotsi onkin kivaa

www.yle.fi/uutiset/ Kielikylvyopetus kaipaa uutta potkua 17.1.2013

www.svenskskola.fi/ Om svenskskola.fi 7.1.2013

www.kommunerna.net (avtalsmodell) 27.11.2012

www.thl.fi (pressmeddelande): Rapport om att vård på institution har minskat och den öppna vården ökat inom psykiatri
28.2.2012

www.svenska.yle.fi (artikel): Virtuellt språkskola lär vårdarna svenska 19.1.2012

Officiella dokument

Arbets- och näringsministeriet (arbetsordning) 2010: Arbets- och näringsministeriet. NMT-centralernas modellarbetsordning
TEM 77/00.03/05/02/2010

Befolkningsregistercentralens promemoria till magistraterna 31.3.1998: En promemoria som gäller uppgiften om modersmål i
befolkningsdatasystemet

Diskrimineringsnämnden dnr 2008-25/Pe-2, 27.11.2008

Diskrimineringsnämnden dnr 2008-367/Pe-2, 11.12.2008

Diskrimineringsnämnden dnr 2012/243, 15.5.2012

Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden
(givet den 20 oktober 2010)

Europarådets ministerkommittés rekommendation 2007: Rekommendation om
Finlands tillämpning av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk CM/RecChL(2007)7

Europarådets ministerkommittés rekommendation 2012: Rekommendation
om Finlands tillämpning av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk RecChL(2012)2

Europarådets ministerkommittés resolution 2012: Resolution
om genomförandet i Finland av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter CM/ResCMN(2012)3

FvUB 7/2009 rd - RP 58/2009 rd: Förvaltningsutskottets betänkande om regeringens proposition till riksdagen med förslag
till lagar om ändring av polisförvaltningslagen och av vissa lagar som har samband med den

GrUB 1/2010 rd - B 1/2009 rd: Grundlagsutskottets betänkande om berättelsen om regeringens åtgärder under år 2008

GrUU 40/2009 rd - RP 108/2009 rd: Grundlagsutskottets utlåtande 40/2009 rd, Regeringens proposition med förslag till lag
om Sameområdets utbildningscentral

GrUU 21/2009 rd - RP 59/2009 rd: Regeringens proposition med förslag till lagstiftning om revidering av regionförvaltningen

GrUU 1/2010 rd - SRR 7/2009 rd: Statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna

Inrikesministeriet IM Dnr/2012/892: Kieellisten vaikutusten arviointi asiakaspalvelun keskittämisessä ja erikoistumisessa;
pelastusosaston lausunto

Juridiskt ombud i Svenskfinland för det finlandssvenska handikappområdet 2011: Utlåtande om arbetsgruppens betänkande
Teckenspråkigas språkliga rättigheter

Justitieministeriet (betänkanden och utlåtanden) 2011: Teckenspråkigas språkliga rättigheter 24/2011.

Justitieministeriet (utlåtande) 2011: Justitieministeriets utlåtande till Riksdagens förvaltningsutskott om verkställandet av
reformen inom polisförvaltningen 22.2.2011

Justitieministeriet (utlåtande) 2012: Justitieministeriets utlåtande till utbildnings- och kulturministeriet om den grundläggande
utbildningens framtid och riksomfattande mål och timfördelning JM 35/43/2012

Justitieministeriets förvaltningsenhet 2012: Utlåtande i anslutning till beredningen av statsrådets berättelse om tillämpning
en av språklagstiftningen 2013 Dnr JM 1/58/2012.

Justitieministeriet (rekommendation) 2005: Justitieministeriets rekommendation till ministerierna, justitiekanslersämbetet,
domstolarna, ämbetsverk och inrättningar inom justitieministeriets förvaltningsområde JM 3/58/2005

Justitieministeriet 2011 (rekommendation): Justitieministeriets rekommendation om språket i lagförslag och betänkanden
JM 3/58/2011

Justitieministeriet; delegationen för språkärenden 2011 (rekommendation): Justitieministeriets rekommendation om Språk-
kunskaper och anställning – bestämmelser och minneslista angående anställning JM 1/58/2011

Justitieministeriet (arbetsgruppsbetänkande) 2012: Genomförande av tolkningsdirektivet 74/2012.

KuUB 4/2011 rd - RP 97/2011 rd: Kulturutskottets betänkande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag
om Institutet för de inhemska språken

Regionförvaltningsverket i Södra Finland 2012: Avgörande 4.6.2012

RP 58/2009 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av polisförvaltningslagen och av vissa
lagar som har samband med den

RP 92/2002 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ny språklag och lagstiftning som har samband med den

RP 220/2009 rd: Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om tolkningstjänst för handikappade personer,
om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp och lag om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter

inom social- och hälsovården

RP 222/2010 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till översyn av förundersöknings- och tvångsmedelslag-
stiftningen

RP 262/2009 rd: Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om nödcentralverksamhet

RP 286/2010 rd: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till reformering av lagstiftningen om åklagarväsendet

RP 309/1993 rd: Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande
fri- och rättigheterna

RP 288/2009 rd: Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till en lag om skatteförvaltningen och lagstiftning som har
samband med den

Skriftligt spörsmål 799/2008 rd: Status för karelska som minoritetsspråk i Finland

Skriftligt spörsmål 515/2009 rd: Att göra karelska till ett officiellt språk i Finland och ge undervisning i karelska

Skriftligt spörsmål 164/2012 rd: Teckenspråkiga barns rätt till ett eget programutbud

Skriftligt spörsmål 455/2012 rd: Tryggande av samiska minoriteters språkliga rättigheter

Skriftligt spörsmål 496/2009 rd: Publicering av platsannonser också i svenska dagstidningar Skriftligt spörsmål 917/2010 rd:
Finska namn på offentliga myndigheter

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 144/4/05

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande 212/4/08

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 361/2/09

Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2086/4/06

Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2575/4/06
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3301/4/08
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2809/2/08
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3088/2/08
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3209/4/08
Riksdagens justitieombudsman avgöranden dnr 3624/4/09
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 1962/4/09
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 503/4/09
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2762/4/09
Riksdagens justitieombudsman avgöranden dnr 4309/2/10
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 661/4/10
Riksdagens justitieombudsmans avgöranden dnr 1455/4/10
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 63/4/07
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 189/4/10
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 1455/4/10
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2667/4/10
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 2745/2010
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3279/4/07
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 4309/2/10
Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 463/4/10
Riksdagens justitieombudsman berättelse 2011: B 5/2012 RD
Riksdagens justitieombudsmans avgöranden dnr 2965/4/10
Statsrådets biträdande justitiekanslers avgörande dnr 940/1/2008
Statsrådets biträdande justitiekanslerns avgörande dnr 305/1/2008
Statsrådets justitiekanslerns beslut gällande regionförvaltningslagstiftning 1370/1/2009
Statsrådets biträdande justitiekanslers avgörande dnr 1001/1/2009

Utlåtanden som getts till justitieministeriet i anslutning till språkliga rättigheter samt justitieministeriets höranden, förfrågningar och intervjuer

Delegationen för romska ärenden 2012: Utlåtande om språkförhållandena gällande romani
Finlands Dövas Förbund rf 2012: Utlåtande om språkförhållandena gällande teckenspråkiga
Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2012: Utlåtande om språkförhållandena gällande teckenspråkiga
Judiska församlingen i Helsingfors 2012: Utlåtande om språkförhållandena gällande jiddisch
Karjalan Kielen Seura ry 2012: Utlåtande om språkförhållandena gällande karelska (med bilagor)
Sametinget 2013: Utlåtande om språkförhållandena gällande de samiska språken
Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2012a: Utlåtande om språkförhållandena gällande det ryska språket
Suomen Virolaisten Liitto ry 2012: Utlåtande om språkförhållandena gällande det estniska språket
Teckenspråksnämnden 2012: Utlåtande om teckenspråkigas språkförhållanden

Justitieministeriet 2010- 2012a (enkäter och intervjuer)
Justitieministeriet 2010 - 2012b (frågor)
Justitieministeriet 2010- 2012c (hörande)
Justitieministeriet 2010- 2012d (utredning)

FÖRFATTNINGAR SOM NÄMNS I BERÄTTELSEN

Arbetsavtalslagen (55/2001)
Barnskyddslagen (417/2007)
Den nya förundersökningslagen (805/2011)
Finlands grundlag (731/1999)
Förordningen om barndagvård (239/1973)
Förundersökningslag (449/1987)
Förvaltningslag (434/2003)
Gymnasielag (629/1998)
Hälso- och sjukvårdslag (1326/2010)
Kommunallag (1995/365)
Lag om arbets- och näringscentraler samt arbets- och näringsbyråer (796/2008)
Lag om barndagvård (36/1973)
Lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster (661/2009)
Lagen om närings, trafik och miljöcentralerna (897/2009)
Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)
Lagen om en kommun- och servicestrukturereform (169/2007)
Lag om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009)
Lag om grundläggande utbildning (628/1998)
Lag om nödcentralsverksamheten (692/2010)
Lag om regionförvaltningsverken (896/2009)
Lag om Sameområdets utbildningscentral (252/2010)
Lag om Skatteförvaltningen (237/2008)
Lag om Skatteförvaltningen (503/2010)
Lag om specialiserad sjukvård (1062/1989)
Lag om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012)
Lag om tolkningstjänst för handikappade personer (133/2010)
Lag om utnämning av domare (205/2000, ändr. 592/2009)

Lag om utveckling av regionerna (1651/2009)
 Lag om varningsmeddelanden (466/2012)
 Lag om yrkesutbildning (630/1998)
 Lag om åklagarväsendet (439/2011)
 Lag om ändring av lagen om barndagvård (909/2012)
 Länsstyrelselagen (22/1997)
 Republikens presidents förordning om ändring av 2 § i förordningen om ikraftträdande av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (956/2009)
 Medborgarskapslagen (359/2003)
 Polisförvaltningslag (110/1992)
 Polisförvaltningsförordning (158/1996, ändr. 286/2004 och 1032/2007)
 Socialvårdslag (710/1982)
 Samisk språklag (1086/2003)
 Språklag (423/2003)
 Statsrådets förordning om arbets- och näringscentraler samt arbets- och näringsbyråer (832/2008)
 Statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet (128/2010)
 Statsrådets förordning om de språkkunskaper som krävs av tjänstemän vid Skatteförvaltningen (1052/2009)
 Statsrådets förordning om regionsförvaltningsbyråer. Finansministeriet/förvaltningens utvecklingsavdelning/Memorandum 18.11.2009
 Statsrådets förordning om regionförvaltningsverken (906/2009)
 Statsrådets förordning om Räddningsinstitutet (658/2006)
 Statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen (433/2004)
 Statsrådets förordning om åklagarväsendet (1390/2011)
 Statsrådets förordning om ändring av förordningen om arbetskrafts- och näringscentralerna (931/2005)
 Statsrådets förordning om stöd för tidningspressen (389/2008, ändr. 538/2011, 646/2012)
 Tingsrättslag (581/1993, ändr. 1751/2009)
 Undervisningsministeriets förordning om grunderna för statsunderstöd som beviljas för kompletterande undervisning i den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen för elever med främmande språk, samiska och romani som modersmål (1777/2009)

INTERNATIONELLA FÖRDRAG SOM NÄMNS I BERÄTTELSEN

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (FördrS 23/1998)
 Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990)
 Den reviderade europeiska sociala stadgan (FördrS 78/2002)
 Europarådets ramkonvention för skydd för nationella minoriteter (FördrS 2/1998)
 Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
 FN:s deklaration om ursprungsbefolkningars rättigheter (2007)
 FN:s förklaring om rättigheterna för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa eller språkliga minoriteter (1992)
 FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976)
 FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter och därtill hörande fakultativt protokoll om enskild klagorätt (FördrS 8/1976)
 FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 60/1991)
 FN:s konvention om funktionshindrades rättigheter
 FN-stadgan (FördrS 1/1956)
 ILO konvention nr 169 om urfolk och stamfolk
 Konvention mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (FördrS 11/1987)
 UNESCO:s konvention mot diskriminering inom undervisningen (FördrS 59/1971)

BILAGA 1

Delegationen för språkärenden
Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet

UTLÅTANDE
23.4.2013

OM 5/021/2012

Utrikesministeriet
Enheten för människorättsdomstols- och människorättskonventionsärenden (OIK-40)
PB 25
00023 Statsrådet

Ärende: begäran om utlåtande 14.2.2013/HELM543-2

Utrikesministeriet har den 14 februari 2013 begärt utlåtande av delegationen för språkärenden om hur bestämmelserna i språkstadgan genomförs i Finland för utarbetandet av Finlands femte periodiska rapport. Delegationen behandlade begäran vid sitt möte den 12 mars 2013 och beslutade att delegationens arbetsutskott utarbetar ett allmänt utlåtande för den femte rapporteringsomgången utifrån de arbetsgruppsbetänkanden som baserar sig på kommentarerna under den fjärde rapporteringsomgången.

Vid sitt möte den 12 mars behandlade och godkände delegationen för språkärenden arbetsgruppsbetänkandena där delegationens interna arbetsgrupper tar ställning till observationerna av de organ som övervakar Europarådets språk- och minoritetskonventioner (expertkommittén för språkstadgan samt den rådgivande kommittén för ramkonventionen om minoriteter) och till rekommendationerna av Europarådets ministerkommitté på basis av observationerna under den fjärde övervakningsomgången. Arbetsgrupperna utformades enligt den struktur som statsrådets nästa språkberättelse till riksdagen antas ha (1. Undervisningsväsendet; 2. Statsförvaltning och kommunal förvaltning; 3. Social- och hälsovård; 4. Rättsväsendet).

Ur delegationens synvinkel är det skäl att konstatera, med hänsyn till rapporteringsanvisningarna, att delegationen inte är en sådan myndighet som genom sin egen verksamhet producerar sådan information om tillämpningen av språkstadgan som ska rapporteras till konventionsorganet och som direkt skulle stå till utrikesministeriets förfogande. Delegationen är ett tvärsektorieellt sakkunnigorgan som består av sakkunniga från olika myndigheter och andra instanser. Den tar ställning till språkliga ärenden, och dess syfte är inte att producera systematisk information om ett visst område.

Delegationen för språkärenden konstaterar genom sitt arbetsutskott med stöd av de bifogade arbetsgruppsrapporterna, som bildar delegationens utlåtande, att den information som Finland överlämnar till expertkommittén kan preciseras vidare för den femte rapporteringsomgången. På basis av bilagorna är det uppenbart att det

kan rapporteras om en viss positiv utveckling i Finland, även om det inte har skett några betydande förändringar i fråga om t.ex. service på samiska.

Pekka Hallberg
Ordföranden för delegationen för språkärenden

Markku Suksi
Generalsekreteraren för delegationen för språkärenden

Bilaga: KOMMENTARER AV DELEGATIONEN FÖR SPRÅKÄRENDEN BETRÄFFANDE OBSERVATIONERNA SOM GÄLLER FINLAND I DEN FJÄRDE ÖVERVAKNINGSSOMGÅNGEN I FRÅGA OM TILLÄMPNINGEN AV SPRÅKSTADGAN OCH RAMKONVENTIONEN FÖR SKYDD AV NATIONELLA MINORITETER

1. Undervisningsväsendet

Rekommendationerna och kommentarerna som gäller tillämpningen av språkstadgan och ramavtalet är träffande och lyfter fram frågor, som myndigheterna inom undervisningsområdet redan borde ha en relativt klar uppfattning om. I synnerhet de observationer som expertkommittén för språkstadgan har gjort är mycket detaljerade och djupgående. Den rådgivande kommittén för ramavtalet har gjort observationer på ett mer allmänt plan, vilket beror på att ramavtalet gäller även andra nationella minoriteter än språkliga minoriteter. Båda övervakningsorganen har dock gjort likriktade observationer som stöder varandra.

Expertkommittén anser att de åtaganden enligt språkstadgan som gäller *svenska* fullgörs på alla utbildningsstadier. Kommittén skulle dock i fråga om alla utbildningsstadier, i synnerhet i fråga om mellanstadieundervisningen dvs. gymnasieundervisningen, välkomna mer information om vilka åtgärder som har vidtagits av myndigheterna för att vända den negativa trenden i inlärning av och undervisning i svenska. Expertkommittén uppmuntrar dessutom myndigheterna att med tanke på Finlands och Sveriges nära 600 år långa gemensamma historia överväga på vilket sätt det svenska språkets historia ska beaktas i undervisningen av historia. De åtaganden enligt språkstadgan som gäller samiska fullgörs fortfarande endast delvis i fråga om förskole-, grundskole- och gymnasieundervisningen samt i lärarutbildningen. Däremot när det gäller yrkes- och högskoleutbildningen anser expertkommittén att åtagandena fullgörs. Också i fråga om samiska uppmuntrar expertkommittén myndigheterna att vidta åtgärder för att se till att den historia och den kultur som avspeglas i samespråken framställs på ett adekvat sätt i undervisningen på både finska och samiska i samernas hembygdsområde.

I samband med den föregående övervakningsomgången gavs rekommendationer beträffande undervisningen i *de samiska språken* och romani. Enligt expertkommitténs uppföljning 2012 hade det inte skett några betydliga ändringar i fråga om detta under granskningsperioden. Ingen strukturerad politik för undervisning i och på samiska hade utarbetats, språkboverksamheten ordnades fortfarande på projektbasis och hade ingen permanent finansiering och det fanns fortfarande allvarliga brister i det praktiska genomförandet av undervisningen på romani. Europarådet lyfter fram dessa teman även i sina rekommendationer 2012.

Med stöd av språkstadgan rekommenderar ministerkommittén att undervisningen på samiska stärks ytterligare genom att utarbeta en strukturerad politik och en långsiktig finansieringsplan samt att enaresamiska och skoltsamiska, som fortfarande är särskilt hotade, skyddas och främjas i synnerhet genom att tillhandahålla språkboverksamhet på permanent basis. Enligt ministerkommittén bör det vidtas åtgärder för att utbilda fler lärare i romani och för att utöka framställningen av läromedel i romani samt undervisning i och på romani. Därtill bör det vidtas åtgärder för att öka förståelsen och toleransen av landsdels- och minoritetsspråken i Finland i den allmänna läroplanen på alla stadier.

Ministerkommitténs slutsatser beträffande tillämpningen av ramavtalet har indelats i frågor där det har skett positiv utveckling och frågor där det finns anledning till oro. Ur ramavtalets synvinkel har positiv utveckling skett i form av det politiska programmet avseende romer. Detta

program innehåller viktiga rekommendationer bl.a. gällande utbildningen bland romska unga och vuxna. Ministerkommittén anser det vara positivt att särskilda anslag har införts i syfte att öka undervisningen på samiska för samiska barn som bor utanför hembygdsområdet och att det har inrättats flera språkbon. Ministerkommittén anser att det finns anledning till oro i fråga om tjänstemännens kunskaper i svenska och samiska och att uppmärksamhet bör fästas vid att förbättra dessa. Därtill bör ändamålsenliga metoder för språkinläring tillämpas och särskild uppmärksamhet fästas vid lärarutbildningen.

Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgrupp publicerade den 2 mars 2012 ett förslag till ett åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket. Remisstiden för förslaget gick ut på hösten 2012 och statsrådet kan förväntas fatta beslut om ärendet under år 2013. I åtgärdsprogrammet ingår flera åtgärder som i många avseenden motsvarar ministerkommitténs och expertkommitténs rekommendationer och som kan råda bot på de missförhållanden som lyfts fram. Därför är det viktigt att åtgärdsprogrammet godkänns och börjar genomföras så snart som möjligt. På detta sätt skulle det vara möjligt att i samband med följande landsrapport åtminstone formellt rapportera om framsteg i dessa frågor, även om det kanske inte ännu finns information om hur effektiva åtgärderna är i praktiken. När åtgärdsprogrammet har godkänts måste det beaktas även i budgeten.

Eftersom det finns stor skillnad i hurdan ställning undervisningen i och på samiska har inom samernas hembygdsområde och utanför det är det viktigt att utveckla undervisningen i och på samiska på ett heltäckande och systematiskt sätt. Cirka 70 procent av de samer som är i grundskoleåldern bor utanför samernas hembygdsområde. Därmed har de oftast inte möjlighet att få undervisning i sitt eget modersmål ens två timmar i veckan och deras språk och kultur beaktas inte heller annars i undervisningen. Det har inte skett någon förbättring i fråga om möjligheterna för sådana samiska barn och ungdomar som bor utanför samernas hembygdsområde att få undervisning i sitt eget språk eller på samiska. Språkboverksamheten verkar vara en nödvändig förutsättning för bevarandet av det samiska språket och denna verksamhet är också ett av de viktigaste åtgärderna för att stimulera de samiska språken. Därför är det viktigt att trygga finansieringen av språkboverksamheten. Det är dock värt att observera att alla språkboer finns inom samernas hembygdsområde, trots att en stor del av målgruppen för denna verksamhet bor utanför hembygdsområdet. Det måste också ses till att undervisningen av samiska barn baserar sig på en modern läroplan och att samerna i den allmänna grundskoleundervisningen i hela landet presenteras ur ett modernt perspektiv och att stereotyper undviks.

Helsingfors universitet har sedan år 2012 tydligt och systematiskt ökat forskningen och undervisningen i romani. Forskarna i romani vid Institutet för de inhemska språken överflyttades till Helsingfors universitet i början av år 2012. Till följd av detta kan det förväntas att situationen för undervisningen i romani i framtiden förbättras även i grundskolan och gymnasiet, då det finns fler personer som behärskar språket både bland romerna och majoritetsbefolkningen. Under de senaste åren har man också systematiskt publicerat läroböcker och annat läromaterial för nybörjar- och fortsättningskurser i romani. Därtill har det år 2012 utkommit en omfattande bok om romernas historia i Finland. Denna bok lämpar sig som källmaterial på alla undervisningsnivåer. Eftersom de ovan nämnda åtgärderna har vidtagits av enskilda institutioner eller forskare, bör det göras en helhetsutredning om undervisningen i romani för att få en helhetsbild av situationen och för att öka verksamhetens planmässighet.

Det är fortfarande ett stort problem att en stor del av romska barn i grundskoleåldern inte får undervisning i romani. För att språket ska kunna bevaras och utvecklas är det av avgörande betydelse att också yngre generationer kan använda det. På samma sätt som i fråga om samiska är den riksomfattande läroplanen av stor betydelse för undervisningen i romani. Social- och

hälsovårdsministeriets arbetsgrupp publicerade den 25 november 2009 ett förslag till ett politiskt program avseende romer. I programmet ingår flera åtgärder som gäller utbildning och lärarutbildning. På basis av förslaget fattade statsrådets ett principbeslut om riktlinjerna för politiken avseende romer. I principbeslutet ingår åtgärder för att uppliva romani och främja dess ställning, bl.a. genom att förbättra förutsättningarna för undervisningen i romani och utreda hurdan utbildning det ordnas för lärare i romani. Genomförandet av åtgärderna bör uppföljas på nationell nivå.

I nationalspråksstrategin, som statsrådet godkände i form av ett principbeslut, ingår flera åtgärdsförslag som hänför sig till undervisning. Också statsrådets beslut av den 28 juni 2012 om timfördelningsreformen, som innebär bl.a. att undervisningen i B1-språket tidigareläggs, kan påverka denna helhet.

Rekommendationerna av expertkommittén för den Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk borde synas allt mer konkret i myndigheternas och kommunernas verksamhet. Eftersom undervisningsväsendet till en stor del hör till kommunernas ansvarsområde bör de kommunala beslutsfattarna göras medvetna om rekommendationerna. Därtill bör rekommendationerna tas i beaktande vid ordnandet av språkundervisningen. Samarbetet mellan Utbildningsstyrelsen och kommunerna bör intensifieras.

Åtagandena enligt språkstadgan fullgörs i allmänhet delvis. I de flesta fallen är problemet det, att ärendet i fråga inte har tagits upp för en systematisk bedömning i de politiska organen, trots att enskilda aktörer och organisationer i praktiken kan ha gjort mycket för att främja ärendet. Att åtagandena fullgörs bristfälligt beror ofta på att organisationerna inte känner till sitt ansvar i ärendet eller att det finns flera instanser med ansvar för ärendet och de olika aktörerna inte har tillräcklig information om vad de andra har gjort.

2. Statsförvaltning och kommunal förvaltning

Rekommendationerna och kommentarerna som gäller tillämpningen av språkstadgan och ramavtalet vittnar om att både expertkommittén för språkstadgan och den rådgivande kommittén för ramavtalet är väl insatta i bland annat de förvaltningsreformer som genomförts under övervakningsomgången, såsom regionförvaltningsreformen och reformen av kommun- och servicestrukturen samt olika kommunsammanslagningar. Man har också lagt märke till grundlagsutskottets riktlinjer beträffande bedömningen av språkliga konsekvenser samt utskottets krav att välja det alternativ som ger bästa förutsättningar för garanterandet av språkliga rättigheter (och beslutet av Justitiekanslern i statsrådet som gäller detta).

Om *kommunsammanslagningen* mellan Särkisalo (Finby) och Salo konstateras i expertkommitténs rapport att tvåspråkiga Särkisalo kommun blev en del av en enspråkig kommun, trots att syftet har varit att undvika kommunsammanslagningar som resulterar i att en tvåspråkig kommun blir enspråkig. Kommittén tycks dock ha blandat ihop Särkisalo och kommunens svenskspråkiga namn Finby så att det på ett annat ställe i rapporten (under punkt 36) konstateras, att Finby var en svenskspråkig kommun och att kommunsammanslagningen innebar en avsevärd försämring av kommuninvånarnas språkliga rättigheter. Ur lagstifningens synvinkel stämmer detta, eftersom den tvåspråkiga kommunen Särkisalo/Finby slogs samman med Salo kommun.

År 2012 gav Europarådets ministerkommitté inga särskilda rekommendationer med stöd av språkstadgan beträffande statsförvaltningen och den kommunala förvaltningen, men

expertkommittén tog ställning till hur de finska myndigheterna har agerat på ministerkommitténs tidigare rekommendationer. Expertkommittén konstaterar att YLE har utökat sina TV-sändningar på samiska och barnprogrammet Unna Junná nämns skilt. Samtidigt konstateras dock att det fortfarande inte finns några tidningar på samiska.

Expertkommittén som följer genomförandet av stadgan tog ställning till det svenska språkets ställning. *De administrativa myndigheterna* använder svenska och expertkommittén anser att detta åtagande fullgörs formellt. Kommittén konstaterade att detta fungerar i ett stort antal fall, men att det i vissa fall fortfarande existerar svårigheter i det praktiska genomförandet. Åtagandet som gäller möjligheten att lämna in ansökan på svenska fullgörs, men kommittén uppmuntrar myndigheterna att förbättra sin betjäning på svenska. Svenska ska användas vid tillhandahållande av tjänster och expertkommittén anser fortfarande att detta åtagande fullgörs formellt, men anmodar myndigheterna att ge ut preciserade riktlinjer om anvisningarna för offentlig upphandling för kommuner och framhåller att de språkliga rättigheterna måste förverkligas i organiseringen av anbud och den faktiska serviceleveransen. Expertkommittén ansåg att åtagandet som gäller anställning och utbildning av offentligt anställda fullgörs, trots att det i fråga om rekrytering observerades vissa problem i anslutning till tillämpningen av lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda. Därför uppmuntrar kommittén myndigheterna att tillhandahålla incitament för språkutbildning för personalen eller att anordna obligatoriska språkkurser i tvåspråkiga kommuner. I fråga om massmedia var expertkommittén orolig för att beloppet av presstödet hade minskats, men i princip ansåg kommittén att åtagandena enligt språkstadgan fullgörs.

I fråga om samiska fäste expertkommittén uppmärksamhet vid den låga nivån på anslagen för utbildning av *samisktalande personal*. Expertkommittén ansåg att möjligheten att lämna in ansökan på samiska fullgörs formellt, men i praktiken fullgörs åtagandet enbart delvis, eftersom det tycks finnas brister i det praktiska genomförandet av samiska språklagen. Därtill hade Finlands regering inte besvarat frågan om möjligheten att få beslut på samiska och på grund av bristen på information gjorde expertkommittén den bedömningen att åtagandet inte fullgörs. Åtagandet som gäller tolkning eller översättning vid behov ansågs fullgöras delvis, likaså åtagandet som gäller anställning och utbildning av samisktalande personal. Expertkommittén ansåg att åtagandet som gäller tillhandahållande av förvaltningstexter och formulär fullgörs beträffande nordsamiska, men inte i praktiken beträffande enaresamiska och skoltsamiska. Därför uppmuntrar kommittén myndigheterna att ta fram mer allmänt använda förvaltningstexter och blanketter på samiska eller i tvåspråkig form. Expertkommittén ansåg på basis av den föregående rapporten att åtagandet som gäller möjligheten att använda minoritetsspråk i fullmäktige fullgörs endast delvis, eftersom kommittén inte gavs någon uppdaterad information om detta i den fjärde övervakningsomgången. Det ansågs att åtagandet som gäller införande av samiska ortnamn fullgörs.

Många av de slutsatser som Europarådets ministerkommitté antog med stöd av ramavtalet tydde på positiv utveckling, men det fanns också slutsatser som gällde frågor där det finns anledning till oro. Positiv utveckling ansågs vara bland annat det politiska programmet avseende romer som fastställdes år 2009, byggandet av det samiska kulturcentret Sajos, beredningen av stimulansprogrammet för de samiska språken och utvecklandet av integrationsplaner i kommunerna. Frågor som enligt ministerkommittén ger anledning till oro är tjänstemännens bristfälliga kunskaper i svenska och samiska samt att det fortfarande inte finns tillräckligt med medier på samiska, ryska eller romska. Ministerkommittén förutsätter vissa omedelbara åtgärder, såsom att det vidtas åtgärder inom ramen för stimulansprogrammet för de samiska språken för att förhindra att samiska språk försvinner från det offentliga livet ännu mer än hittills, att den offentliga servicen på samiska förbättras samt att minoriteters kommunikationskanaler och

möjligheter till inflytande förbättras. Dessutom ger ministerkommittén med stöd av ramavtalet vissa andra rekommendationer, såsom att ytterligare stöd bör ges till minoritetsmassmedier (särskilt ryska och samiska medier), att det ses till att de svenskspråkiga har tillgång till service på sitt modersmål i enlighet med den gällande lagstiftningen, att det fästs uppmärksamhet vid de språkliga rättigheterna i alla skeden av de pågående förvaltningsreformerna, att det ses till att det finska utbildningssystemet ger tillräckliga möjligheter att lära sig svenska för att antalet svenskkunniga tjänstemän ska bestå och öka samt att rekryteringspraxis justeras i syfte att öka antalet personer som hör till de nationella minoriteterna på den offentliga arbetsmarknaden.

Enligt rapporten har inte heller den öppna frågan om nödsamtal på samiska och svenska ännu lösts. I fråga om expertkommitténs kommentar som gäller nödsamtal kan det konstateras att när egentliga nödsamtal nu har koncentreras till Nödcentralverket kommer situationer sannolikt att ändras till följd av det nya nödcentralsystemet. Genomförandet av reformen är ännu på gång, men som en del av reformen ska även den språkliga servicen förbättras.

Utöver de ovan nämnda rekommendationerna gjorde den rådgivande kommittén som uppföljer genomförandet av ramavtalet även vissa observationer som överensstämde eller var likriktade med expertkommitténs observationer, men konstaterade också att det finns brister i förverkligandet av språklagstiftningen när det gäller svenskspråkiga och samiskspråkiga. Den rådgivande kommittén föreslår olika särskilda åtgärder för att avhjälpa situationen och för att säkerställa att lagstiftningen kan förverkligas enligt dess syfte. Kommittén uttryckte också sin oro för att försämringen i kunskaperna i svenska påverkar det enspråkiga landskapet Åland och konstaterade att man borde göra något åt saken i samarbete med de åländska myndigheterna. Denna fråga beaktas åtminstone i någon mån i nationalspråksstrategin som godkändes i december.

Den rådgivande kommittén hänvisar också till att man bara kan ange ett språk vid registreringen av modersmål i befolkningsregistret och att man kunde överväga tillåtande av registrering av flera språk på grund av självidentifiering i ett allt mer mångkulturellt Finland. I fråga om detta har kommittén tydligen inte lagt märke till att rätten att använda ett av nationalspråken som modersmål är en subjektiv rättighet. Med stöd av detta och med stöd av språklagen används uppgiften om modersmål för att dimensionera och tillhandahålla finsk- och svenskspråkig service. Uppgiften om modersmål har därmed en avgörande betydelse med hänsyn till de grundläggande språkliga rättigheterna och en liknande registrering av uppgift om modersmål borde göras möjlig även beträffande samiska. Uppgiften kan också ändras när som helst på basis av självidentifiering (vilket dock händer ganska sällan). Den rådgivande kommittén tycks inte heller vara medveten om att man i befolkningsdatasystemet, till exempel när det gäller invandrare, kan registrera ett främmande språk som modersmål, förutsatt att det i systemet ingår en s.k. språkkod för språket i fråga. Därtill registreras uppgift om kontaktspråk, finska eller svenska, dvs. det språk som personer i fråga önskar använda i sina kontakter med myndigheterna. Av den rådgivande kommitténs kommentar framgår inte på vilket sätt möjligheten att registrera flera modersmål skulle vara relevant med tanke på de språkliga rättigheterna. Det enda syftet som anges är någon slags allmän kartläggning av språklandskapet, vilket i själva verket kunde leda till missförstånd och ha en negativ inverkan på dimensioneringen av språkliga tjänster och strukturer.

3. Social- och hälsovård

Europarådets övervakningsorgan har dragit relativt få slutsatser beträffande social- och hälsovården. Detta beror på att ingendera av konventionerna innehåller materiella bestämmelser gällande detta förvaltningsområde. Social- och hälsovården utgör en väsentlig servicesektor, men

av ovan nämnda orsak har den fått mindre uppmärksamhet i övervakningsorganens verksamhet. Många av de konkreta problemen i förverkligandet av de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården kommer dock indirekt fram i ställningstagandena som gäller statsförvaltningen och den kommunala förvaltningen. Eftersom social- och hälsovården emellertid är ett ytterst viktigt område också för de språkliga minoriteterna, har expertkommittén, som tillsatts för bedömning av genomförandet av språkstadgan, dragit slutsatser om social- och hälsovård med stöd av stadgans artikel 13(2)(c) som gäller ekonomiska och sociala förhållanden.

Europarådets ministerkommitté rekommenderade att de finska myndigheterna tar hänsyn till alla expertkommitténs påpekanden och rekommendationer och vidtar ytterligare åtgärder för att säkra åtkomsten av social- och hälsovård på svenska och samiska. Expertkommittén noterar att ministerkommittén hade gett exakt samma rekommendation även i den föregående övervakningsomgången. Expertkommittén ger flera detaljerade exempel på olika problemsituationer och konstaterar att det krävs *ytterligare ansträngningar inom social- och hälsovården för att tillhandahålla nöjaktig serviceproduktion på svenska och samiska*. Till dessa delar fullgörs åtagandena endast delvis, och kommittén anser att myndigheterna verkar ha försummat skyddet av serviceleverans på svenska vid offentliga upphandlingsrutiner. När det gäller förmågan av social- och hälsovårdscentralernas personal att tillhandahålla social- och hälsovårdstjänster på samiska, anser expertkommittén att åtagandet fortfarande fullgörs endast delvis. Som en konkret positiv åtgärd nämns språkprogrammet i Helsingfors och Nylands hälsovårdsdistrikt.

Ministerkommittén för ramavtalet gav inga rekommendationer till Finland gällande social- och hälsovården, och den rådgivande kommittén för ramavtalet lyfte inte särskilt fram några språkrettsliga frågor inom detta område.

Lapplands universitet har år 2012 utrett samernas åsikter om och erfarenheter av välfärdstjänster på samernas hembygdsområde (Utsjoki, Enare, Enontekis och Vuotso region i Sodankylä). Utredningen gällde kommunernas basservice och i synnerhet de social- och hälsovårdstjänster på samiska som finansieras med statsunderstödet beviljat av social- och hälsovårdsministeriet för serviceleveransen på samiska. Enligt utredningen är samerna tydligt mindre nöjda med servicenivån och tillgången på service än den finska befolkningen i genomsnitt. Enbart 55 procent av svarandena var nöjda med hälsovårdstjänsterna och 30 procent med socialtjänsterna. Skillnaderna mellan kommunerna är emellertid avsevärda. Även samer som bor i olika delar av samma kommun är i en ojämlig ställning jämfört med varandra när det gäller tillgången på tjänster. Situationen är särskilt svår i avlägsna byar.

Det inriktade statsunderstödet som beviljas av social- och hälsovårdsministeriet beviljar har en viktig roll när det gäller att förbättra tillgången på service på samiska. Serviceleveransen på samiska är dock fortfarande otillräcklig i förhållande till behovet. Situationen är den bästa i fråga om barndagvård och språkboverksamhet samt hemservice för äldre. Bara en dryg tredjedel (38 %) upplevde att tillgången på social- och hälsovårdstjänster på samiska är god. Detta innebär att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt kvaliteten och tillgången på dessa tjänster. Mot denna bakgrund kan det konstateras att i fråga om social- och hälsovårdstjänster på samiska är det största hindret för ett långsiktigt utvecklande av tjänsterna den otillräckliga och tidsbegränsade finansieringen samt bristen på utbildad personal.

Vad gäller främjandet av hälsovårdstjänster på kommuninvånarnas modersmål i tvåspråkiga regioner kan det konstateras att serviceleveransen oftast är på god nivå när de språkliga förhållandena i kommunen är relativt jämna, men nivån blir ju sämre desto mindre den språkliga minoriteten är. Så kallad digital diktering fungerar inte så väl på svenska, och detta är en av

orsakerna till att patienten inte alltid får epikrisen på sitt modersmål. Vasa centralsjukhus har anställt en språklärare för att undervisa personalen i svenska och finska.

4. Rättsväsendet

Europarådets ministerkommitté gav inga särskilda rekommendationer om rättsväsendet och polisväsendet med hänsyn till språkstadgan men framförde flera iakttagelser och rekommendationer med stöd av ramkonventionen. Ministerkommittén räknar som positiv utveckling att polisen har infört en webbplats där medborgare kan meddela rasistiska brott och hatbrott som de upptäckt på internet. Webbplatsen har använts aktivt för att bekämpa rasism och diskriminerande språkbruk som riktas mot minoriteter på internet. Ett oroväckande faktum enligt ministerkommittén är att polisen inte har anställt flera personer som representerar minoriteter. Enligt ministerkommittén finns det fortfarande allvarliga brister i verkställigheten av språklagen och den samiska språklagen, eftersom alltför få tjänstemän har sådana språkkunskaper som räcker till för att garantera svenskspråkiga och samiskspråkiga inom samernas hembygdsområde möjligheter att använda sitt modersmål inom domstolsväsendet.

Därför rekommenderade ministerkommittén med stöd av ramkonventionen att Finland ska vidta relevanta åtgärder för att säkerställa *offentlig service för svenskspråkiga på det egna språket* i enlighet med gällande lagstiftning. Dessutom ska det fästas uppmärksamhet vid språkliga rättigheter i alla skeden av den pågående förvaltningsreformen. Det bör säkerställas att det finländska utbildningssystemet ger tillräckliga möjligheter att lära sig svenska för att antalet svenskkunniga tjänstemän ska bestå och öka.

Expertkommittén för språkstadgan har tidigare ansett att de åtaganden som gäller rättsväsendet har fullgjorts formellt. Även då har kommittén dock uppmanat de finländska myndigheterna att öka antalet domare och annan personal som kan svenska för att förbättra användningen av svenska inom domstolarna. Expertkommittén anmodade myndigheterna att även vidta åtgärder för att se till att svenskspråkigas språkliga rättigheter tillgodoses på ett fullständigt sätt vid rättegång. Under rapporteringsperioden har expertkommittén följt upp tingsrättsreformen och noterat den separata avdelning som inrättades vid Egentliga Finlands tingsrätt för att trygga språkliga rättigheter, samt emotser ytterligare upplysningar i nästa uppföljningsrapport. Expertkommittén konstaterar att svenska språket används i praktiken, men att det ännu finns brister i att fullgöra åtagandena. Bland annat bristen på utbildad svensktalande personal lägger hinder i vägen för att kunna hålla rättegångsförfaranden på svenska. Därför uppmanar kommittén myndigheterna att vidta ytterligare åtgärder för att öka antalet domare och annan personal som behärskar svenska för att stärka användningen av svenska inför rätten. Expertkommittén har fäst uppmärksamhet vid åklagarväsendets arrangemang som ställer omvända språkkunskapskrav på vissa åklagare inom tvåspråkiga tjänsteområden, men inte vid det system vid tvåspråkiga tingsrätter som ställer omvända språkkunskapskrav på ett visst antal domare. Åtagandet anses därmed vara delvis fullgjort, men denna bedömning kan förändras i framtiden på grund av domarsystemet.

Expertkommittén för språkstadgan har följt upp polisförvaltningsreformen och konstaterar att det inte längre finns kvar några polisdistrikt i Finland med svenska som förvaltningsspråk. Kommittén önskar få närmare upplysningar om konsekvenserna av reformen i nästa periodiska rapport. När det gäller samiska ansåg expertkommittén för språkstadgan i sin tidigare rapport att åtagandena hade fullgjorts endast formellt och att det fanns rum för förbättringar, särskilt i fråga om de rättsliga myndigheternas och förvaltningspersonalens kunskaper i samiska men också i fråga om utbildningen av tolkar i juridisk terminologi på samiska. Expertkommittén ansåg denna gång att åtagandet är formellt fullgjort men uppmanar myndigheterna att utarbeta åtgärder för att stärka användningen av samiska inom rättssystemet. Dessutom konstaterar expertkommittén

att den öppna frågan om nödsamtal på samiska och svenska ännu inte har lösts.

Bristerna i genomförandet av språkstadgan verkar ha funnits till länge, redan i över tio år. Domstolarna och myndigheterna behöver flera domare och annan personal med tillräckliga kunskaper i svenska, vilket t.ex. kan förutsätta att det bör ordnas mer juristutbildning på svenska. I fråga om samiska verkar behovet av förbättringar vara mycket stort.

Ett problem i *polisverksamheten* ser ut att vara att bötesförelägganden och straffyrkanden handläggs ofta på finska när medborgaren är svenskspråkig, vilket försämrar rättsskyddet. De punkter i bötes- och ordningsbotsblanketternas textfält som i samband med delgivningen fylls i finns dock på båda inhemska språken, vilket gör att det egentliga beslutet i princip är tvåspråkigt. När det gäller t.ex. böter för fortkörning kompletteras blanketten vanligen med en liten mängd text. Enligt polisen kan vissa problem bero på att svenskspråkiga ofta samtycker till att ärendet handläggs på finska. Detta tyder på att svenskspråkiga medborgare ofta är villiga att avstå från sina grundläggande språkliga rättigheter, även om myndigheten är skyldig att behandla ärendet på någotdera nationalspråket. Om kunden vill att ärendet handläggs på svenska, försöker man enligt polisen uppfylla denna önskan. I praktiken har det då varit tillräckligt att bötetexten på den tvåspråkiga blanketten skrivs på finska men att delgivningen sker på svenska. Enligt polisens bedömning finns det alltid vid trafikövervakningen åtminstone en polis i polispatrullen eller övervakningsgruppen som kan utfärda böter på behjälplig svenska. Om detta inte är fallet, försöker man få en sådan polis på plats. I sista hand har polisen bett kunden hämta bötesblanketten från ett av polisens verksamhetsställen, då man har kunnat ordna delgivningen (och vid behov även inskrivningen) på svenska.

Enligt uppgifterna som fåtts från polisyrkeshögskolan är bötfällande på svenska ett viktigt tema i svenskundervisningen under den femte perioden, där fokus ligger på genomgång av trafiksituationer. Studeranden får information om de förpliktelser som ställs i språklagen, och de övar bötfällande och delgivning i klassen med åtminstone två straffyrkanden på svenska. I praktiken övas bötfällandet som pararbete så att en studerande delger ett straffyrkande till en annan studerande på svenska. Den andra studeranden låtsas vara en (svenskspråkig) medborgare i dialogen. I övningen används bötesblanketten, och även svenskspråkiga studeranden kan delta i mån av möjlighet. I samband med undervisningen bekantar studerandena sig med den svenska versionen av Polisstyrelsens handbok om fastställande av påföljder vid straff- och ordningsbotsförfarande (böteshandbok) samt med de svenska versionerna av trafikblanketterna. I samband med svenskundervisningen övas också hur man fyller i en ordningsbotsblankett och en skriftlig anmärkning på svenska samt hur ett förundersökningsprotokoll upprättas i sin helhet på svenska. I den del i böteshandboken som innehåller allmänna anvisningar konstateras: I det förhör som gäller straffyrkandet har den misstänkte rätt att använda finska eller svenska. Straffyrkandet upprättas på handläggningsspråket (10 § 1 mom., 14 § 3 mom. och 19 § 1 mom. i språklagen samt 37 § 1 mom. i förundersökningslagen).

Enligt polisens uppfattning överensstämmer språkkunskapskraven inom det finska och svenska polisväsendet och utbildningen i dessa språk med lagstiftningens krav och har därmed ordnats på ett behörigt sätt. Som en allmän iakttagelse kan man dock konstatera att antalet personer med kunskaper i minoritetsspråk (inklusive samiska) som sökt sig till polisutbildningen är mycket litet. Ur polisens synvinkel skulle det vara bra om flera personer med kunskaper i de allmännaste minoritetsspråken i Finland fick polisutbildning. Enligt polisens rekryteringsstrategi är syftet att också effektivisera rekryteringen av personer med invandrarbakgrund till polisens grundutbildning. Polisen strävar också efter att trygga polisens service på samiska med olika arrangemang, varav det viktigaste är samarbetet mellan myndigheterna. Syftet med det lagstadgade samarbetet mellan polisen, tullen och gränsbevakningen har varit att skapa

beredskap att alltid vid behov kunna operera också på samiska.

Under de senaste åren har polisens förvaltningsstruktur genomgått betydande reformer. Vid reformerna har man framhåvt de administrativa språkliga indelningarna, och avsikten är att trygga nationalspråkens ställning också i det tredje skedet i omstruktureringen av polisens förvaltning som pågår som bäst. Polisstyrelsen har våren 2013 beslutat att inleda en utredning om de språkliga konsekvenserna av avslutade och pågående omstruktureringar. Utredningen ska ge information om nivån på polisens service särskilt inom tvåspråkiga områden. Polisstyrelsen har också beslutat att inrätta ett särskilt samarbetsorgan för språkärenden samt följa upp och främja genomförandet av nationalspråksstrategin. Åtagandet att inrätta ett uppföljningssystem för språkliga rättigheter ingår i resultatavtalet mellan inrikesministeriet och Polisstyrelsen.

Som ett exempel på förbättringar inom *domstolsväsendet* kan nämnas de ändringar i tingsrättslagen och i statsrådets förordning om utnämning av domare som trädde i kraft den 1 januari 2010. För att trygga de språkliga rättigheterna för befolkningsminoriteten inom tingsrättens domkrets ska det vid tvåspråkiga tingsrätter finnas ett tillräckligt antal domartjänster för vilka de behörighetsvillkor som gäller språkkunskaperna är utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i befolkningsminoritetens språk inom domkretsen samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i majoritetens språk. Enligt lagen ska det vid tvåspråkiga tingsrätter finnas åtminstone en sådan tjänst. Närmare bestämmelser om antalet tjänster i de åtta tvåspråkiga tingsrätterna finns i statsrådets förordning. Det är också möjligt att beakta utmärkta kunskaper i svenska vid tillsättande av tjänster vid de högre rättsinstanserna. Såsom expertkommittén har konstaterat, tog det vid Vasa hovrätt cirka fem månader längre att handlägga ett svenskspråkigt ärende än ett finskspråkigt ärende åren 2005–2006. Under de fem senaste åren har handläggningstiderna dock i genomsnitt blivit lika långa på båda språken. En orsak till den förbättrade situationen är att nio av de 19 föredragandena vid Vasa hovrätt har svenska som modersmål, vilket delvis kan bero på att Helsingfors universitet ordnar tvåspråkig juristutbildning i Vasa. Med stöd av detta kan man konstatera att satsningarna på att utbilda jurister som behärskar båda nationalspråken, såsom vid Helsingfors universitet och Åbo Akademi, verkar ge resultat.

Den rådgivande kommittén som övervakar tillämpningen av ramkonventionen verkar inte ha framfört några särskilda iakttagelser som gäller rättsväsendet och polisen.

Det här är tredje berättelsen som statsrådet lämnar till riksdagen om tillämpningen av språklagstiftningen.

De tidigare berättelserna lämnades 2006 och 2009. Berättelsen är en uppföljningsberättelse, som fokuserar på de ändringar som skett i fråga om hur de språkliga rättigheterna har förverkligats sedan år 2009, i myndigheters verksamhet. Berättelsen redogör för eventuella framsteg som har gjorts med hänsyn till särskilt statsrådets tidigare åtgärdsförslag och till riksdagens ställningstaganden, regeringsprogrammen och internationella fördrag.

Syftet med berättelsen är att öka beslutsfattarnas, myndigheternas och medborgarnas kunskaper om förhållandena för de olika språkgrupperna.

Berättelsen har beretts vid justitieministeriet. Myndigheter och andra intressenter har i stor utsträckning hörts i samband med beredningen. Delegationen för språkärenden har bistått ministeriet vid beredningen.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Justitieministeriet

PB 25, 00023 Statsrådet

tfn 029516001

www.justitieministeriet.fi/sv/publikationer

